Ad st. prp. nr. 1 hovedpost XII B. Forsvarsdepartementet. Marinen 1917.
Kap. 4, titel 1, 3, 6, 9 og 13.

Titel 1. **Krigsfartøiers bygning m. v.**

For indeværende termin er bevilget under nærværende titel kr. 1 500 000,00. I den hemmelige del av budgetpropositionen ifjor anførte departementet, at man maatte anse sig bemyndiget til i tilfælde at anvende til nybygningen de midler som maatte vise sig nødvendig for at fremme denne paa hurtigste maate i terminen.

Under 9de december 1916 har Marinens Tekniske Fælleskommission avgit uttalelse om hvilke beløp der antages at ville medgaa til nybygning i indeværende termin, og om hvad der i terminen 1917—1918 antages at kunne oparbeides paa de paa ordinært budget igangsatte nybygninger.

Fælleskommissionens uttalelse der vedligger som utrykt bilag kan sammenfattes i nedenstaaende oversigt:

Fartøier.	Hittil bevilget.	Vil antagelig være anvendt i 1916—1917.	Forskjel.	Vil trænges i 1917—1918.	Tilsammen.
Mineutl. «Frøya» . . .	1 600 000,00	1 914 000,00	÷ 314 000,00	401 700,00	715 700,00
2 undervandsbaater . . .	1 050 000,00	930 000,00	120 000,00	1 510 300,00	1 390 300,00
Torpedobaaten «Trygg» .	300 000,00	357 760,00	÷ 57 760,00	361 050,00	418 810,00
				Sum kr.	2 524 810,00

I henhold hertil opfører departementet for kommende termin kr. 2 500 000,00 under nærværende titel, og beløpet er som i budgetpropositionen anført tænkt anvendt saaledes:

1. Fortsat bygning av en hurtiggaaende mineutlægger . . . . . kr. 700 000,00
2. Fortsat bygning av undervandsbaater . . . . . » 1 400 000,00
3. Fortsat bygning av 1 torpedobaat . . . . . » 400 000,00

kr. 2 500 000,0

Departementet skal gjøre opmerksom paa at der med den ovenfor under punkt 1 foreslaaede bevilgning paa kr. 700 000,00 falt vil komme til at være anvendt kr. 2 300 000,00 til den hurtiggaaende mineutlægger, som forutsættes færdig i kommende termin, mens det overslag som laa til grund for departementets forslag om paabegyndelsesbevilgning til dette fartøi i 1913 lød paa 1¾ millioner kroner.

Dette overslag er imidlertid utarbeidet i 1912, og med de material- og arbeidspriser som har været gjældende siden fartøiets bygning kom igang, kan dette overslag selvfølgelig ikke længer holde stik.

Paa departementets foranledning blev under 17de, 18de og 19de oktober 1916 avholdt møter i Marinens Reguleringskommission til behandling av spørsmaalet om nybygning for Marinen.

Av kommissionens uttalelse, hvorav gjenpart vedlægges som utrykt bilag, vil fremgaa

at kommissionen paa grund av situationen, der vanskeliggjør bortsætning av krigsskibsbygning i saavel inden- som utenlands, anser sig avskaaret fra at fremkomme med bestemt forslag til bevilgning for videre bygning av de fleste fartøistyper, som maa indgaa i en plan for forsvaret av vor kyst.

Kommissionen anfører dog med hensyn til bygning av undervandsbaater, at det maa antages at saadanne fartøier kan anskaffes i en nær fremtid, og foreslaar derfor en bevilgning av 10 mill. kroner til anskaffelse av 4 undervandsbaater. Desuten fremgaar av kommissionens betænkning, at et par av medlemmerne, der særlig har hat befatning med mineutlægning, har tilraadet bygning av en 3dje mineutlægger av den type, som nu er under bygning for specielt bruk i Kristianiafjorden. Disse medlemmer anfører nemlig, at etablering av minefelter i flere linjer av den utstrækning, som der er spørsmaal om paa flere steder i Kristianiafjorden, bør foregaa med 3 fartøier samtidig.

Reguleringskommissionen foreslaar som nævnt av nybygninger kun videre anskaffelse av undervandsbaater, men anfører derefter følgende:

«Kommissionen vil imidlertid sterkt fremholde at det, saasmart som omstændighetene tillater det, maa skrides til bygning og anskaffelse av materiel for at erstatte det gamle og til videre utvikling av sjøforsvaret.

Alle forberedelser for videre nybygning bør derfor træffes, og oplysninger i størst mulig utstrækning indhentes fra utlandet om materiellets utvikling under krigen og erfaringer fra denne.

Naar tiden er inde for iverksættelse av bygning, bør der ogsaa være midler til disposition, saa bygningen kan paabegyndes uten unødig forsinkelse, og kommissionen vil derfor paa det sterkeste anbefale, at et større beløp avsættes hertil.

Ved ansættelsen av dette beløps størrelse maa man ta i betragtning følgende:

1. At der siden 1912 kun har været ekstraordinært bevilget til nybygning for Marinen ca. kr. 650 000,00.
2. At de ordinære bevilgninger til nybygning i samme tidsrum ikke engang har været tilstrækkelig til at opveie det ordinære tap ved slit og alder.
3. At samtlige Marinens fartøier har været utrustet til neitralitetsvern helt siden august 1914 og herunder har været utsat for ekstraordinært stor slitage.

Kommissionen antar derfor, at det beløp, som bør stilles til disposition utover de foran til anskaffelse av undervandsbaater foreslaaede ca. 10 millioner kroner ikke bør sættes til mindre end 20 millioner kroner.»

Departementet har ikke fundet plads paa det ordinære budget for et større beløp til nybygning end kr. 2 500 000,00, hvilket beløp som det vil sees av foranstaaende oversigt helt vil medgaa til fortsættelse av allerede paabegyndt materiel. Man vil imidlertid komme tilbake til de her omhandlede spørsmaal i forbindelse med en særskilt proposition om ekstraordinære forsvarsbevilgninger.

Titel 3. Specielt vedlikehold av krigsfartøiene.

Ifjor blev under nærværende titel bevilget kr. 454 100,00.

For kommende termin opfører departementet kr. 491 000,00 fordelt paa nedenstaaende poster:

1.	Uttagning og eftersyn av torpedobaatkjeler	kr. 80 000,00
2.	Nye kjeler til torpedobaatene «Lyn», «Raket», «Rask» og «Pil»	» 150 000,00
3.	Nye kjeler til «Norge» og «Eidsvold»s dampbarkasser .	» 15 000,00
4.	Motorer til «Norge» og «Tordenskjold»s dampslupper . .	» 12 000,00
5.	Reservedeler til kjeler og maskiner	» 200 000,00
6.	Centralopvarmningsanlæg paa depotskibet «Nordstjernen» .	» 10 000,00
7.	Videre fornyelse av panserskibenes elektriske anlæg .	» 24 000,00
		kr. 491 000,00

Ad 1. Under den tilsvarende post ifjor er bevilget kr. 60 000,00. Beløpet er iaar

foreslaat forhøiet til kr. 80 000,00 paa grund av høiere material- og arbeidspriser og departementet opfører overensstemmende hermed.

Ad 2. Der foreslaaes av hovedverftet opført kr. 45 000,00 til hver av torpedobaatene «Lyn» og «Raket» til indsætning av nye kjeler. For torpedobaaten «Lyn»s vedkommende blev man allerede i august 1916 nødt til at foreta skiftning av kjelerne, da disse var blit helt uforsvarlige. Der blev da indsat 2 reservekjeler som er anskaffet det sidste aar, men da disse efter forutsætningene maa haves staaende i reserve til indskiftning paa andre torpedobaater, som maatte trænge øieblikkelig fornyelse av sine kjeler, bør de paa «Lyn» indsatte kjeler erstattes med 2 nye reservekjeler. «Raket»s kjeler, som nu er 22 aar gamle maa likeledes fornyes saasnart dertil er anledning.

Videre foreslaar verftet at torpedobaatene «Rask» og «Pil», som har ca. 30 aar gamle lokomotivkjeler faar nye vandrørskjeler. De nuværende kjeler er paa grund av sin høie alder adskillig tæret, og har under den lange utrustning i det hele tat vist, at lokomotivkjeler ikke egner sig for vore torpedobaater, særlig under tjeneste om vinteren.

Departementet er enig i verftets forslag og opfører overensstemmende hermed kr. 90 000,00 til nye kjeler paa «Lyn» og «Raket» samt kr. 60 000,00 til nye kjeler paa «Rask» og «Pil», tilsammen kr. 150 000,00.

Det bemerkes at der allerede er git bemyndigelse til at igangsætte arbeidet med 2 nye reservekjeler istedetfor de 2, som er indskiftet paa torpedobaaten «Lyn».

Ad 3. Overensstemmende med verftets forslag opføres kr. 15 000,00 til panserskibene «Norge»s og «Eidsvold»s dampbarkasser, hvis kjeler er i en saa daarlig forfatning, at de snarest mulig maa fornyes.

Ad 4. Da kjelerne til «Norge»s og «Tordenskjold»s dampslupper likeledes i den nærmeste fremtid er kassable, foreslaar verftet at der, i likhet med hvad der er gjort paa de to andre panserskibes slupper, istedetfor nye kjeler gaaes over til motordrift paa disse baater.

Departementet opfører hertil kr. 12 000,00.

Ad 5. For indeværende termin er bevilget kr. 200 000,00 til anskaffelse av reservekjeler og reservemaskindeler til Marinens fartøier. Verftet anfører at denne sum maa ansees altfor liten og foreslaar derfor opført yderligere kr. 200 000,00 hertil.

Departementet er enig i, at der trænges betydelig større beholdninger av de her omhandlede reservebeholdninger end dem, som man med de hittil givne bevilgninger vil raade over. Man finder derfor at burde foreslaa at der ogsaa for kommende termin bevilges kr. 200 000,00 til fortsat anskaffelse av reservekjeler og reservemaskindeler til Marinens fartøier og opfører overensstemmende hermed.

Ad 6. 3dje Sjømilitære Distriktskommando foreslaar opført kr. 10 000,00 til installation av centralopvarmningsanlæg paa depotskibet «Nordstjernen», for at gjøre det mere skikket for vinterbruk.

Departementet anser det nødvendig at faa forbedret opvarmningsforholdene paa «Nordstjernen» og opfører kr. 10 000,00 til centralopvarmningsanlæg.

Ad 7. For indeværende termin er bevilget kr. 13 000,00 til utbedring av panserskibenes elektriske anlæg. Minevæsenet foreslaar iaar en yderligere bevilgning av kr. 24 000,00 for at kunne utføre en mere fuldstændig modernisering av de omhandlede fartøiers ledningsnet, som nu i mange henseender er forældet. Under henvisning forøvrig til det i minevæsenets budgetforslag anførte opfører departementet kr. 24 000,00 under nærværende post.

Titel 6. Anskaffelser til Minevæsenet.

Minevæsenet har herunder foreslaat følgende anskaffelser m. v.

Torpedomateriel:		
51 torpedoer	kr. 900 000,00	
Modernisering av «Hai», «Hval» og «Delfin»	» 400 000,00	
Utvidet lagerplads for mine- og torpedofabrikationen	» 90 000,00	
		kr. 1 390 000,00

	Overført kr.	1 390 000,00
Minemateriel:		
Reservebeholdning av sprængstof til ladninger	kr. 450 000,00	
500 stk. miner	» 830 000,00	
100 » haandminer	» 90 000,00	
100 » aeroplanminer	» 36 000,00	
200 » synkeminer	» 124 000,00	
50 » slæpeminer	» 50 000,00	
10 » mineslæp	» 25 000,00	
Utlægningsmateriel til provisoriske mineutlæggere	» 27 000,00	
Minemagasiner	» 90 000,00	
	»	1 722 000,00
Elektrisk materiel:		
10 flytbare lyskasteranlæg	»	230 000,00
Radiomateriel m. v.:		
4 radiokompasser til «Heimdal», «Frithof», «Viking» og «Ellida»	kr. 30 000,00	
5 radiostationer til torpedobaater	» 37 500,00	
6 flytbare radiostationer	» 65 000,00	
2 stk. undervandssignalapparater	» 68 000,00	
	»	200 500,00
	kr.	3 542 500,00

Herav har departementet paa det ordinære budget optat følgende poster:

1.	100 stk. synkeminer	kr. 62 000,00
2.	50 » slæpeminer	» 50 000,00
3.	10 » mineslæp	» 25 000,00
4.	Utlægningsmateriel for provisoriske mineutlæggere	» 27 000,00
5.	6 flytbare radiostationer	» 65 000,00
	Tilsammen	kr. 229 000,00

Ad 1 og 2. Begge de her omhandlede minekonstruktioner er beregnet til bruk mot undervandsbaater. Synkeminerne kan uten særlige utlægningsanordninger kastes ut fra mindre, hurtiggaaende fartøier eller baater og reguleres for sprængning efter synkning til en bestemt dybde, der kan varieres ved særlige reguleringsanordninger. Slæpeminen er konstruert for slæpning paa en forønsket dybde med avfyring fra det slæpende fartøi.

De her nævnte minesystemer er i det sidste aar konstruert og prøvet av Mineværsenet, og departementet foreslaar for kommende termin til fabrikation av synkeminer kr. 62 000,00 og av slæpeminer kr. 50 000,00.

Det bemerkes at fabrikation av synkeminer allerede er igangsat.

Ad 3 og 4. Departementet opfører overensstemmende med Mineværsenets forslag kr. 25 000,00 til videre fabrikation av mineslæp og kr. 27 000,00 til anskaffelse av utlægningsmateriel for provisoriske mineutlæggere. Angaaende denne sidste post skal bemerkes: Efterhvert som antallet av miner vokser har man maattet basere sig i stor utstrækning paa anvendelse av private fartøier som mineutlæggere i krig. For i tilfælde at faa disse fartøier utrustet uten ophold, bør utlægningsmateriel haves saavidt mulig klart paa forhaand. Av det i 1915 bevilgede beløp paa kr. 880 500,00 til minefabrikation (st. prp. nr. 114 for 1915) er anvendt en mindre del til anskaffelse av utlægningsmateriel for private fartøier som mineutlæggere. For det iaar opførte beløp vil man kunne anskaffe fornødent utlægningsmateriel for 6 private fartøier.

Ad 5. For indeværende termin er bevilget kr. 40 000,00 til anskaffelse av 2 flytbare radiostationer. Det har lykkedes for det bevilgede beløp at faa bestilt 4 lette radiostationer, idet endel av stationene fabrikeres indenlands. Mineværsenet anfører at der med 10 av de her omhandlede stationer vil kunne etableres en nogenlunde effektiv radioforbindelse kysten

rundt fra Kristianiafjorden til Ramsund, og foreslaar at der anskaffes yderligere 6 stationer.

Under henvisning til hvad der i den hemmelige del av budgetpropositionen for ifjor er anført vil departementet anbefale Minevæsenets forslag og opfører kr. 65 000,00 hertil.

Titel 9. **Anskaffelser til Artilleriet.**

Artilleriet foreslaar herunder følgende anskaffelser m. v.:

1.	Sprængstof til 15 cm. granater som haves færdig eller i materialer .	kr.	80 000,00
2.	Sprængstof, patroner og brandrør til 12 cm. granater som haves færdig eller i materialer	»	176 400,00
3.	5 000 stk. brisantgranater med brandrør til 65 mm. kanoner	»	95 000,00
4.	5 000 stk. brisantgranater m. v. til 47 mm. kanoner .	»	67 500,00
5.	Fabrikation av banelys .	»	38 000,00
6.	Bomber til flyvemaskiner.	»	20 000,00
7.	Reservematerialer	»	458 000,00
		kr.	934 900,00

Av ovenstaaende poster har departementet optat:

1.	Brisantammunition til 65 mm. kanoner	kr.	95 000,00
2.	Bomber til flyvemaskiner.	»	20 000,00
	Tilsammen	kr.	115 000,00

Ad 1. I 1914 blev der ved kgl. resolution av 11te december bl. a. besluttet anskaffet 3 000 stk. brisantgranater til 65 mm. kanoner og nogen tidligere beholdninger haves ikke. Disse kanoners effekt vil imidlertid betydelig økes ved benyttelse av brisant ammunition og Artilleriet foreslaar derfor, at der efterhvert anskaffes en større beholdning herav.

Departementet er enig i Artilleriets forslag og opfører som foreslaat til oparbeidelse av 5 000 stk. 65 mm. brisantgranater med brandrør kr. 95 000,00.

Ad 2. Under henvisning til hvad der ifjor er anført i den hemmelige del av budgetpropositionen under «Artilleriforsøk» opfører departementet for kommende termin kr. 20 000,00 til fabrikation av bomber for flyvemaskiner.

Titel 13. **Vedlikehold av det krigsfartøiene, befæstningene m. v. tilhørende sanitetsinventar.**

Under nærværende titel er for kommende termin ekstraordinært opført kr. 27 000,00 der fordeler sig saaledes:

Anskaffelse av 2 radiostationer til syketransportskibe	kr.	25 000,00
Anskaffelse av operationsinstrumenter til de større fartøier	»	2 000,00

Angaaende den førstnævnte post skal oplyses, at der er utset 2 kystdampskibe til anvendelse som syketransportskibe i krig. Det fornødne sykepleieutstyr til disse skibe er dels færdig, dels vil det bli anskaffet i indeværende termin, og de forandringer ved indredningen som i tilfælde vil bli nødvendig for at gjøre fartøierne tjenlige for øiemedet er ikke større, end at de kan utføres i kort tid naar skibene er rekvirert. For tjenesten som syketransportskibe er det imidlertid nødvendig at fartøierne er utrustet med radiostationer, som indtil skibene rekvireres forutsættes at staa mest mulig klargjort ved hovedstationen eller en av oplagshavnene.

Til anskaffelse av 2 radiostationer til dette bruk opføres som av Sanitetsvæsenet foreslaat kr. 25 000,00.

Endvidere opføres kr. 2 000,00 til supplering av de større fartøiers operationsbestik med nye instrumenter.

[redacted] 10.

Forsvarsdepartementet.

St. prp. nr. 19.

(1917)

Om organisationen av de fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden.

Forsvarsdepartementets indstilling av 24de november 1916, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad Holtfodt)

Departementet finder det absolut nødvendig at der nu blir truffet avgjørelse i spørsmaalet om, hvorvidt de den 11te august 1915 bevilgede fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden, Tønsbergdistriktet og Hvalerdistriktet med tilstøtende landfronter skal henlægges under hæren eller marinen.

Utarbeidelsen av de detaljerte befæstnings- og organisationsplaner er nu saa langt fremskredet, at den etat, hvorunder befæstningene administrativt og kommandomæssig fremtidig skal sortere, maa faa anledning til at øve avgjørende indflydelse paa det fortsatte arbeide med disse spørsmaal.

De med disse anlæg forbundne ingeniørarbeider, anskaffelser av artillerimateriel, planlæggelse og omordning av de permanente mineforsvar samt anordning av signalvæsenet m. v. er nemlig paabegyndt straks efter at bevilgningen blev git, og fremmes nu av hærens myndigheter.

Departementet har bragt i erfaring, at der i militærkomiteens indstilling S. LII B., 1916, ikke er tat endelig standpunkt til denne sak bl. a. fordi den i st. prp. nr. 84 avgivne utredning, side 49—54, ikke var vedfølget en særskilt konklussionspost som grundlag for en realitetsavgjørelse fra Stortingets side.

Departementet finder derfor at den formelle vanskelighet, der herigjennem foreligger for opnaaelse av Stortingets avgjørelse, maa fjernes, og har man overensstemmende dermed fundet at burde foranledige fremsat nærværende proposition. Da heromhandlede spørsmaal er utførlig utredet, og departementets standpunkt utførlig motivert i st. prp. nr. 67, 1915, side 2—10 med de trykte bilag 1 og 2, og st. prp. nr. 84, 1916, side 49—54 med de trykte bilag 1—5, finder man ved nærværende anledning at kunne henvise til de saaledes allerede foreliggende stortingspropositioner og dokumenter.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At Deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til proposition til Stortinget om organisationen av de fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden.

2

St. prp. nr. 19.

1917

Om organisationen av de fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden.

Stortinget

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om organisationen av de fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden.

Vi **Haakon**, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte følgende beslutning:

Ved organisationen av de den 11te august 1915 bevilgede fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden, Tønsbergdistriktet og Hvalerdistriktet med tilstøtende landfronter blir at befølge samme princip som ved Stortingets beslutninger av 1899 og 1909 er lagt til grund for organisationen av de øvrige kystbefæstninger, der er underlagt hærens administrations- og kommandomyndigheter, idet henvises til St. prp. nr. 85 — 1899, St. dok. nr. 2 — 1909, St. prp. nr. 67 — 1915 og St. prp. nr. 84 — 1916.

Forsvarsdepartementets indstilling i saken vedlægges i avtryk.

Git paa Kristiania slot den 24de november 1916.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.

(L. S.)

Gunnar Knudsen.

Hesselberg.

[redacted]

11.

Forsvarsdepartementet.

St. prp. nr. 24.

(1917)

Om vaabenøvelserne 1917 for aarsklassen 1917 i 1.—5. divisions infanteri.

Forsvarsdepartementets indstilling av 9de januar 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad Holtfodt.)

Vaabenøvelserne 1917 for aarsklassen 1917 i 1ste—5te divisions infanteri.

Under 1ste november 1916 har Kommanderende General oversendt divisionene til uttalelse et efter konferanse med Forsvarsdepartementet utarbeidet utkast til nøitralitetsvernets ordning efter ca. 15de mai 1917.

Denne plan gik ut paa at det væsentlige av rekrutaarsklassen 1917 av 1ste—5te divisions infanteri — i likhet med gardens mandskaper — paalægges 8 maaneders sammenhængende tjeneste, hvorav 60 dage anvendes til rekrututdannelse paa de vanlige ekserserpladser og den resterende tid — 6 maaneder — anvendes til fortsat utdannelse og til tjeneste ved nøitralitetsvernet.

Videre skulde nævnte mandskaper — som gardens — paalægges en regimentsamling i sit 4de tjenesteaar.

I skrivelse av 28de november 1916 — utrykt bilag — har imidlertid Kommanderende General — efter at ha mottat divisionenes uttalelser om det forannævnte utkast — istedenfor denne ordning av nøitralitetsvernet fundet at burde foreslaa en anden ordning, hvorved samtlige infanteriavdelinger i de 5 sydlige divisioner — fuldt feltopsat — indkaldes til ekstraordinær tjeneste i tørn paa 30 à 45 dage.

Departementet er enig med Kommanderende General i, at det sidste forslag er at foretrække, hvis der alene skal tages hensyn til avdelingenes militære utdannelse. Før avdelingenes krigsberedskap vilde det utvilsomt

være av betydning at faa den ekstraøvelse, som det sidste forslag indebærer.

Departementet finder imidlertid at man ikke kan se bort fra den økonomiske side av saken.

Forslaget om turvis ekstraindkaldelse av feltopsatte bataljoner til nøitralitetsvern vil medføre en ekstrautgift av ca. kr.[1]) 5 880 000,00

Planen med rekrutavdelingenes tjeneste i 8 maaneder i træk medfører en utgift av . . . . . « «[2]) 5 145 000.00

Herav vedrører:

vaabenøvelserne 1917 ca. kr. 2 620 000,00

vaabenøvelserne 1918 og 1919 « 1 260 000,00

« « 3 880 000,00

De 2 maaneders ekstratjeneste i 1917 vil saaledes medføre en ekstrautgift av ca. kr. 1 265 000,00

Den sidste plan blir derfor — hvad ekstrautgifter angaar — . . ca. kr. 4 615 000,00 billigere.

Som følge herav finder departementet at burde foreslaa, at aarsklassen 1917 i 1ste—5te divisions infanteri i 1917 paalægges 180 dages sammenhængende tjeneste, hvorved de avtjener vaabenøvelserne 1917 (120 dage), 1918 (30 dage) og 1919 (30 dage).

Av disse 180 dage forutsættes mindst 60 dage at skulle foregaa som rekrututdannelse paa de vanlige ekserserpladser, hvorefter avdelingen indgaar i nøitralitetsvernet, hvor de gives fortsat utdannelse.

Efter utført 180 dages tjeneste er det departementets agt at la disse rekrutter utføre yderligere ca. 60 dages tjeneste som nøitralitetsvern, hvilken tjeneste ikke regnes som vanlige vaabenøvelser.

Rekruttene vil saaledes faa ialt 8 maaneders sammenhængende tjeneste i1917—18 — jfr. det blandt de utrykte bilag følgende grafiske tablaa over rekrutskoler og nøitralitetstjeneste 1917/18.

De her omhandlede rekrutter resterer efter den her foreslaaede tjeneste 1 regimentsamling, som ordinært skal avtjenes i 7de tjenesteaar.

Imidlertid antar departementet, at denne — i likhet med hvad der er bestemt for gardens mandskaper — bør avgjøres i 4de tjenesteaar.

Det er departementets forutsætning at de mandskaper av ældre aarsklasser, som skal indkaldes til rekrutskole i 1917 med hensyn til tjenesten følger rekrutaarsklassen 1917.

Enkelte avdelinger forutsættes at avgjøre sin fredstjeneste paa ordinær maate — jfr. det grafiske tablaa.

Det er departementets forutsætning, at rekrutavdelingene i størst mulig utstrækning skal indgaa i de ordinære regimentsamlinger i 1917.

Ved den her foreslaade ordning vil nøitralitetsvakttjenesten som dækningsavdelinger kunne bestrides uten ekstraordinær indkaldelse av ældre aarsklasser indtil mai 1918, forutsat at der ikke indtrær væsentlige forandringer i den krigspolitiske situation.

Det bemerkes, at der — hvis dette forslag ikke vinder Stortingets bifald — da maa indkaldes ældre mandskaper i et tilsvarende antal, hvad der vil medføre en betragtelig større meiutgift end foran beregnet paa grund av familietillægget og de med ombytte av avdelinger hver maaned forbundne transportomkostninger.

Da det i disse tider kan føles særlig trykkende for dem, som er familieforsørgere, at være indkaldt til tjeneste hele 8 maaneder itræk, finder departementet, at det for disse bør være en frivillig sak, om de skal avgjøre tjenesten paa den maate, som foran er foreslaat.

Ønsker de at avgjøre vernepligten paa ordinær maate er det dog departementets forutsætning at de iethvertfald skal avgjøre 120 dage av denne i 1917 ved 90 dages rekrutskole sammen med sin aarsklasse og om mulig 30 dages regimentsamling, eller 30 dages fortsat tjeneste sammen med rekruttene.

[1]) 42 bataljoner á 1000 hoder i 35 dage (hvorav 5 reisedage) á kr. 4 pr. dag.
[2]) 7000 mand á kr. 3 pr. dag.

Departementet finder derfor at burde foreslaa at Stortinget fatter saadan beslutning:

1. At aarsklassen 1917 av infanteriet i 1ste til 5te division i 1917—1918 indkaldes til 180 dages tjeneste, som godskrives den som ordinær fredstjeneste.
2. At nævnte aarsklasse avtjener den resterende regimentsamling i 4de istedetfor i 7de tjenesteaar.
3. At de hermed forbundne merutgifter utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At Deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til en proposition til Stortinget om vaabenøvelserne 1917 for aarsklassen 1917 i 1ste—5te divisions infanteri.

Om vaabenøvelserne 1917 for aarsklassen 1917 i 1.—5. divisions infanteri.

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om vaabenøvelserne 1917 for aarsklassen 1917 i 1.—5. divisions infanteri.

Vi **Haakon**, Norges Konge

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte saadan

beslutning:

1. At aarsklassen 1917 av infanteriet i 1. til 5. division i 1917—1918 indkaldes til 180 dages tjeneste, som godskrives den som ordinær fredstjeneste.
2. At nævnte aarsklasse avtjener den resterende regimentsamling i 4de istedetfor i 7de tjenesteaar.
3. At de hermed forbundne merutgifter utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Forsvarsdepartementets indstilling i saken vedligger i avtryk.

Git paa Kristiania slot den 9de januar 1917.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.
(L. S.)

Gunnar Knudsen.

Hesselberg.

Forsv

St. prp. nr. 56.

(1917)

Om anvendelse av det ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 til anlæg av et torpedobatteri paa Rauø bevilgede beløp paa kr. 600 000,00 til bygning av en speciel mineutlægger og til minefabrikation.

Forsvarsdepartementets indstilling av 2den mars 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad H o l t f o d t.)

I st. prp. nr. 67 for 1915 angaaende ekstraordinære bevilgninger til forsvaret blev under titel 1 foreslaat kr. 8 200 000,00 til fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden m. v.

Herunder er ogsaa behandlet spørsmaalet om anlæg av et permanent torpedobatteri paa Rauø til forsvar av den ca. 2 000 m. brede dypere rende i løpet mellem Rauø og Bolærne, som med det minemateriel man dengang raadet over antoges ikke at kunne spærres med miner.

Junikomiteen av 1914, paa hvis indstilling departementets forslag i st. prp. nr. 67 i alt væsentlig er bygget, foreslog farvandet mellem Rauø og Bolærne spærret ved hjælp av miner i forbindelse med et torpedoforsvar, men fandt, i betragtning av at undervandsbaater supplert med torpedobaater maatte ansees at ville kunne yde et sikrere forsvar av den dype rende mellem minespærringene — ikke for tiden at kunne foreslaa anlagt et permanent torpedobatteri paa Rauø.

Kommanderende Admiral og Kommanderende General, Generalstabschefen og Generalinspektøren for ingeniørvaabnet sluttet sig i en fællesuttalelse av 20de februar 1915 i alt væsentlig til junikomiteens indstilling, men foreslog principielt den dype rende mellem Rauø og Bolærne forsvart ved et fast torpedobatteri paa Rauø — under forutsætning av at nøiagtige undersøkelser godtgjør, at bl. a. dybdeforholdene utenfor batteriet ikke frembyr uforholdsmæssige vanskeligheter.

Departementet sluttet sig i propositionen til Junikomiteens uttalelse og anbefalte den dype rende forsvart med undervandsbaater og torpedobaater.

I indst. S. LIV fandt imidlertid Militærkomiteen at burde slutte sig til det av de høiere militære chefer i ovennævnte fællesuttalelse av 20de februar 1915 anførte, og opførte til bevilgning kr. 600 000,00, hvortil utgiftene ved anlæg av et torpedobatteri paa Rauø var anslaat.

Overensstemmende med Militærkomiteens indstilling blev ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 det opførte beløp, kr. 600 000,00, til et fast torpedobatteri paa Rauø medtat under bevilgningene til det fremskutte forsvar av Kristianiafjorden.

Som følge herav blev Minevæsenet i skrivelse av 26de august 1915 anmodet om at anstille de fornødne undersøkelser og fremkomme med forslag for anlæg av et torpedobatteri paa Rauø.

Paa grundlag av undersøkelser, som Marinens Bygningsvæsen har foretat i terrænget, underrettet Minevæsenet i skrivelse av 6te december 1915 om, at forholdene paa Rauø er meget litet gunstige for anlæg av torpedobatteri, likesom farvandet utenfor er meget langgrundt, saa der ogsaa maa store sprængningsarbeider til for at skaffe fornøden dybde utenfor batteriet. Bygningsvæsenet og Minevæsenet hadde paa det tidspunkt heller ikke oversigt over, hvilke beskyttelsesanordninger der vil kræves for at hindre at den saaledes utdypede rende for torpedoskudbanen under storm gjenfyldes av grus, og for i det hele at sikre muligheten av torpedoskytning fra batteriet i al slags veir. Minevæsenet utbad sig derfor departementets bestemmelse om, hvorvidt videre arbeide skulde foretages i denne sak.

Under 14de februar 1916 anmodet departementet Minevæsenet om sammen med Bygningsvæsenet at anstille nye undersøkelser angaaende muligheten av at anordne et torpedobatteri i Kristianiafjordens ytre del.

Med Minevæsenets skrivelse av 8de august s. a. er derefter indkommet et av Bygningsvæsenet utarbeidet overslag over de grundarbeider, som maa til for et torpedobatteri paa Rauø, idet Minevæsenet anfører at man hverken paa denne ø eller andre steder kan bringe i forslag alternativer, som kan utføres med rimelige omkostninger, og samtidig kan ansees for tjenlige i heromhandlede øiemed.

Som det av Bygningsvæsenets skrivelse vil fremgaa maa man regne med at omkostningene ved grundarbeidene vil andra til ca. 6,5 mill. kroner, hvortil kommer selve torpedobatteriets anlæg, som av Minevæsenet i juli 1914 er anslaat til ca. kr. 250 000,00. Under disse omstændigheter finder departementet ikke at kunne anbefale at der skrides til anlæg av et torpedobatteri paa Rauø. Da der endvidere som oplyst heller ikke kan anvises andre steder, der er skikket for placering av et fast torpedobatteri, som kan svare til hensigten, vil departementet anbefale, at anlægget av det omhandlede torpedobatteri sløifes, og at forsvaret av den dype rende mellem minefeltene Rauø—Bolærne baseres paa anvendelse av undervandsbaater og torpedobaater som av Junikomiteen og Forsvarsdepartementet i sin tid foreslaat (jfr. st. prp. nr. 67 for 1915) samt paa miner.

Det bemerkes at man med den utvikling som Marinens minefabrikation har undergaat siden Junikomiteens forslag blev avgit, maa kunne paaregne ialfald at faa reducert bredden av den aapne rende mellem Rauø og Bolærne i betragtelig grad. Der er saaledes nu fabrikert miner for 200 m. dybde, og prøver med miner som har 400 m. ankertaug er i disse dage utført med godt resultat, hvorefter departementet har git bemyndigelse til at paabegynde fabrikation av 200 stk. miner av denne slags.

Med hensyn til anvendelsen av den ved sløifning av torpedobatteriet ledigblivende bevilgning paa kr. 600 000,00 skal departementet bemerke:

Som anført i den hemmelige del av st. prp. nr. 1 hovedpost XII B for 1917 blev der i Marinens Reguleringskommission under behandling av spørsmaalet om nybygning for Marinen av et par medlemmer fremholdt ønskeligheten av, at der bygges en tredje mineutlægger av den type, som nu er under bygning for specielt bruk i Kristianiafjorden. Spørsmaalet herom har været forelagt Marinens Minevæsen, som i skrivelse av 27de november 1916 har erklært sig enig i, at utlægning av længere minelinjer bør foregaa paa den maate, at et til minelinjerne svarende antal mineutlæggere foretar utlægningen samtidig. Paa denne maate undgaaes faren ved at manøvrere langs en allerede utlagt minelinje, likesom man under ulægningen behøver et betydelig mindre antal merkebøier. Særlig i mere aapent farvand og paa steder med store dybder, hvor minernes plads i sideretning paa grund av strømmen ikke er let at bestemme nøiagtig, anser Minevæsenet det nødvendig at utføre mineutlægningen paa denne maate.

Kommanderende Admiral, som har hat sig saken forelagt, er enig i at det vil være særdeles ønskelig at faa en tredje mineutlægger til disposition ved spærringen Rauø—Bolærne, idet bemerkes at de til mineutlæggere omdan-

nede 2den klasses kanonbaater ikke er skikket til benyttelse sammen med de specielle mineutlæggere, blandt andet fordi de kun fører 50 miner, mens de sidstnævnte er beregnet paa at ha 120 miner.

Departementet slutter sig hertil og vil overensstemmende med Kommanderende Admirals anbefaling foreslaa, at det omhandlede beløp kr. 600 000,00 anvendes bl. a. til bygning av en 3dje speciel mineutlægger av samme type som «Glommen» og «Laugen». Prisen for disse sidste fartøier — uten miner — er i st. prp. nr. 84 for 1916 anslaat til kr. 450 000,00 pr. fartøi. Omkostningene ved bygning av et 3dje fartøi vil nu antagelig bli større, uten at man dog for tiden ser sig istand til at opgi en nøiagtigere pris. Man vil under disse omstændigheter anbefale, at den del av det til torpedobatteriet bevilgede beløp kr. 600 000,00, som maatte bli tilovers efter anskaffelsen av en speciel mineutlægger, tillates anvendt til fabrikation av miner, beregnet paa større dybder.

I henhold til det anførte

indstilles:

At Deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til proposition til Stortinget om anvendelse av det ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 til torpedobatteri paa Rauø bevilgede beløp paa kr. 600 000,00 til bygning av en speciel mineutlægger og til minefabrikation, specielt beregnet paa spærring av den dype rende mellem Rauø og Bolærne.

Om anvendelse av det ved Stortingets beslutning til anlæg av et torpedobatteri paa Rauø bevilgede beløp.

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om anvendelse av det ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 til anlæg av et torpedobatteri paa Rauø bevilgede beløp paa kr. 600 000,00 til bygning av en speciel mineutlægger og til minefabrikation.

Vi **Haakon**, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte følgende

beslutninger:

1) Stortinget samtykker i at anlæg av det ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 i forbindelse med det fremskutte forsvar i Kristianiafjorden bestemte torpedobatteri paa Rauø sløifes.
2) Det til anlæg av torpedobatteriet bevilgede beløp, kr. 600 000,00, tillates anvendt til bygning av en speciel mineutlægger samt til fabrikation av miner.

Forsvarsdepartementets indstilling i saken vedlægges i avtryk.

Gitt paa Kristiania slot den 2den mars 1917.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.

(L. S.)

Gunnar Knudsen.

Hesselberg.

73.

Forsvarsdepartementet.

St. prp. nr. 102.

(1917).

Om bevilgning til hæren og marinen.

Forsvarsdepartementets indstilling av 27de april 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad Holtfodt).

Departementet tillater sig i forbindelse med budgetforslaget for kommende termin st. prp. nr. 1, hovedpost XII A — hæren — og hovedpost XII B — marinen 1917) at fremlægge forslag til ekstraordinære anskaffelser til hæren og marinen for et samlet beløp av kr. 26 250 500,00, nemlig kr. 20 802 000,00 til hæren og kr. 5 448 500,00 til marinen.

Til fortifikatoriske arbeider og til bebyggelse paa befæstningerne foreslaaes bevilget henholdsvis kr. 365 000,00 og kr. 30 000,00.

Til station for undervandsbaater foreslaaes bevilget kr. 450 000,00.

De foreslaaede bevilgninger tar sigte paa at fremme hærens og flaatens krigsberedskap og utgjør for en stor del fortsættelsesbevilgninger til de i st. prp. nr. 84 1916 i samme øiemed opførte og av Stortinget bevilgede beløp.

Spørsmaalet om fordeling mellem hær og marine og den nærmere anvendelse av det beløp, som i henhold til konferanse i regjeringen kunde paaregnes til ekstraordinære anskaffelser og byggearbeider m. v., har været forelagt Norges forsvarskommission. Saavel det i nærværende proposition som i st. prp. nr. 103 fremlagte forslag er forsaavidt anskaffelser m. v. angaar overensstemmende med forsvarskommissionens enstemmige uttalelse.

Foruten ovennævnte bevilgninger, som repræsenterer utgifter en gang for alle, vil i nærværende proposition ogsaa bli behandlet endel forslag som i tilfælde vil medføre aarlig tilbakevendende utgifter paa hærens budget til et samlet beløp av kr. 108 500,00 som foreslaaes opført paa det ordinære hærbudget kapitel 11, «aarlige utgifter ifølge de ekstraordinære budgetpropositioner 1917—1918».

De i denne proposition foreslaaede bevilgninger fordeler sig saaledes:

I. **Artilleriets tekniske fællesetat:**

Anskaffelser m. v., tit. 1 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . kr. 11 600 000,00
Personel (paa det ordinære statsbudget, kap. 11, tit. 3) . . . . . « 80 000,00
kr. 11 680 000,00

II. **Infanteriet:**

Anskaffelser m. v., tit. 2 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . « 810 000,00

III. **Feltartilleriet:**

Anskaffelser m. v., tit. 3 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . « 635 000,00

IV. **Fæstningsartilleriet:**

Anskaffelser m v., tit. 4 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . kr. 550 000,00
Personel (paa det ordinære statsbudget, kap. 11, tit. 2) . . . . . « 26 500,00
« 576 500,00

V. **Kavaleriet:**

Anskaffelser m. v., tit. 5 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . kr. 50 000,00
Personel (paa det ordinære statsbudget, kap. 11, tit. 1) . . . . . « 2 000,00
« 52 000,00

VI. **Ingeniørvaabnet:**

Anskaffelser m. v., tit. 6 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . « 550 000,00

VII. **Intendanturen:**

Anskaffelser m. v., tit. 7 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . « 4 667 000,00

VIII. **Sanitetet:**

Anskaffelser m. v., tit. 8 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . « 200 000,00

IX. **Flyvevæsenet:**

Anskaffelser m. v., tit. 9 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . « 1 500 000,00

X. **Trænkorpset:**

Anskaffelser m. v., tit. 10 (paa det ekstraordinære statsbudget) . . . . . « 150 000,00

Overføres kr. 20 820 500,00

	Overført	kr.	20 820 500,00
XI.	Materialer til hestesko, tit. 11 (paa det ekstraordinære statsbudget)	«	90 000,00
XII.	Fortifikatoriske arbeider, tit. 12 (paa det ekstraordinære statsbudget)	«	365 000,00
XIII.	Bebyggelse paa befæstningerne, tit. 13 (paa det ekstraordinære statsbudget)	«	30 000,00
	Sum	kr.	21 305 500,00

B. Marinen.

I.	Mineväsenet:		
	Anskaffelser m. v., titel 1 (paa det ekstraordinære statsbudget)	kr.	2 625 000,00
II.	Artilleriet:		
	Anskaffelser m. v., titel 2 (paa det ekstraordinære statsbudget)	«	1 318 500,00
III.	Flyvevæsenet:		
	Anskaffelser m. v., titel 3 (paa det ekstraordinære statsbudget)	«	1 500 000,00
IV.	Sanitetsvæsenet:		
	Anskaffelser m. v., titel 4 (paa det ekstraordinære statsbudget)	«	5 000,00
V.	Station for undervandsbaater, titel 5 (paa det ekstraordinære statsbudget)	«	450 000,00
	Sum	kr.	5 898 500,00

A. Hæren.

I. Artilleriets tekniske fællesetat.

Anskaffelser m.v. titel 1 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 11 600 000,00.

Personel (paa det ordinære statsbudget kap. 11 tit. 3) kr. 80 000,00.

I. Raufoss patronfabrik og krudtverk.

a. Utvidelse av patronfabrikken m. v.

Kr. 1 500 000,00.

For indeværende termin er overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84 — 1916 side 19 bevilget kr. 1 000 000,00 som begyndelsesbevilgning til utvidelse av Raufoss patronfabrik m. v. for ved denne inklusive assistanse av private fabrikker at opnaa en kapasitet av 2 100 kanonskud + 250 000 geværpatroner + 10 000 revolverpatroner pr. døgn (den saakaldte 2den utvidelse av ammunitionsfabrikationen).

De hermed forbundne utgifter var oprindelig anslaat til kr. 1 600 000,00.

Paa grund av de voldsomme prisstigninger og vanskeligheter med at faa private fabrikker engagert samt nødvendige nybygninger for underbringelse av den økede arbeidsstyrke viser senere overslag at de paatænkte og iverksatte anordninger antagelig kommer paa ca. kr. 3 450 000,00.

En opgave (sammenligning) over utgiftene efter det oprindelige overslag og det nu foreliggende følger som utrykt bilag.

Fremstilling av hylse- og brandrørsmessing var i det oprindelige overslag forutsat henlagt til Porsgrund metalvalseverk. Det har imidlertid senere vist sig at denne fabrik ikke kan paata sig dette arbeide under krigen hvorfor man har været nødt til at henlægge ogsaa de herhenhørende anordninger til Raufoss.

Merutgiften hermed er ca. kr. 80 000,00.

I de senere aar har der ikke været fremstillet 10,15 mm. geværammunition ved Raufoss patronfabrik. De tidligere hertil benyttede maskiner og verktøi er omordnet for fremstilling av 6,5 mm. geværammunition. Da imidlertid saavel 10,15 mm. geværer som mitraljøser fremdeles indgaar som dele av vor bevæbning har departementet av hensyn til supplering og efterforsyning av 10,15 mm. ammunition fundet det paakrævet at træffe forføininger til gjenoptagelse av fabrikation av 10,15 mm. ammunition ved Raufoss. Hertil medgaar ifølge indkommet overslag kr. 250 000,00.

Desuten maa fremdeles regnes med prisstigninger og tilfældige utgifter der anslagsvis sættes til kr. 120 000,00.

Med den oversigt man nu har over heromhandlede anordninger vedrørende ammunisionsfabrikationen vil der saaledes ialt kræves ca. kr. 3 900 000,00.

Som foran nævnt er iaar bevilget kr. 1 000 000,00.

Departementet opfører for kommende termin kr. 1 500 000,00 som fortsat bevilgning til omhandlede utvidelse av ammunitionsfabrikationen.

b. Ekstraordinær drift.

Kr. 6 000 000,00.

Med henvisning til hvad der er anført i st. prp. nr. 84 — 1916 side 16—17 angaaende krav om økning av mobiliseringsbeholdningene av ammunition saavel for det mobile som det stationære forsvar samt nødvendigheten av at anskaffe beholdninger av raamaterialer, maa departementet foreslaa en ekstraordinær driftsbevilgning for Raufoss patronfabrik ogsaa for kommende termin.

Den første utvidelse av Raufoss vil være færdig i indeværende termin. Den 2den utvidelse vil i det væsentligste være færdig i kommende termin.

Under forutsætning av ordinær drift av Raufoss i terminen 1917—1918 med 1 skift à 8 timer vil der ifølge indkomne overslag med-

gaa mindst kr. 6 600 000,00 utover bevilgningen paa det ordinære budget.

For at bringe mobiliseringsbeholdningene av ammunition op til den av generalstaben og Kommanderende General foreslaaede størrelse saavel for det faste som det bevægelige forsvar samt til oparbeidelse av ammunition for landvernsskyts og antiballonskyts m. v. foruten til anskaffelse av raamaterialer opfører departementet for kommende termin kr. 6 000 000,00.

I betragtning av de nuværende og stadig økende priser er dette det mindste beløp som maa bevilges ifald det skal lykkes at opnaa nogen væsentlig økning av ammunitionsbeholdningene.

For haandvaabenammunitionens vedkommende maa foruten fortsat oparbeidelse for de tidligere organisationsmæssig opsatte avdelinger desuten tages i betragtning at der skal oparbeides saadan ammunition ogsaa for de geværer (karabiner), mitraljøser og pistoler som kommer i tillæg ved opsætning av nye avdelinger.

For nævnte beløp vil kunne oparbeides ca. 20 millioner geværpatroner og ca. 50 000 kanonskud (7,5 cm. ammunition eller andre kalibre i ekvivalente mængder).

Om nødvendig forutsættes at endel av beløpet kan anvendes til opførelse av magasiner for den oparbeidede ammunition.

c. Elektrisk staalovn og smipresseanlæg m. v.

Kr. 500 000,00.

For at bøte paa landets staalnød i krig foreslaar den av dette departement nedsatte valseverkskommission at der træffes forberedelser til opsætning i krig av mindre elektriske staalovner ved enkelte herfor skikkede industrielle bedrifter.

Kommissionen foreslaar derhos at der straks opsættes en saadan ovn av typen Rennerfelt paa Raufoss av følgende grunde:

1. Det vil være av stor betydning for Raufoss at kunne producere sit staal selv.
2. Man vil derved faa erfaring med denne ovn og derhos erholde utdannet en arbeidsstok som i krig kan anvendes som formænd eller lignende ved nævnte improviserte staalverksanlæg.

Handels- industri- og sjøfartskomiteen har sluttet sig til valseverkskommissionens forslag, hvilket følger som utrykt bilag, og hvortil henvises.

Generalfelttøimesteren, hvem sakens detaljbehandling har været overdraget, har fremsendt plan med overslag over utgiftene ved anlægget paa Raufoss.

Patronfabrikkens behov ved forcert drift efter 2den utvidelse anføres at ville være dækket ved en 3 tons Rennerfelts staalovn med en aarlig produktion av ca. 3 000 ton staal.

Generalfelttøimesteren foreslaar opsat 2 saadanne ovner for at ha en ovn i reserve ved indtrædende uheld eller ved omforing, saa man slipper at stoppe produktionen.

Kraft til staalovnene (800 hk.) oplyses at kunne faaes fra Lillehammer elektricitetsverk. Det anføres at kraften blir saa billig (kr. 26,50 pr. hk.) at staalfremstillingen blir meget fordelagtig.

For videre bearbeidning av staalet maa Raufoss ha et mindre valseverk eller et smipresseanlæg.

Generalfelttøimesteren har anbefalt et saadant anlæg som absolut paakrævet, da det er liten mening i at fragte rujern og skrapjern til Raufoss og staal tilbake til en presse og saa emnene til Raufoss igjen.

Generalfelttøimesteren foreslaar alternativt:

a) 1 staalverk med to 3 tons ovner og to transformatoranlæg. . . kr. 450 000,00
1 smipresseanlæg . . . « 250 000,00

Sum kr. 700 000,00

b) 1 staalverk med to 3 tons ovner og et transformatoranlæg. . . kr. 375 000,00
1 smipresseanlæg . . . « 250 000,00

Sum kr. 625 000,00

Generalfelttøimesteren fremholder dog uttrykkelig at et valseverk vilde være at foretrække for smipresseanlæg. Et valseverk anslaaes at koste ca. kr. 500 000,00.

Departementet maa i det store og hele tat slutte sig til det av valseverkskommissionen, industrikomiteen og generalfelttøimesteren anførte. Det er av overmaade stor betydning at Raufoss kan fremstille sit staal selv, saa fabrikken blir uavhængig av en eventuel truende mangel paa staalmaterialer til projektilfabrikationen m. v

Av budgetmæssige grunde finder man imidlertid for nærværende ikke at kunne foreslaa bevilget mere end til 1 staalovn med tilbehør samt til 1 smipresseanlæg, idet tilføies, at et valsverk for tiden vanskelig kan skaffes uten fra Tyskland (men ogsaa fra dette land har man erfaring for store vanskeligheter med eksporttilladelser m. v.).

Omkostningene efter nærværende forslag vil være:

1.	Elektrisk staalovn 3 ton.	kr.	40 000,00
2.	Transformator og elektrisk utstyr for samme med tilbehør.	«	65 000,00
3.	Anskaffelse av elektrodekul og reservemateriale for ovnens drift. . . .	«	10 000,00
4.	Diverse anskaffelser for smeltning	«	10 000,00
5.	Nødvendige bygninger for anlægget	«	110 000,00
6.	Administration og diverse	«	15 000,00
7.	Hydraulisk smipresseanlæg	«	250 000,00
	Tilsammen	kr.	500 000,00

som foreslaaes bevilget.

d. Personel.

Som følge av de i indeværende termin foretagne utvidelser av driften ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt ved Kongsberg vaabenfabrik har det været nødvendig at øke personellet ved disse samt at foreta en midlertidig omordning av administrationen ved disse fabrikker.

Ved kongelig resolution av 18de august 1916 blev det derfor bestemt:

A. At statens kanonverksted henlægges til Kongsberg vaabenfabrik og lægges under samme overbestyrelse som vaabenfabrikken.

B. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til at træffe nærmere bestemmelse om en midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der er anført i nærværende indstilling.

C. At merutgiftene ved den midlertidige ordning utredes av vedkommende driftsbevilgninger.

Gjenpart av den til grund for resolutionen liggende indstilling følger som trykt bilag nr. 1.

I henhold til denne bemyndigelse har departementet derefter under 2den september 1916 truffet nærmere bestemmelse om den midlertidige ordning av administrationen ved nævnte fabrikker.

Gjenpart av denne skrivelse følger som trykt bilag nr. 2.

Den under 2den september 1916 fastsatte midlertidige ordning har for Raufoss patronfabrik og krudtverks vedkommende vist sig at virke tilfredsstillende, hvorfor denne lægges til grund for nærværende forslag forsaavidt organisation og personel angaar.

Efter dette foreslaaes ansat ved fabrikken følgende personel:

1	direktør à	kr.	6 000,00
3	underdirektører à	«	4 000,00
1	hovedforvalter à	«	3 200,00
3	kontrolofficersaspiranter à. . (mot nu 2 à kr. 1 460,00).	«	[1])2 200,00
1	sekretær	«	3 000,00
1	oververksmester	«	3 200,00
1	verksmester	«	2 600,00
1	støperimester	«	2 800,00
1	valsemester	«	2 800,00
1	regnskapsfører	«	3 000,00
1	bokholder.	«	2 800,00
3	fyrverkere à	«	1 728,00

De opførte lønninger er de samme som enten nu er budgettert eller som midlertidig er fastsat av departementet. For imidlertid at faa besat stillingene som støperimester og valsemester ved det nye valseverk paa Raufoss med habile folk, har departementet

[1]) Heri indgaar kostgodtgjørelse under reiser, kurser og utdannelse utenfor Raufoss.

maattet ansætte disse med en aarlig løn av henholdsvis kr. 3 600,00 og kr. 3000,00 samt frit hus, lys og brænde. Merutgiften — henholdsvis kr. 800,00 og kr. 200,00 samt frit hus, lys og brænde — foreslaaes indtil videre tilstaat den nuværende støperimester og valsemester som et personlig tillæg. Man vil foreslaa, at ovennævnte lønninger utbetales uforandret indtil spørsmaalet om en ny lønsregulering for de her henhørende funktionærer er avgjort.

Direktøren kan nu være kaptein, major eller oberstløitnant.

Da det av hensyn til kontinuiteten i arbeidet vilde være ønskelig at faa beholde en som direktør skikket mand i stillingen ogsaa naar hans tur til avancement til oberst i sit vaaben kom, vil departementet foreslaa at han skal kunne avancere til oberst i stillingen.

I betragtning av stillingens store betydning finder departementet at indehaveren bør ha mindst majors grad. Man vil derfor foreslaa at direktøren skal være stabsofficer.

Hvad tillægget for kontrolofficersaspirantene angaar har departementet — for i det hele tat at faa aspirantstillingene besat — set sig nødsaget til at forhøie dette.

Herfor er nærmere redegjort under Kongsberg vaabenfabrik, hvortil henvises.

Av de forannævnte lønninger foreslaaes kun følgende opført paa budgettet:

Direktørens,
underdirektørenes,
hovedforvalterens og
fyrverkernes.

Med de foran foreslaaede lønninger betegner dette en merutgift paa kr. 10 400,00.

Da antallet av det øvrige personel til enhver tid maa rette sig efter fabrikationsvirksomhetens intensitet bør lønningene utredes av fabrikkens driftsbevilgning, men fikseres av Stortinget ved fastsættelsen av lønningsregulativet for hærens fabrikker. Departementet vil ta hensyn hertil i budgetforslaget for terminen 1918/19.

Av disse lønninger opføres nu paa det ordinære budgets kapitel 1:

2 kontrolofficersaspiranter . .	kr.	2 920,00
1 verksmester	«	2 600,00
1 bokholder	«	2 000,00
Tilsammen	kr.	7 520,00

som saaledes blir at overføre til driftsbevilgningen.

Kemikere, tegnere, formænd og kontorpersonale forøvrig forutsættes engagert efter behovet og lønningene utredet av driftsbevilgningen. Lønningene for dette personel forutsættes likeledes fastsat ved den ovenfor nævnte nye lønsregulering.

II. Kongsberg vaabenfabrik.

a. Ekstraordinær drift ved vaabenfabrikken (haandvaabenfabrikken).

Kr. 1 450 000,00.

Med henvisning til hvad der er anført i st. prp. nr. 84 — 1916 side 17 angaaende nødvendigheten av fortsat oparbeidelse av haandvaaben maa departementet ogsaa for kommende termin foreslaa en ekstraordinær driftsbevilgning ved Kongsberg vaabenfabrik (avdelingen for fabrikation av haandvaaben).

Der gjenstaar oparbeidelse og anskaffelse av geværer, karabiner, mitraljøser og automatiske pistoler saavel for den nuværende opsætning som for reserveformationer og nyopsætninger hvorhos der maa oparbeides reserve. Den samlede utgift vil med de nuværende priser andra til ca. kr. 5 100 000,00.

Herav opfører departementet overensstemmende med generalfelttøimesterens forslag for kommende termin kr. 1 450 000,00.

For dette beløp forutsættes oparbeidet:

16 000 stk. 6,5 mm. geværer à kr. 60,00	kr.	960 000,00
100 stk. lette mitraljøser m/14 à kr. 2 500,00 . . .	«	250 000,00
1000 stk. Colts pistoler à kr. 30,00.	«	30 000,00

Hertil kommer til assistanse av private verksteder (til oparbeidelse av forskjellige geværdeler m. v. for vaabenfabrikation) . . .	kr.	200 000,00
Uforutset	«	10 000,00
	kr.	1 450 000,00

b. Kanonverkstedet.

Kr. 350 000,00.

Under henvisning til st. prp. nr. 84 — 1916 side 18—19 og indst. LII A, 1916 skal departementet anføre at der efter sakens behandling i Stortinget blev undersøkt forskjellige alternativer for kanonverkstedets beliggenhet utenfor Kristiania. Paa grundlag av disse undersøkelser blev det bestemt at det skulde bygges paa Kongsberg (jfr. den paa side indtagne kgl. res. av 18de august 1916).

Det overslag som laa til grund for departementets forelæg i st. prp. nr. 84 — 1916 var imidlertid basert paa at kanonverkstedet skulde ligge i Kristiania.

Naar det skulde ligge utenfor Kristiania, maatte den oprindelige forutsatte ramme utvides, idet det maatte gjøres mere selvstændig og uavhængig av de private bedrifter av hensyn til de betragtelige transporter frem og tilbake som ellers vilde paaløpe. Verkstedets utstyr med maskiner maatte gjøres rikeligere, idet det fik flere operationer at utføre.

For kanonverkstedet er derfor utarbeidet nyt omkostningsoverslag, som viser en samlet utgift av kr. 1 000 000,00.

Overslaget stiller sig saaledes:

1. Bygninger og maskiner.		
A. Montagehal, gløderi, smie, snekker- og malerverksted, magasin, kontorbygning, vaske- og spiserum med sanitære anlæg m. v.	kr.	338 600,00
B. Maskinanskaffelser .	«	150 000,00
C. Løpekraner, glødeovn, hærdetank, metalsmelteovn, gruber, betonhvælv for funktioneringsskytning, kloak- og vandledning	«	123 000,00
D. Diverse utgifter . .	kr.	13 000,00
E. Prisstigning og uforutset	«	75 400,00
	kr.	700 000,00
2. Grundindkjøp og sidespor	«	100 000,00
3. Tilskud til Kongsberg kommunale elektricitetsverk for anlæg av høispændt kabel for transformator	«	12 000,00
4. Presseverksanlæg . . .	«	160 000,00
5. Tilfældige utgifter . .	«	28 000,00
Tilsammen	kr.	1 000 000,00

Merutgiften har foruten det ovenfor anførte sin grund i de overordentlig sterke prisstigninger samt i at det er fundet nødvendig at opføre et presseverksanlæg for at gjøre kanonverkstedet uavhængig med hensyn til utsmining av emnene.

Ved Kongsberg er anlæg av sidespor nødvendig. Dette vil efter jernbanens overslag komme paa ca kr. 50 000,00.

Ifjor er bevilget til kanonverkstedet kr. 250 000,00. Der gjenstaar altsaa kr. 750 000,00.

Departementet foreslaar ved nærværende anledning bevilget kr. 350 000,00, idet man forbeholder sig i et senere budgetforslag at opta forslag om restbevilgning.

Det bemerkes, at byggearbeidene paagaar og at maskiner i alt væsentlig er bestilt.

c. Driftsbevilgning til kanonverkstedet.

Kr. 200 000,00.

Under forutsætning av at maskiner faaes til forutsat og omkontrahert tid skulde kanonverkstedet for en væsentlig del komme i drift i kommende budgetaar.

Vaabenfabrikken med tilslutning av generalfelttøimesteren opfører kr. 260 000,00 til driftsbevilgning for kanonverkstedet (inklusive kr. 20 000,00 til bygningsskat, bygningers vedlikehold, vandavgift etc.)

Departementet foreslaar som driftsbevilgning bevilget kr. 200 000,00 i anledning av fabrikation av skyts som er besluttet an-

skaffet indenlands, idet der regnes med noget tilskud fra tidligere bevilgninger til skytsanskaffelser.

Av driftsbevilgningen skal bl. a. utredes utgiftene til løn til funktionærer og arbeidere. Der vil det første aar utkræves 50—70 arbeidere.

Vaabenfabrikkens direktør har underhaanden uttalt at særlig det første aar med alle nyanskaffelser av verktøi vil kr. 200 000,00 bli knapt, men departementet har av budgetmæssige grunde ikke kunnet opføre mere.

d. Personel.

Ogsaa ved Kongsberg vaabenfabrik med tilhørende kanonverksted er virksomheten i den grad utvidet at personellet maa økes.

Angaaende den midlertidige ordning av administrationen ved her omhandlede fabrikker henvises til den foran omhandlede kongelige resolution av 18de august 1916 og departementets skrivelse av 2den september næstefter.

Ogsaa her har den midlertidig fastsatte ordning vist sig at virke tilfredsstillende, hvorfor den foreslaaes fastsat som endelig.

Efter dette foreslaaes ansat ved fabrikken følgende personel:

1 direktør à	kr.	6 000,00
3 underdirektører à	«	4 000,00
1 hovedforvalter à	«	3 200,00
3 kontrolofficersaspiranter à . (mot nu 2 à kr. 1 460,00).	«	[1])2 200,00
1 driftsassistent	«	3 600,00
1 sekretær	«	3 000,00
3 maskinmestre, mot nu 1 à .	«	3 200,00
1 underrustmester	«	2 800,00
1 undermaskinmester . . .	«	2 400,00
2 underforvaltere à	«	2 400,00
1 bokholder à	«	2 800,00

Som ved Raufoss patronfabrik og krudtverk foreslaaes direktøren at skulde være stabsofficer.

De opførte lønninger er de samme som midlertidig er fastsat av departementet. Som for Raufoss's vedkommende vil man foreslaa, at disse lønninger utbetales uforandret indtil spørsmaalet om en ny lønsregulering for de herhenhørende funktionærer er avgjort.

Hvad kontrolofficersaspirantenes tillæg angaar skal anføres følgende:

Da det har vist sig umulig at faa besat stillingen som kontrolofficersaspirant ved Kongsberg vaabenfabrik med den nu bevilgede godtgjørelse av kr. 4,00 pr. dag, har departementet under 3dje februar 1917 anmodet generalfelttøimesteren om at kundgjøre stillingen paanyt med en godtgjørelse svarende til kostgodtgjørelse uten nattillæg under utdannelsen paa Kongsberg samt under tjenestereiser, kurser og utdannelse utenfor Kongsberg kostgodtgjørelse med nattillæg.

Paa samme maate er aspirantene ved kanonkontrollen og Raufoss patronfabrik og krudtverk tilstaat kostgodtgjørelse med nattillæg under tjenestereiser, kurser og utdannelse utenfor vedkommende standkvarter. Under tjenesten i standkvarteret oppebærer de kun indkommanderingstillæg.

I likhet med hvad der er foreslaat for Raufoss patronfabrik og krudtverk, bør her kun opføres følgende lønninger under budgettets 1ste kapitel:

Direktørens, underdirektørenes og hovedforvalterens.

Det øvrige personels avlønning bør utredes av fabrikkens driftsbevilgning da de samme grunde gjør sig gjældende her som ved Raufoss.

Likeledes finder departementet at lægehonoraret bør utredes av driftsbevilgningen.

Av de foran opførte beløp, som bør utredes av driftsbevilgningen, er nu følgende opført under budgettets 1ste kapitel:

2 kontrolofficersaspiranter à kr. 1 460,00	kr.	2 920,00
1 maskinmester	«	3 000,00
1 underrustmester	«	2 400,00
1 bokholder	«	2 000,00
Lægehonorar ved vaabenfabrikken	«	1 200,00
Tilsammen	kr.	11 520,00

De foran foreslaaede nyansættelser og lønsreguleringer, som er forutsat utredet av

[1]) Heri indgaar kostgodtgjørelse med nattillæg under reiser, kurser og utdannelse utenfor Kongsberg.

hærbudgettets 1ste kapitel bevirker en merutgift av kr. 10 000,00.

III. Antiballonskyts.

Kr. 300 000,00.

Kommanderende General og generalstaben har foreslaat et nærmere angit antal antiballonkanoner for felthæren, fæstningene, byene Kristiania og Trondhjem samt for hærens fabrikker.

Departementet har i betragtning herav under den nuværende situation fundet det paakrævet at bestille i England og Frankrike tilsammen 21 antiballonkanoner med ammunition og øvrig utstyr. Av disse kanoner er 10 for fast montering og 11 mobile. (Kfr. St. med. nr. 13, 1917 side 31).

Forsøk paa at faa antiballonkanoner fra Amerika har endnu ikke git noget positivt resultat.

Ifjor er overensstemmende med departementets forslag bevilget kr. 300 000,00 til antiballonkanoner for fæstningsartilleriet (jfr. st. prp. nr. 84, 1916, side 9). Herfor var paaregnet anskaffet ved hjemmefabrikation indtil 10 stk. 7,5 cm. kanoner (uten ammunition).

Der opføres ved nærværende anledning kr. 300 000,00 som fortsat bevilgning. Man paaregner at der for beløpet kan skaffes yderligere 10 antiballonkanoner med tilbehør (uten ammunition), idet man forutsætter at de anskaffes enten fra utlandet eller ved hjemmefabrikation efter departementets nærmere bestemmelse.

IV. Haandgranater.

Kr. 200 000,00.

Departementet har approbert til bruk for vor hær som offensiv haandgranat type N. W. A. og som defensiv haandgranat en modifikation av denne, N. W. A.2.

Der er truffet anordninger for massefabrikation av disse to haandgranater ved private verksteder og departementet har av hensyn til dette spørsmaals store betydning for vor krigsberedskap approbert anskaffelse av et parti N. W. A. samt av et mindre antal N. W. A.2.

Der er endvidere truffet forberedende anordninger for anskaffelser og opsætning av massefabrikation av den saakaldte diskosgranat, som antagelig vil bli approbert til bruk for hæren som defensiv granat.

Tidligere har været forutsat at utgifter til anskaffelse av haandgranater skulde utredes av driftsbevilgningen til Raufoss patronfabrik.

Det har imidlertid været nødvendig paa grund av patronfabrikkens mange andre opgaver at frita den for dette arbeide og det er nu som foran nævnt lykkedes at faa opsat fabrikation ved private verksteder. Departementet finder under disse omstændigheter at bevilgning til haandgranater opføres som egen post uavhængig av bevilgningen til patronfabrikken.

Til anskaffelse av haandgranater foreslaaes bevilget kr. 200 000,00, idet alene budgetmæssige hensyn har hindret opførelse av et større beløp i dette øiemed.

V. Arsenalene.

a. Verksteder.

Kr. 100 000,00.

Foranlediget ved en forestilling fra generalfelttøimesteren av 27de november 1915 har generalstaben med tilslutning av Kommanderende General foreslaat at der paany etableres regelmæssig verkstedsdrift ved arsenalene, særlig av hensyn til mobiliseringsberedskapet, men ogsaa av hensyn til vedlikeholdet av avdelingenes materiel og vaaben, samt oparbeidelse av utrustningssaker m. v. som dels kræves til erstatning av kasserte og tapte saadanne ved avdelingene, dels til reservemateriel av forskjellig slags.

Arsenalene maa nemlig være saaledes utstyrt med personel, verkstedsrum, maskiner, verktøi og materialer etc., at de i krig ved samarbeide med private verksteder kan besørge reparationer m. v. av avdelingenes materiel samt forarbeide forskjellige utrustnings- og reservesaker for avdelingenes efterforsyning.

For ved mobilisering straks at kunne gaa igang med dette arbeide maa arsenalene

allerede i fred ha et for denne virksomhet avpasset verksted med fornødent inventar.

Disse verksteder vil man ha fuld anvendelse for ogsaa i fred, dels ved utførelse av reparationer og kompletteringer av avdelingenes materiel og vaaben, dels ved at oparbeide utrustningssaker til erstatning av tapte eller kasserte saadanne samt ved at oparbeide reserve av saadanne.

Verkstedene kunde ogsaa i tilfælde overta arbeide for private.

Der vil i denne anledning være nødvendig foruten ordinære driftsbevilgninger at utstyre arsenalene med endel verkstedsrum utover hvad der nu haves.

Generalfelttøimesteren anslaar utgiftene ved de nødvendige byggearbeider saaledes:

Ved Trondhjems arsenal .	ca. kr.	13 000,00
« Bergens — . . .	«	30 000,00
« Kristiansands — . . .	«	20 000,00
« Nord-Norges — . . .	«	20 000,00
Sum	kr.	83 000,00

hvilket beløp av hensyn til de stadige prisstigninger maa forhøies til . . . . . « 100 000,00

Departementet foreslaar, at der bevilges kr. 100 000,00 i heromhandlede øiemed.

b. Driftsbevilgninger.

Til arsenalenes drift foreslaar departementet at der til prøve bevilges følgende beløp for kommende budgettermin:

Til hovedarsenalet	kr.	10 000,00
« hvert av de 4 utenbys arsenaler kr. 5 000,00 . .	«	20 000,00

idet det er forutsætningen at det nødvendige personale engageres og lønnes av driftsbevilgningene.

c. Personel.

Nord-Norges arsenal.

Som omtalt i st. prp. nr. 84 (1916) side 20 har departementet midlertidig truffet en provisorisk ordning ved leie av magasinene m. v. for arsenalet i 6te division eller Nord-Norges arsenal som dets officielle navn nu er.

Samtidig er arsenalsforvalterstillingen midlertidig besat og stillingen avlønnet som for de øvrige arsenalsforvaltere bestemt med et tillæg av kr. 400,00 i Nordlandstillæg samt fri bolig, lys og brænde.

Det nødvendige personel forøvrig er tillatt engagert.

Utgiftene utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Departementet foreslaar at Nord-Norges arsenal fra 1ste juli 1917 opsættes med følgende personel:

1 arsenalsforvalter	kr.	2 400,00
1 Nordlands-tillæg	«	400,00
1 fyrverker, kommandersersjant, garnisonerende . . .	«	1 728,00
1 Nordlands-tillæg	«	100,00
1 opsynsmand , ...	«	360,00
2 haandrækningsmænd à kr. 1 200,00	«	2 400,00
Tilsammen	kr.	7 388,00

Arsenalsforvalteren foreslaaes derhos tilstaat fri bolig, lys og brænde.

VI. Industriens krigsmobilisering og anskaffelse av materialbeholdninger.

Kr. 1 000 000,00.

For indeværende termin er bevilget kr. 1 000 000,00 til industriens krigsmobilisering og anskaffelse av materialbeholdninger.

Idet henvises til hvad der om dette spørsmaal er anført i st. prp. nr. 84 — 1916, side 17—18, skal departementet anføre at man finder det uomgjængelig nødvendig at der ogsaa iaar gives en større bevilgning til forberedelse av den civile industris deltagelse i tilvirkning av materiel for forsvaret samt til anskaffelse av raamaterialer m. v.

Som anført i st. prp. 84 — 1916 hører til en effektiv forberedelse av industriens krigsmobilisering anskaffelse og lagring av raamaterialbeholdninger saavel for hæren som for de private fabrikker.

Det er likeledes av den allerstørste betydning for industriens utnyttelse under en

krig at der allerede i fred etableres prøvefabrikation og prøveleveranser fra de enkelte fabrikker, saa disse faar noget kjendskap til den produktion de under krig vil bli paalagt.

Departementet opfører derfor samme beløp som ifjor kr. 1 000 000,00 i ovenomhandlede øiemed.

VII. Utvidelse av Hamar jernstøperi og mekaniske verksted.

Som bekjendt er det forutsætningen at der til den anden utvidelse av ammunitionsfabrikationen knyttes assistanse av private fabrikker (verksteder).

Der har været ført forhandlinger med flere saadanne verksteder i omhandlede øiemed uten at det har lykkes at opnaa antagelige betingelser. Enkelte fabrikker viser overhodet ingen tilbøielighet til at la sig engagere med heromhandlede fabrikation.

Imidlertid har for nogen tid siden Hamar jernstøperi og mekaniske verksted indgaat en overenskomst om at utvide sin bedrift saaledes, at man der ved forcert drift kan opnaa en kapacitet av 1 200 stk. 7,5 cm. kanonprojektiler pr. døgn (eller ækvivalente mængder av andre kalibre) indtil mindst 15 cm. kaliber.

Utvidelsen omfatter bl. a. anlæg av elektrisk staalsmelteverk for fremstilling av 5 ton staal pr. døgn samt utvidelse av presseverksanlægget (anlæg av nyt projektilpresseverk) med kapacitet ca. 45 stk. 7,5 cm. projektiler eller ca. 25 stk. 15 cm. projektiler pr. time).

Herfor har firmaet forlangt bl. a. et rentefrit laan paa kr. 200 000,00, som tilbakebetales med 10 pct. avdrag av de bestillinger som Hamar jernstøperi fremtidig faar av staten (militærvæsenet samt de civile etater).

Firmaet forlangte avgjørelse straks bl. a. av hensyn til at anbudsfristen paa materiel til denne utvidelse var meget begrænset samt av hensyn til at det idetheletat var vanskelig at skaffe dette materiel inden rimelig tid under den nuværende situation.

Departementet fandt derfor at maatte approbere kontrakt med Hamar jernstøperi og mekaniske verksted vedrørende fabrikation av omhandlede ammunition bl. a. paa betingelse om et rentefrit laan av staten som foran anført.

Gjenpart av kontrakten medfølger som utrykt bilag.

VIII. Kanonkontrollen.

Overensstemmende med generalfelttøimesterens forslag opfører departementet følgende nye stillinger ved kanonkontrollen som følge av den økede virksomhet ved samme:

1	assistentofficer, garnisonerende kaptein, istedenfor indbeordret. Merutgift kr. 4 000,00 ÷ kr. 1 460,00	kr.	2 540,00
2	premierløitnanter under utdannelse à kr. 2 200,00 [1]) mot nu 1 à kr. 1 800,00. Merutgift	«	2 600,00
1	kommandersersjant	«	1 728,00
1	assistent	«	1 600,00
1	kemiker	«	3 000,00

Kanontrollørens løn foreslaaes fra 1ste juli 1917 opført med kr. 5 400,00, paa grund av det med stillingen forbundne store arbeide og ansvar.

Merutgiften ved dette forslag blir kr. 12 068,00 aarlig.

IX. Generalfelttøimesteren med stab.

Den sterkt økede virksomhet i artilleriets tekniske fællesetat har i høi grad øket arbeidsmængden ved generalfelttøimesterens stab, saaledes at en utvidelse av denne nu er blit uomgjængelig nødvendig.

Av de av generalfelttøimesteren foreslaaede nye stillinger opfører departementet følgende:

1	kaptein, garnisonerende	kr.	4 000,00
1	assistent	«	2 200,00
	(Opført i st. prp. nr. 85, 1916).		
1	assistent — dame	«	1 600,00
1	kontorist	«	2 000,00
	(Opført i st. prp. nr. 85, 1916).		

[1]) Heri indgaar kostgodtgjørelse med nattillæg under reiser, kurser og utdannelse utenfor standkvarteret.

Den i budgettet nu opførte garnisonerende sersjant forutsættes erstattet med den ovenfor opførte kontorist. Derved fragaar lønnen for den garnisonerende sersjant kr. 1 486,00.

Desuten finder departementet — uanset den forestaaende lønsregulering for statens tjenestemænd — at maatte foreslaa generalfelttøimesterens løn hævet til kr. 7 200,00 o: generalmajors avlønning. Hvad graden for generalfelttøimesteren angaar finder departementet at burde avvente Stortingets avgjørelse av forslaget om generalmajors grad for sanitetschefen, idet generalfelttøimesteren, likesom generalintendanten, bør sidestilles med sanitetschefen ogsaa hvad graden angaar.

Hvad generalfelttøimesterens stabschef angaar henholder man sig til hvad der er anført i st. prp. nr. 85, 1916. Dog finder man han bør ha stabsofficers grad og benævnes underfelttøimester istedenfor stabschef, netop fordi han er generalfelttøimesterens stedfortræder i dennes fravær.

De samlede merutgifter ved generalfelttøimesteren med stab beløper sig efter foranstaaende til kr. 9 914,00 aarlig.

X. Alderstillæg.

I departementets forannævnte skrivelse av 2den september 1916 er forutsat, at spørsmualet om alderstillæg for den tekniske fællesetats funktionærer vil bli forelagt Stortinget.

Departementet gaar ut fra, at dette spørsmaal vil bli behandlet i forbindelse med ny lønsregulering.

XI. Utskrivning av vernepligtige til artilleriets tekniske fællesetat.

1. Utdannelse av ulønnede officerer.

Kommanderende General har under 7de mars 1916 oversendt til departementet generalstabens forslag av 5te februar næstfør angaaende blandt andet utdannelse av ulønnede officerer til artilleriets tekniske fællesetat.

Generalstaben foreslaar at man tar folk med bedst mulig teknisk utdannelse — f. eks. fra Norges tekniske høiskole eller lignende — og lar dem — efter gjennemgaaelsen av en rekrutskole ved feltartilleriet — utdannes ved artilleriets tekniske fællesetat i et sammenhængende kursus paa 7 maaneder, hvorefter de som tilfredsstillende har gjennemgaat kurset kan bli beskikket til ulønnede officerer. Disse indkaldes til repetitionsøvelser i 30 dage f. eks. hvert andet aar ialt 4 gange.

Kommanderende General slutter sig hertil, idet dog ogsaa gjennemgaaelse av rekrutskole ved infanteriet e l l e r feltartilleriet maa være tilstrækkelig for deres militære utdannelses skyld. Dog bør de herunder delta i reservebefalsutdannelsen.

Departementet slutter sig til forslaget om at der bør utdannes ulønnede officerer til artilleriets tekniske fællesetat.

Dog bør uttagningen hertil ske ved utskrivning, fortrinsvis blandt dertil villige hjælpedygtige vernepligtige med eksamen fra Norges tekniske høiskole eller anden teknisk høiskole.

De saaledes utskrevne bør paalægges tjenestepligt i samme antal dage som de øvrige befalselever fra Norges tekniske høiskole, nemlig f. t. 355 dage, hvilke foreslaaes avtjent saaledes:

100 dages soldatutdannelse + 60 dages underbefalsutdannelse ved fæstningsartilleriet.

195 dages utdannelse ved artilleriets tekniske fællesetat.

Efter gjennemgaaelsen av det 60 dages underbefalskursus beskikkes de dertil skikkede til utskrevne korporaler og

efter gjennemgaaelsen av de 195 dage til utskrevne sersjanter.

Derefter kan de dertil skikkede bli beskikket som ulønnede sekondløitnanter i artilleriets tekniske fællesetat mot at tjenstgjøre yderligere i 60 dage.

For yderligere at kunne avancere til premierløitnant maa vedkommende paata sig forpligtelse til at tjenstgjøre yderligere i 60 dage.

Under utdannelsen ved fællesetaten avlønnes elevene som for elever av pelotonførerkursene bestemt.

2. Utdannelse av vernepligtige.

a. Ved hovedarsenalet

foreslaaes der av generalfelttøimesteren aarlig utdannet 3 mekaniske arbeidere og 2 instrumentmakere.

For snarest at faa dækket behovet foreslaaes der første gang utskrevet 6 mekaniske arbeidere og 4 instrumentmakere.

Departementet slutter sig likeledes til forslaget om utskrivning av omhandlede mekaniske arbeidere og instrumentmakere til hovedarsenalet.

Disse foreslaaes avgjøre sin fredstjeneste ved 9 maaneders sammenhængende tjeneste ved hovedarsenalet, idet dog 18 dage avtjenes som rekrutskole efter Kommanderende Generals nærmere bestemmelse.

b. Raufoss patronfabrik og kanonkontrollen.

Til kontrol og mottagelse av al den ammunition, som skal fabrikeres under krig, tiltrænges der flere kontrollører end der vil kunne stilles til disposition.

Kontrollen av den ammunition, som Raufoss patronfabrik lager, kan utføres ved fabrikkens egne folk.

For kontrol av ammunitionsdeler, fabrikert ved private verksteder, kræves utskrevne folk med spesiel teknisk forutdannelse. Den nødvendige spesialutdannelse maa gives av patronfabrikken.

Med patronfabrikkens produktion efter den nu stedfundne utvidelse, som er basert paa et forbruk av 2 250 kg. ballistit pr. døgn, tiltrænges 2 mekanikere og 1 kemiker eller laborant.

Til kanonkontrollen kræves 18 mand, med en utdannelse av 5 pr. aar.

Departementet foreslaar, at dette personel skaffes ved utskrivning av vernepligtige med den nødvendige fagkundskap. Man finder dog ikke, at der bør være en aarlig fast utskrivning av disse kontrollører, men at der efter Forsvarsdepartementets nærmere bestemmelse utskrives saa mange, at behovet dækkes.

De utskrevne kontrollører foreslaaes at avtjene sin fredstjeneste ved 9 maaneders sammenhængende tjeneste, ɔ: samme tjeneste som for tiden er bestemt for garnisonsavdelingene paa befæstningene. Herav avtjenes 18 dage som rekrutskole efter Kommanderende Generals nærmere bestemmelse. De av dem, som har utdannelse som kvalifiserer til gjennemgaaelse av pelotonførerkursus, indkaldes i 3 repetitionsøvelser à 30 dage, nemlig i 2det, 3dje og 7de tjenesteaar.

Tjenesten utføres ved Raufoss patronfabrik eller ved kanonkontrollen efter generalfelttøimesterens nærmere bestemmelse. Herunder forutsættes de git den nødvendige soldatutdannelse.

Efter avsluttet kursus foreslaaes de av generalfelttøimesteren beskikket til utskrevne sersjanter med adgang til videre avancement paa samme maate som for befalselever forøvrig bestemt.

Utgiftene foreslaaes postert med 1/3 paa bevilgningen til infanteriets rekrutskoler og med 2/3 paa infanteriets linjesamlinger.

Det bemerkes, at departementet i 1916 har latt avholde kurser til utdannelse som kontrollører for

12 mand til kanonkontrollen og
2 — « Raufoss patronfabrik.

Til disse kurser blev indkaldt dertil villige mandskaper i et dagantal, som svarte til deres resterende fredstjeneste.

Lignende kursus er bestemt avholdt i 1917 for

12 mand til kanonkontrollen,
6 — « Raufoss papronfabrik og
4 — « haandgranatfabrikationen.

Utgiftene ved det sidste kursus utredes som for infanteriets rekrutskoler i 1917 bestemt.

II. Infanteriet.

Anskaffelser m. v. titel 2 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 810 000,00.

a. Utstyr for mitraljøser.

Kr. 300 000,00.

For indeværende termin er bevilget kr. 100 000,00 til utstyr for mitraljøser. Beløpet er anvendt væsentlig til anskaffelse av kløvutstyr og sæletøi. (Kfr. st. prp. nr. 84, 1916 side 3). Bevilgningen var forutsat at strække til for utstyr til de 150 mitraljøser som oparbeides ved Kongsberg vaabenfabrik i budgetterminen 1916—1917. Dette har imid-

lertid ikke kunnet holde stik paa grund av de voldsomme prisstigninger, der har gaat like op til omkring 100 pct. Foruten til nævnte 150 mitraljøser har departementet ogsaa maattet iverksætte anskaffelse av utstyr og sæletøi til endel gavemitraljøser samt sæletøi med tilbehør til infanterimitraljøsepelotonernes utskrevne kjærrer der hittil har manglet sæletøi. Der er saaledes vedrørende materiel, anskaffet til og med terminen 1916—1917, bestemt oparbeidet ialt:

Kløvutstyr for 100 grupper à 2 mitraljøser og sæletøi « 150 —«—

til et samlet beløp av ca. kr. 230 000,00 d. v. s. kr. 130 000,00 mer end bevilget for indeværende termin.

For kommende termin vil der til kløvutstyr og sæletøi for de 150 mitraljøser som forutsættes oparbeidet ved Kongsberg vaabenfabrik i budgetterminen 1917—1918 ifølge indkomne overslag medgaa ca. kr. 170 000,00.

Da det viser sig at det tar forholdsvis lang tid at faa disse bestillinger effektuert og da priserne stadig stiger, har departementet fundet at maatte gi ordre til anskaffelse av utstyr ogsaa for disse sidstnævnte mitraljøser.

I henhold til hvad foran er anført opfører departementet under nærværende post tilsammen kr. 300 000,00.

b. Kompletttering av 6te divisions kjærremateriel.

Kr. 25 000,00.

Paa grund av vanskelighetene ved at skaffe brukbart kjærremateriel ved utskrivning i divisionsdistriktet blev der oprindelig stillet krav paa kr. 135 000,00 til utskiftning med reglementerte modeller av de ved krigsopsætningen rekvirerte kjøretøier.

For indeværende termin er overensstemmende med forslag i st. prp. nr. 84 — 1916 side 4 bevilget kr. 50 000,00 for paabegyndelse av denne utskiftning.

Av budgetmæssige hensyn opfører departementet for kommende termin kun kr. 25 000,00 til fortsat anskaffelse av reglementerte kjøretøier til utskiftning av de utskrevne. For dette beløp samt den ifjor givne bevilgning paa kr. 50 000,00 — tilsammen kr. 75 000,00 — vil faaes 125 reglementerte kjærrer (vogner) som allerede er kontrahert.

c. Avstandsmaalere.

Kr. 25 000,00.

Som anført i departementets redegjørelse til kap. 7, tit. 16 vedrørende det ordinære budget for 1917—1918 mangler feltavdelingene endnu for en stor del avstandsmaalere, idet der for tiden herav kun haves i det hele 64 stkr. eller omtrent 1 pr. infanteribataljon av linjen samt endel til mitraljøseavdelingene. Foruten at dække nævnte mangler trænges endel til reserveavdelinger og nyopsætninger samt endel i reserve (ved depotene).

For infanteriet er antat typen Barr & Stroud. Denne avstandsmaaler har imidlertid ikke været at faa siden krigen brøt ut.

Man gjør forsøk paa at skaffe avstandsmaalere fra andre utenlandske firmaer.

Av budgetmæssige hensyn opfører departementet for kommende termin kun kr. 25 000,00 til fortsat anskaffelse av avstandsmaalere. For dette beløp paaregnes indkjøpt ca. 20 stkr.

d. Haandkikkerter.

Kr. 50 000,00.

I henhold til Kommanderende Generals sidst fremsatte krav og overensstemmende med hvad der er anført i departementets redegjørelse til kap. 7, tit. 16 paa det ordinære budget for 1917—1918 mangler endnu vore feltavdelinger haandkikkerter i stor utstrækning foruten at der maa anskaffes kikkerter til reserveformationer, til nyopsætninger, til landvernsavdelingene samt noget i reserve (ved depotene).

Under krigen er der anskaffet fra Tyskland 1150 haandkikkerter for infanteriet. Desuten er bestilt — og ogsaa betalt — i Tyskland 244 kikkerter til kavaleriet. Disse har i længere tid ligget færdige fra fabrikken til forsendelse uten at det har været mulig at faa dem hjem trods gjentagne henstillinger.

Der har den hele tid paagaat undersøkelser om at faa kikkerter ogsaa fra andre

lande. Efter de sidst mottagne meddelelser er der haab om at faa kikkerter fra Frankrike (muligens ogsaa fra England).

Til fortsat anskaffelse av haandkikkerter opfører departementet for kommende termin kr. 50 000,00. For dette beløp paaregnes anskaffet ca. 400 stkr.

e. Skyttergravsperiskoper.

Kr. 10 000,00.

Den nuværende krig har vist at skyttergravsperiskoper er nødvendige ved ildgivnings-, observations- og vakttjenesten i skyttergravene.

Kommanderende general (generalstaben) har fremsat krav om at ogsaa vore avdelinger utstyres med periskoper.

Av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler er besluttet anskaffet 150 og av andre bevilgninger 60 stkr., tilsammen 210 stykker av en meget enkel engelsk model.

Departementet opfører her kr. 10 000,00 til skyttergravsperiskoper, for hvilket beløp der paaregnes anskaffet ca. 500 stkr.

f. Skansetøi for infanteriet.

Kr. 50 000,00.

Erfaringer fra den nu paagaaende krig har vist, at saavel under stillings- som under angrepskamp spiller bruken av skansetøiet en stor rolle. I de krigførende lande er derfor som regel alle menige stridende av infanteriet tildelt et redskap. Ogsaa for vor hær vil det være nødvendig at anskaffe skansetøi i saadan utstrækning.

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84, 1916 er av Stortinget for indeværende termin bevilget kr. 50 000,00. For dette beløp er anskaffet ca. 15 000 stykker skansetøi, hvorhos massefabrikation i tilfælde av krig delvis er forberedt.

Departementet foreslaar til fortsat anskaffelse av skansetøi og til videre forberedelse av massefabrikation bevilget kr. 50 000,00 for kommende termin. For dette beløp vil man antagelig kunne erholde ca. 15 000 stykker skansetøi.

g. Lyskastere for infanteriet.

Kr. 50 000,00.

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84, 1916 er av Stortinget for indeværende termin bevilget kr. 25 000,00 til anskaffelse av bærbare lyskastere for infanteriet. Til disposition i heromhandlede øiemed har man desuten hat et beløp paa kr. 30 000,00, skjænket av private (ikke kr. 40 000,00 som nævnt i st. prp. nr. 84, 1916).

For det saaledes disponible beløp kr. 55 000,00 hadde man oprindelig tænkt at skulle faa anskaffet en lyskastergruppe à 2 lyskastere med tilbehør pr. regiment, altsaa 16 grupper i det hele.

Siden departementets forslag i ovennævnte proposition har imidlertid priserne paa lyskastermateriel steget betragtelig, hvorfor man for det disponible beløp kun har faat anskaffet 12 lyskastergrupper med tilbehør.

Det endelige utstyr med lyskastermateriel for infanteriet er overensstemmende med forslag fra Kommanderende General og Generalinspektøren for infanteriet forutsat at skulle være 1 gruppe pr. bataljon, eller ialt 54. Herav gjenstaar at gi bevilgning til 42 lyskastergrupper. Utgifterne til denne anskaffelse kan med de nuværedne priser anslaaes til ca. kr. 5 000,00 pr. gruppe, eller tilsammen ca. kr. 210 000,00.

Herav foreslaar departementet ved nærværende anledning bevilget kr. 50 000,00 for hvilket beløp der vil kunne anskaffes 10 lyskastergrupper.

h. Telefonmateriel.

Kr. 250 000,00.

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84, 1916 er av Stortinget for indeværende termin bevilget kr. 50 000,00 til anskaffelse av felttelefonmateriel. For dette beløp er anskaffet reservemateriel som kabel, elektriske elementer, kabelvindere etc. for de nu opsatte avdelinger samt telefonmateriel for nyopsættendes linjeavdelinger.

For reserve- og landvernsavdelingernes optræden i krig er det nødvendig at disse

har et fornødent utstyr med felttelefonmateriel i likhet med linjens avdelinger. Krigens erfaringer har vist, at en hurtig og sikker forbindelse mellem de høiere chefer og de dem underlagte avdelinger saavelsom mellem de forskjellige opererende avdelinger sætter meget store krav til avdelingernes utsyr med telefonmateriel. Telefonen har vist sig som det vigtigste forbindelsesmiddel saavel mellem de i kamp værende avdelinger som ogsaa inden den enkelte avdeling.

Vore depotavdelinger maa desuten i fornøden utstrækning utstyres med telefonmateriel saa at soldaterne her kan gives øvelse i telefonmateriellets anvendelse.

Endelig er det nødvendig for samtlige avdelinger at ha en reservebeholdning til supplering av tapt materiel i en krigs første dage — indtil massefabrikation av telefonmateriel, som er planlagt i fred, kan komme iorden.

Departementet anser det av den største betydning at samtlige infanteriavdelinger snarest utstyres med det nødvendige telefonmateriel.

I henhold til Generalstabens skrivelse av 13de september 1915 er behovet ialt 724 sæt. Herav haves nu 350.

Departementet opfører for kommende termin kr. 250 000,00 til fortsat anskaffelse av telefonmateriel, hvorfor er tænkt anskaffet ca 330 sæt telefonapparater med tilbehør og reserveutstyr for reserve-, landverns- og depotavdelinger.

i. Signallanterner for infanteriet.

Kr. 50 000,00.

For indeværende termin er av Stortinget overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84, 1916 bevilget kr. 40 000,00 til anskaffelse av signallanterner for infanteriet.

For dette beløp var tænkt anskaffet ca. 250 lanterner eller ca. 5 pr. linjebataljon.

Det har imidlertid lykkedes at konstruere en billigere lygt end oprindelig forutsat, saaledes at man for den i indeværende termin givne bevilgning er sat istand til at anskaffe ca. 630 signallygter av indenlandsk fabrikat.

Til infanteriets linje-, reserve- og landvernsavdelinger tiltrænges ca. 1 200 signallygter beregnet efter 2 stykker pr. kompani og likestillet avdeling. Hertil bør — paa grund av forholdsvis stor avgang saavel under fredsøvelser som i krig — haves en reservebeholdning paa ca. 200 lygter, hvorved der ialt skulde gjenstaa at anskaffe ca. 800 lygter. Ogsaa denne anskaffelse vil kunne iverksættes indenlands, hvorhos fabrikationen vil bli søgt opsat saaledes, at en massefabrikation kan iverksættes ved mobilisering.

Departementet foreslaar bevilget kr. 50 000,00 i heromhandlede øiemed. Herved vil indfanteriets behov helt kunne dækkes.

III. Feltartilleriet.

Anskaffelser m. v. titel 3 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 635 000,00.

a. Pansrede ammunitionsvogner for 10,5 cm. batterier.

Kr 150 000,00.

For indeværende termin er bevilget kr. 100 000,00 til anskaffelse av 15 pansrede ammunitionsvogner med tilbehør av sal- og sæletøi. (Kfr. st. prp. nr. 84 — 1916 side 6). Der gjenstaar anskaffelse av 9 vogner med sæletøi, idet der ialt trænges 24.

Ifølge opgave fra generalfelttøimesteren vil indeværende termins bevilgning paa grund av de sterke prisforhøielser bli overskredet med . . . . . ca. kr. 56 000,00
Til anskaffelse av de resterende 9 vogner med tilbehør av sal- og sæletøi vil medgaa . ca. « 74 000,00
Til magasiner (tilskud til tidligere forutsatte beløp paa grund av prisstigninger) ca. « 20 000,00

Ialt kr. 150 000,00

som departementet opfører under nærværende post.

b. Pansrede ammunitionsvogner for 7,5 cm. batterier.

Kr. 360 000,00.

Bevilgningen for indeværende termin kr. 680 000,00 til 108 pansrede ammunitionsvogner for 7,5 cm. batterier vil ifølge opgave fra generalfelttøimesteren paa grund av prisstigningene bli overskredet med . . . . . ca. kr. 320 000,00
Til magasiner (tilskud til tidligere forutsatte beløp paa grund av prisstigninger) . . « 40 000,00

Ialt kr. 360 000,00

som opføres under nærværende post idet henvises til særskilt redegjørelse i utrykt bilag.

c. Landvernsskyts.

Kr. 100 000,00.

Kommanderende general med generalstaben og generalinspektøren for feltartilleriet har som ifjor anført foreslaat anskaffelse av nyt hurtigskytende materiel til 8 batterier 7,5 cm. kanoner med tilbehør og ammunition. (Kfr. st. prp. nr. 84 — 1916 side 6—7). Materiellet, der er tænkt tilveiebragt ved indenlands fabrikation, er anslaat at koste kr. 1 600 000,00
Begyndelsesbevilgning ifjor . « 200 000,00

Rest kr. 1 400 000,00

Av budgetmæssige hensyn samt av hensyn til hvad der kan komme til utgift i kommende termin opføres kr. 100 000,00 som fortsat bevilgning til anskaffelse av landvernsskyts.

d. Ildledningsskjold.

Kr. 25 000,00.

Overensstemmende med departementets forslag blev der for indeværende termin bevilget kr. 150 000,00 til anskaffelse av ildledningsskjold for vore felt- og positionsbatterier for linjens behov (st. prp. nr. 84, 1916, pag. 6).

Ifølge underhaandsmeddelelse fra generalfelttøimesteren vil paa grund av prisstigningene dette beløp kun strække til for ildledningsskjold til feltbatteriene.

Departementet opfører derfor for kommende termin til fortsat anskaffelse av ildledningsskjold kr. 25 000,00. For dette beløp antas at kunne anskaffes ildledningsskjold for to positionsbatterier.

Departementet skulde ha anset det meget ønskelig, om man kunde ha opført et større beløp for dækning ogsaa av de resterende batteriers behov; men budgetmæssige hensyn har gjort, at man er blit staaende ved dette beløp. Man forbeholder sig i et senere budgetforslag at opta forslag om yderligere bevilgning i heromhandlede øiemed.

IV. Fæstningsartilleriet.

Anskaffelser m. v. titel 4 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 550 000,00,

Personel (paa det ordinære statsbudget kap. 11, tit. 2):

Kr. 26 500,00.

a. Lyskastermateriel.

Kr. 350 000,00.

Under henvisning til st. prp. nr. 84, 1916, pag. 9, skal anføres, at vore befæstningers utstyr med lyskastere er alt for knapt. Der er ved flere anledninger fremholdt nødvendigheten av et rikeligere utstyr i denne henseende, og tjenesten i nøitralitetsvernet har ogsaa sterkt vist, at der er mangler som snarest maa avhjælpes.

Da der under krigen har været overmaade store vanskeligheter med at faa hjem lyskastere, som var kontrahert i Tyskland for tidligere givne bevilgninger, har departementet fundet det nødvendig at søke at sikre sig lyskastere andetstedsfra og har bestilt i Amerika 4 stk. 110 cm. og 1 stk. 90 cm. lyskastere.

Utgiftene ved denne anskaffelse, iberegnet aggregater og ingeniørarbeider, er ca. kr. 300 000,00.

Foruten disse foreslaas anskaffet en 110—150 cm. lyskaster til Stjørdalen, hvor der av fæstningsartilleriet gjentagne ganger

er fremholdt nødvendigheten av at faa mindst en stor lyskaster.

De samlede utgifter blir kr. 350 000,00, som foreslaaes bevilget.

b. Radiostationer.

Kr. 150 000,00.

Under hensyntagen til radiostationers overordentlig store betydning for befæstningene foreslaar departementet under henvisning til st. prp. nr. 84, 1916, pag. 10, kr. 150 000,00 som fortsættelsesbevilgning til anskaffelse av saadanne stationer til befæstningene.

For det opførte beløp tænkes anskaffet 1 stor og 6 smaa stationer til Oscarsborg, Fossum og Sarpsborg befæstninger.

I beløpet indgaar utgifter til montering av disse stationer samt restutgifter for montering av de tidligere bevilgede stationer foruten utgifter til stationshuser med rum for besætningen.

c. Avstandsmaalere og kikkerter.

Kr. 50 000,00.

Under henvisning til st. prp. nr. 84, 1916, pag. 10, foreslaar departementet bevilget kr. 50 000,00 til fortsat anskaffelse av avstandsmaalere og kikkerter til befæstningene under henseen til den store betydning disse hjælpemidler har for utnyttelsen av fæstningsskytset baade mot maal paa sjøen og mot maal paa land.

d. Personel.

Kristianiafjordens fremskutte befæstninger.

Siden høsten 1916 har der været etablert nøitralitetsvern ved de provisoriske anlæg ved Kristianiafjordens fremskutte befæstninger.

Disse anlæg bestaar av

Artilleri: 1 batteri 12 cm. kanoner (4) paa Bolærne.

1 batteri 12 cm. kanoner (4) paa Rauø og

1 batteri 65 m/m (2) kanoner sammesteds.

Signalvæsen: Der er tilsammen opsat 3 lyskastere (midlertidig avgivne), 2 avstandsmaalere, 2 telefoncentraler med batteritelefoner og andre telefonforbindelser. 4 150 cm. lyskastere er underveis fra Tyskland.

Minefelter: Disse skal planmæssig utlægges av marinen paa kort varsel.

Personel til nøitralitetsværnet avgives av fæstningsartilleriet, væsentlig fra Tønsberg befæstninger.

Paa Bolærne tjenstgjør 3 officerer, 4 underofficerer, 6 korporaler og 67 menige.

Paa Rauø tjenstgjør 2 officerer, 4 underofficerer, 9 korporaler og 78 menige.

Departementet finder at de provisoriske befæstninger snarest bør faa sin egen besætning, idet den midlertidig etablerte ordning med personel avgit fra andre befæstninger svækker disse befæstningers mobiliseringsberedskap.

Man vil derved ogsaa opnaa at faa et personel der straks blir kjendt og fortrolig med de nye anlæg, likesom cheferne vil faa adgang til at være med paa den nærmere detaljeplanlæggelse av befæstningens signalsystem og de nye batteriplacements.

Efter konferance med Kommanderende General og fæstningsartilleriet vil departementet foreslaa at der ved befæstningerne nu organiseres et artillerikompani samt en signalavdeling, hvilket intet vil foregripe i den endelige ordning som vil bli foreslaat.

Ved en til de nye befæstninger anskaffet dampbaad maa man likeledes ansætte en fører og en maskinist.

Utgiften andrager samlet til kr. 27 022,00, der avrundes til kr. 26 500,00.

Det nødvendige faste personale fremgaar av specifikationen i hovedbilaget, forøvrig blir avdelingene at krigsopsætte med vernepligtig personel.

V. Kavaleriet.

Anskaffelser tit. 5 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 50 000,00.

Personel (paa det ordinære statsbudget kap. 11, tit. 1):

Kr. 2 000,00.

a. Saler.

Kr. 50 000,00.

Som anført i st. prp nr. 84 — 1916 side 11—12 var det oprindelig forutsætningen at man med den i 1915 givne bevilgning, kr. 160 000,00 skulde opnaa at saavel linjen og depotene som landvernet i alt væsentlig vilde kunne opsættes, dog uten reserve, og for landvernets vedkommende kun med saler av ældre model 1870.

Denne forutsætning har ikke kunnet holdes paa grund av de voldsomt økende priser hvorfor der for indeværende termin blev git en tillægsbevilgning paa kr. 50 000,00 og hvorved behovet for den første opsætning skulde være dækket.

Generalinspektøren kræver desuten anskaffet en reservebeholdning av saler (10 pct. av det samlede behov) samt saler til opsætning av mitraljøsegrupper ved kavaleriets eskadroner. Endvidere bør efterhvert anskaffes nye saler til utskiftning av de gamle fra 1870 som efterhvert kan overgaa i reserven.

Som anført i departementets utrykte redegjørelse til kap. 7, titel 14 paa det ordinære budget for 1917—1918 vil de der opførte kr. 10 000,00 medgaa væsentlig til vedlikehold av salmateriellet.

Departementet opfører derfor for kommende termin til fortsat anskaffelse av saler samme beløp som iaar . kr. 50 000,00.

b. Personel.

I skrivelse av 2den oktober 1916 — vedligger blandt de utrykte bilag — har generalinspektøren for kavaleriet fremholdt den svake opsætning av kavaleri, som vor hær for tiden har, og specielt fremhævet nødvendigheten av, at Nordenfjeldske dragonregiment nr. 3 opsættes med samme antal eskadroner som vore sydlige dragonregimenter.

Departementet er opmerksom herpaa, men finder ikke for tiden at kunne fremsætte forslag herom, idet man anser en utvikling av vore tekniske tropper, artilleriet og vort flyvevæsen samt organisationsspørsmaal vedrørende træn, intendantur og sanitet at være spørsmaal som for tiden maa gaa foran

For imidlertid fuldt ut at kunne utnytte den i henhold til st. prp. nr. 84, 1916 side 43, jfr. Indst. S. LII B 1916 side 9 fastsatte ordning av landvernet ved Nordenfjeldske dragonregiment, viser det sig nødvendig ved dette som ved de to sydlige regimenter at faa opsat en korpsstab. Departementet foreslaar derfor under henvisning til ovennævnte St. prp. og skrivelse fra generalinspektøren for kavaleriet datert 17de oktober 1916 — vedligger blandt de utrykte bilag — ansat korpsstab bestaaende av:

1 major, ulønnet eller pensionert	à kr.	1 200,00
1 standartjunker i distriktstjeneste, kvartermester og skriver	à «	796,00
	tilsammen kr.	1 996,00

eller avrundet kr. 2 000,00.

VI. Ingeniørmateriel.

Anskaffelser m. v. titel 6 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 550 000,00.

a. Landvernsmateriel.

Kr. 160 000,00.

I overensstemmelse med departementets forslag (jfr. st. prp. nr. 84, 1916, side 46 og indst. S. L. II B. side 10) har stortinget fra 1ste juli 1916 bevilget de fornødne midler til opsætning av Søndenfjeldske ingeniørregiments landvernsbataljon i 6 marsjerende kompanier, nemlig 2 telegraf- og 4 sappørkompanier, idet brobataljonens landvern foreløbig opsættes som sappører indtil eget materiel kan skaffes. Da ingeniørlandvernsbataljonen omtrent helt mangler brukelig materiel, foreslaar departementet i tilslutning til generalinspektøren for Ingeniørvaabnet, at der anskaffes nyt saadant nemlig:

1. Materiel for 2 telegrafkompanier kr. 93 200,00.

   Efter generalinspektøren for Ingeniørvaabnets budgetforslag vil materiellet for et landvernstelegrafkompani komme paa kr. 46 600,00, altsaa for 2 kompanier kr. 93 200,00.

2. Materiel for 4 sappørkompanier kr. 134 000,00.

Efter generalinspektøren for Ingeniørvaabnets budgetforslag vil materiellet for et landvernssappørkompani komme paa kr. 33 500,00, altsaa for 4 kompanier kr. 134 000,00

Der vil altsaa ialt til materiel for søndenfjeldske ingeniørregiments landvernsbataljon naar bromateriel ikke medregnes trænges kr. 227 000,00.

Departementet opfører som begyndelsesbevilgning kr. 160 000,00 idet der for dette beløp foreslaaes anskaffet:

1. Materiel for 2 telegrafkompanier nemlig:
   12 kabelvogner
   12 materialvogner
   8 stationsvogner og
   4 pakvogner.
2. Materiel for 2 sappørkompanier nemlig:
   24 pelotonsverktøivogner
   2 kompaniverktøivogner
   2 kompanibagagevogner.

b. Specialteknisk materiel.

kr. 160 000,00.

I overensstemmelse med departementets forslag blev paa det ekstraordinære budgetforslag for 1916—1917 til specialteknisk materiel bevilget kr. 400 000,00 for hvilket beløp er bestemt anskaffet 2 store og 2 smaa radiostationer og 6 transportable lyskastere m. v. jfr. st. prp. nr. 84, 1916.

I tilslutning til generalinspektøren for Ingeniørvaabnet opfører departementet som restbevilgning kr. 160 000,00 der foreslaaes anvendt saaledes:

1. For det søndenfjeldske ingeniørregiment 1 reserveradiostation . .	kr.	30 000,00
2. For nordenfjeldske ingeniørbataljon 6 transportvogne	«	6 000,00
Benzin og oljedepot . .	«	15 000,00
3. For Nord-Norges ingeniørbataljon: 24 stk. kjærrer med tilbehør	«	19 200,00
24 stkr. mastekjærrer .	kr.	19 200,00
Benzin og oljedepot . .	«	15 000,00
4. Magasiner for de 2 selvstændige ingeniørbataljoners specialtekniske ingeniørmateriel	«	50 000,00
Sum	kr.	150 000,00

eller med prisstigninger og tilfældige utgifter kr. 160 000,00.

c. Materiel for fæstningsingeniørtropper og fæstningsingeniørdepoter.

Kr. 50 000,00.

For at faa utført de store arbeider der er planlagt iverksat ved krigsmobilisering ved vore befæstninger er det nødvendig at ha til disposition et stort arbeidsmandskap forsynt med det nødvendige verktøi, sprængstof og redskaper m. v.

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84, 1916 side 8, blev der ifjor git en første bevilgning paa kr. 50 000,00 i dette øiemed.

Departementet opfører ved nærværende anledning kr. 50 000,00 som fortsat bevilgning til anskaffelse av verktøi og redskaper til fæstningenes fortifikatoriske armering m. v.

d. Sal- og chambretsaker.

Kr. 30 000,00.

Foruten det utstyr som direkte tilhører vognenes bespænding og som er medtat under ingeniørmateriellet trænges anskaffet sal- og chambretsaker for ingeniøravdelingene.

Da heromhandlede materiel er meget vanskelig at tilveiebringe i en fart ved mobilisering anser departementet det nødvendig efterhaanden at søke heromhandlede utstyr anskaffet.

Som en første bevilgning i dette øiemed opfører departementet kr. 30 000,00.

For dette beløp forutsættes anskaffet 4 officersaler, 100 menige saler, 50 hodetøi samt grimer, saldækkener m. v.

e. Skansetøikolonner og faste skansetøidepoter. Sprængstof og tændammunition.

Kr. 100 000,00.

I betragtning av den uhyre rolle sprængstoffet har spillet i den nu paagaaende krig foreslog departementet i st. prp. nr. 84, 1916 bevilget kr. 75 000,00 til sprængstof og tændammunition, herav kr. 45 000,00 til anskaffelse av 10 000 kg. skytebomuld.

Overensstemmende hermed blev kr. 75000,00 bevilget hertil av Stortinget.

Det har senere vist sig at skytebomulden har været vanskelig at skaffe samtidig som prisen er steget med ca. 150 pct.

For at faa anskaffet det fastsatte kvantum skytebomuld vil saaledes trænges en tillægsbevilgning av ca. kr. 65 000,00.

I forbindelse med heromhandlede sak staar spørsmaalet om anskaffelse av skansetøikolonner og faste skansetøidepoter.

Den moderne feltkrig stiller overordentlig store fordringer til avdelingenes utstyr med skansetøi, hvorfor departementet i tilslutning til generalinspektøren for ingeniørvaabnet finder at hver division bør utstyres med en bevægelig skansetøikolonne, rikelig utstyrt med verktøi, sprængstof, pigtraad, sandsækker m. v.

Da det verktøi som kan skaffes ved rekvisition i distriktene erfaringsmæssig er utilstrækkelig og uensartet bør der inden hver distriktskommandos omraade ogsaa søkes oprettet et fast skansetøidepot.

Efter generalinspektøren for ingeniørvaabnets overslag vil en skansetøikolonne komme paa kr. 42 000,00 og et skansetøidepot paa kr. 16 000,00. Departementet opfører for nærværende i heromhandlede øiemed kr. 100 000,00.

Av dette beløp forutsættes først dækket utgiftene ved anskaffelse av det ovennævnte kvantum sprængstof kr. 65 000,00. For de resterende kr. 35 000,00 forutsættes anskaffet 2 skansetøidepoter à kr. 16 000,00. Restbeløpet kr. 3 000,00 opføres til tilfældige utgifter, prisstigninger m. v.

f. Magasiner.

Kr. 50 000,00.

Til magasiner for heromhandlede materiel iberegnet nødvendig grund samt indredning av ældre magasiner opfører departementet kr. 50 000,00. Beløpet foreslaaes efter departementets nærmere bestemmelse anvendt til paabegyndelse av magasiner for landvernsmateriel m. v.

Overensstemmende med foranstaaende opføres under nærværende titel:

a)	Landvernsmateriel . . .	kr.	160 000,00
b)	Specialteknisk materiel .	«	160 000,00
c)	Materiel for fæstningsingeniørtropper og depoter	«	50 000,00
d)	Sal og chambretsaker . .	«	30 000,00
e)	Skansetøikolonner, sprængstof m. v.	«	100 000,00
f)	Magasiner	«	50 000,00
	Sum	kr.	550 000,00

VII. Intendanturen.

Anskaffelser m. v. titel 7 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 4 667 000,00.

a. Beklædning.

Kr. 3 750 000,00.

Til oversigt over den nuværende stilling med hensyn til hærens beholdninger av beklædning skal anføres:

1. Stillingen pr. 1ste juli 1916 var (kfr. st. prp. nr. 84, 1916, side 14):

Der manglet beklædning for linje og landvern tilsammen . .	kr.	690 000,00
Reservebeholdningen i hærens munderingsmagasin	«	500 000,00
	kr.	1 190 000,00
Vinterutstyr	«	2 425 000,00
Ialt	kr.	3 615 000,00

2. I terminen 1916—1917 er bevilget ekstraordinært til beklædning kr. 1 440 000,00.

Herav er eller vil bli anvendt:

Til nyopsætninger . . .	kr.	500 000,00
« supplering av linjens og landvernets beholdninger	«	700 000,00
« reservebeholdninger i hærens munderingsmagasin	«	240 000,00
	kr.	1 440 000,00

3. Stillingen pr. 1ste juli 1917 vil altsaa være:

Linjens og landvernets beholdninger komplette.

Resterende mangler:

Reservebeholdningen ved hærens munderingsmagasin	kr,	260 000,00
Vinterutstyr	«	2 425 000,00

Nærmere forklaret skulde saaledes stillingen ved utgangen av indeværende termin — efter de fra generalintendanturen indhentede opgaver over beholdninger av beklædning — være følgende:

Ved linjen vil beholdningene i det store og hele være tilstrækkelig til opsætning av feltavdelingene med feltbeklædning, naar hertil — som hittil har været forutsat — regnes med beklædning til og med «halvslitt».

Ved landvernet vil der ogsaa haves, hvad der efter de hittil gjældende planer skal findes av mobiliseringsbeholdninger nemlig for alle: luer, vaabenfrakker (eller jakker) samt kapper (eller «islændere») samt for enkelte (ca halvparten) desuten: støvler og klædesbukser.

Depotavdelingerne forutsættes beklædt med ekserserbeklædning.

Av vinterutstyr haves paa det nærmeste tilstrækkelig av finmarksluer. Desuten er anskaffet ca. 20 000 skjærf, 70 000 sokker, 35 000 par vaatter, 30 000 halvuldskjorter og 40 000 halvuldunderbukser, som er fordelt til avdelingerne og delvis forbrukt under nøitralitetstjeneste og vinterøvelser.

Departementet foreslaar for kommende termin ekstraordinært til beklædning:

a) Til forøkelse av linjens og landvernets nuværende utstyr med beklædning kr. 1 980 000,00
b) Til vinterutstyr . . . . « 1 512 000,00
c) « supplering av reservebeholdning i hærens munderingsmagasin . . . . « 260 000,00

ad a) De hidtil gjældende planer, hvorpaa de givne opgaver over manglerne i hærens mobiliseringsbeholdninger er baseret forutsætter som foran nævnt:

For linjen: Anvendelse til feltbeklædning av beklædning som er «halvslitt» eller bedre.

For landvernet: Udlevering av kun enkelte plag.

For depotavdelingerne ekserserbeklædning.

I en skrivelse av 8de december 1916 (der medfølger som utrykt bilag) har generalstaben fremholdt nødvendigheten av en økning av beholdningene av beklædning og utrustning.

Generalstaben anfører for beklædningens vedkommende at man ved — som foran anført — at forutsætte anvendt indtil «halvslitt» beklædning er gaaet lavere i sit krav end forsvarlig er. Generalstaben er av den opfatning at enhver soldat, som rykker i felt — uanset linje eller landvern — bør ha helt ny eller paa det nærmeste ny beklædning.

Det fremholdes videre at ogsaa depotavdelingerne, som nu forutsættes utstyret med ekserserbeklædning, helt eller ialfald delvis bør faa feltbeklædning.

Desuten kræves som en nødvendig reserve av beklædning 50 000 sæt svarende til en maaneds behov i krig. Endelig trænges for tilfælde av vintermobilisering 155 000 sæt vinterbeklædning, 2 100 par ski, 457 baareunderstel, 152 transportkjælker og 3 662 par truger m. v. Merutgiften [1]) ved generalstabens ovennævnte forslag er (kfr. en specificert beregning der

[1]) Heri indbefattet det i generalintendanturens nedenfor under b) nævnte budgetforslag opførte beløp kr. 260 000,00 til reservebeholdning og kr. 2 425 000,00 til vinterutstyr.

sammen med skrivelsen medfølger som utrykt bilag) anslaaet til ialt kr. 16 200 000,00 nemlig:

Til linjen med depoter .	kr.	6 700 000,00
« landvernet	«	1 500 000,00
« reservebeholdning . .	«	5 100 000,00
« vinterutstyr	«	2 900 000,00 [1])

Departementet er med generalstaben enig i, at det vil være særdeles ønskelig for mobilisering at kunne utstyre avdelingene — og da specielt landvernet — noget rikeligere forsaavidt beklædning angaar, og at dette derfor snarest bør ske.

Til supplering av landvernets utstyr (specielt med bukser og støvler) og til anskaffelse av mere feltbeklædning for linjen (saa man ikke i saa stor utstrækning som hittil forutsat behøver at bruke beklædning helt ned til «halvslitt») opfører departementet under henvisning til foranstaaende kr. 1 980 000,00.

Av hensyn til de under den nuværende situation forbundne vanskeligheter med at skaffe de fornøden raamaterialer av enhver slags vil anskaffelsenes art (forsaavidt angaar de forskjellige beklædningsgjenstande) til en hvis grad maatte rette sig efter hvad og hvor meget der overhovedet vil kunne skaffes av de nødvendige raamaterialer. Under disse omstændigheter vil det være mindre praktisk — for ikke at si ganske umulig — allerede paa nærværende tidspunkt at gi et specificeret forslag til det opførte beløps anvendelse og dets fordeling til linjen og landvernet. Forutsætningen maa være at der — indenfor rammen av ovenanførte krav — for de bevilgede midler anskaffes og oparbeides de beklædningsgjenstande som der vil være anledning til at skaffe, og at der saa senere gives Stortinget en specifisert redegjørelse for bevilgningens anvendelse i forbindelse med en oversigt over beklædningsbeholdningernes status, som den da vil være.

[1]) Disse summer refererer sig til beklædningens status pr. 1ste november 1916.

Pr. 1ste juli 1917 vil de tilsvarende summer bli:

Linjen med depoter	kr.	6 000 000,00
Landvernet	«	1 500 000,00
Reservebeholdning	«	4 900 000,00
Vinterutstyr	«	2 900 000,00
Sum kr.		15 300 000,00

ad b) Generalintendanten anfører i sit budgetforslag for kommende termin herom:

«I skrivelse av 26de september 1914 til Forsvarsdepartementet har Generalintendanten gjort overslag over, hvad vinterutstyr til hele hæren vil komme paa.

Der var forutsat anskaffet vindjakke, finmarkslue, skjærf, sokker og vaatter til alle samt anskaffelse av endel varmere undertøi og store støvler.

I vort land er det absolut nødvendig at ha ekstra vinterutstyr. Under hvil, ved stans under marsjer samt ved kortere ophold i operationerne er vindjakken et udmerket plag at ha. Har man et godt skjærf under, yder vindjakken en god beskyttelse for kortere tid.

Fordelen ved det her nævnte vinterutstyr er, at soldaten kan bære det med sig og ha til alle tider, uten at de bevirker nogen nævneværdig økning av pakningens vegt. Under længere stilstand vil imidlertid ikke vindjakke være nok. Hver linjebataljon har nu 300 kapper; dette er imidlertid for lite. Jeg foreslaar at antallet økes til 500 pr. bataljon. Dette skulde være tilstrækkelig til at 2 kompanier kan utstyres med kapper. Under forposttjeneste samt ved en stillings besættelse vil vel som regel ikke mere end 2 kompanier være utviklet i forreste linje. Man faar paa denne maate kapper til de som er i foreste linje og ikke kan komme under tak.

Bataljonens 500 kapper maa i tilfælde kjøres. Til de, som ikke er nødt til at opholde sig under aapen himmel, vil der kunne skaffes 1 uldtæppe pr. mand av avdelingenes beholdninger.

Av finmarksluer er allerede skaffet omtrent det nødvendige antal. Av skjærf, sokker, vaatter, halvuldskjorter og underbukser er anskaffet adskillige tusen, men disse anskaffelser har væsentlig været beregnet paa at dække behovet for de avdelinger, som har været indkaldt som nøitralitetsvern i vintertiden, samt til de avdelinger som har vinterøvelser. De her sidst nævnte gjenstande slites forholdsvis hurtig ut, saa hvad der er anskaffet kan kun delvis paaregnes at kunne brukes ved mobilisering. Jeg tror forøvrig ikke at man behøver at ha saa særlig store beholdninger av disse gjenstande, da de er av de ting, som de fleste her i landet har og i tilfælde vil kunne fremmøte med ved mobilisering.

Vindjakker og kapper maa derimot anskaffes paa forhaand.

Jeg tillater mig at foreslaa at der anskaffes vindjakker til infanteriet, — hele linjen samt de landvernsavdelinger, som ikke har kapper til hver mand.

Der vil da tiltrænges:

Linjen	ca.	85 000
Landvernet	«	15 000
Tilsammen	ca.	100 000

vindjakker à kr. 12,00 = . . kr. 1 200 000,00
200 kapper til 52 bataljoner = 10 400 kapper à kr. 30,00 = ... « 312 000,00»

Departementet opfører overensstemmende med Generalintendanten:

Til 100 000 vindjakker . . .	kr.	1 200 000,00
« 10 400 kapper	«	312 000,00
Sum	kr.	1 512 000,00

ad c) Dette er overensstemmende med hvad generalintendanten opfører i sit budgetforslag over ekstraordinære bevilgninger til beklædning (forslaget medfølger som utrykt bilag), hvortil henvises.

b. Utrustning.

Kr. 700 000,00.

Departementet foreslaar:

1. Til dækning av manglerne (efter generalintendantens budgetforslag)	kr.	575 000,00
2. Til oparbeidelse av en reservebeholdning av utrustning (efter generalstabens krav).	«	125 000,00
Sum	kr.	700 000,00

ad 1. Generalintendanten anfører i sit budgetforslag:

«I budgetforslaget for 1916—1917 var opført som gjenstaaende mangel paa utrustning . . . . . kr. 600 000,00
Hertil kom paa grund av nyopsætninger og prisstigning . . « 175 000,00
Tilsammen kr. 775 000,00

For indeværende termin er bevilget kr. 500 000,00. Herav maa imidlertid i likhet med for beklædningens vedkommende endel disponeres for opsættendes reserveavdelinger. I samme utstrækning som for beklædningens vedkommende vil dette utgjøre kr. 300 000,00. Til økning av avdelingenes beholdninger blir der derfor kun igjen av den givne bevilgning . . . . . kr. 200 000,00
Rest kr. 575 000,00

som altsaa repræsenterer det beløp som skal til for at dække manglerne pr. 1/7 1917.

I overensstemmelse hermed tillater jeg mig at foreslaa bevilget kr. 575 000,00 for terminen 1917—1918.»

Departementet opfører under henvisning til foranstaaende overensstemmende med generalintendanten kr. 575 000,00.

ad 2. I den foran (under beklædningen) anførte skrivelse fra generalstaben av 8de december 1916 fremholder denne nødvendigheten av at der — utover ovennævnte for den første feltopsætning nødvendige antal sæt utrustning — snarest maa anskaffes en reservebeholdning paa 22 000 sæt, svarende til en maaneds behov under krig. Merutgiften herved anslaaes til kr. 1 320 000,00.

Departementet opfører som begyndelsesbevilgning til anskaffelse av en saadan reservebeholdning ekstraordinært for kommende termin kr. 125 000,00, hvilket svarer til ca. 2100 sæt.

c. Feltkjøkkener.

Kr. 42 000,00.

Generalintendanten anfører i sit budetforslag (utrykt bilag).

«For indeværende termin er ekstraordinært bevilget kr. 60 000,00 til feltkjøkkener av premierløitnant Hoff m. fl.s model.

Disse kunde ifjor faaes for ca. kr. 600,00 pr. stk. iberegnet patentavgift; men jeg anførte at man ikke kunde vite, hvordan prisene vilde stille sig næste aar (i 1916).

Paa grund av de voldsomt stegne materialpriser og arbeidspriser viser det sig da ogsaa, at der for ovennævte bevilgning nu ikke kan skaffes mere end omkring 80 feltkjøkkener.

Oparbeidelsen av endel av disse er sat igang ved ingeniørvaabnets verksteder paa Hvalsmoen hvor selve kjøkkenerne (uten kar) kan laves og til billigere pris end ved privat verksted. Paa grund av pladsmangel kan imidlertid ikke dette verksted overta forarbeidelsen av samtlige 80 kjøkkener.

Efter indhentet oplysning kan det som maksimum klare 60 kjøkkener pr. aar under forutsætning av at de nødvendige materialer kan skaffes i passende tid.

Karrene laves hos blikkenslager i Kristiania av fortinnede staalplater som det forøvrig for tiden er meget vanskelig at skaffe.

Prisen for disse kjøkkener vil iberegnet patentavgift antagelig bli kr. 650,00 à kr. 700,00 pr. stykke.

20 kjøkkener er omkontrahert ved et privat verksted som maa faa karrene fra en svensk fabrik. Dette fordyrer kjøkkenerne med ca. kr. 50,00 pr. stk. hvorav ca. kr. 30,00 i told. Dette verksted maa nu ha kr. 900,00 pr. stk. iberegnet patentavgift kr. 100,00.

De i forrige budgetforslag nævnte 10 feltkjøkkener, som Forsvarsdepartementet under 22de september 1915 bestemte anskaffet til bruk ved nøitralitetsvernet, blev færdige i mai 1916 og er fordelt.

Ved frivillige gaver har endvidere Jægerkorpset faat 6 og Østoplandenes regiment 2 kjøkkener som dels netop er dels netop blir færdige i den nærmeste fremtid.

Ifjor blev anført at der til 1ste opbud trænges foruten de til sanitet anskaffede 6 kjøkkener:

til infanteriet	85	stykker,
« feltartilleriet . . .	45	—
« ingeniørvaabnet . .	16	—
« brigadestaber . . .	6	—
« trænet	6	—
	Ialt 158	stykker.

Ingeniørvaabnet trænger efter de foretagne nyopsætninger yderligere 4 stykker, og sanitetet opgir at trænge 21 stykker til, altsaa ialt 183 stkr.

Herav er eller blir anskaffet ca. 100, hvorefter gjenstaar vel 80.

Hvis krigen vedvarer kan det let bli endda vanskeligere og dyrere at skaffe materialer end nu. Der maa da formentlig regnes med en pris av ca. kr. 700,00 pr. stk., muligens mer.

Jeg tillater mig at foreslaa, at der opføres bevilgning til ca. halvparten av de manglende 80 kjøkkener med kr. 30 000,00.

Det tilføies at man er blit enig med patentindehaverne om en patentavgift av kr. 100,00 pr. stk. for de første 50 kjøkkener og kr. 50,00 for hvad der oparbeides utover dette antal.»

Departementet foreslaar anskaffet saa mange feltkjøkkener som der i næste termin kan forarbeides ved ingeniørvaabnets verksteder paa Hvalsmoen (60 stk.), og opfører overensstemmende hermed til anskaffelse av feltkjøkkener ekstraordinært for kommende termin 60 × 700,00 = kr. 42 000,00.

d. Bakeri paa Evjemoen og Sætermoen.

Kr. 75 000,00.

Generalintendanten har i sit budgetforslag for kommende termin fremholdt, at det baade er ønskelig og nødvendig, at der for hver division efterhaanden etableres et militært bakeri, større eller mindre efter forholdene, hvorpaa divisionens brødforsyning for krig helt eller delvis kan baseres, og hvorved man under vaabenøvelsene delvis vil kunne gjøre sig uavhængig av de civile brødleverandører.

Saadan som forholdene nu er, vil brødforsyningen for mobilisering og krig ved flere av divisionene være forbundet med saa store vanskeligheter, at der maa træffes effektive forholdsregler for at sikre denne. Dette antages at kunne ske ved at etablere militære bakerier. Herfor taler ogsaa de uforholdsmæssig høie priser, som nu forlanges for brødbakning ved flere av vore ekserserpladser.

Mest paakrævet er det at faa militære bakerier for 3dje og 6te division.

a) 3dje division.

Ved 3dje division er man nu henvist til at faa alt brød bakt ved et enkelt bakeri i Kristiansand, som næsten kan siges at ha monopol paa leveransene. Dette har medført, at prisen for bakning av militærbrød her er betydelig høiere end paa de fleste andre steder i landet. Der betales saaledes nu en bakningsgodtgjørelse av kr. 10,00 pr. sæk mel med tillæg av kr. 1,50 for transport og ekspedition m. v. til avdelingene i Kristiansands

by og kr. 4,00 til avdelingene i 3dje divisions distrikt utenfor Kristiansand. Til sammenligning kan oplyses, at bakningsgodtgjørelsen i Kristiania er kr. 7,75 pr. sæk, i Bergen ca. kr. 8,50 pr. sæk, frit levert til vedkommende avdelinger.

Ved anlæg av et moderne bakeri for 3dje division, beregnet for en produktion av ca. 6 000 portioner daglig, vil man ikke alene opnaa, at divisionens brødforsyning for krig vil bli sikret, men man vil ogsaa under fredsforhold faa bakt brødet til avdelingene billigere end hvad det nu koster gjennem leverandørene.

Efter indhentede anbud vil et saadant bakeri komme paa ca. kr. 60 000,00, hvorav ca. kr. 33 000,00 for det maskinelle utstyr og kr. 27 000,00 for bygning.

Saavel 3dje division som Generalstaben og Kommanderende General har anbefalt, at der etableres eget bakeri for 3dje division, og at dette henlægges til Evjemoen.

Departementet slutter sig hertil og foreslaar bevilget kr. 60 000,00 til militært bakeri paa Evjemoen.

b) 6te division.

I 6te division vil vanskelighetene ved brødforsyningen under mobilisering og krig være mindst likesaa store som for 3dje division, eller muligens endog større.

Generalintendanten foreslaar derfor, at der ogsaa her etableres et militærbakeri og foreløbig ikke større, end at militæretaten selv kan overta brødforsyningen av avdelingene paa Sætermoen.

Utgiftene til et saadant bakeri er anslaat til ca. kr. 15 000,00, hvorav kr. 9 000,00 til det maskinelle utstyr og kr. 6 000,00 til bygning.

Departementet slutter sig til Generalintendantens forslag.

Overensstemmende hermed opføres kr. 15 000,00 til militært bakeri for 6te division paa Sætermoen.

e. Anskaffelse til 6te division av raamateriåler for haandverksdriften ved mobilisering.

Kr. 100 000,00.

Generalstaben har i skrivelse av 15de januar 1917 til Kommanderende General fremholdt nødvendigheten av at indkjøpe for avdelingene i 6. division raamaterialer for haandverksdriften ved mobilisering. Generalstaben anfører herom, at der fortiden i 6. divisions distrikt ikke findes nogen militære beholdninger for haandverksdriften ved mobilisering og de beholdninger som de private forretninger sitter inde med er yderst knappe. Mange raamaterialer mangler helt. Avdelingene i Nord-Norge vil derfor kunne risikere, hvis forbindelsen med det øvrige land avskjæres, ikke at kunne faa supplert sine beholdninger av beklædning og utrustning. Generalstaben foreslaar hertil anvendt kr. 300 000,00.

Kommanderende General slutter sig til generalstaben.

Generalstabens ovennævnte skrivelse samt en av generalintendanten utarbeidet opgave over de raamaterialer, det her gjælder (generalintendantens skrivelse av 5te februar 1917), følger som utrykt bilag.

Departementet er med Kommanderende General enig i det av generalstaben anførte, men finder for indeværende termin kun at kunne opføre kr. 100 000,00.

VIII. Sanitetet.

Anskaffelser m. v. titel 8 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 200 000,00.

I skrivelse til departementet av 6te mars d. a. har sanitetschefen indsendt en opgave over det sanitetsmateriel, som han mener endnu maa skaffes, forat hærens sanitet kan siges at være fuldt krigsberedt.

Kravene fordeler sig saaledes:

1.	Til feltarmeen	kr.	170 000,00
2.	« sanitetsetapper . . .	«	792 000,00
3.	« hygienisk materiel .	«	110 800,00
4.	« kirurgisk — .	«	55 000,00
		kr.	1 127 800,00

Sanitetschefen anfører dog, at store mængder av det til etapperne bestemte materiel vil kunne skaffes tilveie ved de frivillige foreningers arbeide eller paa anden maate.

For at faa etapperne forsvarlig utstyrt under en krig mener han, at det nu skulde være nødvendig at anskaffe materiel til disse for kr. 300 000,00.

Generalstaben med tilslutning av Kommanderende General foreslaar i skrivelse av 4de april d. a., at der anskaffes sanitetsmateriel for ialt kr. 480 000,00.

Departementet skal bemerke:

For de to sidste budgetterminer er der av Stortinget ekstraordinært bevilget kr. 440 000,00 til sanitetsmateriel. Siden krigens begyndelse er desuten hertil stillet til sanitetschefens disposition ca. kr. 200 000,00 av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler. Der er ogsaa foræret staten sanitetsmateriel for betydelige beløp, som er indsamlet privat.

Under hensyn til andre foreliggende krav har departementet fundet at kunne opføre kr. 200 000,00 til sanitetsmateriel.

Efter konference med sanitetschefen antar man, at der for dette beløp vil kunne anskaffes som mest paakrævet:

1. Sanitetsmateriel til de nye avdelinger av specialvaabnene, som ifølge stortingsbeslutning av 24de juli 1916 er besluttet opsat . kr. 23 124,00

   Det sanitetsmateriel, som disse avdelinger trænger, er væsentlig medicinkasser, randsler, skuldervæsker for officerer, forbinderivæsker for underbefal samt personlig utstyr. For feltartilleriets landvern desuten 3 sykevogner med baarer og øvrigt utstyr.

2. Sanitetsmateriel til reservebataljoner ved I. R. 1, I. R. 2, I. R. 5 samt 3 landv.-kompani ved hvert av de 3 infanteriregimenter i 6te division . . . « 16 000,00

   Sanitetsmateriellet bestaar ogsaa her væsentlig av medicinkasser, skuldervæsker, forbinderivæsker samt personlig utstyr. Av vognmateriel: 3 forbinderikjærrer, 3 sykekjærrer.

3. Sykebaarer, sykevogner, forbinderivæsker, enkeltmandspakker, uldtepper m. v. . . . . kr. 80 000,00

4. Bakteriologisk laboratorium for armeen samt andet bakteriologisk utstyr . . . kr. 57 300,00
   Allerede stillet til raadighet . . « 16 000,00
   ——————— « 41 300,00

5. Desinfektionsapparater kr. 45 000,00
   Allerede stillet til raadighet . . « 7 482,00
   ——————— « 37 518,00

   ——————————
   kr. 198 000,00

som avrundes til kr. 200 000,00.

Utstyr for det bakteriologiske laboratorium, som er nævnt under punkt 4, er beregnet at ville koste kr. 25 000,00. Dette beløp er indbefattet i de ovenfor opførte kr. 41 300,00. Til drift av laboratoriet har sanitetschefen i skrivelse av 27de oktober 1916 anslagsvis regnet, at der vil medgaa ca. kr. 17 000,00 aarlig. Departementet har ikke opført beløpet i nærværende proposition av den grund, at man gjerne først ved en prøvedrift vil faa nogen erfaring for, hvilke utgifter driften vil medføre, og det desuten er usikkert, naar i næste budgettermin driften kan begynde og hvor stor del av driftsutgiftene der derfor vil komme til utgift i terminen. Hvis ingen bemerkning fremkommer derimot, vil departementet sætte laboratoriet i drift, saasnart dertil blir anledning, og søke utgiftene efterbevilget.

I forbindelse hermed skal departementet nævne, at man hadde tænkt sig muligheten av, at de undersøkelser m. v., som et bakteriologisk laboratorium for armeen vil komme til at utføre, muligens kunde foretages ved et allerede i virksomhet værende civilt institut, eller at det militære laboratorium kunde

knyttes til et saadant. Spørsmaalet herom har været forelagt Socialdepartementet, som har indhentet uttalelse fra medicinaldirektøren. Denne anfører, at dette ikke vil kunne la sig gjøre, og anbefaler planen om et særskilt laboratorium for armeen. Socialdepartementet har i skrivelse av 10de mars d. a. henholdt sig til denne uttalelse.

De skrivelser, hvortil der ovenfor er henvist, medfølger som utrykte bilag.

IX. Flyvevæsenet.

Anskaffelser m. v. titel 9 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 1 500 000,00.

Idet henvises til st. med. nr. 13, 1917, pag. 31, anføres at departementet under den nuværende situation har fundet det paakrævet at indkjøpe en del flyvemaskiner med utstyr fra utlandet. Det har hittil lykkedes at faa hjem 10 stk. av disse.

Departementet opfører ved nærværende anledning kr. 1 500 000,00 væsentlig til anskaffelser fra utlandet for fortsat utvikling av hærens flyvevæsen.

Beløpet fordeler sig saaledes:

a. Flyvemaskiner og motorer

Kr. 900 000,00.

10 flyvemaskiner	à kr. 30 000,00	kr. 300 000,00
10 reservemotorer	- « 15 000,00	« 150 000,00
10 jagermaskiner	- « 25 000,00	« 250 000,00
10 reservemotorer	- « 15 000,00	« 150 000,00
Reservesaker		« 50 000,00
	Tilsammen kr.	900 000,00

Dette er det mindste som maa søkes anskaffet. Det er endnu meget igjen til at tilfredsstille de krav, som er fremsat som endelig maal for flyvevæsenets utstyr med maskiner.

b. Belysningsmateriel

Kr. 50 000,00.

Herfor paaregnes anskaffet:

15 lyskastere (belysning feltflyveplasser).
2 sæt lysarrangementer (permanente flyveplasser).
15 aeroplanlyskastere.

Krigen viser, at der i stor utstrækning flyves om natten. Flyvevæsenet tiltrænger materiel for dette øiemed.

c. Radiomateriel

Kr. 100 000,00.

Herfor paaregnes anskaffet:

2 radiostationer for permanente flyveplasser.
8 avsenderstationer for montering i flyvemaskiner.

Radiostationer er av overordentlig stor betydning for melde- og observationstjenesten, og flyvevæsenets utstyr med radiomateriel er knapt.

d. Parkutstyr.

Kr. 200 000,00.

3 verkstedsautomobiler	à kr. 30 000,00	kr. 90 000,00
4 1½ tons lastebiler	à kr. 15 000,00	« 60 000,00
8 stationstelter	à kr. 6 000,00 . .	« 50 000,00
	Tilsammen kr.	200 000,00

Av hensyn til flyvevæsenets effektivitet er parkutstyr paatrængende nødvendig. Ifjor blev bevilget kr. 50 000,00 i dette øiemed (jfr. st. prp. nr. 84, 1916, pag. 32).

Det opførte beløp er det mindste som maa bevilges, idet parkutstyret ikke kan siges at ha holdt skridt med vort flyvevæsens utvikling.

e. Beklædning og diverse utstyr.

Kr 50 000,00.

Posten omfatter flyveutstyr, kikkerter, fotografiapparater o. l.

At flyveutstyr er nødvendig trænger ingen nærmere begrundelse.

Kikkerter og fotografiapparater har under krigen vist sig at være glimrende hjælpemidler for observationstjenesten.

f. Ekstraordinær driftsbevilgning.

Kr. 200 000,00.

For dette beløp paaregnes bygget indenlands indtil 8 flyvemaskiner.

Paa det ordinære budget for kommende termin er opført ordinær driftsbevildning (kr. 300 000,00) for fabrikation av ca. 12 flyvemaskiner (jfr. budgetprp. 1917 side 59 samt departementets utrykte redegjørelse til kap. 4 titel 37).

For ordinær og ekstraordinær driftsbevilgning skulde saaledes kunne paaregnes oparbeidet ved hjemmefabrikation i kommende budgetaar ca. 20 flyvemaskiner.

X. Trænkorpset.

Anskaffelser m. v. titel 10 (paa det ekstraordinære statsbudget).

Kr. 150 000,00.

a. Automobiltræn.

Kr. 100 000,00.

Foranlediget ved at departementets forslag i St. prp. nr. 101, 1915, om oprettelse av et frivillig automobilkorps i den foreliggende form ikke vandt Stortingets bifald, utbad departementet sig under 2den september 1916 Kommanderende Generals uttalelse om en ordning, hvorefter man allerede i fred fik utdannet og knyttet til hæren ialfald en væsentlig del av det personel man ved fredsbrudd hadde behov for til opsætning av automobilformationer.

Den skisserte ordning gik i hovedsaken ut paa, at utdannelsen skulde ske i et kursus med en teknisk begynderavdeling og en spesiel militær avdeling for dem, som fandtes skikkede for videre utdannelse.

I den militære avdeling skulde der søkes utdannet folk til tjeneste ved staber, som rekognoscører, førere av trænavdelinger og proviantkolonner o. s. v.

Derefter var det meningen, at de saaledes utdannede skulde tilpligtes at gjøre tjeneste i et visst antal regimentssamlinger med underofficers grad med adgang til videre avancement mot yderligere at paata sig tjeneste.

I kurset var tænkt fortrinsvis optat saadanne, som var i besiddelse av automobil eller som paatok sig at stille til disposition saadan for militæretaten under tjenstgjøringen efter fastsat godtgjørelse.

Under 6te januar 1917 oversendte Kommanderende General til departementet generalstabens uttalelse av 23de december 1916 angaaende den av departementet skisserte ordning.

Generalstaben, hvortil Kommanderende General slutter sig, antyder følgende ordning av utdannelsen:

Menige:

1ste aar: Teknisk militært kursus à 150 dage, et av de følgende aar regimentssamling ved trænkorpset eller ved et regiment samt 1 à 2 felttjenesteøvelser, befalsøvelser eller generalstabsøvelser. Altsaa 180 dages tjeneste + felttjenesteøvelser m. v.

Befalselever, som skal bli underbefal:

1ste aar som menige samt 30 dages befalskursus.

2det aar 30 dage som instruktører ved det tekniske kursus, korporals grad.

Et av de følgende aar regimentssamling ved trænkorpset eller ved et regiment med korporals eller sersjants grad. Desuten senere felttjenesteøvelser m. v. som de menige.

Altsaa 240 dages tjeneste + felttjenesteøvelser m. v.

Befalselever, som kan avancere til officerer:

1ste aar som de øvrige befalselever.

2det aar 100 dages befalskursus, hvorunder utdannelse i intendantur- og delvis ingeniør- og sanitetstjeneste (korporals grad).

2 repetitionsøvelser à 30 dage som instruktører ved det tekniske kursus (i den første med sersjants grad, i den anden furers).

1 à 2 felttjenesteøvelser.

Altsaa 340 dages tjeneste + felttjenesteøvelser.

Efter 3dje tjenesteaar blir de som ønsker det og ansees skikket, beskikket til ulønnede sekondløitnanter.

Hermed følger yderligere pligt til 60 dages tjeneste enten samlet eller i 2 repriser.

For at avancere til premierløitnant yderligere 60 dages tjeneste i denne stilling.

Da alt vedrørende automobilvæsenet som hittil bør underlægges træninspektøren, maa trænkorpsets fastlønnede befalskadre utvides.

Generalstaben uttaler, at det fastlønnede befal, som skal ha med disse kurser at gjøre, vil faa saa megen tjeneste — mindst 6 maaneder aarlig — at de maa bli garnisonerende. Til at begynde med anser generalstaben det nødvendig at ansætte:

1 kaptein som chef,
1 kommandersersjant,
1 furer,
2 sersjanter.

Av øvelsesmateriel maa der anskaffes 10 automobiler og 10 motorcykler, hvorhos der maa bygges de nødvendige magasiner med reparationsverksted.

Det opførte personel foreslaaes av generalstaben ansat snarest og ialfald inden utgangen av indeværende budgetaar av hensyn til kursene, som senest bør paabegyndes i juni maaned iaar.

Departementet finder for nærværende ikke at ville ta standpunkt til det av generalstaben fremsatte forslag, idet man bør avvente en utredning av spørsmaalet fra den av departementet nedsatte trænkommission, bestaaende av 2 trænofficerer og 1 generalstabsofficer.

Dog finder departementet, at man snarest bør søke utdannet noget befal, som i tilfælde kan være instruktører i saadanne kurser som av generalstaben foreslaat.

Departementet agter derfor, forsaavidt ingen bemerkning hertil gjøres fra Stortingets side, at foranledige indbeordret 1 officer og 3 underofficerer fortrinsvis av trænkorpset til gjennemgaaelse av et 120 dages kursus ved en chaufførskole i Kristiania.

Paa det ordinære budget er der — som vanlig — opført det nødvendige beløp til indbeordring av 2 underofficerer i 60 dage til chaufførskole. Paa saa kort tid vil man ikke kunne faa utdannet dygtige instruktører, hvorfor man har fundet at maatte sætte kurset for det hernævnte befal — 1 officer og 3 underofficerer — til 120 dage.

Utgiften hermed anslaaes til ca. kr. 5 000,00, som vil bli utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Generalstaben har i forannævnte uttalelse av 23de december f. a. med tilslutning av kommanderende general endvidere foreslaat at der til en begyndelse straks anskaffes væsentlig som øvelsesmateriel:

1)	10 lasteautomobiler og 10 motorcykler anslaat til et beløp av .	kr. 125 000,00
2)	reparationsverksted og magasiner	« 50 000,00
	Sum	kr. 175 000,00

Departementet er i alt væsentlig enig heri, men opfører av budgetmæssige grunde iaar kun kr. 100 000,00 som forutsættes anvendt væsentlig til indkjøp av lasteautomobiler.

b. Diverse anskaffelser.

Kr. 50 000,00.

I 1915 forelaa vedrørende trænkorpset et krav paa anskaffelse av essevogner, essekjærrer, intendanturvogner, saler og kløvsaler samt diverse utstyr og vogner til supplering efter krigsopsætningsplanen for tilsammen kr. 215 000,00.

Herav blev for indeværende termin bevilget kr. 50 000,00 til kløvsaler for 6te trænkompani. (Kfr. st. prp. nr. 84, 1916 side 16).

Departementet opfører for kommende termin det samme beløp som iaar kr. 50 000,00 som foreslaaes anvendt efter departementets nærmere bestemmelse, idet bemerkes, at beløpet væsentlig er tænkt anvendt til sæler, kløvsaler, essevogner, essekjærrer m. v.

XI. Indkjøp av materialer til fabrikation av hestesko.

Titel 11 (paa det ekstraordinære statsbudget).

Kr. 90 000,00.

Til indkjøp av materialer til fabrikation av hestesko opfører departementet kr. 90 000,00.

Der henvises til generalstabens skrivelse av 24de mars 1916 og krigsforsyningskommissionens skrivelser av 15de april og 7de juli 1916, som vedligger som utrykte bilag.

XII. Fortifikatoriske arbeider m. v.

Titel 12 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 365 000,00.

a. Forsterkning av Ingstadkleiven fort.

Kr. 50 000,00.

Erfaringene fra den nu paagaaende krig viser, at selv sterk panserbeskyttelse ikke motstaar de kraftige brisantprojektiler, hvormed man nutildags maa gjøre regning. Særlig ubeldig i saa henseende er enkelte av vore landbefæstninger, idet deres fast pivoterte hovedskyts, — kun dækket av skjold og staaende i aapne og markerede batterier — vil være meget utsat under en beskytning.

Kommanderende general har derfor i tilslutning til generalstaben, fæstningsningsartilleriet og generalinspektøren for ingeniørvaabnet sterkt anbefalet, at Ingstadkleivens forts kanoner søkes gjort bevægelige, saaledes at de kan flyttes fra stilling til stilling inden et ikke altfor snevert omraade, en fremgangsmaate, der har vist særdeles gode resultater under den nu paagaaende krig.

For at forsterke fortets artilleriforsvar foreslaaes endvidere anlagt de nødvendige indrykningsveier med forberedte placements for feltskyts.

Da staten omtrent ikke eier noget terræng utenfor selve befæstningerne vil det være nødvendig i forbindelse med ovennævnte arbeider at søke fortets grundomraade betragtelig utvidet — en sak der ogsaa er meget paakrævet av hensyn til besætningens øvelser og de fortifikatoriske arbeider, der bør sættes iverk for at styrke nærforsvaret.

En nedsat kommission, der har hat i opdrag at fremkomme med forslag til provisorisk forsterkning av Ingstadkleivens fort, har med tilslutning av Kommanderende General, fæstningsartilleriet og distriktskommandoen paa det sterkeste fremholdt nødvendigheten av, at fortets grundeiendom søkes utvidet.

Generalinspektøren for ingeniørvaabnet er anmodet om, under fornøden konferanse med fæstningsartilleriet og efter stedfunden rekognosering av officerer av ingeniørvaabnet og fæstningsartilleriet, at fremkomme med detaljert forslag til forannævnte arbeide.

Efter generelt overslag vil utgiftene antagelig beløpe sig til:

1. Grunderhvervelse ca. 1 000 maal	kr.	100 000,00
2. Omdannelse av fast skyts til bevægelig	«	200 000,00
Sum	kr.	300 000,00

Departementet opfører som begyndelsesbevilgning kr. 50 000,00.

b. Forsterkning av Ravnebergets batteri.

Kr. 65 000,00.

Kommanderende General har paa samme grundlag som foran fremholdt vedrørende Ingstadkleiven i tilslutning til generalstaben, fæstningsartilleriet og generalinspektøren for ingeniørvaabnet paa det sterkeste anbefalet, at der snarest mulig gaaes igang med at omdanne batteriets fast pivoterte skyts til bevægelig skyts paa skinnebaner. Efter overslag fra generalinspektøren for ingeniørvaabnet er utgiftene, iberegnet grunderhvervelse samt omdannelsen av skytsets affutager, beregnet til kr. 65 000,00, hvilket beløp departementet opfører.

c. Provisoriske forsvarsanlæg paa Torkildsrudaas.

Kr. 50 000,00.

Som det fremgaar av Stortingets militærkomites indstilling i Tillæg 10 til indst. S. X., 1913 (jfr. departementets skrivelse til Stortingets militærkomite av 30te juni 1913, som vedligger som utrykt bilag), har det været departementets hensigt — saasnart budgetmæssige hensyn tilsteder det — at ønske Stortingets bevilgning til anlæg av et fort paa Torkilsrudaas.

Samtlige vedkommende militære autoriteter har uttalt sig for nødvendigheten av et fortanlæg paa Torkilsrudaas for at Fossumavsnittets befæstninger i en krig skal kunne løse sin opgave.

Fortet har tidligere været forutsat utstyrt artilleristisk og fortifikatorisk som verkerne paa Høitorpaas og Frøgstad Varde. Omkost-

ningene hertil var i 1913 anslaat til kr. 1 125 000,00.

Departementet finder ikke for nærværende at burde fremlægge noget forslag til endelige befæstningsanlæg paa Torkildsrudaas.

Paa den anden side finder departementet — særlig under hensyntagen til den nuværende situation — at man ikke længer bør utsætte med at medta Torkilsrudaas som et led i Fossumavsnittets befæstninger. Departementet antar at man ved anordning av provisoriske forsvarsanlæg paa Torkildsrudaas vil kunne dra betydelig fordel av dette punkt under forsvaret av heromhandlede avsnit.

Ved at indbeordre soldater i nødvendig antal vil provisoriske anlæg kunne utføres i løpet av forholdsvis kort tid.

Departementet finder overensstemmende hermed at burde foreslaa at der nu erhverves fornøden grund paa Torkildsrudaas, og at departementet bemyndiges til at igangsætte provisoriske anlæg paa dette sted -- om det skulde vise sig ønskelig — ved hjælp av indkaldte avdelinger.

Til fornødne grunderhvervelser m. v. opfører departementet anslagsvis kr. 50 000,00.

d. Torpedobatteri, Agdenes.
Kr. 250 000,00.

Som bekjendt tillater ikke dybden og strømforholdene i Trondhjemsfjorden etablering av minesperringer ved Agdenes befæstninger.

Dette forhold er en stor svakhet ved befæstningene og gir en mulighet for indløpets forcering.

Under disse omstændigheter har Kommanderende admiral og fæstningsartilleriet anbefalet, at der ved Agdenes anlægges et permanent torpedobatteri, for hvilket planer er indsendt til departementet. Grunden til at saadant forslag ikke tidligere er fremkommet er den at torpedoernes aktionsradius, fart og sikkerskytning tidligere ikke har været saa stor at et tilstrækkelig effektivt forsvar kunde opnaaes, men dette vaaben er i den senere tid ganske betragtelig forbedret, saaledes at det nu vil være istand til at løse en opgave som den her omhandlede.

Departementet anser derfor anlægget av et torpedobatteri ved Agdenes som en overmaade paakrævet foranstaltning.

Et saadant torpedobatteri vil være forholdsvis billig at anskaffe og ikke paa langt nær saa kostbart i drift som flytende materiel, da det kun kræver et faatallig personel. Det vil under kritiske tider altid kunne holdes klart og vil gi en væsentlig betryggelse mot en pludselig forcering av indløpet til Trondhjem.

Utgiftene for et moderne torpedobatteri, beregnet paa 18 torpedoer er efter detaljeret overslag fra generalinspektøren for ingeniørvaabnet og marinens minevæsen beregnet til ialt ca. 1 million kroner. De utarbeidede planer vedlægges.

Departementet opfører som begyndelsesbevilgning til heromhandlede torpedobatteri kr. 250 000,00.

e. Tilskud til veibygning, Tromsø stift.
Kr. 50 000,00.

Mangelen paa gode og sammenhængende veier i Nord-Norge stiller store hindringer iveien for et kraftig og seigt forsvar av denne landsdel. Troppeforskyvninger og transport av proviant, ammunition og materiel maa nu i tilfælde av krig i stor utstrækning foregaa paa ubanede veier, i fjeldterræng og over myrer. Anlæg av gode veier i denne landsdel — særlig i Tromsø amt — vil derfor, foruten at fremhjælpe vedkommende distrikters næringsliv, være av uvurderlig militær betydning.

Paa grund av de forholdsvis store anlæg det her dreier sig om og paa grund av de mange krav til veibygning fra alle landets kanter, vil de militært vigtigste veie i Tromsø stift ikke kunne paaregnes at bli fuldført i en nogenlunde nær fremtid, saafremt der kun skal anvendes de midler, som aar om andet stilles til disposition paa veivæsenets ordinære budget.

Paa den anden side bør bygningen av disse veie av forannævnte militære hensyn ikke utstaa. Departementet finder derfor efter forslag fra 6te division, generalstaben og kommanderende general, at militæretaten her bør træ støttende til. Herom har man ogsaa konferert med Arbeidsdepartementet.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at der engang tidligere av militære bevilgninger

har været ydet bidrag til veibygning i Tromsø stift.

I henhold til Stortingets beslutning av 29de april 1912, tilfølgetat ved kongelig resolution av 21de mai næstefter, blev der til veianlægget Bjerkvik i Herjangen i Nordlands amt til Storfossen og Elvenes i Gratangen i Tromsø amt utredet et beløp paa kr. 17 400,00 — utgjørende 1/10 av overslagssummen for nævnte veianlæg, av det ved Stortingets beslutning av 12te juli 1907 avsatte beløp til forsvarsforanstaltninger i Ofottrakten (jfr. militærkomiteens indst. S. nr. 145, 1912).

De veianlæg i Tromsø stift, som det av militære hensyn er paakrævet snarest at faa fuldført er følgende:

1. Veianlægget Storfossen (i Gratangen)—Fosbakken—Kollen (Salangsdalen) og
2. Omlægning av veien Brandvold i Salangsdalen til Sætermoen i Tromsø amt.

ad 1.

Heromhandlede vei danner fortsættelsen av det forannævnte veistykke Bjerkvik—Storfossen (hvorfra sidelinje til Elvenes) og utgjør en del av den fremtidige store veiforbindelse fra Narvik (Herjangen) over Bardu og Maalselven til Lyngen, — den saakaldte indlandsvei.

Veistykket Bjerkvik—Storfossen vil antagelig bli færdig til høsten 1917. Skal imidlertid denne del faa nogen større betydning for overføring av tropper etc. fra Narvikavsnittet til Barduavsnittet og omvendt er det absolut paakrævet at veistykket fra Storfossen til Salangsdalen (Kollen) snarest iverksættes.

Veianlægget fra Gratangen til Salangsdalen er anslaat til kr. 289 300,00.

Paa veivæsenets budget for kommende termin er til heromhandlede veistykke opført kr. 15 000,00.

Departementet foreslaar, at der til veien Storfossen—Salangsdalen, i likhet med hvad der fandt sted for veianlægget Bjerkvik—Storfossen, av militæretaten ydes et bidrag en gang for alle svarende til 1/10 av anlægsomkostningene, altsaa kr. 28 930,00 eller avrundet kr. 30 000,00.

ad 2.

Veistykket fra Salangsdalen (gaarden Brandvold) til Sætermoen utgjør den sidste tredjedel av veien Sjøveien—Sætermoen og har en længde av ca. 10 km.

Veien fra Sjøveien til Brandvold er i sin nuværende tilstand trafikabel for alle slags kjøretøier med normal belastning.

Veistykket Brandvold—Sætermoen har derimot meget uheldige stigningsforhold, er smal og danner hyppig krappe kurver. Paa denne del av veien kan derfor kun kjøres med ganske smaa læs, likesom automobiltrafik er udelukket.

I betragtning av at veien til Sjøveien allerede under fredsforhold er overmaade sterkt trafikert og under et felttog sandsynligvis vil utgjøre en av de vigtigste forbindelseslinjer mellem felttroppene i dette omraade og sjøen, er en utbedring av stykket Brandvold—Sætermoen absolut paakrævet, saa meget mere som dette veistykke indgaar som et vigtig led i den hovedveiforbindelse som engang maa komme istand fra Ofoten til Lyngen.

6te division har gjentagne ganger sterkt fremholdt nødvendigheten av at denne del av veien omlægges snarest mulig.

Departementet er enig heri.

Veidirektøren har oplyst, at omlægningen av denne vei tidligst vil kunne faa plads paa det ordinære veibudget om 6 aar og at det neppe vil være mulig uten ekstra foranstaltninger og omkostninger at fuldføre anlægget paa kortere tid end 3 budgetaar eller noget derover.

Departementet finder det imidlertid av militære hensyn paakrævet at omlægningen av heromhandlede veistykke paaskyndes mest mulig.

Arbeidsdepartementet har erklært sig villig til at iverksætte omlægningen med fuld kraft, saafremt militæretaten forskudsvis stiller det nødvendige beløp til disposition samt utreder 1/10 av anlægsomkostningene.

Omlægningen er av amtsingeniøren i Tromsø amt beregnet at ville koste kr. 183 500,00.

Departementet finder ved nærværende anledning at burde foreslaa at der som bidrag en gang for alle bevilges kr. 18 350,00, eller avrundet kr. 20 000,00, svarende til 1/10 av anlægsomkostningene, samt at der desuten av militærvæsenet som forskud stilles det nødvendige beløp til disposition for veivæsenet til omlægning av heromhandlede vei, mot refusion av Arbeidsdepartementet efterhaanden som bevilgningen til denne vei blir opført paa veibudgettet.

I henhold til foranstaaende foreslaaes:

1. Som bidrag til veianlægget Storfossen—Salangsdalen bevilges . . kr. 30 000 00
2. Som bidrag til omlægning av veien Brandvold—Sætermoen. . . . . « 20 000,00

Tilsammen kr. 50 000,00

Saafremt ingen bemerkning herom gjøres under sakens behandling i Stortinget forutsættes derhos Forsvarsdepartementet bemyndiget til at utrede paa en forskudskonto det til sidstnævnte veianlæg nødvendige beløp mot at dette refunderes av Arbeidsdepartementet efterhaanden som bevilgning til denne vei blir git av Stortinget paa veivæsenets budget.

Ofotens befæstningsanlæg.

Departementet har i st. prp, nr. 84, 1916, side 11 bebudet at fremkomme med forslag til tillægsbevilgning for næste budgettermin til ovennævnte anlæg.

Da man imidlertid endnu ikke har oversigt over, naar det skyts som yderligere skal anbringes i avsnittet, kan paaregnes levert, finder departementet at spørsmaalet om tillægsbevilgning foreløbig faar utstaa.

XIII. Bebyggelse paa befæstningerne.

Titel 13 (paa det ekstraordinære statsbudget).

Kr. 30 000,000.

a. Stjørdalens befæstninger.

Kr. 15 000,00 (tillægsbevilgning).

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 120, 1914, side 77 og st. prp. nr. 26, 1915, side 36 har Stortinget bl. a. bevilget ialt kr. 24 000,00 til indlægning av elektrisk lys og ventilation paa Stjørdalens befæstninger. Herav var kr. 20 000,00 forutsat anvendt til selve det elektriske anlæg, kr. 2 000,00 til ventilation og kr. 2 000,00 til ingeniørarbeider. Overslaget var skjønsmæssig.

Efter de foreliggende og nu approberte planer vil der til ingeniørarbeider medgaa ca. kr. 11 000,00 og til det elektriske anlæg ca. kr. 26 000,00, altsaa kr. 15 000,00 mere end oprindelig forutsat.

For ingeniørarbeidenes vedkommende skyldes overskridelsen, at man — for at erholde et hensigtsmæssig arrangement — har maattet foreta utsprængninger for at skaffe plads til maskinstationen, hvilken man oprindelig hadde tænkt skulde kunne anbringes i de tidligere utsprængte rum.

For det elektriske anlægs vedkommende skyldes overskridelsen dels prisstigning, dels nogen ændring av anlægget.

Departementet foreslaar derfor at der til ovennævnte bevilgninger til elektrisk lys og ventilation paa Stjørdalens befæstninger gives en tillægsbevilgning paa kr. 15 000,00.

b. Værdalens befæstninger.

Bolig for garnisonerende underofficerer.

Kr. 15 000,00.

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84, 1916, side 46 og 47, har Stortinget bifaldt at der paa Værdalens befæstninger skal opsættes en mindre garnisonsavdeling. Ved samme anledning samtykket Stortinget i at garnisonsavdelingens 3 garnisonerende underofficerer blev tilstaat en husleiegodtgjørelse av kr. 360,00 pr. aar, indtil familieboliger kan bli bygget.

I budgetforslaget for 1917—1918 foreslaar kommandanten med tilslutning av Fæstningsartilleriet at der nu opføres familieboliger for disse underofficerer.

Fæstningsartilleriet anfører bl. a.:

«Ved Værdalens befæstninger, som ligger paa et ugjestmildt sted fjernt fra bebyggede distrikter, er det udelukket at det garnisonerende befal kan skaffes bolig for sin

familie i nogenlunde nær beliggenhet fra befæstningerne.

Skal levevilkaarene for det garnisonerende befal bli taalelige, maa der skaffes dem familiebolig paa stedet.»

Kommandanten foreslaar at der opføres 3 eneboliger, hvilke sandsynligvis vil kunne opføres for kr. 10 000,00 pr. stk.

Departementet slutter sig til kommandantens og fæstningsartilleriets forslag idet det ogsaa for mobilisering paa grund av befæstningernes avsides beliggenhet er nødvendig at skaffe underbringelsesrum tilveie i befæstningens nærhet. Departementet foreslaar derfor at der bevilges kr. 15 000,00 som begyndelsesbevilgning til opførelse av familieboliger for de garnisonerende underofficerer paa Værdalens befæstninger. Disse boliger vil da ved mobilisering kunne anvendes til indkvartering av besætningsstyrkens befal m. v.

B. Marinen.

I. Mineværesenet.

Anskaffelser m. v. titel 1 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 2 625 000,00.

Mineværesenet har i sit budgetforslag for kommende termin foreslaat følgende anskaffelser m. v. utover de beløp som er optat i det ordinære marinebudget:

Torpedoanskaffelser m. v. .	kr.	1 390 000,00
Minefabrikation	«	1 668 000,00
Elektrisk materiel	«	230 000,00
Radiomateriel	«	159 500,00
Senere er foreslaat:		
Signalmateriel	«	90 000,00
	kr.	3 537 500,00

Herav optar departementet følgende poster:

1	Torpedoanskaffelser . .	kr.	1 000 000,00
2.	Minefabrikation m. v. .	«	1 500 000,00
3.	Flytbare lyskastere . .	«	100 000,00
4.	Signalmateriel	«	25 000,00
		kr.	2 625 000,00

Ad 1. Til de av marinens fartøier som anvender de nyeste torpedoer haves nu kun 2 torpedoer pr. utskytningsrør. Mineværesenet har allerede tidligere paapekt at dette antal maa ansees for utilstrækkelig, og finder at man som foreløbig maal ialfald maa sætte sig, at undervandsbaatene skaffes 4 og de øvrige fartøier 3 torpedoer pr. rør. For at opnaa dette bør der snarest mulig anskaffes 51 nye torpedoer.

Departementet har været opmerksom paa ønskeligheten av at øke torpedobeholdningen saaledes som av mineværesenet foreslaat, og da det ved aarets begyndelse lykkedes at faa tilbud om levering av torpedoer fra utlandet, har departementet bemyndiget mineværesenet til at avslutte kontrakt med vedkommende firma om levering av 50 torpedoer.

Det bemerkes at det hele behov av torpedoer til de undervandsbaater og torpedobaater, som nu er under bygning, ikke vil kunne tilfredsstilles av vor egen torpedofabrik inden en rimelig tid, saa der ogsaa til disse vil bli nødvendig at skaffe endel torpedoer fra utlandet, hvis der ikke gaaes til utvidelse av den netop færdige torpedofabrik, som er basert paa en meget beskeden produktion, nemlig 15 à 20 torpedoer pr. aar. Erfaringen har nu

vist at kravene til torpedoproduktion er blit ganske anderledes store end oprindelig forutsat. Mineværsenet har i sit budgetforslag gjort opmerksom paa denne sak i forbindelse med et forslag om at skaffe fornødent oplagsrum for materialer og for materiel under arbeide. Mineværsenet foreslaar saken løst paa den maate, at torpedo- og mineverkstedet forlænges 20 meter, og det derved indvundne rum benyttes til oplagsrum. Om torpedofabrikationen skulde ønskes utvidet vil det nævnte rum eller deler derav kunne tages i bruk i dette øiemed, og det nødvendige lagerrum eventuelt opføres som en ny tilbygning. Mineværsenet har i en senere skrivelse yderligere argumentert for en tilbygning som foran omhandlet og foreslaat 33 m. forlængelse istedenfor 20 og derhos foreslaat at der anskaffes fornødent maskininventar, saaledes at der snarest kan gaaes igang med en utvidet produktion. Omkostningene er anslaat til ca. kr. 210 000,00. Herav hadde mineværsenet tænkt sig kr. 90 000,00 avholdt av bevilgningen til miner (se nedenfor ad-punkt 2), og resten av summen kr. 120 000,00 avholdt av de besparelser paa bevilgningen til torpedoer som man venter sig ved at fabrikere torpedoene selv.

Departementet skal i anledning av det foran refererte forslag, bemerke, at man nærer betænkeligheter ved for nærværende at gaa til en utvidelse av verkstedsbygningen, baade paa grund av de kostbare byggeforhold, og av hensyn til at der ved en senere indskrænkning i den nu forcerte minefabrikation muligens kan bli anledning til at øke fabrikationen av torpedoer med den plads, man nu raader over. Skulde imidlertid den nuværende situation, og den dermed forbundne usikkerhet med hensyn til muligheten av at faa torpedoer fra utlandet fremdeles vedvare i længere tid, og skulde det vise sig, naar de første torpedoer er fremstillet, at torpedofabrikationen er løst paa en tilfredsstillende maate ser departementet ingen bedre utvei for at sikre os den nødvendige supplering av torpedoer, end at utvide torpedofabrikken saaledes som av mineværsenet foreslaat.

Av hensyn hertil maa departementet forbeholde sig adgang til om nødvendig at anvende det fornødne beløp til en utvidelse av torpedofabrikken, som i tilfælde vil bli utredet dels av den nedenfor omhandlede bevilgning til minefabrikation, dels av den besparelse som kan paaregnes ved hjemmefabrikation av torpedoer.

Ad 2. Til fortsat fabrikation av miner i kommende termin opfører departementet kr. 1 500 000,00, idet herunder forutsætses at indgaa ogsaa bygning av de nødvendige minemagasiner samt endel andre foranstaltninger for minefabrikationen, bl. a. tilveiebringelse av et oplagsrum i tilknytning til mine- og torpedofabrikken.

Ad 3. Under henvisning til hvad der i st. prp. nr. 84 for 1916, side 26 er anført, opfører departementet kr. 100 000,00 til fortsat anskaffelse av transportable lyskasteranlæg, hvorav der efterhvert vil trænges et større antal til forskjellige provisoriske minespærringer paa kysten m. v.

Ad 4. Marinens mineværsen har foreslaat anskaffet «Aga» signallykter til anvendelse paa marinens fartøier istedenfor de nuværeude signallanterner, som ikke er tilfredsstillende for signalering paa større avstande.

Til samtlige fartøier vil trænges ca. 200 stk., men departementet opfører foreløbig til anskaffelse av ca. 50 stk. kr. 25 000,00.

II. Artilleriet.

Anskaffelser m. v. titel 2 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 1 318 500,00.

Artilleriet har foreslaat følgende anskaffelser m. v.:

Sprængstof	kr.	256 400,00
47 m/m. brisantgranater med brandrør	«	67 500,00
Emner til reserveammunition .	«	658 000,00
Fabrikation av banelys . . .	«	38 000,00
— « tændpatroner og tændskruer m. v. . . .	«	62 500,00
Ordreoverføringsapparater til 3 panserskibe	«	84 000,00
	kr.	1 166 400,00

Endvidere har kommanderende admiral foreslaat:

32 stk. 76 m/m. antiballonkanoner og 20 stk. 76 m/m. kanoner til bevogtningsfartøier, tilsammen	kr.	2 920 000,00
	kr.	4 086 400,00

Herav optar departementet:

1.	Anskaffelse av sprængstof	kr.	18 000,00
2.	Fabrikation « banelys .	«	38 000,00
3.	— « tændpatroner, tændskruer m. v.	«	62 500,00
4.	Fabrikation av kanoner med ammunition. . . .	«	1 200 000,00
		kr.	1 318 500,00

Ad 1. Den her omhandlede anskaffelse av sprængstof angaar levering av 3 ton ballistit fra Engene krudtverk, som er bestemt anvendt til ammunition for 15 cm. kanoner.

Utgiftene ved denne anskaffelse er postert paa en midlertidig konto og opføres her med kr. 18 000,00.

Ad 2. Man har ved marinens artilleri igangsat fabrikation av banelys til bruk under indskytning med kanoner i mørke.

Den hittil færdige produktion har væsentlig været levert til hæren, og artilleriet foreslaar for kommende termin kr. 38 000,00 til fabrikation av banelys for marinen, idet heri ogsaa indgaar endel maskinanskaffelser for ca. kr. 10 000,00.

Departementet opfører overensstemmende hermed.

Ad 3. I skrivelse av 27de februar 1917 (utrykt bilag) har artilleriet foreslaat igangsat oparbeidelse av endel tændammunition til kanoner, hvorav beholdningene ikke er tilstrækkelig.

Departementet har git artilleriet bemyndigelse til at iverksætte den foreslaaede anskaffelse, der vil andra til kr. 62 500,00, hvilket beløp opføres.

Ad 4. Kommanderende admirals ovenstaaende forslag til anskaffelse av kanoner er opgjort efter de foreløbige krav som foreligger om forsyning av vore større fartøier og hovedstationens luftforsvar med moderne antiballonkanoner, samt til bevæbning av leiede bevogtningsfartøier med effektivt skyts. Departementet er enig i nødvendigheten av saa snart som mulig at faa anskaffet det av kommanderende admiral foreslaaede skyts. Paa grund av vanskelighetene ved for tiden at faa skyts fra utlandet finder man imidlertid at maatte reducere antallet til 20 kanoner, som antages at kunne bygges ved marinens artilleriverksteder.

Prisen for kanonene med ammunitionsforsyning, iberegnet endel nødvendige maskinanskaffelser, er beregnet til ca. kr. 60 000,00 pr. stk. eller for 20 kanoner 1,2 millioner kroner.

III. Flyvevæsenet.

Anskaffelser m. v. titel 3 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 1 500 000,00.

Flyvebaatfabriken har i sit budgetforslag for kommende termin opført:

16 flyvebaater (herav 2 skoleapparater)	kr.	818 000,00
Skurplads, indgjærding, motorbaat, bensinkjælder paa Karljohansvern	«	260 000,00
Do. do. i Kristiansand . .	«	93 500,00
Do. do. i Bergen	«	56 500,00
Flyverutstyr	«	9 600,00
14 mitraljøser	«	56 000,00
14 radiostationer	«	56 000,00
14 flyvebaater, forsøksdrift m. v.	«	24 000,00
Fuldførelse av verksted paa Karljohansvern	«	70 000,00
Paabegyndelse av aeroplanfabrik	«	130 000,00
Forraad av specialmaterialer .	«	40 000,00
	kr.	1 613 600,00

Den nuværende chef for marinens flyvevæsen har efter sin tiltrædelse uttalt, at han finder det paakrævet for at komme ivei med et større antal flyvebaater, at der bør bevilges til 20 maskiner istedetfor 16.

Derved blir det samlede krav kr. 1 813 800,00.

Departementet opfører kr. 1500000,00 til flyvebaater med skurplads, utstyr og bevæbning samt til videre bygning av verksted m. v. Nogen nøiagtig oversigt over bevilgningens anvendelse kan man for tiden ikke angi, idet dette i første række vil avhænge av omkostningene ved bygning av de nyeste flyvebaattyper med moderne utstyr. Endvidere er der endnu ikke tat endelig standpunkt med hensyn til fordelingen av de her foreslaaede flyvebaater til nye stationer, likesom man ikke har faat fuld opgave over hvad anlægsomkostningene for flyvebaatstationene i Kristiansand og Bergen vil andra til.

IV. Sanitetsvæsenet.

Anskaffelser m. v. titel 4 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 5 000,00.

Marinens sanitetsvæsen foreslaar til videre anskaffelse av baarematériel og sanitetsforraad kr. 5 000,00 og departementet opfører overensstemmende hermed.

V. Station for undervandsbaater.

Titel 5 (paa det ekstraordinære statsbudget):

Kr. 450 000,00.

For de undervandsbaater som er fordelt til Kristianiafjorden anvendes «Ellida» som verksteds- og moderskib. Erfaringene under de sidste aars utrustninger har imidlertid vist at «Ellida» falder kostbar i drift i forhold til dens nytte som moderskib i et distrikt som Kristianiafjordens ytre del, hvorfor man har optat spørsmaalet om at la den avløse av en station iland, hvor man — foruten at bli uavhængig av kultilførselen — ogsaa kunde opnaa at faa bedre underbringelsesforhold for undervandsbaatsbesætningene, som ogsaa under normale forhold vil være knyttet til sine fartøier praktisk talt aaret rundt.

Departementet hadde tænkt sig at det muligens vilde været mest hensigtsmæssig at anordne en landstation paa Karljohansvern, men da dette av militære grunde bestemt er fraraadet, medmindre der samtidig anordnes en undervandsbaatstation i Kristianiafjordens ytre del, saaledes at der i dette tilfælde maatte træffes de fornødne tekniske anordninger og skaffes underbringelse av besætningene paa 2 steder, har man efter de militære myndigheters anbefaling latt utarbeide planer for en permanent landstation i Tønsbergdistriktet. I dette distrikt er forskjellige alternativer undersøkt og av disse er endelig sydsiden av Tønsberg kanal utenfor Teie gaard anbefalt som det sted, hvor en landstation hurtigst og billigst kan anordnes.

De arealer som var utset til undervandsbaatstationen bestaar av Teie gaard med ca. 5 maal tomt og den i kanalen beliggende holme, begge tilhørende Tønsberg kommune, samt en strandtomt tilhørende Tønsberg bryggeri paa ca. 5 maal.

Da Tønsberg kommunes tilbud paa Teie gaard kun blev vedstaat til utgangen av 1916 blev 1ste sjømilitære distriktskommando under 19de desember 1916 bemyndiget til at indkjøpe de omhandlede eiendomme, nemlig:

Teie gaard	kr.	77 500,00
Holmen i Tønsberg kanal . . .	«	10 000,00
Bryggeriets strandtomt . . .	«	10 000,00
tilsammen	kr.	97 500,00

I skrivelse av 30te mars 1917 (utrykt bilag) har 1ste sjømilitære distriktskommando avgit forslag og omkostningsoverslag for landstationens anlæg som lyder paa kr. 440 000,00.

Forslaget omfatter bygning av en kai paa 135 m. længde samt transformatorstation, torpedomagasin og et mindre verksted.

Hovedbygningen paa Teie tænkes indredet saaledes, at 1ste etage gir kontorer samt messerum og lugarer for 11 officerer, 2den etage messe og soverum for 22 underofficerer, mens kjøkkener o. s. v. anbringes i kjelderen.

Den nuværende sidebygning indredes til kaserne for 30 mand, hvorhos der bygges en ny sidebygning med plads for 30 mand samt spiselokaler for 60. Hertil kommer utgifter til inventar og anlæg av veier, vand, lys og W. C.

For saa snart som mulig at faa anordnet ladestation iland har departementet allerede

git bemyndigelse til opførelse av transformatorstation og kai, som man dog for at reducere utgiftene har forkortet fra 135 m. til 80 m. Efterat man endvidere har nedsat den foreslaaede bevilgning til verksted med maskiner fra kr. 89 000,00 til kr. 50 000,00 vil omkostningene ialt andra til:

1)	Kai 80 m. lang	kr.	90 000,00
2)	Transformatorstation . . .	«	19 000,00
3)	Torpedomagasin med inventar	«	30 000,00
4)	Verkstedsbygning med maskiner	«	50 000,00
5)	Indredning av hovedbygning og sidebygning paa Teie . .	«	28 000,00
6)	Kaserne og spiserum . . .	«	69 000,00
7)	Vei, vand, lys, W. C. . . .	«	14 000,00
8)	Inventar	«	50 000,00
		kr.	350 000,00
	Hertil kommer den ovenfor nævnte kjøpesum for Teie gaard med videre kr. 97 500,00 der avrundes til	«	100 000,00
		Tilsammen kr.	450 000,00

hvilket beløp d e p a r t e m e n t e t opfører.

Marinens Reguleringskommission avholdt møter 17de, 18de og 19de oktober 1916 til behandling av spørsmaal om nybygning for Marinen.

I kommissionens uttalelse, der vedligger som utrykt bilag, er behandlet de forskjellige fartøistyper, og kommissionen konkluderer med at foreslaa anskaffet 4 undervandsbaater til en antagelig pris av 10 millioner kroner, mens den for de øvrige fartøistypers vedkommende anser sig avskaaret fra at fremkomme med bestemt forslag, paa grund av vanskelighetene ved under de nuværende forhold at faa anskaffet eller bygget krigsfartøier.

Utover det foreslaaede beløp paa kr. 10 000 000,00 anbefaler kommissionen imidlertid at der stilles til disposition for nybygning et beløp paa mindst kr. 20 000 000,00 idet den forutsætter at alle forberedelser for videre nybygning træffes paa forhaand, saa denne kan iverksættes uten forsinkelse, saasnart anledning gives.

Under forhandlingene i Norges Forsvarskommission angaaende det her fremlagte forslag til ekstraordinært forsvarsbudget blev fra samtlige militære chefer paapekt nødvendigheten av at marinens fartøismateriel fornyes og forøkes, og disse maatte derfor beklage at der ikke kunde gives anvisning paa noget beløp for nybygning indenfor det beløp av ca. 30 millioner kroner, der var stillet til disposition til dækning av de mest paatrængende krav.

Som det vil sees av utskriften av Forsvarskommissionens forhandlingsprotokol har Forsvarsdepartementets chef sluttet sig til denne uttalelse. Men da Regjeringen for tiden ikke har kunnet stille til disposition en høiere sum end de nævnte 30 millioner kroner, og da dette beløp, efter forsvarskommissionens enstemmige forslag helt vil medgaa til at dække de mest paa trængende krav om anskaffelser og byggearbeider, som bør tilgodesees av hensyn til den foreliggende situation, er departementet avskaaret fra ved denne anledning at opføre noget beløp til fortsat anskaffelse av undervandsbaater eller til avsætning for marinens nybygning.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

i n d s t i l l e :

At deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til en proposition til Stortinget om bevilgninger m. v. til forsvaret.

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om bevilgninger m. v. til forsvaret for budgetterminen 1917—1918.

Vi **Haakon**, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte beslutninger om bevilgninger m. v. til forsvaret for budgetterminen 1917—1918 overensstemmende med vedlagte utkast.

Forsvarsdepartementets indstilling i saken vedligger i avtryk.

Gjt paa Kristiania slot den 27de april 1917.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.
(L. S.)

Gunnar Knudsen.

Hesselberg.

Utkast

til beslutning om bevilgninger m. v. til hæren og marinen for budgetterminen 1917—1918.

I.

At der for terminen 1ste juli 1917 til 30te juni 1918 gives følgende bevilgninger til hæren og marinen:

I. Vedrørende materiel m. v.
(paa det ekstraordinære statsbudget).

A. Hæren.

Titel	1.	Artilleriets tekniske fællesetat	kr.	11 600 000,00
—	2.	Infanteriet	«	810 000,00
—	3.	Feltartilleriet	«	635 000,00
—	4.	Fæstningsartilleriet	«	550 000,00
—	5.	Kavaleriet	«	50 000,00
—	6.	Ingeniørvaabnet	«	550 000,00
—	7.	Intendanturen	«	4 667 000,00
—	8.	Sanitetet	«	200 000,00
—	9.	Flyvevæsenet	«	1 500 000,00
—	10.	Trænkorpset	«	150 000,00
—	11.	Materialer til hestesko	«	90 000,00
—	12.	Fortifikatoriske arbeider	«	365 000,00
—	13.	Bebyggelse paa befæstningerne	«	30 000,00
			Sum kr.	21 197 000,00

B. Marinen.

Titel	1.	Anskaffelser til minevæsenet	kr.	2 625 000,00
—	2.	— « — - artilleriet	«	1 318 500,00
—	3.	— « — - flyvevæsenet	«	1 500 000,00
—	4.	— « — - sanitetsvæsenet	«	5 000,00
—	5.	Station for undervandsbaater	«	450 000,00
			Sum kr.	5 898 500,00

Om bevilgning til hæren og marinen.

II. Vedrørende personel m. v.
(paa det ordinære budget).

Hærens kapitel 11.

Titel	1.	Kavaleriets landvern	kr.	2 000,00
—	2.	Fæstningsartilleriet	«	26 500,00
—	3.	Artilleriets tekniske fællesetat	«	80 000,00
			Sum kr.	108 500,00

II.

At der i den nugjældende organisation for:

a. Kavaleriet
b. Fæstningsartilleriet
c. Artilleriets tekniske fællesetat

fra 1ste juli 1917 foretages de forandringer som er foreslaat i den til grund for nærværende stortingsproposition liggende indstilling.

III.

A. At der — efter Forsvarsdepartementets nærmere bestemmelse — utskrives til artilleriets tekniske fællesetat:

a. befalselever
b. mekaniske arbeidere og instrumentmakere til hovedarsenalet.
c. kontrollører for mottagelsen av ammunition.

B. At de under A nævnte utskrevne paalægges følgende fredstjeneste:

De under a nævnte 355 dage.
« — b nævnte 9 maaneders sammenhængende tjeneste.
« — c nævnte 9 maaneder sammenhængende tjeneste, hvorhos de av disse, som har utdannelse, der kvalificerer til gjennemgaaelse av pelotonførerkursus, paalægges yderligere 30 dages tjeneste i 2det, 3dje og 7de tjenesteaar.

IV.

At A/S. Hamar Jernstøperi og Mekaniske Verksted erholder efter administrationens nærmere bestemmelse et rentefrit laan av staten paa kr. 200 000,00 til anlæg av elektrisk staalsmelteverk og til utvidelse av presseverksanlægget.

Bilag 1.

Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 18de august 1916 liggende indstilling angaaende midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk og Kongsberg vaabenfabrik.

Med skrivelse av 27de juni 1916 har generalfelttøimesteren oversendt til departementet et forslag av 20de juni d. a. fra Raufoss patronfabrik til midlertidig organisation av personellet, som ansees nødvendig under de nuværende forhold.

Forslaget gaar ut paa følgende:

Direktør,
1 sekretær,
kontorpersonale efter behovet.

1ste avdeling: Krudtverk og tændhættefabrik:

1 avdelingschef (officer).
1 kemiker.
3 formænd, hvorav 2 fyrverkere.

2den avdeling: Laboratorierne og kontrollen:

1 avdelingschef (officer).
3 formænd, hvorav 1 fyrverker.

3dje avdeling: Verkstedene.

1 avdelingschef (officer).
1 ingeniørkemiker.
1 tekniker (tegner).
1 driftsassistent.
1 verksmester.
1 støperimester.
Formænd efter behovet.

4de avdeling: Material- og regnskapsvæsen:

1 hovedforvalter.
1 regnskapsfører.
1 bokholder.
2 magasinformænd.
Kontorpersonale efter behovet.

Patronfabrikken foreslaar derhos, at det personel, som — i tilfælde organisationsforslaget approberes — paalægges øket arbeide og ansvar, for dette arbeide utbetales et rimelig midlertidig tillæg, saalænge den forcerte drift paagaar. Tillægget foreslaaes postert paa fabrikkens ekstraordinære driftsbevilgning.

Kongsberg vaabenfabrik har i skrivelse av 19de juni d. a. foreslaat, at der efter vaabenøvelserne iaar indbeordres 1 officer til utdannelse, og at der fra 1ste oktober midlertidig ansættes 1 sekretær, helst med god merkantil utdannelse og solide sprogkundskaper.

Generalfelttøimesteren gir i den forannævnte skrivelse av 27de juni d. a. fabrikkenes forslag om ansættelse av personellet sin anbefaling.

Under henvisning til hvad der er anført i den hemmelige St. prp. nr. 84 1916, side 16, 17 og 19 vedrørende Raufoss patronfabrik og krudtverk, og efterat de der opførte bevilgninger er git, maa der nu snarest fastsættes en midlertidig plan for patronfabrikkens utstyr med personel.

Departementet er enig i, at administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk midlertidig ordnes saaledes, at fabrikken underlægges en direktør og bestaar av 4 avdelinger. Departementet vil derfor — efter stedfunden konferanse med generalfelttøimesteren — foreslaa, at organisationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk indtil videre blir følgende:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:

1ste avdeling:		Den kemiske avdeling.
2den	—	Laboratorieavdelingen.
3dje	—	Den mekaniske avdeling.
4de	—	Material- og regnskapsavdelingen.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som chef for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 officerer som aspiranter,
1 sekretær,
1 oververksmester,
1 verksmester,
1 støperimester,
1 regnskapsfører,
1 bokholder.

Kemikere, tegnere, formænd og kontorpersonale efter behovet.

I forannævnte St. prp. nr. 84 (jfr. side 18 og 19) var der ogsaa opført en bevilgning av kr. 250 000,00 til paabegyndelse av et kanonverksted.

Under debatten ved sakens behandling i Stortinget blev det fremholdt, at kanonverkstedet ikke burde henlægges, saaledes som forutsat i propositionen, til strøket langs Nordbanen like utenfor Kristiania.

Departementet lot som følge herav anstille nærmere undersøkelser og er derpaa kommet til det resultat, at det heldigste under den ovenfor i Stortinget nævnte forutsætning vil være, at kanonverkstedet henlægges til Kongsberg under samme overledelse som vaabenfabrikken.

Da der ogsaa til Kongsberg vaabenfabrik er git bevilgning til utvidet drift (jfr. St. prp. nr. 84, 1916, side 17), maa der ogsaa for den fastsættes en midlertidig organisation av personellet.

Under hensyntagen til at kanonverkstedet, som foran nævnt, foreslaaes underlagt Kongsberg vaabenfabrik antar departementet efter konferanse med generalfelttøimesteren, at administrationen ved denne bør ordnes paa lignende maate som ved Raufoss.

Departementet vil derfor foreslaa, at organisationen ved Kongsberg vaabenfabrik indtil videre blir følgende:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:

1ste avdeling:		Geværfabrikationen.
2den	—	Mitraljøse- og pistolfabrikationen.
3dje	—	Kanonverkstedet.
4de	—	Material- og regnskapsvæsenet.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som tillike er kontrolofficer, — for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 kontrolofficersaspiranter,
1 driftsassistent,
1 sekretær,
2 maskinmestre,
1 underrustmester,
1 undermaskinmester,
2 underforvaltere,
1 bokholder.

Kemiker, tegnere, formænd og kontorpersonale forøvrig efter behovet.

Med hensyn til ovennævnte personels avlønning (dette gjælder saavel ved Raufoss som ved Kongsberg) antar departementet, at der paa grund av det økede arbeide og ansvar, som paalægges personellet paa grund av fabrikkenes utvidelse, for indeværende budgettermin bør utbetales et lønstillæg efter departementets nærmere bestemmelse, idet det

forøvrig er meningen at forelægge saken for næste Storting.

Man antar det mest praktisk, at Forsvarsdepartementet bemyndiges til at træffe nærmere bestemmelse om en midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der foran er anført.

Merutgifterne ved den midlertidige ordning forutsættes utredet av vedkommende driftsbevilgninger.

I henhold til det foran anførte tillater departementet sig at

indstille:

A. At statens kanonverksted henlægges til Kongsberg vaabenfabrik og lægges under samme overbestyrelse som vaabenfabrikken.
B. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til at træffe nærmere bestemmelse om en midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der er anført i nærværende indstilling.
C. At merutgifterne ved den midlertidige ordning utredes av vedkommende driftsbevilgninger.

Bilag 2.

Gjenpart av Forsvarsdepartementets skrivelse til generalfelttøimesteren, datert 2den september 1916.

Midlertidig ordning av administrationen ved

A. Raufoss patronfabrik og krudtverk og

B. Kongsberg vaabenfabrik.

I henhold til den Forsvarsdepartementet ved kongelig resolution av 18de august d. a. givne bemyndigelse fastsætter departementet følgende midlertidige ordning av administrationen ved ovennævnte fabrikker:

A. Raufoss patronfabrik og krudtverk

skal bestaa av følgende personel:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:
   1ste avdeling: Den kemiske avdeling.
   2den — Laboratorieavdelingen.
   3dje — Den mekaniske avdeling.
   4de — Material- og regnskapsavdelingen.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som chef for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 officerer som aspiranter,
1 sekretær,
1 oververksmester,
1 verksmester,
1 støperimester,
1 regnskapsfører,
1 bokholder.

Kemikere, tegnere, formænd og kontorpersonale forøvrig efter behovet.

B. Kongsberg vaabenfabrik

skal bestaa av følgende personel:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:
   1ste avdeling: Geværfabrikationen.
   2den — Mitraljøse- og pistolfabrikationen.
   3dje — Kanonverkstedet.
   4de — Material- og regnskapsvæsenet.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som tillike er kontrolofficer, for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 kontrolofficersaspiranter,
1 driftsassistent,
1 sekretær,
2 maskinmestere,
1 underrustmester,
1 undermaskinmester,
2 underforvaltere,
1 bokholder.

Kemikere, tegnere, formænd og kontorpersonale forøvrig efter behovet.

Med hensyn til ovennævnte personels avlønning bestemmer departementet, at der paa grund av det økede arbeide og ansvar, som paalægges personalet paa grund av fabrikkens utvidelse for indeværende budgettermin kan utbetales et lønstillæg, idet det er meningen at forelægge saken for næste Storting.

For følgende av det nu paa budgettet

under kapitel 1 titel 26 under Raufoss patronfabrik og krudtverk og Kongsberg vaabenfabrik opførte personel fastsættes avlønningen saaledes:

A. Raufoss patronfabrik og krudtverk.

Direktøren	kr.	6 000,00
(budgettert kr. 4 800,00, tillæg kr. 1 200,00).		
1 underdirektør	«	4 000,00
(budgettert kr. 3 200,00, tillæg kr. 800,00), for 1 assistent.		
1 hovedforvalter	«	3 200,00
(budgettert kr. 2 400,00, tillæg kr. 800,00), for 1 forvalter.		
1 oververksmester	«	3 200,00
(budgettert kr. 2 600,00, tillæg kr. 600,00), for 1 verksmester.		
1 bokholder	«	2 800,00
(budgettert kr. 2 000,00, tillæg kr. 800,00).		

B. Kongsberg vaabenfabrik.

Direktøren	kr.	6 000,00
(budgettert kr. 4 800,00, tillæg kr. 1 200,00).		
1 underdirektør	«	4 000,00
(budgettert kr. 3 600,00, tillæg kr. 400,00), for 1 kontrolofficer og assistent.		
1 hovedforvalter	«	3 200,00
(budgettert kr. 2 800,00, tillæg kr. 400,00), for 1 forvalter.		
1 maskinmester	«	3 200,00
(budgettert kr. 3 000,00, tillæg kr. 200,00).		
1 underrustmester	«	2 800,00
(budgettert kr. 2 400,00, tillæg kr. 400,00),		
1 bokholder	«	2 800,00
(budgettert kr. 2 000,00, tillæg kr. 800,00).		

Lønningene for det av forannævnte personel, som avlønnes av driftsbevilgningen, fastsættes saaledes:

Ved Raufoss patronfabrik:

Underdirektørene	kr.	4 000,00
Sekretæren	«	3 000,00
1 støperimester	«	2 800,00

Ved Kongsberg vaabenfabrik:

Underdirektørene	kr.	4 000,00
Sekretæren	«	3 000,00
Driftsassistenten	«	3 600,00
Maskinmesteren	«	3 200,00
Undermaskinmesteren	«	2 400,00

Av forannævnte personel har følgende frit hus, lys og brænde:

1) Direktørene.
2) De fuldt utdannede underdirektører.
3) Oververksmesteren ved Raufoss.

Spørsmaalet om alderstillæg for direktørene, underdirektørene og øvrige funktionærer vil bli forelagt Stortinget. Likesaa spørsmaalet om frit hus, lys og brænde for de ikke færdigutdannede underdirektører.

Merutgiften ifølge ovenstaaende utredes av bevilgningen til vedkommende driftsbevilgning.

Departementet ønsker snarest mulig indsendt forslag til instruks for direktørene og underdirektørene samt forslag til instruks for ordning av forholdet mellem kanonverkstedet og kanonkontrollen.

I forbindelse med ovenstaaende ansætter departementet midlertidig som underdirektører ved Raufoss patronfabrik og krudtverk:

Kaptein Kolbjørn Jenssen for 1ste avdeling.

Hvorhos efternævnte officerer, som endnu ikke har fuldendt sin utdannelse, vil ha indtil videre at overta de øvrige underdirektørstillinger saaledes:

Premierløitnant G. T. von Krogh for 2den avdeling.

Premierløitnant A. Torp for 3dje avdeling.

Departementet er enig i, at premierløitnant Arnulf fra høsten 1916 beordres til at paabegynde sin utdannelse ved den tekniske høiskole i Trondhjem, og at der forbeholdes premierløitnant Torp anciennetet foran premierløitnant Arnulf, samt at der senere gives den førstnævnte anledning til mindst 2 aars studium ved den tekniske høiskole.

Som underdirektør ved Kongsberg vaabenfabrik ansætter departementet midlertidig

kaptein H. Finne for 1ste avdeling,

hvorhos efternævnte officerer, som endnu ikke har fuldendt sin utdannelse, vil ha indtil videre at overta de øvrige underdirektørstillinger saaledes:

Kaptein H. Alstad for 2den avdeling.

Premierløitnant A. A. V. Uchermann for 3dje avdeling.

Det øvrige personale, saavel ved Raufoss som ved Kongsberg som nu skal ansættes, forutsættes ansat av hr. generalfelttøimesteren, men midlertidig, indtil Stortinget har avgjort saken.

Premierløitnant Uchermann avgives straks til assistanse for direktør Schwartz til planlæggelse og istandbringelse av kanonverkstedet.

Begge forutsættes snarest at avreise til Bofors for at underhandle om leveranse av emner til kanonfabrikationen og for om mulig at studere ved Bofors fabrikker alt vedrørende kanonfabrikationen.

Hr. generalfelttøimesteren anmodes om at ordne dette ved henvendelse til Bofors samt snarest at indsende forslag til, hvad der videre bør foretages for at faa kanonverkstedets bygninger opført, maskiner bestilt og alt paaskyndet, saa fabrikationen snarest kan komme igang.

Begge officerer kan for reisen til og opholdet ved Bofors utbetales skyssgodtgjørelse efter regning og kostgodtgjørelse (under opholdet i Sverige kr. 18,00 pr. døgn). Utgiften herved utredes av vedkommende bevilgninger til kanonanskaffelser efter hr. generalfelttøimesterens nærmere bestemmelse.

Det er endvidere forutsætningen, at løitnant Uchermann senere skal fortsætte sin utdannelse ved kanonkontrollen, saaledes at han ikke ved denne mister sin anciennetet.

Hr. generalfelttøimesteren anmodes derhos om snarest at la bekjendtgjøre, at der er ledig en stilling for en officer til utdannelse ved kanonkontrollen.

Bilag 3.

Utgiftsberegning.

I. Artilleriets tekniske fællesetat.

	Avlønning.		Merutgift.
	Nu budgettert.	Foreslaat.	
Personellet:	Kr.	Kr.	Kr.
Generalfelttøimesteren med stab:			
1 generalfelttøimester, oberst, garnisonerende	6 400,00	7 200,00	800,00
1 underfelttøimester, major eller oberstløitnant, garnisonerende	4 000,00	4 800,00	800,00
1 kaptein, garnisonerende		4 000,00	4 000,00
1 assistent (ny)		2 200,00	2 200,00
1 assistent (ny — dame)		1 600,00	1 600,00
1 kontorist (ny)		2 000,00	2 000,00
			11 400,00
1 sersjant, garnisonerende, fragaar			1 486,00
			9 914,00
Kanonkontrollen:			
1 kanonkontrollør, kaptein, major eller oberstløitnant, garnisonerende	4 800,00	5 400,00	600,00
1 assistentofficer:			
Nu indbeordret	1 460,00		
Foreslaaes garnisonerende kapteinstilling		4 000,00	2 540,00
2 premierløitnanter, indbeordret, under utdannelse à kr. 2 200,00 mot nu 1 à	1 800,00	4 400,00	2 600,00
1 kommandersersjant, garnisonerende (ny)		1 728,00	1 728,00
1 assistent (ny)		1 600,00	1 600,00
1 kemiker (ny)		3 000,00	3 000,00
			12 068,00
Nord-Norges arsenal:			
1 arsenalsforvalter		2 400,00	2 400,00
1 Nordlands-tillæg		400,00	400,00
1 fyrverker, kommandersersjant, garnisonerende		1 728,00	1 728,00
1 Nordlands-tillæg		100,00	100,00
1 opsynsmand		360,00	360,00
2 haandrækningsmænd à kr. 1 200,00		2 400,00	2 400,00
			7 388,00

	Avlønning.		Merutgift.
	Nu budgettert.	Foreslaat.	
	Kr.	Kr.	Kr.
Kongsberg vaabenfabrik:			
1 direktør, stabsofficer	4 800,00	6 000,00	1 200,00
3 underdirektører à kr. 4 000,00		12 000,00	
istedenfor 1 kontrolofficer	3 600,00		8 400,00
1 hovedforvalter, istedenfor 1 forvalter	2 800,00	3 200,00	400,00
Efternævnte beløp, som nu staar opført paa budgettets 1ste kapitel bør utredes av driftsbevilgningen:			
2 kontrolofficersaspiranter à kr. 1 460,00	2 920,00		
1 maskinmester	3 000,00		
1 underrustmester	2 400,00		
1 bokholder	2 000,00		
Lægehonorar ved vaabenfabrikken	1 200,00		
	11 520,00		10 000,00
Derved vil der paa 1ste kapitel bli en mindreutgift av kr. 1 520,00.			
Raufoss patronfabrik og krudtverk:			
1 direktør, stabsofficer	4 800,00	6 000,00	1 200,00
3 underdirektører à kr. 4 000,00		12 000,00	
istedenfor 1 assistent	3 600,00		8 400,00
1 hovedforvalter, istedenfor 1 forvalter	2 400,00	3 200,00	800,00
			10 400,00
Efternævnte beløp, som nu staar opført paa budgettets 1ste kapitel bør utredes av driftsbevilgningen:			
2 kontrolofficersaspiranter à kr. 1 460,00	2 920,00		
1 verksmester	2 600,00		
1 bokholder	2 000.00		
	7 520,00		
Derved vil merutgiften paa 1ste kapitel reduseres til kr. 2 880,00.			
Driftsbevilgning til arsenalene:			
Hovedarsenalet		10 000,00	
4 utenbys arsenaler à kr. 5 000,00		20 000,00	30 000,00
Sum artilleriets tekniske fællesetat			80 256,00
som avrundes til			80 000,00

IV. Fæstningsartilleriet.

Kristianiafjordens fremskutte forsvar.

1 dampbaadsfører garn.	à	kr.	1 920,00	
1 maskinist —	à	«	1 920,00	
				3 840,00

Et artillerikompani:

1 kaptein garn.	à	kr.	4 000,00	
1 pr.løitnant i distr.tj.	à	«	1 620,00	
1 kom.sersjant garn.	à	«	1 728,00	
1 stykjunkertillæg	à	«	216,00	
1 furer i distr.tj.	à	«	628,00	
2 sersjanter — à 580		«	1 160,00	
2 — garn. à 1486		«	2 972,00	
				12 324,00

En signalavdeling:

1 kaptein garn.	à	kr.	4 000,00	
1 kom.sersjant —	à	«	1 728,00	
1 stykjunkertillæg	à	«	216,00	
1 furer i distr.tj.	à	«	628,00	
1 sersjant —	à	«	580,00	
1 — garn.	á	«	1 486,00	
1 maskinist	à	«	1 920,00	
3 hvervede maskinister à kr. 100,00		«	300,00	
				10 858,00
			sum kr.	27 022,00

som avrundes til . . . . . kr. 26 500,00.

V. Kavaleriet.

Korpsstab ved Nordenfjeldske dragonregiments landvern:

1 major ulønnet eller pensionert	à	kr.	1 200,00	
1 standartjunker i distriktstjeneste, kvartermester og skriver	à	«	796,00	
		kr.	1 996,00	

Som avrundes til kr. 2 000,00

Fortegnelse

over trykte bilag.

Bilag 1. Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 18de august 1916 liggende indstilling angaaende midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk og Kongsberg vaabenfabrik.

— 2. Gjenpart av Forsvarsdepartementets skrivelse til generalfelttøimesteren, datert 3dje september 1916.

— 3. Utgiftsberegning.
1 planche vedrørende artilleriets tekniske fællesetat.

Grafisk fremstilling
av
artilleriets tekniske fellesetat.

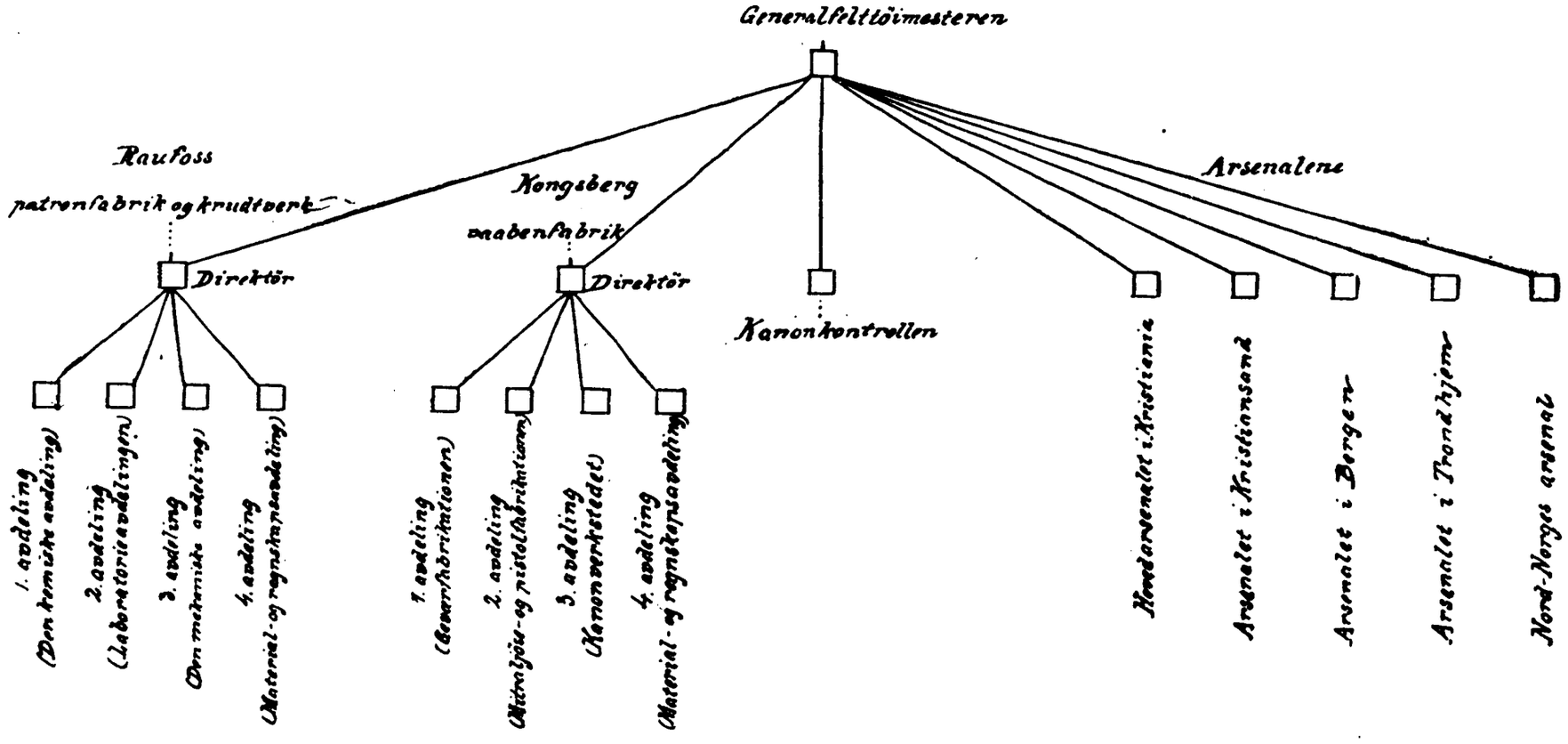

[redacted] 14.

Forsvarsdepartementet.

St. prp. nr. 150.

(1917).

Om bidrag av militæretaten til ombygning av telefonlinjen Filtvedt—Oscarsborg.

Forsvarsdepartementets indstilling av 1ste juni 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad H o l t f o d t).

Fæstningsartilleriet har sendt departementet en forestilling fra kommandanten paa Oscarsborg med Svelvik, som bl. a. foreslaar ombygget telefonlinjen Filtvedt—Oscarsborg.

Kommandanten anfører at denne telefonlinje som danner fæstningens forbindelse med Filtvedt, fæstningens vigtigste meldestation, er i flere henseender utilfredsstillende. Av manglerne nævnes: Linjen er enkeltlinjet, den er ikke ført langs uthugget gate gjennem skog, saa den ofte brytes under tømmerhugst, isolatorerne er mangesteds daarlige og spændene er flere steder for lange.

En paalidelig direkte telefonforbindelse mellem Filtvedt og Oscarsborgs hovedkommandoplass maa ansees som aldeles nødvendig for fæstningens sikkerhet. Kommandanten peker bl. a. paa at et moderne torpedofartøi kan gaa paa 10 minutter fra Filtvedt til fæstningens minefelt.

Kommandanten kræver samtidig anledning til at føre frem flere telefonlinjer paa linjen av hensyn til fæstningens bevogtning og ildledelse m. v.

Kommandanten har i sakens anledning korrespondert med telegrafvæsenet som er villig til at overta og ombygge linjen Filtvedt—Sundby, eventuelt til Grønsand for mulig forlængelse til Sætre under forutsætning av at militæretaten forskudterer anlægsutgifterne mot senere refusion av telegrafvæsenet og mot at militæretaten betaler vanlig avgift av de ophængte linjer m. v. De samlede anlægsutgifter Filtvedt—Nesset er anslaat til ca. kr. 20 000,00. Herav vil paa militæretaten falde ca. kr. 5 600,00, idet denne maa betale sine linjer og stolperækken Sundby (eventuelt Grønsand)—Nesset.

Fæstningen vil ved denne ordning opnaa

1 dobbeltlinje Filtvedt—Nesset,
2 — Elton—Nesset

samt bli reservert yderligere plads paa telegrafvæsenets stolperække for

1 dobbeltlinje, 2 enkeltlinjer } Filtvedt—Grønsand.
2 dobbeltlinjer, 4 enkeltlinjer } Elton—Grønsand.

Fra Nesset til Oscarsborg (Haaøen) vil ledningene bli ført gjennem kabel.

Fæstningsartilleriet har erklært sig enig i kommandantens forslag og anser de omhandlede linjeanlæg særdeles paakrævet.

Departementet skal anføre at det er av største betydning for fæstningens (avsnittets) forsvar at telefonforbindelsen Oscarsborg—Filtvedt er i fuldt forsvarlig stand.

Det er desuten paatrængende nødvendig at fæstningen kan disponere de fornødne telefonlinjer bl. a. for sin bevogtning og ildledelse m. v. i dette avsnit.

Departementet foreslaar derfor at telegrafvæsenet overtar og ombygger telefonlinjen Filtvedt—Grønsand, og at der stilles til disposition kr. 20 000,00 til denne ombygning, til bygning av linjen Grønsand—Nesset samt til militæretatens ledninger. Av nævnte beløp forutsættes de med ombygning av linjen Filtvedt—Grønsand forbundne utgifter ca. kr. 14 400,00 i sin tid refundert av telegrafvæsenet, og derfor indtil videre kun utredet paa en forskudskonto, mens restbeløpet ca. kr. 5 600,00 opføres til bevilgning.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At Deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til proposition til Stortinget om bidrag av militæretaten til ombygning av telefonlinjen Filtvedt—Oscarsborg.

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om bidrag av militæretaten til ombygning av telefonlinjen Filtvedt—Oscarsborg.

Vi **Haakon**, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte følgende beslutning:

1. Paa hærens budget for terminen 1917—1918 bevilges ekstraordinært under kap. 7 kr. 5 600,00 som militæretatens andel til telefonledninger paa linjen Filtvedt—Grønsand samt til bygning av telefonlinjen Grønsand—Nesset.
2. Stortinget samtykker i, at telegrafvæsenet overtar og ombygger Oscarsborgs telefonlinje Filtvedt—Grønsand og at midler til ombygningen forskudteres av militæretaten mot refusion, naar bevilgning til anlægget maatte bli git paa telegrafbudgettet.

Forsvarsdepartementets indstilling i saken vedlægges i avtryk.

Git paa Kristiania slot den 1ste juni 1917.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.
(L. S.)

Gunnar Knudsen.

Hesselberg.

Forsvarsdepartementet.

St. prp. nr. 179.

(1917)

Om utvidelse av projektilpresseverket paa Raufoss.

Forsvarsdepartementets indstilling av 25de oktober 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad Holtfodt.)

Generalfelttøimesteren har sendt departementet en forestilling fra Raufoss patronfabrik, som foreslaar en utvidelse av det derværende projektilpresseverk.

Utvidelsen omfatter:

1.	Anskaffelse av 6 kappemaskiner med motor	kr. 45 900,00
2.	Anskaffelse av 12 projektildreiebænke med motor . .	« 54 500,00
3.	Utvidelse av bygningen med transportanlæg etc. . . .	« 166 000,00
	Sum	kr. 266 400,00

Patronfabrikken anfører, at før den første utvidelse av fabrikken i 1915 var presseverket bassert paa en færdigdreining av 50 stk. 7,5 cm. projektiler pr. døgn. Den anskaffede projektilpresse hadde imidlertid en kapacitet av ca. 900 presninger pr. døgn, altsaa 450 projektiler (hylser og topstykker), og ved utvidelse nr. 1 i 1915 blev der besluttet indkjøpt det nødvendige antal bearbeidningsmaskiner til færdigdreining av pressens hele produktion.

Det blev dengang antat at disse maskiner skulde kunne skaffes plads uten utvidelse av bygningen.

Det viser sig imidlertid at maskinernes gulvareal er større og deres produktionsevne mindre end forutseet, hvorfor en utvidelse av bygningen og anskaffelse av endel maskiner er nødvendig for at opnaa den forutsatte produktion 450 projektiler pr. døgn.

Ad 1. Anskaffelse av 6 kappemaskiner med motor.

For avkapning av emner for projektilhylser og topstykker er indkjøpt 1 varmsag og 1 stikmaskine. Til den hele produktion trænges 2 stk. varmsager eller 7 kappemaskiner.

Anlægsutgifterne til kappemaskiner er ca. kr. 25 000,00 større end til varmsager. Men da de aarlige driftsomkostninger ved de første er ca. 3 gange mindre end ved de sidste, og da de desuten gjør meget nøiagtigere arbeide, foreslaar patronfabrikken at der anskaffes yderligere 6 kappe-

maskiner med motorer til samlet pris av kr. 45 900,00.

Den nu installerte varmsag vil man finde anvendelse for i det besluttede staalverk.

Ad 2. 12 projektildreiebænker med motor.

Der disponeres nu ialt 60 stk. bearbeidningsmaskiner, som efter beregninger av vedkommende maskinfirma skulde kunne levere 450 færdige projektiler pr. døgn.

Efter de nu gjorte erfaringer viser det sig (bl. a. paa grund av det haarde materiale og det store krav til nøiagtighet i arbeidet) — at der til denne produktion trænges yderligere 12 projektildreiebænker samt en 60 HK. motor for tilsammen kr. 54 500,00.

Ad 3. Utvidelse av bygningen med transportanlæg etc.

For at faa tilstrækkelig plads til de tidligere anskaffede maskiner og de her foreslaaede nyanskaffelser og for derved at opnaa en hensigtsmæssig drift er det nødvendig at forlænge presseverksbygningen med ca. 24 m.

Den nuværende installation av maskiner i presseverket og tilhørende arbeiderstok er saa sammenstuvet at de sanitære forhold ogsaa blir skadelidende med de nuværende knappe rum.

Foruten denne forlængelse av presseverket er det ogsaa nødvendig at opføre et staalmagasin, da staalet for presseverket nu maa lagres i fri luft. — Staalmagasinet bør av hensyn til brandfaren opføres av mur eller beton og av hensyn til transporten bygges i umiddelbar tilslutning til presseverkbygningen.

Utføres magasinet i 2 etager i tilslutning til presseverksbygningen — hvilket patronfabrikken anbefaler — maa presseverksbygningen ialt forlænges med 48 m.

Fabrikken har lat utarbeide tegninger og omkostningsoverslag overensstemmende hermed og i henhold til disse vil utgifterne til bygningens utvidelse beløpe sig til ca. kr. 166 000,00.

Generalfelttøimesteren har i skrivelse av 8de oktober d. a. sluttet sig til patronfabrikkens redegjørelse og anbefaler den foreslaaede utvidelse av presseverket. Under hensyntagen til eventuel prisstigning m. v. antar han at det opførte samlede beløp bør økes til kr. 300 000,00

Departementet tiltrær heromhandlede forslag idet man henviser til generalfelttøimesterens og patronfabrikkens uttalelser, som følger i utrykt bilag.

Forslaget er — som det vil sees — fremkommet som følge av de erfaringer man har gjort under de sidste utvidelser paa Raufoss og vedrører for en væsentlig del forhold som man ikke har kunnet ha tilstrækkelig oversigt over før nu.

Anskaffelsen av omhandlede kappemaskiner og projektildreiebænker samt utvidelsen av projektilpressebygningen m. v. er forføininger som er paakrævet for at Raufoss fabrikker forsaavidt angaar kanonprojektiler kan opnaa den produktionsevne som altid har været forutsat i planerne for vor ammunitionsfabrikation.

Departementet finder derfor at det er av den største betydning at nævnte arbeider og anskaffelser hurtig kommer til utførelse.

Den beregnede utgift kr. 300 000,00 foreslaaes utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

I henhold til det foran anførte tillater departementet sig at

indstille:

At Deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til proposition til Stortinget om utvidelse av projektilpresseverket ved Raufoss patronfabrik.

Om utvidelse av projektilpresseverket paa Raufoss.

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om utvidelse av projektilpresseverket ved Raufoss patronfabrik.

Vi **Haakon**, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte følgende

beslutning:

Stortinget samtykker i at projektilpresseverket ved Raufoss patronfabrik utvides overensstemmende med hvad der er anført i den av Forsvarsdepartementet avgivne indstilling i saken, og at det hertil fornødne beløp kr. 300 000,00 utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Forsvarsdepartementets indstilling i saken vedlægges i avtryk.

Git paa Kristiania slot den 25de oktober 1917.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.
(L. S.)

Gunnar Knudsen.

N. F. Leganger,
kst.

16.

Forsvarsdepartementet.

St. prp. nr. 191.

(1917)

Om fuldførelse av kanonverkstedet paa Kongsberg.

Forsvarsdepartementets indstilling av 9de november 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad Holtfodt.)

Kanonverkstedet paa Kongsberg.

Til kanonverkstedet har Stortinget ialt bevilget kr. 600 000,00 (nemlig i 1916 kr. 250 000,00 og i 1917 kr. 350 000,00).

I st. prp. nr. 102, 1917, side 8, hvortil man tillater sig at henvise, fremla departementet en noget utvidet plan for kanonverkstedet sammenlignet med den i st. prp. nr. 84, 1916, omhandlede plan. Omkostningsoverslaget for den av departementet i 1917 opsatte plan viste en samlet utgift av kr. 1 000 000,00 iberegnet kr. 160 000,00 til et presseverksanlæg.

Den kombinerte budget- og militærkomite har i sin indstilling angaaende den sidst givne bevilgning (Indst. S. LXXII, 1917, side 5) anført bl. a., at komiteen fastholder den oprindelige plan for kanonverkstedet som væsentlig montageverksted med utnyttelse av de private verksteder Yderligere har komiteen anført at der er truffet forføining til at utvide marinens artilleriverksteder paa Horten til ogsaa at omfatte kanonfabrikation, og at den anser etablering av to kanonverksteder uheldig.

Som følge av disse uttalelser fandt departementet at maatte underkaste spørsmaalet om planene for kanonverkstedet paa Kongsberg ny behandling med bl. a. en nærmere utredning av hvorvidt det lar sig gjøre at foreta en reduktion av den sidst fremsatte plan. I den anledning har man nedsat en kommission til sakens behandling.

Da der fra generalfelttøimesteren gjentagne ganger var kommet indtrængende krav paa anskaffelse av en smipresse til kanonverkstedet, fik kommissionen ogsaa i opdrag at utrede dette spørsmaal.

Som medlemmer av kommissionen opnævntes professor Sæland, direktør Høy og direktør Schwartz.

Dens mandat var følgende:

«Under forutsætning av at man ved fabrikation inden landet skal søke dækket sit behov av kanoner indtil 12 cm. kaliber og haubitser indtil 15 cm. kaliber, vil kommissionen ha at utrede i hvilken utstrækning og hvorledes dette bør ske ved statsfabrik — herunder hvorvidt et presseverk bør anlægges og dettes eventuelle kapacitet.»

Kommissionens indstilling av 4de oktober 1917 følger som utrykt bilag.

Ved bestemmelse av de største kalibre som kanonverkstedet maa planlægges for, har departementet tat hensyn til nødvendigheten av at kunne fabrikere inden landet det skyts som felthæren og vore landbefæstninger stort set trænger, samt det bestrykningsskyts som kræves til kystbefæstninger og provisoriske minefelter, foruten det mobile skyts som er nødvendig til forsvar av kystbefæstningenes landfronter. Hertil kommer hjemmefabrikation av antiballonkanoner for det mobile og faste forsvar, større byer og industrielle anlæg m. v.

Departementet skal bemerke, at den i kommissionens indstilling anførte plan for skytsfabrikationen i 10 aar ikke — som opgit — er meddelt av forsvarsdepartementet, men oplyses av generalfelttøimesteren at være opgit av ham efter mundtlig konferanse med Kommanderende General.

Medregnes befæstningenes behov for skyts til utskiftning eller supplering av bestrykningsskyts som ikke længere tiltredsstiller tidens krav, samt et efter krigens erfaringer nødtørftig antal mobilt skyts og antiballonkanoner, hvortil kommer nødvendig bestrykningsskyts til provisoriske minesperringer, har man for tiden nedenstaaende krav paa oparbeidelse av skyts indenlands — iberegnet det hvortil bevilgning foreligger:

Til felthæren:

Av 7,5	cm.	skyts	236 stk.
« 10,5	«	kanoner	30 «
« 12	«	felthaubitser	6 «
« 15	«	—«—	36 «

Til befæstningene:

Av 7,5	cm.	luftskyts	64 «
« 7,5	«	skyts (kjørbare) . . .	56 «
« 10,5	«	kanoner	20 «
Av 12	cm.	kanoner	32 stk.
« 15	«	haubitser (kjørbare) . .	48 «
		Ialt for hæren	528 stk. skyts.

Se utrykt bilag.

Med hensyn til marinens behov henvises til utrykt bilag.

Desuten maa erindres at hjemmefabrikation foruten at skaffe nyt skyts ogsaa maa løse bl. a. den opgave at skaffe nye kjernerør og reservedeler m. v. til utskiftning av utslitte — et forhold som særlig i krig vil spille en stor rolle.

Kommissionen finder den opgivne produktionsplan saa omfattende, at den for tiden ikke kan gjennemføres uten med assistanse av private verksteder.

Kommissionen anfører bl. a.:

«Da der desuten under krig kræves en fabrikation av 200 stk. skyts pr. aar, finder kommissionen det saa meget mere nødvendig at de private verksteder allerede i fred søkes knyttet til denne fabrikation for derved at indvinde de nødvendige erfaringer som denne forcerte skytsfabrikation under krig maa betinge.

Kommissionen er av den opfatning, at skytsfabrikationen bør foregaa ved saavel kanonverkstedet paa Kongsberg som ved Marinens artilleriverksted, idet dette sidste verksted bør finde anvendelse ikke bare som reparationsverksted for marinens skyts, men ogsaa til nybygning av skyts. Dette ansees som saa meget mere ønskelig som artilleriverkstedet herved kan sikres en kontinuerlig og økonomisk drift.

Ved en rationel utnyttelse av Marinens Artilleriverksted med behørig assistance av private verksteder antar kommissionen, at marinens behov av 10 à 20 stk. 76 mm. kanoner pr. aar bør kunne dækkes i forbindelse med de til enhver tid forekommende reparationsarbeider.

Felthærens behov antas at kunne dækkes av kanonverkstedet paa Kongsberg som foruten at være et montageverksted ogsaa kan fabrikere skytsdele.

Forutsætningen er imidlertid at kanonverkstedet i likhet med Marinens artilleriverksted maa benytte private verksteder til assistance ved skytsfabrikationen.

Kommissionen finder at forutsætningen for saadant samarbeide i den utstrækning som er nødvendig for at faa den foreliggende

arbeidsplan realisert, bør være den at statens kanonverksteder foruten at fabrikere skytsdeler og montere kanoner i den utstrækning verkstederne er indrettet paa, fortrinsvis utfører det forekommende specialarbeide ved skytsfabrikationen — i første række mantling, kaliberboring, rifling etc., mens de mere generelle arbeider utføres ved de private verksteder».

Kommissionen uttaler videre ønskeligheten av at de private verksteder tildeles fabrikation av hver sine bestemte skytstyper indtil en normalisering er helt gjennemført og indarbeidet.

Departementet finder i denne anledning at maatte oplyse at erfaring med fabrikation av prøveskyts her hjemme ved private fabrikker har vist at der opstaar store vanskeligheter ved sammensætningen naar forskjellige deler av samme skyts fabrikeres ved forskjellige verksteder.

Kommissionen anfører videre at en av de vigtigste opgaver ved skytsfabrikationen er fremstilling av gjøtene samt utsmining og varmebehandling av kanonemnene, og har gjort dette spørsmaal til gjenstand for en særlig behandling.

I indstillingen anføres bl. a.:

«Kommissionen finder at en forutsætning for den indenlandske skytsfabrikation maa være at samtlige emner fremtidig saavidt mulig blir fremstillet av gjøt fra indenlandske staalverker.

Kun herved vil disse bli istand til at samle de erfaringer som under en krigstilstand er uomgjængelig nødvendige saafremt man paa dette omraade skal være selvhjulpen.

Kommissionen vil i denne forbindelse ikke undlate at henlede opmerksomheten paa, at raaemnerne til de 15 cm. haubitser vil være av saa store vegter, at kun Christiania Spigerverk efter den paagaaende utvidelse vil være istand til at levere disse».

Videre anføres:

«For bearbeidelsen av gjøtene anvendes ved den moderne kanonfabrikation praktisk talt udelukkende smipresser til utsmining av emnerne.

Av smipresser findes indenlands for tiden 3 stk.:

1 stk.	1 000 tons	ved	Christiania Staalverk,
1 «	500 —	«	Hamar Jernstøberi & mek. Verksted.
1 «	360 —	«	—«— —«—

Efter nærmere undersøkelse kommer kommissionen til det resultat at for utsmining av mantelemnene til 12 cm. kanoner og 15 cm. haubitser kræves en presse paa mindst 1 500 ton.

En 1 000 tons presse vil kunne magte de mindre kalibre. Gjøtdimensionene for mantlene til den 10,5 cm. kanon og 12 cm. hanbits ligger dog noget over den grænse en saadan presse kan yde ved rationel drift. Selvsagt vil en 1 500 tons presse kunne utsmi de samme emner som en 1 000 tons- for enkelte emners vedkommende endog mere rationelt.

Hvad utgifterne angaar oplyser kommissionen bl. a. at de samlede omkostninger ved presseverket pr. skytsemne blir:

for en	1 000 tons	presse	kr. 862,00
« «	1 500 «	—	« 1 072,00

mens f. eks. Christiania Staalverk for utsmining av berghaubitsrøremner forlanger kr. 1 850,00 pr. stk. eksklusive materiale og varmebehandling, men grovbearbeidet.

Utsmining ved Christiania Staalverk med en 1 000 tons presse vil saaledes bli uforholdsmæssig meget dyrere end utsmining selv med en 1 500 tons presse ved Kongsberg vaabenfabrik.

Kommissionen anfører videre:

«Kommissionen maa efter det her foreliggende anta at det for staten vil være økonomisk fordelagtig at anskaffe en egen presse av passende størrelse. Kommissionen anser det ogsaa av hensyn til vor krigsberedskap for nødvendig at landets utstyr med presser blir rigeligere end hvad nu er tilfælde.

I forbindelse hermed skal kommissionen anføre, at den eneste større her i landet værende presse (ved Christiania Staalverk) er saa sterkt optat, at utsminingen av skytsemner under denne presse ikke for tiden kan finde sted uten som natarbeide. Kommissionen er dog opmerksom paa, at denne presse vilde kunne utnyttes i høiere grad end hvad nu er tilfælde, saafremt der ved staalverket hadde været 2 smieovne istedenfor som nu er tilfælde blot 1.

Efterhvert som landet blir mere uavhængig av import av staalgjøt av større dimensioner ved hjælp av de allerede eksisterende og under bygning værende staalverker, maa det antages at en større presse i tilfælde av en indskrænkning i fabrikation av krigsmateriel vil finde anvendelse i den rene fredsindustri.

Hvad spørsmaalet om placering av en

saadan presse angaar, har kommissionen hat under overveielse, hvorvidt pressen bør placeres ved et privat verksted, og hvorvidt det da skulde være formaalstjenlig at placere pressen i forbindelse med et av vore private staalverker.

En saadan ordning vil vistnok kunne etableres, enten saaledes, at staten yder et direkte tilskud til pressens anskaffelse eller at verkstedet anskaffer pressen mot sikkerhet for at samtlige gjøt blir git vedkommende staalverk i ordre.

I begge tilfælder finder kommissionen at i realiteten vil staten ved anskaffelsen av gjøt staa bundet — et forhold som i det lange løp kommissionen finder litet tilfredsstillende.

Kommissionen vil derfor anbefale, at pressen opstilles ved et av statens verksteder.

For saavidt mulig at utnytte pressens hele kapacitet har kommissionen overveiet, hvorvidt pressen hensigtsmæssigst kunde placeres ved et av statens verksteder, hvor der kunde antages at være behov for en presse der foruten sit arbeide vedrørende kanonemnernes utsmining ogsaa kunde benyttes til andet større arbeide.

Forutsætningen maa dog i alle tilfælde være at pressen anbringes paa et strategisk vel beskyttet sted og med sikker og bekvem kommunikation med de av statens verksteder som skal viderebearbeide skytsemnerne».

Efter befaring og konferanse paa forskjellige steder kommer kommissionen til det resultat at pressen bør opstilles ved kanonverkstedet paa Kongsberg.

Ved Raufoss patronfabrik og marinens hovedverft stiller kraftspørsmaalet sig for tiden hindrende iveien. Sidstnævnte sted har heller ikke nu hverken plads eller hensigtsmæssige kraner.

I forbindelse med spørsmaalet om pressens placering kommer kommissionen atter ind paa pressens bruk i civilt øiemed (utsmining av skibsaksler, større turbinaksler etc. etc.).

Angaaende kraftspørsmaalet paa Kongsberg oplyser kommissionen at der kan skaffes den fornødne kraft til en 1000 tons presse, mens der til den 1500 tons presse vil mangle 150 h.k.

«Kommissionen antar imidlertid at utsminingsarbeiderne for de 12 cm. kanoner og 15 cm. felthaubitser, hvilke skytssorter som nævnt betinger de største utpresninger, neppe kan tænkes at komme til utførelse før 1919—1920.

Ved den for tiden paagaaende regulering av Laagen maa det antages at inden den tid tilstrækkelig kraft kan stilles til disposition for pressens hele ydeevne.

For utpresninger av emner til 7,5 cm. kanoner vil der selv med en 1500 tons presse for tiden være tilstrækkelig kraft tilstede.

Skulde omstændigheterne medføre at utsminingen av de større stykker nødvendigvis maatte finde sted paa et tidligere tidspunkt end foran antat, under forholde, hvor det maa forutsættes at kanonverkstedet arbeider med dag- og natskift, maa det nødvendige kraft-tilskud — ca. 150 hk. — i tilfælde rekvireres fra Kongsberg kommunale elektricitetsverk. Kommissionen maa i saa tilfælde anbefale at de nødvendige arrangementer for øket kraft-tilførsel ordnes paa forhaand».

Kommissionen resumerer med at anbefale:

1. Staten anskaffer en egen presse.
2. Pressen opstilles ved kanonverkstedet paa Kongsberg.
3. Pressens størrelse vælges paa 1500, alternativt 1000 ton.

Generalfelttøimesteren slutter sig til kommissionens indstilling og uttaler i sakens anledning.

«Som det vil sees, kræves et 1500 tons presseanlæg for fremstilling av 12 cm. kanoner og 15 cm. haubitser. Da Kommanderende General har uttalt, at 15 cm. fremtidig bør være det mindste kaliber for felthaubitser man kan gaa til som tungt feltskyts, er det paakrævet at gaa til anskaffelse av en 1500 tons presse, som nu ikke findes i landet.

Generalfelttøimesteren vil derfor nu som tidligere sterkt anbefale anskaffet den foreslaatte 1500 tons presse fra Nilsen & Winther, Kjøbenhavn, og er efter de av kommissionen givne oplysninger blit bestyrket i, at denne presse bør opstilles ved kanonverkstedet».

Departementet skal anføre følgende:

Som det vil fremgaa av ovennævnte indstilling, og som det tidligere er fremholdt av generalfelttøimesteren og Kongsberg vaabenfabrik, lar det sig ikke gjøre at foreta nogen reduktion av den i st. prp. nr. 102, 1917 omhandlede plan for kanonverkstedet.

Den oprindelige plan for verkstedets virksomhet — nemlig i første haand at være et montageverksted — er ikke i nævneværdig grad forrykket, selv om den nu er planlagt for at fabrikere enkelte skytsdeler.

Den sidst fremsatte plan inklusive den nu foreslaaede presse er dikteret bl. a. av den omstændighet at kanonverkstedet maatte lægges utenfor Kristiania (kfr. st. prp. nr. 102, 1917) samt at man ikke saa snart og ikke i den utstrækning som oprindelig antat kan gjøre regning paa assistance av nuværende private fabrikker.

Marinens artilleriverksteder vil ha mere end nok med at tilfredsstille marinens behov for nyfabrikation samt reparation av skyts, og hærens krav er saa store at kanonverkstedet paa Kongsberg — selv med en meget omfattende assistance av private verksteder — ikke vil kunne overta noget arbeide for marinen i en længere aarrække.

Gjøtene til kanonemnene kan vi inden forholdsvis kort tid faa hjemme, men landet mangler smipresser.

Som det sees, haves der i landet kun 1 presse paa 1000 ton — ved Christiania staalverk. Denne presse er for liten for utsmining av emner til det 12 og 15 cm. skyts, den er sterkt optat, likesom en benyttelse av den vil falde meget kostbar. Anskaffes ingen presse, blir staten bl. a. helt avhængig av vedkommende private verksted, som derved faar monopol paa nedsmining av skytsemner. En smipresse maa derfor anskaffes.

Nøier man sig med en 1000 tons presse avskjærer man sig adgangen til at fabrikere større skyts end 10,5 cm. kanoner og 12 cm. haubitser.

Departementet er efter kommissionens indstilling blit bestyrket i det av Kommanderende General og generalfelttøimesteren fremholdte at 15 cm. felthaubitser og 12 cm. kanoner er det mindste maal man maa sætte sig ved hjemmefabrikation av skyts. Av hensyn til landets krigsberedskap maa vi være uavhængig av utlandet iallefald ved tilveiebringelsen av dette og mindre skyts.

Følgelig er en 1500 tons presse nødvendig.

Departementet foreslaar derfor en saadan anskaffet og placert ved kanonverkstedet paa Kongsberg overensstemmende med kommissionens og generalfelttøimesterens forslag.

I omkostningsoverslaget i st. prp. nr. 102 1917 indgik et presseverk (en 750 tons presse) med kr. 160 000,00.

Omkostningsoverslaget for kanonverkstedet med den nu foreslaaede 1500 tons presse samt vedvarende prisstigninger vedrørende anlægget stiller sig saaledes (kfr. st. prp. nr. 102, 1917):

1.	Bygninger og maskiner .	kr.	700 000,00
2.	Grundindkjøp og sidespor	«	100 000,00
3.	Tilskud til Kongsbergs kommunale elektricitetsverk	«	12 000.00
4.	Presseverksanlæg . . .	«	450 000,00
5.	Tilfældige utgifter og prisstigninger	«	88 000,00
	Tilsammen	kr.	1 350 000,00
	Tidligere er bevilget . . .	«	600 000,00
	Til rest	kr.	750 000,00

Det er indlysende at en hurtig og tilfredsstillende ordning av denne sak — hjemmefabrikation av skyts — er av fundamental betydning for hele vort krigsberedskap.

Anskaffelse av artillerimateriel fra utlandet under en situation som den nuværende har erfaringsmæssig vist sig ugjørlig — med undtagelse av nogle antiballonkanoner som det alene ad diplomatisk vei og efter langvarige forhandlinger er lykkedes at faa ind i landet. I krig maa man regne med at al tilgang av saadant materiel fra utlandet kan svigte.

Det har derfor været administrationen meget magtpaaliggende under den nuværende situation at iverksætte de heromhandlede arbeider og anskaffelser saa snart som mulig.

Man har imidlertid av hensyn til Stortingets stilling til saken — kfr. før nævnte indst. S. LXXII, 1917 — desværre ikke kunnet gaa til anskaffelse av den 1500 tons presse hvorom tilbud i nogen tid har foreligget fra et dansk firma.

Den nu paany fremlagte plan (som kun hvad pressens størrelse angaar adskiller sig fra den i st. prp. nr. 102 omhandlede) er som det sees ogsaa tiltraadt av de civiltekniske autoriteter — professor Sæland og direktør Høy — som bl. a. forutsættes at ha indgaaende kjendskap til indenlandske verksteders ydeevne i heromhandlede øiemed.

Departementet maa derfor paa det indstændigste anbefale at der gives fornøden bevilgning til anordning av kanonverkstedet paa Kongsberg overensstemmende med forslaget i denne proposition.

Ved nærværende anledning opføres kr. 500 000,00 som vil medgaa i indeværende termin utenom hvad der tidligere er bevilget.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At Deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til proposition til Stortinget vedrørende kanonverkstedet paa Kongsberg.

St. prp. nr. 191.

Om fuldførelse av kanonverkstedet paa Kongsberg.

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om fuldførelse av kanonverkstedet paa Kongsberg.

Vi Haakon, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte følgende

beslutning:

Stortinget samtykker i at kanonverkstedet paa Kongsberg opføres og utstyres overensstemmende med den av Forsvarsdepartementet avgivne indstilling i saken, og at der hertil for terminen 1917—1918 bevilges yderligere paa det ekstraordinære statsbudget kr. 500 000,00.

Forsvarsdepartementets indstilling i saken vedlægges i avtryk.

Gitt paa Kristiania slot den 9de november 1917.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.
(L. S.)

Gunnar Knudsen.

Hesselberg.

[redacted]

Forsvarsdepartementet.

St. med. nr. 13.

(1917)

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hævdelse av rikets nøitralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger som er truffet siden den ved kongelig resolution av 4de februar 1916 til Stortinget oversendte redegjørelse.

Forsvarsdepartementets indstilling av 7de mai 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad H o l t f o d t.)

Siden utfærdigelsen av den redegjørelse som ved kongelig resolution av 4de februar 1916 blev tilstillet Stortinget, er der truffet endel yderligere forføininger saavel vedrørende hæren som marinen.

Departementet har latt utfærdige en redegjørelse herom og vil tillate sig at foreslaa, at denne redegjørelse med bilag straks oversendes Stortinget.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

i n d s t i l l e:

At gjenpart av nærværende indstilling med bilag angaaende de forføininger som i 1916 er truffet til hævdelse av rikets nøitralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger m. v. blir at tilstille Stortinget.

St. med. nr. 13.

1917

Redegjørelse for forføininger som er truffet til høvdelse av rikets nøitralitet m. v.

Indholdsfortegnelse.

Side

Indledning 7

A. Hæren.

I. Vedrørende personellet 7
1. Hærens øverste styre 7
a. Midlertidig omordning av armestyrelsen 7
b. Indbeordring av vernepligtige til armestyrelsen 7
2. Artilleriets tekniske fællesetat 7
3. Nøitralitetsvernets ordning og styrke i 1916 7
4. Øvelser og kurser 10
a. Ekstraordinære rekrutskoler i 1916 ved infanteriets mitraljøseavdelinger . . 10
b. Mitraljøseinstruktion for bataljons- og kompanichefer av landvernet 10
c. Befalsøvelser for landvernet 10
d. Almendannende kurser paa Oscarsborg med Svelvik 10
e. Befalskurser ved fæstningsartilleriet 10
f. Kursus til utdannelse av ammunitionskontrollører under krig 10
g. Kursus i bombe- og haandgranatkastning 11
h. Radiotelegrafkursus 11
i. Vinterøvelser ved ingeniørvaabnet 11
j. Ekstraordinært kursus til utdannelse av peloton-(sektions-)førere i trænkorpset 11
5. Fæstningsartilleriets ulønnede befal 11

II. Bebyggelse, indkvartering, foranstaltninger til fremme av krigsberedskapet og andre arbeider 11

A. Befæstningene.

a. Oscarsborg med Svelvik 11
1. Bensinanlæg 11
2. Rum for arsenalet 11
3. Bislag foran dørene i vakthusene paa Haaøen og Svelvik 12
4. Indredning til vinterbruk av den provisoriske kommandoplads for hovedbatteriet 12
5. Bebyggelse ved hovedkommandopladsen 12
6. Adkomstvei til kommandopladsen for østre topbatteri 12
7. Stenbrygge ved vandfyldningsstedet paa Hurumlandet 12
8. Bedring av indkvarteringsforholdene 12
9 Elektrisk lys 12
b. Tønsberg befæstninger 13
1. Bedring av underbringelsesforholdene 13
2. Bedring av telefonforholdene 13
3. Vandforsyning 13

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hævdelse av rikets nøitralitet m. v.

Side

4. Elektriske motorer 13
5. Elektrisk lys 13

c. Kristiansands befæstninger 13
1. Proviantmagasinet Odderøen 13
2. Vakthytte for signalpost 13
3. Indredning av haubitsmagasinet 13
4. Militært bakeri Odderøen 14
5. Underbringelse i bombesikre rum 14
6. Telefonforbindelse mellem Odderøen og Kristiansand 14
7. Bedring av magasinforholdene 14
8. Reparation av minemagasinet i Marviken 14
9. Latriner Odderøen 14
10. Smie 14
11. Kjøp av markententeribygning 14
12. Kjøkken, Odderøen 14
13. Vandforsyning, Odderøen 15
14. Brandslukningsapparater 15
15. Triangulering av fastmerkene 15

d. Bergens befæstninger 15
1. Underbringelse m. v. 15
2. Tunneller for krigsunderbringelse 15
3. Telefonforbindelsen mellem Bergens befæstninger og marinens bevogtningsfartøier 15
4. Kjøkken, Herløavsnittet 15
5. Latriner for Kvarven og Haaøen 15
6. Arrestlokaler 15
7. Hus for dampsprøite og brandmateriel i Gravdal 16
8. Veianlæg ved Smøraas 16
9. Bolig, Follesø signalstation 16
10. Elektrisk lys og kraft til Bergens indre befæstninger 16
11. Overdækning av lave orografer for Kvarven og Hellen 17
12. Provisoriske minespærringer ved Bergen 17

e. Agdenes befæstninger 17
1. Telefonforbindelse mellem Agdenes befæstninger og bevogtningsfartøiene . . 17
2. Gjenemgang, Agdenes befæstninger 17
3. Indredning av dækningstunneller 17
4. Indredning og vedlikehold av nøitralitetsvernets bygninger 17
5. Faste signalstationer 18
6. Indvendig paneling av 4 batterikommandopladser 18
7. Skur paa Brettingsbryggen 18
8. Torvsjaa, Hysnes 18
9. Gjenopførelse av nedbrændt vaktstue 18
10. Nye telefonforbindelser 18

f. Stjørdalens befæstninger 18
Latrine 18

g. Værdalens befæstninger 18
Nettinggjærde ved opgangen til galleriene 18

h. Kongsvinger befæstninger 19
1. Bakerovner m. v. 19
2. Veien Trætbraaten—Odalsverk 19

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hævdelse av rikets nøitralitet m. v.

Side

i. Badehus for nøitralitetsvernet i Kristiansand og for Værdalens befæstninger 19
j. Magasinrum for reserveavdelingenes geværer 19
k. Maskeringsarbeider paa befæstningene 19
l. Moderne feltforskansninger Bergen, Kristiansand og Agdenes 19
m. Placering av lyskastere 19

B. Garnisonssteder og ekserserpladser.

a. Kristiania 19
1. Elektrisk lys i ridehusene samt opførelse av latriner paa Akershus fæstning 19
2. Indredning av krigsskolens loftsetage 20
b. Gardermoen 20
Reparation av bedehuset 20
c. Jørstadmoen 20
1. Sanitære foranstaltninger 20
2. Elektrisk lys 20
d. Hvalsmoen 20
Indkvartering av rekrutstyrken 20
e. Fredrikstad 20
f. Kristiansand 20
1. Indkjøp av pigtraad 20
2. Nøitralitetsvernets vandforsyning 21
3. Vinterindredning 21
4. Indkjøp av sandsækker 21
5. Reparation av 1ste bergbatteris stalde. Kongens verft 21
g. Gimlemoen 21
1. Elektrisk lys 21
2. Utbedring av barakker 21
3. Utbedring av officersstalden 21
4. Lys og brænde til soldathjemmene paa Gimlemoen og Odderøen 21
h. Maldesletten 21
1. Vinterindredning 21
2. Leie av sykehus 22
i. Bømoen—Tvildemoen 22
Høi- og halmmagasin 22
j. Bergen 22
Elektrisk lys i I. R. 9's magasin paa Koengen 22
k. Ulven:
Utbedring av bebyggelse m. v. 22
l. Hommelvik:
Indkvartering av vaktstyrken 22
m. Værnes:
Interneringsforanstaltninger 23
n. Altengaard. Utbedring av bebyggelse 23
o. Nyborgmoen 23
1. Indredning av bygninger til vinterbruk 23
2. Kvernhus 23
p. Indgjærding av broer 23

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hævdelse av rikets nøitralitet m. v.

Side

III. Anskaffelser m. v.

1. Vedrørende intendanturen 23
2. Vedrørende sanitetet 24
   - a. Røntgenrør 24
   - b. Fotpleievæsker 24
   - c. Transportable desinfektionsovne og desinfektionsapparater 24
   - d. Reservemateriel for felttandlæger 24
   - e. Drikkevandstilberedere 24
   - f. Termostater, sterilisatorer, operationsborde 24
   - g. Jernbanesanitetsvogn 25
   - h. Forsendelsesemballage for infektiøst materiel 25
   - i. Transportable røntgenapparater 25
   - j. Bakteriologisk materiel 25
   - k. Tetanus(stivkrampe)serum 25
   - l. Medikamentbeholdninger for felt til 4de og 6te division 25
   - m. Frivillige foreningers oparbeidelse av sanitetsmateriel 25
   - n. Transportable barakker for sanitetet 25
3. Vedrørende veterinærvæsenet 26
4. Materiel til befæstningene 26
   - a. Minemateriel 26
   - b. Bevogtningsbaater, inspektionsbaater m. v., anskaffelse av baater 26
     1. Agdenes befæstninger 26
     2. Bergens befæstninger 27
     3. Kristiansands befæstninger 27
     4. Oscarsborg med Svelvik 27
     5. Fredrikstad mineforsvar 27
   - c. Signalmateriel 27
     1. Lyskastere 27
     2. Telefonkabel og linjebygningsmateriel 28
     3. Sjøkabel 28
   - d. Diverse materiel 28
     1. Bergens befæstninger 28
     2. Stjør- og Værdalens befæstninger 28
     3. Kongsvinger befæstninger 29
     4. Fossumavsnittets befæstninger 29
     5. Sarpsborg befæstninger 29
     6. Kristiansands befæstninger 29
5. Infanteriet 29
   - a. Traadavbitertænger 29
   - b. Fegteutstyr 29
6. Telegrafmateriel til ingeniørvaabnet 29
   - a. Kabel til 6te telegrafkompani 29
   - b. Etappetelegrafmateriel søndenfjelds 29
   - c. Reservekabel for moblisering 29
7. Motorcykler 29
8. Haandgranater og bombekastere 30
9. Flytbare telefonkiosker til Oscarsborg 30
10. Skyttergravsperiskoper 30
11. Staalhjelmer 30

Redegjørelse for forføininger som er truffet til hævdelse av rikets nøitralitet m. v.

Side

IV. Luftforsvaret 30
a. Provisoriske anordninger 30
b. Mere permanente anordninger 31
c. Anskaffelser fra utlandet 31

V. Forskjellig.
a. Kommissioner 32
1. Bombekasterkommission 32
2. Krigsteknisk kommission 32
3. Jern-, staal- og valseverkskommission 32
b. Forskjellige foranstaltninger ved vaaben- og ammunitionsfabrikkene 32
c. Forberedelse til mobilisering ved jernbanerne 33
d. Det strandede luftskib L. 20 33
e. Skrivemaskiner 33
f. Kontorinventar for fæstningsingeniøren ved Bergens befæstninger 33
g. Militærattacheér 33
h. Maskiniststillingen ved Agdenes befæstninger 34
i. Flytning av Vesterlen infanteriregiment nr. 8's beholdninger 34
j. 6te divisions stab 34
k. Efterretningsvæsenet 34
l. Divisionsmusikkorpsene til nøitralitetsvernet 34
m. Erstatningsutgifter 34
n. Mottagelse og pleie av fremmede syke og saarede krigsfanger m. v. 34

B. Marinen.

1. Vedrørende personellet 35
Marineattachéer 36
2. Vedrørende materiellet 36
Foranstaltninger mot drivende miner 36
Forøkelse av forraad 37
Vedrørende utgifter 37

C. Vedrørende utgiftene 37

Bilagsfortegnelse.

Bilag 1. Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 4de august 1916 liggende indstilling angaaende armestyrelsens organisation 38
— 2. Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 18de august 1916 liggende indstilling angaaende midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk og Kongsberg vaabenfabrik 41
— 3. Gjenpart av Forsvarsdepartementets skrivelse til generalfelttøimesteren, datert 2den september 1916 44
— 4. Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 26de august 1916 liggende indstilling angaaende transportable røntgenapparater 47
— 5. Gjenpart av indstilling, bifaldt ved kongelig resolution av 22de december 1916 . . 48

Indledning.

Departementet skal i det efterfølgende redegjøre for de forføininger som siden den ved kongelig resolution av 4de februar 1916 til Stortinget oversendte redegjørelse er truffet til hævdelsen av rikets nøitralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger.

A. Hæren.

I. Vedrørende personellet.

1. Hærens øverste styre.

a) Midlertidig omordning av armestyrelsen.

Ved kongelig resolution av 4de august 1916 blev bestemt:

«At der for kommende budgettermin (1916—1917) av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler tillates anvendt kr. 12 000,00 til midlertidig økning av armestyrelsens personale.»

Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution liggende indstilling vedlægges som trykt bilag (bilag 1).

b) Indbeordring av vernepligtige til armestyrelsen.

For at kvalifisere de vernepligtige som ved mobilisering skal avgives til tjeneste i armestyrelsen, har de av disse som pligtet deltagelse i regimentssamlingen 1916 været indkaldt til 30 dages tjeneste i armestyrelsen, hvilken tjeneste blev godskrevet dem som regimentsamling.

Saadan indbeordring er ogsaa iverksat for aaret 1917 for deres vedkommende som ikke tidligere har utført saadan tjeneste, idet dog denne blir regnet vedkommende som nøitralitetsvakttjeneste.

2. Artilleriets tekniske fællesetat.

Ved kongelig resolution av 18de august 1916 blev bestemt:

A. At statens kanonverksted henlægges til Kongsberg vaabenfabrik og lægges under samme overbestyrelse som vaabenfabrikken.

B. At Forsvarodepartementet bemyndiges til at træffe nærmere bestemmelse om en midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der er anført i nærværende indstilling.

C. At merutgiftene ved den midlertidige ordning utredes av vedkommende driftsbevilgninger.

Gjenpart av den til grund for resolutionen liggende indstilling følger som trykt bilag (bilag 2).

I henhold til denne bemyndigelse har departementet derefter under 2den september 1916 truffet nærmere bestemmelse om den midlertidige ordning av administrationen ved nævnte fabrikker.

Gjenpart av denne skrivelse følger som trykt bilag (bilag 3).

3. Nøitralitetsvernets ordning og styrke i 1916.

Ved Fæstningsartilleriet har nøitralitetstjenesten hovedsagelig været utført av de ordinære og de ekstraordinære garnisonsavdelinger, men ogsaa i nogen utstrækning av ældre mandskaper under ordinær og ekstraordinær tjeneste, samt av rekrutter.

Ved befæstningene har endvidere tjenestegjort mandskaper av Feltartilleriets og Ingeniørvaabnets 2det opbud.

Under den kritiske situation i november

blev besætningsstyrken øket til 1 avløsning + 50 pct. i reserve. Under 12te januar 1917 blev det igjen bestemt at besætningen skulde reduceres sukcessivt til ordinær styrke.

Ved befæstningenes dækningsavdelinger har nøitralitetstjenesten været ordnet saaledes:

1. Ved Kristiansand:

Fra 22de december 1915—20de mars 1916: Forlænget tjeneste for 22-aarige rekrutter av I. R. 2 og I. R. 3.

Fra 21de mars—17de mai: I. R. 7 istedenfor regimentssamling.

Fra 18de mai—18de juni: Rekrutkompanier av I. R. 8.

Fra 18de juni—17de august: Forlænget tjeneste for 22- og 21-aarige av I. R. 8.

Fra 18de august—16de september: Rekrutkompanier av I. R. 7.

Fra 17de september—15de november: Forlænget tjeneste for rekrutter av I. R. 7.

Paa grund av det kritiske forhold til Tyskland blev Nedenes bataljon av I. R. 7 indkaldt 29de oktober 1916 til Kristiansands befæstninger. Bataljonen dimittertes igjen 15de december 1916.

Styrken utgjorde 941 stridende korporaler og menige.

Bl. a. som følge av denne ekstraordinære indkaldelse blev under 30te januar 1917 bestemt, at den ordinære regimentsøvelse (som vinterøvelse) paa Evjemoen indtil videre skulde utstaa.

Fra 16de november 1916—14de januar 1917: III/ I. R. 8 og I/ I. R. 8 (istedenfor regimentssamling).

2. Ved Bergen:

Fra 22de december 1915—20de mars 1916: Forlænget tjeneste for 22-aarige rekrutter av I. R. 4 og I. R. 6.

Fra 21de mars—19 mai: Forlænget rekrutskole for 22- og 23-aarige av II/ og III/ I. R. 5.

Fra 20de mai—18de august: Rekrutkompanier av I. R. 9, I. R. 10 og Shl. B.

Fra 19de august—17de september: I. R. 9 (regimentssamling).

Fra 18de september—16de november: Rekrutkompanier av I/ I. R. 9 og III/ I. R. 10.

Fra 17de november 1916—15de januar 1917: Rekrutkompanier av Shl. B. og Nf. B.

3. Ved Agdenes:

Fra 19de december 1915—17de mars 1916: 2 kompanier av I. R. 11 (istedenfor regimentssamling).

Fra 18de mars—16de mai: Forlænget rekrutskole for 22- og 23-aarige av I/ I. R. 5.

Fra 17de mai—14de august: Rekrutkompanier av I. R. 12.

Fra 15de august—12te november: 2 kompanier av I. R. 11 (istedenfor regimentssamling).

Fra 13de november 1916—11te januar 1917: 2 kompanier yngste rekrutaarsklasse 1916 (21-aarige) av I. R. 12.

I 6te divisions distrikt (Ofotbanen og Lødingen):

Indtil 15de mars 1916: 1 kompani av I. R. 15 (ekstraordinær tjeneste) — 196 stridende korporaler og menige.

Ved Kommanderende Generals bestemmelse av 5te februar 1916 blev der fra 15de februar 1916 permittert indtil 40 pct. av den indkaldte vernepligtige styrke av hensyn til Lofotfisket, saaledes at styrken reducertes til 147 stridende korporaler og menige.

Fra 15de mars—15de mai 1916: 1 kompani av Salten bataljon (I. R. 14) — (ekstraordinær tjeneste) — 156 korporaler og menige.

Fra 15de mai—11te juli: 1 kompani av Vefsen bataljon (ekstraordinær tjeneste) — 197 stridende korporaler og menige.

Fra 11te juli—12te august: De ved Kommanderende Generals bestemmelse av 5te februar 1916 permitterte av I. R. 15 — 73 stridende korporaler og menige.

Fra 13de august—15de september: 71 stridende korporaler og menige fremsendt av I. R. 15 under regimentssamlingen paa Elvegaardsmoen.

Fra 15de september—15de november: 1 kompani av Ranen bataljon (ekstraordinær

tjeneste) — 197 stridende korporaler og menige.

Fra 15de november 1916—15de januar 1917: 1 kompani av I. R. 16 (ekstraordinær tjeneste) — 230 stridende korporaler og menige, fordelt likelig til Ofotbanen, Elvegaardsmoen og Lødingen.

Foruten nøitralitetsvern ved kystbefæstningene og i 6te divisions distrikt har der været indkaldt vernepligtige til tjeneste som sikkerhetsvakter ved depoter og magasiner. Under krisen i november f. a. blev sikkerhetsvakten forøket paa Malde til 1 landvernskompani (kp. 14. I. R. 8) — 190 stridende korporaler og menige, i Mosjøen til 72 stridende korporaler og menige, paa Sætermoen til 42 stridende korporaler og menige, paa Altengaard til 50 stridende korporaler og menige og paa Nyborgmoen til 64 stridende korporaler og menige.

Nøitralitetsvernets samlede styrke i 1916 vil fremgaa av medfølgende utrykte bilag.

Brobevogtning.

Bevogtning av de vigtigere broer har i 1916 fundet sted saaledes:

I 1ste kommandodistrikt.

Ingen brobevogtning har været etablert inden dette kommandodistrikt.

I 2det kommandodistrikt.

Her blev de vigtigere broer langs jernbanelinjene Kristiania—Hamar—Tønset og Kristiania—Hønefoss—Gjeilo (Bergensbanen) bevogtet med engagerte civile brovaktmandskaper.

De daglige utgifter beløper sig til kr. 924,00.

I 3dje kommandodistrikt.

Her blev kun anvendt militære brovakter.

Paa Sætersdalsbanen blev et par brovakter etablert fra nøitralitetsvernet ved Kristiansand.

Paa Stavanger—Flekkefjordbanen blev likeledes militærvakter etablert ved nogen av de vigtigste broer. De blev avgit fra den til magasinbevogtning m. v. indkaldte styrke paa Malde.

Disse brovakter bevirket ikke nogen særskilte utgifter uten til kvarter, transport av personellet o. lign. De daglige merutgifter hertil kan formentlig anslagsvis sættes til kr. 10,00 pr. dag.

I 4de kommandodistrikt.

Ifølge skrivelse fra 4de distriktskommando av 4de december f. a. blev brobevogtning i begyndelsen av november f. a. etablert langs Bergensbanen overensstemmende med brotablaaet. De civile brovakter blev imidlertid ifølge nævnte skrivelse i betragtning av de betydelige utgifter de medførte, av 4de distriktskommando under 2den december f. a. atter beordret inddraget. I dette kommandodistrikt var derefter kun nogen faa av de vigtigste jernbanebroer bevogtet. Bevogtningen utførtes her av militære brovaktmandskaper som avgaves av den til nøitralitetsvern beordrede styrke, saaledes som tilfældet har været siden høsten 1914. Nogen særlige utgifter bevirkedes ikke herved uten til kvarter, transport av personel o. lign., hvilket kan anslaaes til ca. kr. 5,00 pr. dag.

I 5te kommandodistrikt.

Langs jernbanelinjen Trondhjem—Røros blev siden begyndelsen av november f. a. etablert brobevogtning ved de vigtigere broer (viadukter). Bevogtningen utførtes dels ved civile engagerte folk, dels ved særskilt indbeordret militære mandskaper.

De daglige utgifter beløp sig ifølge meddelelse fra 5te distriktskommando til kr. 150,00, hvorav til civile kr. 95,00 og til militære kr. 55,00.

I 6te kommandodistrikt.

Nogen særskilt brobevogtning er ikke etablert langs Ofotbanen, men den nødvendige bevogtning besørgedes av den til nøitralitetsvern indkaldte styrke.

De samlede utgifter til brobevogtning beløp sig saaledes til ca. kr. 1100,00 pr. dag.

Der er under overveielse en midlertidig indskrænkning av brobevogtningen i 2den kommandodistrikt hvorved de daglige utgifter vil kunne reduceres med ca. kr. 300,00.

4. Øvelser og kurser.

a) Ekstraordinær rekrutskole i 1916 ved infanteriets mitraljøseavdelinger.

For at faa opøvet den for feltopsætning nødvendige reserve av mitraljøsemandskaper blev der i 1916 avholdt ekstraordinær rekrutskole ved infanterimitraljøseavdelingene i 1ste—5te division.

Til hver mitraljøseavdeling blev der uttat 20 menige stridende.

Desuten blev der utdannet saa meget befal at mitraljøseavdelingene kunde opsættes efter krigsopsætningsplanen.

Merutgiftene — indbeordring av befal og hester — er utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Som følge av denne ekstraordinære mitraljøserekrutskole er bestemt at ordinær mitraljøserekrutskole først skal avholdes i 1920.

b) Mitraljøseinstruktion for bataljons- og kompanichefer av landvernet.

Under regimentsamlingen 1916 har der været avholdt 6 dages instruktionskurser for landvernets bataljons- og kompanichefer i mitraljøsepelotonenes taktiske anvendelse, opsætning m. v.

De hermed forbundne utgifter kan anslaaes til ca. kr. 6 000,00.

c) Befalsøvelser for landvernet.

Da den paa det ordinære budget givne bevilgning til befalsøvelser ikke var tilstrækkelig til at der kunde avholdes saadanne øvelser for landvernet i samtlige divisioner, er tillatt anvendt følgende beløp i nævnte øiemed til nedennævnte divisioner:

1ste	kr. 3 000,00
3dje	« 2 500,00
4de	« 3 000,00
6te	« 4 000,00

Der har været eller vil i den nærmeste fremtid bli holdt landvernsbefalsøvelser ved samtlige divisioner, idet 2den og 5te division av den ordinære bevilgning har faat beløp til raadighet i dette øiemed.

Under den nuværende situation har man fundet det uomgjængelig nødvendig, at saadanne øvelser avholdes.

d) Almendannende kurser paa Oscarsborg med Svelvik.

For at gi de til Oscarsborg med Svelvik indbeordrede mandskaper under den langvarige tjenstgjøring adgang til nogen videre almen utdannelse er forsøksvis stillet til kommandantens raadighet indtil kr. 2 000,00 til igangsættelse av almendannende kurser.

Kurser har været holdt i turning, fegtning, sang, norsk, engelsk, regning, bokholderi, navigation, frihaandstegning og sløid.

e) Befalskurser ved fæstningsartilleriet.

Saavel ved de ordinære som de ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystbefæstningene er dertil skikkede mandskaper i de 4 sidste maaneder av tjenesten git utdannelse som reserveunderbefal. Efter 3 maaneders utdannelse beskikkes de som er dygtige nok til utskrevne korporaler og tjenestegjør som saadanne i den sidste maaned enten i nøitralitetsvern eller i vanlige vaabenøvelser.

f) Kursus til utdannelse av ammunitionskontrollører under krig.

For kontrol av ammunition fabrikert ved private verksteder i krig kræves utskrevne folk med speciel teknisk forutdannelse. Disse folk maa imidlertid ogsaa være i besiddelse av den nødvendige specialutdannelse.

Høsten 1916 blev igangsat et kursus for utdannelse av dertil villige utskrevne mandskaper.

De samlede utgifter har beløpet sig til kr. 10 200,00.

Lignende kurser maa paagaa, efterhvert som ammunitionstilvirkningen økes.

g) Kursus i bombe- og haandgranatkastning.

har været avholdt i februar 1917, hvori var indbeordret 1 officer fra hvert regiment som elever.

Disse skal være vedkommende regiments særlige sakkyndige i heromhandlede færdigheter.

h) Radiotelegrafkursus.

Paa hærens budget for terminen 1916—1917 er der under kap. 1 tit. 17 bevilget kr. 3 600,00 til telegrafkursus for officerer og underofficerer av ingeniørvaabnet, hvilket beløp av departementet er tillatt anvendt til avholdelse av et 8 ukers radiotelegrafkursus i Kristiania samt 1 ukes praktiske øvelser under rekrutskolen 1917.

I kurset vil bli beordret 3 officerer og 9 underofficerer, hvilket paa grund av kostgodtgjørelsens forhøielse kræver yderligere kr. 3 400,00.

i) Vinterøvelser ved ingeniørvaabnet.

For under den nuværende situation at forberede ingeniøravdelingenes opsætning paa vintertid er — overensstemmende med et fra Kommanderende General mottat forslag — avholdt et forsøks- og instruktionskursus av 15 dages varighet for ingeniørvaabnets befal.

Som øvelsesapparat er bestemt indkaldt
40 sappører,
40 pontonnerer og 40 parkmandskaper,
40 telegrafsoldater,
40 radio telegraf- og lyskastersoldater samt ikke stridende og træn efter behovet.

Kurset godskrives de indkaldte mandskaper som ½ regimentsamling 1917 og er anslaat at medføre en udgift av ca. kr. 10 000,00.

Av hester er bestemt indkaldt 60.

j) Ekstraordinært kursus til utdannelse av pelotons-(sektions-) førere i trænkorpset.

I 1916 har der været holdt et 3 maaneders ekstraordinært kursus til utdannelse av ulønnede officerer i trænkorpset.

I kurset blev utdannet 27 elever, som tidligere hadde gjennemgaat trænkorpsets 100 dages instruktionskursus. Efter gjennemgaat kursus blev elevene beskikket til utskrevne sersjanter.

Anslagsvis utgift kr. 14 000,00.

5. Fæstningsartilleriets ulønnede befal.

For det ulønnede befal i fæstningsartilleriet har det opsatte nøitralitetsvern i særlig grad været følt trykkende.

For i nogen grad at søke lettet byrden for dette befal har man — overensstemmende med hvad der er uttalt i indst. S. X 1916, side 8 — samtykket i at ulønnet befal i nødvendig utstrækning kan engageres til tjeneste ved fæstningsartilleriets nøitralitetsvern.

Dette befal blev tilstaat avlønning efter krigsregulativet og engagert med en gjensidig opsigelsesfrist av 3 maaneder.

Efter underhaanden mottat meddelelse fra fæstningsartilleriet har hittil nedennævnte antal ulønnede befalingsmænd latt sig engagere til denne tjeneste paa forannævnte vilkaar:

	Løitnanter.	Sersjanter.	Korporaler.
Infanteriet	6	3	2
Feltartilleriet . . .	2		
Fæstningsartilleriet .	5	12	7
Tilsammen	13	15	9

II. Bebyggelse, indkvartering, foranstaltninger til fremme av krigsberedskapet og andre arbeider.

A. Befæstningene.

a) Oscarsborg med Svelvik.

1. Bensinanlæg.

For paa betryggende maate at kunne lagre den for fæstningens motorbaater m. v.

nødvendige bensinbeholdning for mobilisering er tillatt utført et anlæg for opbevaring av bensin paa nordsiden av østre Bergholmen.

Utgift kr. 10 250,00.

2. Rum for arsenalet.

Det tidligere arsenalsskur paa Oscarsborg har det været nødvendig at bruke til signalverksted, geværmagasin og underbringelse for mineavdelingen. Som følge herav har man maattet opføre en egen arsenalsbygning. Bygningen blir saaledes indredet, at den ved mobilisering kan brukes til underbringelse, og er anslaat at koste kr. 9 000,00.

3. Bislag foran dørene i vakthusene paa Haaøen og Svelvik.

Ovennævnte vakthus har ikke været skikket til vinterbruk, idet indgangene førte direkte fra det fri, saaledes at rummene var trækfulde og vanskelige at holde varme i den kolde aarstid. Efter forslag fra fæstningsartilleriet og efter overslag av distriktsingeniøren er tillatt anvendt kr. 6 000,00 til bislag med trapper.

4. Indredning til vinterbruk av den provisoriske kommandoplads for hovedbatteriet.

De til kommandopladsen bevilgede midler strak ikke til for mere end dennes nødtørftige utførelse. For at gjøre den tjenlig til bruk om vinteren har man efter forslag fra fæstningsartilleriet tillatt anvendt kr. 950,00.

5. Bebyggelse ved hovedkommandopladsen.

Da der ikke fandtes fornødne underbringelsesrum for hovedkommandopladsens besætning, maatte saadanne skaffes. Disse er samtidig anordnet saaledes, at de kan benyttes til depotrum av 6te og 7de fæstningskompani, hvis tidligere depoter, 2 materialskur, er sprængt paa grund av økede beholdninger m. v. Utgiften er anslaat til kr. 10 000,00.

6. Adkomstvei til kommandoplads paa østre Topbatteri.

Adkomstveien fra barakkeetablissementet og batteriet til ovennævnte kommandoplads er meget utsat.

Efter fæstningsartilleriets anbefaling har man tillatt det utsatte parti av veien lagt i tunnel. Tunnellens midtre parti er utvidet for at gi plads til en liten barakke for 12 mand. Arbeidenes kostende er anslagsvis beregnet til kr. 4 500,00 ved anvendelse av soldater som arbeidshjælp.

7. Stenbrygge ved vandfyldningsstedet paa Hurumlandet.

Den gamle træbrygge ved vandfyldningsstedet paa Hurumlandet er meget skrøpelig og kan ikke brukes uten efter en omfattende reparation.

Da det opsatte nøitralitetsvern medfører en stadig bruk av bryggen, og da bunden ikke egner sig til opførelse av en solidere træbrygge, har man efter fæstningsartilleriets forslag og efter overslag utarbeidet av distriktsingeniøren tillatt anvendt kr. 1 600,00 til opførelse av en mindre stenbrygge.

8. Bedring av indkvarteringsforholdene.

Kun med den største vanskelighet har man kunnet skaffe plads til de nu indkaldte mandskaper paa Oscarsborg.

Mandskapene ligger imidlertid saa tæt sammenstuet, at det er sanitært uforsvarlig, iallefald ved længere tids indkvartering om vinteren.

Man har derfor maattet tillate opført 10 mindre lemmebarakker samt 2 mindre og 1 større permanent barakke. De hermed forbundne utgifter er anslaat til kr. 45 000,00.

9. Elektrisk lys.

For under den nuværende situation saa længe som mulig at kunne spare paa Oscarsborgs befæstningers mobiliseringsbeholdning av brændematerialer er tillatt anvendt indtil kr. 2 900,00 til indlægning av elektrisk lys i batterier og etablissementer ved Kopaas, Husvik, Veisvingen og Seiersten.

Kraften leies av Drøbaks (evt. delvis Frogns) elektricitetsverk, og tilledningene til etablissementene m. v. bekostes av vedkommende verk.

b) Tønsberg befæstninger.

1. Bedring av underbringelsesforholdene.

Bebyggelsen paa Tønsberg befæstninger er meget utilstrækkelig med den nu indkaldte store styrke.

For i nogen grad at bedre de i sanitær henseende meget betænkelige forholde er ved forskjellige anledninger tillatt anvendt tilsammen kr. 7 300,00 til provisoriske spiseskur og bedring av underbringelsesforholdene.

2. Bedring av telefonforholdene.

Kommandanten har fremholdt nødvendigheten av at bygge egen permanent dobbeltlinje fra Tønsberg til Haaøen. Den gamle linje har nemlig til stadighet været overbelastet og desuten upaalidelig, da kabelen over Haaøsundet er daarlig. I storm og uveir hænder det ofte, at linjen er brutt. Til ny linje er tillatt anvendt kr. 2 200,00 til disposition.

Til bygning av permanent feltlinje mellem postene paa Maagerø og Haaøen, hvor tidligere privatledning er benyttet, er medgaat kr. 400,00.

3. Vandforsyning.

Vandforsyningan paa Haaøen, Tønsberg befæstninger, har været utilstrækkelig om vinteren. For at øke en av cisternenes vandtilsig er tillatt anvendt kr. 200,00, hvorhos kommandanten er bemyndiget at leie vandbaat i den utstrækning det blir paakrævet.

4. Elektriske motorer.

Paa grund av den økede verkstedsdrift under nøitralitetsvernet er tillatt anskaffet 5 mindre elektriske motorer til et samlet kostende av ca. kr. 3 000,00.

5. Elektrisk lys.

Efter et fra Nøtterø kommune indkommet tilbud om at føre en høispændt elektrisk ledning til Haaøen under Tønsberg befæstninger med transformator sammesteds er — med det nuværende saavelsom det fremtidige behov i heromhandlede forsvarsomraade for øie — sluttet kontrakt om leie av kraft til de paa Haaøen værende etablissementer, befals- og funktionærboliger m. v.

Til anlæg av fornødent lavspændingsnet og indlæg av lys m. v. er tillatt anvendt et beløp av ca kr. 5 000,00 til dækning av den del av anlægget, som er direkte foranlediget av nøitralitetsvernstjenesten, saaledes indlæg av lys i magasiner, kaserner, kommandopladser og utebelysning m. v.

c) Kristiansands befæstninger.

1. Proviantmagasinet Odderøen.

I 1915 blev opført et proviantmagasin paa Odderøen. Kommandanten har fremholdt nødvendigheten av, at veien som fører frem til magasinet omlægges, da den er meget steil og gaar gjennem sumpig terræng. Hertil er tillatt anvendt anslagsvis kr. 1 000,00.

Ved samme magasin har det været paakrævet at opføre et skur for ledig emballage, kul og ved for kontorene samt lokum for magasinbetjeningen, hvortil er tillatt anvendt kr. 1 800,00.

2. Vakthytte for signalpost.

Til opførelse av vakthytte for signalposten paa Flekkerø er anvendt kr. 250,00.

3. Indredning av haubitsmagasinet.

For at gjøre haubitsmagasinet bedre egnet til underbringelse av mandskaper har kommandanten foreslaat, at der anbringes et solid plankegulv i magasinet, samt at sengesteder anskaffes. Forslaget blev anbefalt av divisionslægen og forsvarschefen i Kristiansand. Utgiften blev anslaat til kr. 3 600,00.

4. Militært bakeri, Odderøen.

Kommandanten har med tilslutning av forsvarschefen i Kristiansand, generalstaben og Kommanderende General foreslaat, at der paa Odderøen av hensyn til fæstningens krigsberedskap snarest mulig bør opføres en mindre bakerovn, saaledes at fæstningen — om den blir avskaaret fra forbindelse med divisionen og distriktsintendanturen — kan klare at bake sit brød selv. Hertil er tillatt anvendt kr. 9 000,00.

5. Underbringelse i bombesikre rum.

Den nu paagaaende krig har vist, at kanonbetjeningen paa befæstningene saavidt mulig maa kunne underbringes i bombesikre rum i umiddelbar nærhet av skytset. Saadanne rum har kunnet indredes paa Odderøen for haubitsbatteriets samt de 21 cm. kanoners betjening i allerede anlagte tunneller og haubitsbatteriets voldgang, jfr. st. med nr. 10 for 1914, side 10. Kommandantens forslag er tiltraadt av generalinspektørene for fæstningsartilleriet og ingeniørvaabnet, generalstaben og Kommanderende General. Det av distriktsingeniøren utarbeidede overslag lyder paa kr. 9 700,00 der er tillatt anvendt for indredningsarbeider til underbringelse for befal og én avløsning av skytsbetjeningen.

6. Telefonforbindelsen mellem Odderøen og Kristiansand.

Kommandanten har foreslaat at der lægges 2 nye telefonledninger fra Kristiansands telefoncentral til Odderøen, idet den ene linje, som nu findes er overbelastet. Hertil er tillatt anvendt kr. 300,00.

7. Bedring av magasinforholdene.

Magasinforholdene ved Kristiansands befæstninger er paa grund av ekstraordinære garnisonsavdelingers og nye reserveavdelingers opsætning blit sprængt. For at skaffe fornøden plads er opført nyt geværmagasin og omindredning av det nuværende magasin. Utgiften hertil blev anslaat til kr. 10 000,00, som man overensstemmende med fæstningsartilleriets og ingeniørvaabnets anbefaling har tillatt anvendt.

8. Reparation av minemagasinet i Marviken.

Ved en i minemagasinet stedfunden utidig sprængning blev dette delvis ødelagt. Da den forvoldte skade var en følge av nøitralitetsverns-tjenesten er utgiften ved reparationen ca. kr. 5 000,00 tillatt anvendt.

9. Latriner. Odderøen.

Latrineforholdene paa Odderøen har ikke været tilfredsstillende og i overensstemmelse med de sanitære krav. Man har derfor til bedring av forholdene tillatt anvendt kr. 1 500,00.

10. Smie.

Nøitralitetstjenesten stiller store krav til mineavdelingenes verkstedsdrift. Man har derfor i overensstemmelse med fæstningsartilleriets og generalinspektøren for ingeniørvaabnets anbefaling fundet det paakrævet at skaffe minedetachementet det nødvendige verkstedsrum ved at utskille smien fra arbeidsmagasinet og indredet den derved ledigblevne plads til verkstedsrum. Det er derved blit nødvendig at opføre en ny smiebygning, der av hensyn til ildsfare er opført av cementhulsten. Bygningens kostende er kr. 1 500,00.

11. Kjøp av marketenteribygning.

For paa betryggende maate at faa opbevart de forholdsvis store beholdninger av leir og kvartermateriel, som nu er samlet paa befæstningene, er overensstemmende med forsvarschefens anbefaling tillatt indkjøpt Kristiansands bryggeris marketenteribygning for kr. 1 200,00.

12. Kjøkken, Odderøen.

Det gamle kjøkken paa Odderøen er for litet for feltforhold og i hygienisk henseende

utilfredsstillende. Det egner sig heller ikke til utbedring for vinterbruk. Man har derfor efter henstilling fra sanitetschefen og fæstningsartilleriet tillatt opført et nyt kjøkken beregnet til kr. 14 000,00.

13. Vandforsyning, Odderøen.

For at faa et reservebassin i tilfælde forbindelsen med byens vandverk avbrytes har den til vandverket givne bevilgning maattet overskrides med kr. 4 800,00. (Jfr. St. meddelelse 1916 side 20 angaaende forføininger til hævdelse av rikets nøitralitet).

14. Brandslukningsapparater.

En paa befæstningene pludselig opstaat brand blev slukket ved tilstedeværelsen av ekstinktører uten at nogen skade blev forvoldt.

I anledning av disses udmerkede nytte og under hensyntagen til befæstningenes utilstrækkelige slukningsmateriel har man tillatt anvendt kr. 1500,00 til indkjøp av ekstinktører.

15. Til triangulering av fastmerkene

er medgaat ca. kr. 700,00.

Desuten er rekognoscering vedrørende bestrykning og belysning av minefeltene ved Kristiansand utført.

d) Bergens befæstninger.

1. Underbringelse m. v.

Til utbedring av underbringelsesrum for dækningsavdelingene, anbringelse av landgangsbrygge ved Haaøavsnittets utposter samt til diverse mindre arbeider, foranlediget ved nøitralitetsvernet er tillatt anvendt tilsammen kr. 4 825,00.

2. Tunneller for krigsunderbringelse.

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 26 for 1915 side 36, blev av Stortinget i 1915 bevilget kr. 20 000,00 til tunneller for krigsunderbringelse ved Bergens befæstninger. Dette beløp er paa det nærmeste medgaat udelukkende til sprængningsarbeidene. Forat tunnellerne kan virke efter sin hensigt har fæstningsartilleriet foreslaat at de nødvendige resterende arbeider snarest utføres. Disse arbeider blev anslaat til kr. 25 000,00. Man har av hensyn til fæstningenes krigsberedskap fundet det paakrævet, at hernævnte arbeider snarest blev fuldført, hvilket er anslaat at koste kr. 25 000,00.

3. Telefonforbindelsen mellem Bergens befæstninger og marinens bevogtningsfartøier.

Telefonforbindelsen mellem den av marinen etablerte bevogtning i Haaøavsnittet og befæstningene foregaar dels pr. felttelefonlinje, dels ad rikstelefonens linje til Haaøen. Denne ordning har vist sig at være meget usikker, hvorfor man istedet har maattet bygge en permanent linje mellem Haaøen og bevogtningsfartøiene ved Lyseknap og Bognø. Anslaat utgift kr. 3 800,00.

4. Kjøkkener i Herløavsnittet.

I august 1914 blev der ved utbedring av skrøpelige stenhytter og bordskur opført 3 provisoriske kjøkkener paa Skarvø, Ypsø og Lamø. Kjøkkenerne er senere blit kondemnert paa grund av fugtighet og rotter, hvorfor 3 nye kjøkkener til et samlet kostende av kr. 1500,00 har maattet opføres.

5. Latriner for Kvarven og Haaøen.

Under de nuværende forhold har det været aldeles utilstrækkelig med latriner paa Haaøen og Kvarven. Da forholdene i længden var uholdbare har man maattet anvende kr. 4 000,00 til bedring av disse forhold.

6. Arrestlokaler.

Under nøitralitetsvernet har det paa grund av manglende arrestrum ved Bergens befæst-

ninger været vanskelig at faa eksekvert ilagte straffe.

Der er derfor av disciplinære hensyn tillatt anvendt kr. 11 000,00 til opførelse av et arrestlokale paa Skarvø for de ytre befæstninger og et paa Kvarven for de indre befæstninger.

7. Hus for dampsprøite og brandmateriel i Gravdal.

Dampsprøiten har tidligere staat i et rum i en bygning, der nu er flyttet til Kvarven som ekserserhus.

Dampsprøiten har derfor midlertidig maattet anbringes i et provisorisk halvtakskur, der ikke kan opvarmes, en ordning som er meget utilfredsstillende, hvorfor et mindre sprøitehus til kr. 3 800,00 har maattet opføres.

8. Veianlæg ved Smøraas.

Under sin regimentsamling i Bergen har 3dje sappørkompani utført ovennævnte veianlæg, der er av betydning for byens forsvar. Utgiftene har utgjort ca. kr. 1 000,00.

9. Bolig Follesø signalstation.

Personellet ved denne signalstation blev tidligere privat indkvartert, men blev opsagt til fraflytning paa grund av eierens sykelighet.

Da nogen anden hensigtsmæssig indkvartering ikke kunde opdrives, er tillatt anskaffet en flytbar lemmebarakke til kr. 1 200,00 samt leiet en mindre tomt til barakkens opsætning.

10. Elektrisk lys og kraft til Bergens indre befæstninger.

Paa derom indsendt andragende har departementet under 29de mars 1916 tillatt Askøen kommune at lægge en høispændt kraftledning over Bergens befæstningers grund ind til Kvarvepynten for videreføring til Askøen.

Herved hadde man for militæretaten opnaadd fordelen av at faa en elektrisk ledning fra en betydelig kraftkilde lagt over Gravdal og Kvarven uten anden utgift end til eventuelle transformatorer og til nettet fra disse.

Av hensyn til de av kommunen straks efter igangsatte anlægsarbeider maatte foreløbig indtil kr. 9 800,00 stilles til disposition til anskaffelse og opførelse av de for befæstningene nødvendige transformatorer.

Kommandanten paa Bergens befæstninger fremkom derefter med tilslutning av 4de distriktskommando og generalinspektøren og chefen for fæstningsartilleriet utover høsten med flere forestillinger angaaende det saavel militært som økonomisk fordelagtige i — under henseen til de høie og stadig stigende priser paa alle brændselsmaterialer — snarest mulig at faa installert elektrisk lys og kraft i de forskjellige avsnit inden de indre befæstninger.

Det er av meget stor betydning at kunne skaffe befæstningene elektrisk lys baade av hensyn til deres krigsberedskap og til oplysning av kommandopladser og overdækte rum under krigsforhold.

Da det desuten maatte ansees i høi grad ønskelig for at mindske brandfaren saavelsom av sanitære og økonomiske grunde om mulig allerede under nøitralitetsverntjenesten at kunne gaa over til elektrisk belysning i underbringelsesrummene, har man i løpet av høsten 1916 approbert de fra befæstningene fremkomne forslag, hvorefter man avsnit for avsnit kunde gaa over til anvendelse av elektrisk lys i de forskjellige etablissementer og elektrisk kraft til drift av lyskastere og torpedobatterier samt av den for tiden forcerte verkstedsvirksomhet.

Til anskaffelse og installation av det fornødne lavspændingsnet og kabler med lamper, motorer etc. samt til selve anlægsarbeidet, hvilket er utført av befæstningenes signalavdeling, antages ialt at ville medgaa

for Gravdal	kr.	11 000,00
« Hestviken	«	6 500,00
« Kvarven	«	21 500,00
« Wallemsviken	«	1 500,00
« Hellenbatteriet	«	13 900,00
samt for øvre og nedre Sandviksfjeld	«	5 000,00

Med de nuværende høie kul- og oljepriser for øie antages det hele anlæg at være indspart paa mindre end 1 aar.

11. Overdækning av lave orografer for Kvarven og Hellen.

De ved Bergen herskende veirforhold gjør, at taake ofte lægger sig over de høitliggende batterier, hvorfor fæstningens lave orografer, der som regel ikke naaes av de høitliggende taakebanker, spiller en vigtig rolle i forsvaret saa meget mere som de ogsaa egner sig som fremskutte orografer ved disig luft foran batteriene.

Orografene, der er udækkede ligger saaledes til, at de under en kamp er utsat for at bli ødelagt.

Man har derfor maattet indsprænge orografstandpladsene i fjeldet snarest mulig.

Anslagsvis utgift kr. 30 000,00.

12. Provisoriske minespærringer ved Bergen.

For at dække indløpene til Søndre Byfjord syd- og vestenfra er provisoriske minespærringer anlagt ved Lerø og Færo, idet marinens hurtige minefabrikation har muliggjort dette anlæg. Til Lerø er som bestrykningsskyts avgit 2 stkr. 65 mm. kanoner fra marinen; til Færø er flyttet de 2 stkr. 65 mm. kanoner fra nedre Sandviksbatteri.

Som lyskastere til Lerø og Færø er midlertidig disponert 2 av hærens transportable lyskastere. Da Færø trænger sterk lyskaster er i Amerika bestilt en 90 cm. Denne vil med de fornødne ingeniørarbeider komme paa ca. kr. 28 000,00.

Utgiftene til de øvrige foranstaltninger kan endnu ikke opgives.

e) Agdenes befæstninger.

1. Telefonforbindelse mellem Agdenes befæstninger og bevogtningsfartøiene.

Agdenes befæstninger har tidligere maattet benytte rikstelefonen for at faa forbindelse med befæstningenes fremskutte bevogtningsfartøier. Denne ordning har vist sig usikker.

Kommandanten har derfor foreslaat at der etableres egne linjer fra Agdenes central til Løkhaug og fra Hasselviken til Frængen. I betragtning av den avgjørende betydning en betryggende telefonordning har for en effektiv bevogtningstjeneste, er tillatt anvendt kr. 1 600,00 i heromhandlede øiemed.

2. Gjennemgang, Agdenes befæstninger.

Overensstemmende med kommandantens forslag har man for at holde uvedkommende borte fra befæstningsomraadet samtykket i at samtlige bruksrettigheter til en sti, der fører gjennem befæstningene indløses, og at der hertil anvendes kr. 1 650,00.

3. Indredning av dækningstunneller.

Til indredning av 4 dækningstunneller har man av hensyn til befæstningenes krigsberedskap under den nuværende situation tillatt anvendt kr. 600,00.

Da indgangsdørene til krigsunderbringelsestunnellene ved de 15 og 21 cm. batterier under et bombardement kan bli utsat for en voldsom paakjending fra eksploderende granater, har det været nødvendig at anvende kr. 4 000,00 til anbringelse av solide jerndører foran disse indganger.

4. Indredning og vedlikehold av nøitralitesvernets bygninger.

Til indredning av en av fæstningslasarettets flytbare barakker for vinterbruk er tillatt anvendt kr. 1 200,00.

Til vedlikehold av de av nøitralitetsvernet benyttede bygninger er anvendt kr. 500,00.

5. Faste signalstationer.

Paa et saa veirhaardt sted som Agdenes har det været nødvendig at utstyre signalstationene paa sjøfronten med beboelseshus. Hertil er for 2 faste signalstationer anvendt kr. 8 000.00.

6. Indvendig paneling m. v. av 4 batterikommandopladser.

For i det veirhaarde klima paa Agdenes overhodet at kunne benytte kommandopladsene om vinteren har det været nødvendig at forsyne disse med indvendig paneling, maling og gulvbelæg. For de 4 batterikommandopladser samt hovedkommandopladsen er hertil medgaat kr. 3 400,00.

7. Skur paa Brettingsbryggen.

Dampskibsbryggen paa Brettingen er meget utsat for veir og vind; sjøsprøiten staar i haardt veir langt indover bryggen og har ofte forvoldt skade paa proviant og materiel, da man ikke har noget skur paa bryggen.

For under den nuværende nøitralitetstjeneste at ha et sikkert opbevaringssted paa bryggen for proviant og materiel er anvendt 1 000,00 til et passende skur.

8. Torvsjaa—Hysnes.

For paa en hensigtsmæssig maate at kunne opbevare den torv, der skjæres i Agdenes befæstningers torvmyr er der tillatt anvendt kr. 4 500,00 til en torvsjaa. Paa denne maate opnaar man under de nuværende vanskelige forhold at spare paa befæstningenes mobiliseringsbeholdning av kul.

9. Gjenopførelse av nedbrændt vaktstue.

Under nøitralitetsvakttjeneste paa Agdenes nedbrændte vaktstuen paa Brettingen totalt den 24de december 1915 under en sterk storm.

Uheldet tilskrives sterk fyring i forbindelse med den ved blæsten frembragte sterke træk.

Der var intet at bemerke ved husets byggemaate, da denne var i overensstemmelse med landets almindelige bygningslov.

Til bygningens gjenopførelse er medgaat kr. 4 500,00.

10. Nye telefonforbindelser.

Agdenes befæstninger har faat bemyndigelse til at lægge telefonlinjer Agdenes – Løkhaug og Hasselviken – Frængen. Teleforfonbindelsene var her meget utilfredsstillende. Utgiften ca. kr. 1 600,00 indspares ved at nattjenesten paa de private centraler ophører.

f) Stjørdalens befæstninger.

Latriner.

Ved det nye barakkeetablissement haves intet latrine, hvorfor kr. 1 400,00 til opførelse av latrine med pissoir har maattet anvendes.

g) Værdalens befæstninger.

Nettinggjærde ved opgangen til galleriene.

Opgangen til galleriene er om vinteren saa belagt med issvul, at mandskapene ved op og nedstigning let mister fotfæstet, hvorfor generalinspektøren og chefen for fæstningsartilleriet under en inspektion paa foranledning at et indtruffet uheld straks beordrede ovennævnte gjærde opsat.

h) Kongsvinger befæstninger.

1. Bakerovner m. v.

Generalstaben med tilslutning av Kommanderende General har uttalt at det for befæstningenes forpleining under krig er paakrævet at skaffe bakerovne og saltkummer for nedlægning av kjøtt. Heromhandlede arbeider er anslaat til kr. 9 600,00.

2. Veien Trætbraaten—Odalsverk.

Anlægget av denne vei er av alle autoriteter fremholdt at være av vital betydning for Kongsvinger-avsnittet.

Da arbeidet ikke kan forutsættes utført ved mobilisering eller naar saadan forestaar er kr. 11 000,00 anvendt til indkjøp av arbeidsredskaper, erstatning for jordskade m. v.

Arbeidet utføres av indkaldt nøitralitetsvern.

i) Badehus for nøitralitetsvernet Kristiansand og for Værdalens befæstninger.

Efter sanitetschefens forslag er tillatt anvendt kr. 6 000,00 til 2 mindre badehus for nøitralitetsvernet ved Kristiansand og kr. 7 000,00 til bad ved Værdalens befæstninger til bekjæmpelse av luseplagen, utøi og smittefare.

j) Magasinrum for reserveavdelingenes geværer.

For at fremme mobiliseringsberedskapet av de ved fæstningsartilleriet opsatte reserve-(dæknings) avdelinger har man foranlediget avsendt fornøden bevæbning til de befæstninger, hvor disse nu opsættes.

Til indredningsarbeider m. v. er i den anledning tillatt anvendt kr. 10 700,00.

k) Maskeringsarbeider paa befæstningene.

Til endel specielle maskeringsarbeider paa Kristiansand, Agdenes og Oscarsborg befæstninger er anvendt tilsammen kr. 2 500,00

Paa grund av situationen ihøst har man tillatt iverksættelsen av yderligere maskeringsarbeider. Opgave over de medgaaede utgifter, der var forutsat begrænset mest mulig, er endnu ikke indkommet, og vil derfor først kunne medtages paa næste aars opgave.

l) Moderne feltforskansninger Bergen, Kristiansand og Agdenes.

Væsentlig efter forbillede av den modelskanse, der blev utført av ingeniørtropper paa felttjenesteøvelserne 1916 har man foranlediget utført mindre skanser paa Bergen, Kristiansands og Agdenes befæstningers landfronter saaledes, at disse foruten at være led i frontenes forsterkning tillike skal tjene som model og til instruktion i feltbefæstning.

Opgave over utgiftene er endnu ikke indkommet.

m) Placering av lyskastere.

Til provisorisk placering av 2 av de til Kristianiafjordens fremskutte befæstninger bestilte 150 cm. lyskastere er stillet til disposition kr. 5 100,00. 1 lyskaster skal placeres paa Agdenes og 1 paa Tønsberg befæstninger, paa hvilke steder den ytre belysning er meget mangelfuld.

B. Garnisonssteder og ekserserpladser.

a) Kristiania.

1. Elektrisk lys i ridehusene samt opførelse av latrine paa Akershus fæstning.

Paa grund av stadig ind- og utrykning av nøitralitetsvernets avdelinger paa Akershus fæstning har kommandantskapet foreslaat

indlagt elektrisk lys i ridehusene og i gymnastiksalen paa fæstningen. Disse bygninger er ved mobilisering forutsat anvendt til indkvartering av soldater. Hertil er medgaat kr. 1 400,00.

Av samme grund har kommandantskapet foreslaat opført en større latrine for soldater paa Akershus. Man har av sanitære grunde fundet dette paakrævet og er hertil medgaat kr. 4 900,00.

2. Indredning av krigsskolens loftsetage.

Som en følge av det ekstraordinært store antal kadetter har det været forbundet med vanskeligheter at skaffe losji for alle kadetter i byen. Krigsskolen har derfor foreslaat, at der i skolebygningens loftsetage anordnes endel beboelsesrum for kadetter.

Man finder det paakrævet at der under de nu raadende forhold med ekstraordinær elevstyrke ved de militære skoler, befalskurser o. lign. haves endel rum til disposition for de militære skoler. Utgiften hermed har været kr. 7 600,00.

b) Gardermoen.

Reparation av bedehuset.

Av mangel paa plads maatte generalintendanten i nogen tid lagre korn i bedehuset. Herved blev dettes gulv trods provisorisk forsterkning ramponert. Utgiftene ved reparationen er beregnet til kr. 600,00.

c) Jørstadmoen.

1. Sanitære foranstaltninger.

Til avhjælpelse av endel av sanitetschefen paapekte mangler i sanitær henseende paa Jørstadmoen (interneringsleiren), har 2den division foreslaat, at det derværende bad indredes for vinterbruk samt at der foretages endel mindre reparationsarbeider ved de av den internerte styrke benyttede bygninger.

Overensstemmende med ingeniørvaabnets forslag er tillatt anvendt kr. 2 750,00 hertil.

2. Elektrisk lys.

I interneringsleiren er der hittil til den utvendige og indvendige belysning anvendt oljelamper. I terminen 1915—1916 er hertil medgaat ca. kr. 6 000,00. Med de høie priser er det at forutse at belysningen i indeværende termin vil falde endnu dyrere.

Av hensyn hertil og av hensyn til brandfaren ved de hittil benyttede belysningsmidler samt av hensyn til bevogtningens effektivitet, har 2den division foreslaat, at der indlægges elektrisk lys paa Jørstadmoen.

Departementet, der med 2den division er enig i ønskeligheten av under de nuværende forhold at ha elektrisk lys paa denne eksercerplads, har overensstemmende hermed tillatt anvendt kr. 8 500,00 i heromhandlede øiemed.

d) Hvalsmoen.

Indkvartering av rekrutstyrken.

Paa grund av vernepligtsalderens sænkning blev der til Søndenfjeldske ingeniørregiments rekrutskole indkaldt 2 aarsklasser i 1916, tilsammen ca. 1 100 mand. Da denne styrke ikke kunde skaffes underbringelse i regimentets barakker tillotes radiomagasinet indredet til indkvartering for en utgift av kr. 850,00.

e) Fredrikstad.

Ved Smaalenenes infanteriregiment nr. 1 ekserserte i 1916 2 rekrutaarsklasser. Tøihuset blev derved saa sterkt belagt, at de derværende vaskeanordninger for soldater paa langt nær ikke strak til. Overensstemmende med regimentets forslag er tillatt anvendt kr. 1 200,00 til utvidelse av vaskeanordningene.

f) Kristiansand.

1. Indkjøp av pigtraad.

Til indkjøp av pigtraad er overensstemmende med forslag fra forsvarschefen i Kristiansand tillatt anvendt kr. 420,00.

2. Nøitralitetsvernets vandforsyning.

Forsvarschefen i Kristiansand har foreslaat, at der lægges springvandledning ombord i losjiskibet «Desideria», der anvendes til underbringelse av nøitralitetsvernets soldater. Ferskvand ombord er hittil blit skaffet ved hjælp av en vandbaat. Der er stillet kr. 550,00 til disposition for denne foranstaltning, der baade er bedre og billigere i længden.

Likeledes er tillatt anvendt kr. 325,00 til springvandledning for en av avdelingene paa landfrontene, hvor tidligere en mindre tilfredsstillende brønd har været benyttet.

3. Vinterindredning.

Til forskjellige utbedringsarbeider ved de bygninger, der benyttes av nøitralitetsvernet, har man for at gjøre dem skikket for vinterbruk, tillatt anvendt kr. 1 850,00.

4. Indkjøp av sandsækker.

De sandsækker, der høsten 1914 blev anskaffet til Kristiansands forsvar var efter at de har ligget ute i 2 aar saa medtatte, at de ikke gav nogen paalidelig beskyttelse.

Man har derfor tillatt 3dje division at anskaffe ca. 2 000 nye sækker, der holdes lagret til bruk i paakommende tilfælde. Til anskaffelsen er medgaat ca. kr. 1 600,00.

5. Reparation av 1ste bergbatteris stalde. Kongens verft.

Til reparation av ovennævnte stalde er tillatt anvendt kr. 2 500,00.

g) Gimlemoen.

1. Elektrisk lys.

Efterat det for nøitralitetsvernets avdelinger hadde vist sig nødvendig at gaa til en væsentlig utbedring av en del av etablissementet paa Gimlemoen og indrede dette for vinterbruk, fandt man det under de nuværende forhold — da soldater av nøitralitetsvernet er inde aaret rundt — nødvendig at gjøre bygningene mere ildsikre og sanitære ved indlægning av elektrisk lys.

Man gjorde ogsaa herved regning paa en ikke ubetydelig aarlig besparelse i de ordinære utgifter til belysning.

Til installering av elektrisk lys i etablissementene og til ydrebelysning inden leiren er stillet til disposition indtil kr. 5 000,00.

2. Utbedring av barakker.

Barakkerne paa Gimlemoen er daarlige og gamle og har i paavente av, at pladsen muligens skal forlates ikke været saa godt vedlikeholdt som man ellers vilde gjort.

Da man under det nuværende nøitralitetsvern er nødsaget til altid at holde tropper paa Gimlemoen og naarsomhelst maa være forberedt paa at forsterke disse har man tillatt anvendt kr. 20000,00 til barakkernes utbedring.

3. Utbedring av officerstalden.

Da officerstalden, hvor de paa Gimlemoen nødvendige heste opstaldes, ikke er beregnet for vinterbruk, er anvendt kr. 1 100,00 til staldens utbedring.

4. Lys og brænde til soldathjemmene paa Gimlemoen og Odderøen.

Soldathjemmene paa Gimlemoen og paa Odderøen under Kristiansands befæstninger er saalænge den nuværende situation varer tilstaat frit lys og brænde, forat hjemmene skal kunne være istand til at holde driften gaaende ogsaa til de tider, da mandskapsstyrken og dermed omsætningen er for liten til at kunne faa budgettet til at balansere.

h) Maldesletten.

1. Vinterindredning.

Av hensyn til nøitralitsvernets ordning har det været nødvendig at henlægge rekrutskolen for Vesterlen infanteriregiment nr. 8 delvis til vintertid. 3dje division har frem-

holdt nødvendigheten av at mandskaps- og underofficersrummene av denne grund utstyres med ovner.

Overensstemmende med generalinspektøren for ingeniørvaabnets forslag har man tillatt anvendt kr. 7 000,00 i dette øiemed.

2. Leie av sykehus.

Under nøitralitetsvernstjenesten har de hyppige ind- og utrykninger m. v. av avdelinger paa Maldesletten medført, at et derværende leiet lægevisitationsrum praktisk talt har maattet beslaglægges aaret rundt. Som ekstragodtgjørelse herfor er husets eier tilstaat for aarene 1914, 1915 og 1916 tilsammen kr. 300,00.

i) Bømoen — Tvildemoen.

Høi- og halmmagasin.

4de division har fremholdt som absolut paakrævet at der paa ovennævnte ekserserpladser til enhver tid er lagret en beholdning av høi og halm, tilstrækkelig for den første mobiliseringstid. Saadan som forholdene nu er kan man resikere at staa uten beholdninger omtrent halvparten av aaret. Generalintendanten har erklært sig enig heri. Kommanderende General og generalstaben har anbefalt at arbeidet med opførelse av de hertil nødvendige magasiner blir iverksat snarest mulig. Overensstemmende hermed og med ingeniørvaabnets forslag er tillatt anvendt kr. 15 600,00 i heromhandlede øiemed.

j) Bergen.

Elektrisk lys i Søndre Bergenhus infanteriregiment nr. 9's magasin paa Koengen.

Da det under de nuværende forhold med ind- og utrykning av nøitralitetsvern m. v. aaret rundt ansaaes mindre forsvarlig at færdes og arbeide i ovenstaaende regiments magasiner ved lampelys, er anvendt kr. 1 750,00 til indlægning av elektrisk lys i det av Bergens og Nordhordlands bataljoner benyttede gamle magasin.

k) Ulven.

Utbedring av bebyggelse m. v.

Paa Ulven har der under nøitralitetsvernet til stadighet været forlagt tropper. Med den knappe vedlikeholdsbevilgning har det ikke været mulig at vedlikeholde etablissementet ordentlig.

For at rette paa de værste mangler er tillatt anvendt kr. 10 000,00 som ekstraordinært tilskud til vedlikeholdsbevilgningen samt yderligere til halmskur, latriner og gjødselkum kr. 8 100,00.

l) Hommelvik.

Indkvartering av vaktstyrken.

Indkvarteringsforholdene for interneringsvakten i Hommelvik viste sig saa mangelfulde med de lokaler, som kunde faaes leiet, at man i tilslutning til vaktchefen og 5te distriktskommando ansaa det som den eneste utvei for at skaffe en i hygienisk henseende tilfredsstillende underbringelse at erhverve det ene leiede lokale til eiendom.

Herved kom militæretaten i besiddelse av en hel bygning, tilhørende «Arbeiderforeningen» og bra skikket for øiemedet, idet man som eier kunde foreta de nødvendige indredningsarbeider.

Kjøpesummen for bygningen utgjør kr. 4 000,00. Grunden er leiet.

I kontrakten herom er med grundeieren truffet overenskomst angaaende dennes kjøp av huset, naar militæretaten ikke længer har bruk for det.

Til nødvendige utbedrings- og indredningsarbeider er anvendt ialt kr. 3 000,00.

m) Værnes.

Interneringsforanstaltninger.

Da man under den i høst opstaaede konflikt med Tyskland næret begrundet frygt for at den paa hjælpekrydseren «Berlin» internerte besætning — i tilfælde av et brudd med Tyskland — vilde sænke det værdifulde skib, lot departementet træffe de nødvendige foranstaltninger til at skibets besætning med kort varsel kunde bli internert paa Værnes ekserserplads.

Der blev bestemt indlagt elektrisk lys i de for en saadan internering eventuelt bestemte barakker omliggende omraade, —

der blev indkjøpt det for opsætning av indhegning om interneringsomraadet nødvendige materiale —

samt forøvrig truffet de nødvendige forføininger til at indhegningen paa korteste varsel kunde reises.

Utgiftene beløper sig til ca. kr. 23 500,00.

n) Altengaard.

Utbedring av bebyggelse.

Til vinterindredning av den barakke, som sikkerhetsvakten paa Altengaard benytter, er overensstemmende med forslag fra 6te division tillatt anvendt kr. 2 100,00.

Ved sikkerhetsvaktens forsterkning paa Altengaard blev det nødvendig at forsyne de kjøkkener. som brukes av denne med indvendig panel. Hertil er medgaat kr. 1 500,00.

Da man i rekrutskolen 1917 skal ha 2 aarsklasser inde til tjeneste paa Altengaard er det nødvendig ogsaa at kunne benytte loftsetagen i hovedbygningen til indkvartering. Til indredningsarbeider i forbindelse med en reparation av taket, er medgaat kr. 5 300,00.

o) Nyborgmoen.

1. Indredning av bygninger til vinterbruk.

Til forlægning av sikkerhetsvakten paa Nyborgmoen har det været nødvendig at indrede 4 barakkerum og 1 kjøkken til vinterbruk. De hermed forbundne utgifter har utgjort ca. kr. 4 500,00.

2. Kvernhus.

For under alle forhold saa vidt mulig at kunne sikre avdelingene paa Nyborgmoen det nødvendige mel til brødbakning er anvendt kr. 3 600,00 til opførelse av et kvernhus paa ekserserpladsen.

p) Indgjærding av broer.

Til anbringelse av gjærdestolper eller huller for saadanne ved endel broer, som i tilfælde av mobilisering skal indgjærdes, er efter forslag fra generalstaben og Kommanderende General anvendt ca. kr. 1 200,00.

III. Anskaffelser m. v.

1. Vedrørende intendanturen.

De i tidligere meddelelser omhandlede forcerte anskaffelser og oparbeidelser av beklædnings- og utrustningsgjenstande har fremdeles paagaat.

Paa grund av vaabenøvelsernes delvise henlæggelse til den kolde aarstid og paa grund av den økede mandskapsstyrke er der gjort yderligere anskaffelser av senge- og kvarterutstyr.

Der er saaledes anskaffet:

Ca.	14 000 uldtæpper til ca. .	kr.	180 000,00
«	10 000 m. buldan til madrasser og hodepuder ca. .	«	125 000,00
«	zinkbøtter og andre kvartersaker ca.	«	16 000,00
«	25 000 m. teltduk ca. . .	«	30 000,00

Endvidere er anskaffet ca. 175 000 m. (ca. kr. 100 000,00) strie til forarbeidelse av sandsækker ved mobilisering.

Til økning av armeens beholdning av skiutstyr er anvendt ca. kr. 50 000,00.

Til flyvevæsenet er fra England indkjøpt flyvedragter for vinterbruk for ca. kr. 9 000,00 og er der til anskaffelse av skindutstyr til Finmarkens bataljon anvendt ca. kr. 10 000,00.

Proviant- og furagebeholdningene i 6te division er øket til 60 dages behov ved mobilisering og fordelt utover i distriktene. Hertil er leiet de nødvendlge lagerrum.

Beholdningene av proviant og furage forøvrig er derhos supplert i den utstrækning dette har kunnet la sig gjøre.

Der er truffet yderligere foranstaltninger for bedst mulig at tilfredsstille de hygieniske krav ved nøitralitetsvernets avdelinger ved at de oprindelige provisorisk anordnede sengesteder delvis er omgjort, og at der til enkelte avdelinger i nøitralitetsvernet er anskaffet endel jernsenger. Departementet har derhos latt utgaa bestemmelse om, at der skal utleveres haandklær av det offentlige saaledes at hver mand i nøitralitetsvernet ved siden av sit private haandklæde faar et saadant til bruk hver uke, samt at vask av de til nøitralitetsvern indkaldte soldaters haandklær og undertøi skal utføres ved avdelingenes forsorg og paa militæretatens bekostning.

Vaskevandsfater er derhos utlevert i noget større utstrækning end tidligere, og der er anskaffet haarklipningsmaskiner med steriliseringskar i et antal av 1 à 2 pr. kompani.

2. Vedrørende sanitetet.

a) Røntgenrør.

Da der kun fandtes ubetydelige beholdninger av røntgenrør her i landet, saaledes at man under krig meget snart vilde staa fast, er der efter forslag av sanitetschefen avsluttet kontrakt med et firma i Kristiania om at holde 100 røntgenrør paa lager for sanitetet mot en godtgjørelse av kr. 1 200,00 aarlig.

b) Fotpleievæsker.

Efter at prøver var anstillet paa forhaand er kr. 2 700,00 stillet til sanitetschefens disposition til anskaffelse av 1 500 fotpleievæsker for infanteriavdelingenes befal, specielt for tropchefene. Disse vil derved sættes istand til at behandle mindre fotskader. Til forsyning av væskerne med medikamenter er desuten tillatt anvendt kr. 1 000,00 som er bestemt postert paa den ordinære sykeforpleiningskonto (kap. 4 titel 3).

c) Transportable desinfektionsovne og desinfektionsapparater.

For effektivt at kunne motarbeide smitsomme sygdomme blandt de indkaldte tropper kræves desinfektionsovne til desinfektion av smittet tøi. I større byers nærhet kan derværende faste desinfektions-anlæg benyttes.

Da man under feltforhold ikke kan regne med disse anlæg, har man fundet at maatte anskaffe 5 transportable desinfektionsovne av den model, som brukes i den tyske hær. Utgift kr. 15 000,00.

Desuten har sanitetschefen faat bemyndigelse til at anskaffe til prøve 2 transportable desinfektionsapparater fra England. Pris tilsammen ca. kr. 7 500,00.

d) Reservemateriel for feltlæger.

Det meste av det materiel som trænges faaes i landet, men enkelte metaller maa kjøpes utenlands. Hertil er stillet til disposition kr. 600,00.

e) Drikkevandstilberedere.

For til enhver tid at kunne skaffe større troppesamlinger brukbart drikkevand trænges specielle apparater, som renser vandet. Til anskaffelse av 2 saadanne apparater fra utlandet er — til prøve — tillatt anvendt kr. 11 700,00. Lignende apparater anvendes i de fleste fremmede armeer.

f) Termostater, sterilisatorer, operationsborde.

Til indkjøp for etappesykehusene er tillatt anvendt kr. 1 500,00 til termostater, som anvendes til bakteriologiske undersøkelser og sterilisatorer til bruk ved mindre operationer

og til sterilisation av bandager. I beløpet indgaar desuten anskaffelse av endel operationsborde.

g) Jernbanesanitetsvogn.

Til indredning av en jernbanevogn til sanitetsvogn er kr. 3 000,00 stillet til raadighet. Vognen er avgit av statsbanerne til dette øiemed.

h) Forsendelsesemballage for infektiøst materiale.

Skal materie, blod, bakteriekulturer og lignende sendes uten fare maa anvendes speciel emballage, som ikke var at faa her i landet. Sanitetschefen er derfor blit bemyndiget til at gjøre indkjøp derav fra utlandet for kr. 2 500,00.

i) Transportable røntgenapparater.

Ved kgl. resolution av 26de august 1916 er bestemt:

«Til indkjøp av 2 transportable røntgenapparater stilles kr. 28 000,00 til raadighet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.»

Gjenpart av den til grund for resolutionen liggende indstilling, hvortil man tillater sig at henvise, vedlægges som trykt bilag (bilag 4).

j) Bakteriologisk materiel.

I skrivelse av 25de september 1916 indsendte sanitetschefen til departementet en forestilling om, at der trænges bakteriologisk materiel — mikroskoper, bakteriologiske kasser, formalin, desinfektionsapparater, termostater — ved divisionsstabene og befæstninger. Kr. 16 000,00 blev stillet til raadighet til kjøp herav.

k) Tetanus-(stivkrampe)serum.

Sanitetschefen hadde i november 1916 meddelt, at det paa grund av den alvorlige situation paa den tid var nødvendig at sikre landet større beholdning av stivkrampeserum. Som følge herav blev sanitetschefen bemyndiget til at kjøpe saadant serum fra Danmark for kr. 10 000,00.

l) Medikamentbeholdninger for felt til 4de og 6te division.

Der har tidligere været avsluttet kontrakter med et apotek i Bergen om at holde tilstrækkelige medicinbeholdninger for 4de division ved mobilisering, men disse har efter Bergensbranden ikke kunnet opretholdes.

Heller ikke apotekene i 6te divisionsdistrikt har kunnet paata sig at holde tilstrækkelige lager av medikamenter for divisionens behov.

Sanitetschefen er derfor blit bemyndiget til med A/S Apotekernes laboratorium at avslutte overenskomst om at holde depot i Bergen og 6te division med en aarlig utgift av tilsammen kr. 4 775,00.

m) Frivillige foreningers oparbeidelse av sanitetsmateriel.

De frivillige hjælpeforeninger for sanitetet i krig er paany gaat igang med at arbeide op materiel av forskjellig slags — forbindingssaker, operationsfrakker, madrasser og putevar m. m. Foreningene utfører arbeidet gratis. Til indkjøp av materiale er kr. 10 000.00 stillet til raadighet.

n) Transportable barakker for sanitetet.

Man vil under krig paa forskjellige steder i landet faa bruk for transportable barakker, saaledes som sykehuse ved befæstningene og feltarmeen, for smitsomme sygdomme, for underbringelse m. v. Tidligere er bevilgningene til sanitetmateriel anskaffet endel saadanne barakker til fæstningslasarettene.

Sanitetschefen har sterkt fremholdt nødvendigheten av at der snarest skaffes flere flytbare barakker til bruk for sanitetet ved vore kystavsnit, hvor bebyggelsen er meget spredt og gjennemgaaende mindre god.

Man har derfor bemyndiget sanitetschefen til at anskaffe 3 flytbare barakker

(system «Phønix»), 1 for hver av de 3 kystavsnit Kristiansand, Bergen og Agdenes, til eventuel bruk for underbringelse av saarede og syke.

Barakkenes dimensioner er 7 × 18 m. og koster ca. kr. 12 500 pr. stykke, altsaa tilsammen ca. kr. 37 500,00.

3. Vedrørende veterinærvæsenet.

Man har stillet kr. 10 000,00 til veterinærinspektørens disposition til indkjøp av neosalvarsan. Herav er hittil anvendt kr. 5 647,13.

Neosalvarsan er et virksomt middel mot lungesyke hos hesten, hvilken sygdom i stor utstrækning har optraadt i de krigførende landes armeer. Da beholdningene av neosalvarsan indenlands var meget smaa og det ikke kan fremstilles i Norge, fandt departementet det nødvendig at sikre sig et parti.

4. Materiel til befæstningene.

a) Minemateriel.

Kontroloptagningen av miner har vist, at materiellet har været utsat for stor slitage, og det har derfor været nødvendig at erstatte og supplere ødelagt eller forbrukt minemateriel.

Man har fundet efterhaanden at maatte gi tilladelse til bl. a. følgende anskaffelser, eftersom kravene er indløpet:

1. Ankere,
   ca. 38 000 kg. for ca. kr. 13 000,00.
2. Minesystemer.
   4 kombinerte systemer til Oscarsborg,
   6 — — « Bergen,
   3 sigtemine — « Kristiansand
   samt 4 bundminer for en samlet sum av ca. kr. 29 600,00.
3. Ankertoug, 18 000 m. for ca. kr. 35 200,00, samt søkerkjetting for ca. kr. 7 800,00.
4. 1 kjernet minekabel,
   ca. 40 000 m. for ca. kr. 43 800,00.
5. Gruppekabel,
   4 000 m. 4-kjernet og 2 000 m. 7-kjernet for ca. kr. 23 000,00.
6. Skytebomuld (bomuldskrudt),
   9 000 kg. fra Sverige for ca. kr. 70 000,00.
7. Bøier til minefeltpassagen, Oscarsborg, 2 stk. for kr. 1 800,00.
8. Mineavdelingenes fartøismateriel har selvsagt ogsaa været utsat for ekstraordinær stor slitage, og det har vist sig nødvendig i denne henseende at foreta endel anskaffelser og reparationer, bl. a.:

   Kranfartøi 3, Oscarsborg, ny kjele kr. 27 860,00
   Dampbarkasser, Bergen, 2 nye kjeler . . . . . « 4 800,00
   Dampbarkasser, Bergen, 1 nyt skrog . . . . . « 3 000,00
9. Utlægningsfartøiet «Kristiansand» har det været nødvendig delvis at ombygge for at faa gjort det i sanitær henseende nogenlunde beboelig samt tjenstdygtig og skikket som bevogtningsfartøi. Arbeidet kostet kr. 9 100,00.
10. Elektromekaniske miner.
    14 haandminer med ladninger er anskaffet fra marinen istedetfor dem som gik tapt ved eksplosionen i Marviken. Utgift ca. kr. 12 460,00.

    Til utførelse av sikringsanordninger for kontraminering er stillet til disposition yderligere kr. 1 841,00. (Kfr. st. med. nr. 10, 1914, pag. 19).

b) Bevogtningsbaater, inspektionsbaater m. v.

Anskaffelse av baater m. v.

Paa grund av
1) manglende baatmateriel,
2) den overordentlig store slitage under nøitralitetsvernet,
3) de store leieutgifter som man ofte i kort tid vil tjene op

har man fundet at maatte gaa til anskaffelse av en del baater og (eller) motorer.

1. Agdenes befæstninger.
   Der er medgaat kr. 9 580,00 til anskaffelse av 2 motorskøiter. Skroget

til den ene er bygget paa fæstningen av kyndige mandskaper.

2. Bergens befæstninger.

Paa grund av de lange veirhaarde strækninger har det været paakrævet at leie en sjøgaaende motorskøite for kr. 200,00 pr. uke til transport av proviant til de fremskutte befæstninger og poster.

Dette var en meget stor leie, og da der var utsigt til, at den vilde bli sterkt forhøiet, fandt man det hensigtssvarende at indkjøpe en sjøgaaende motorskøite. Utgiften hertil blev ca. kr. 25 000,00.

Leieutgiften kr. 200,00 pr. uke er bortfaldt.

Da det var nødvendig av hensyn til nøitralitetstjenestens forsvarlige utførelse at ha en hurtiggaaende inspektionsbaat til de ytre og indre befæstninger, er anskaffet en hurtiggaaende inspektionsbaat for kr. 9 100,00.

Fæstningens anden inspektionsbaat, en ældre noget hurtiggaaende motorbaat, brændte op.

For at faa en ny hurtiggaaende inspektionsbaat istedetfor denne blev det nødvendig paa grund av de overordentlig sterke prisstigninger at anvende kr. 10 000,00 utover assurancesummen, der blev utbetalt med kr. 8 100,00.

Der er medgaat kr. 2 500,00 til utskiftning av en oprindelig gammel baatmotor, som var utslitt under nøitralitetsvernet. Tilbud om reparation av den gamle motor var ikke mulig at faa.

Til anskaffelse av en 4 hk. motor til en gig ved Haaøen er anvendt ca. kr. 1 000,00. Avsnittet har derved faat en brukbar praiebaat.

3. Kristiansands befæstninger.

Til indsættelse i en gig ved Gleodden er anskaffet en motor for kr. 725,00. Avsnittet fik derved en brukbar inspektions- og transportbaat.

Dækningsavdelingene ved Kristiansand leiet til hver front 1 motorsjægte, som imidlertid viste sig aldeles utilfredsstillende i det vanskelige og ofte veirhaarde farvand. Istedetfor disse motorsjægter er anskaffet 2 motorbaater for ca. kr. 7 000,00.

For at skaffe forsvarschefen en brukbar høist paakrævet sjødygtig inspektionsbaat er tillatt anvendt kr. 10 000,00.

Forsvarschefen hadde kun en leiet mindre, aapen motorbaat til inspektioner. Det urolige veir gjorde, at inspektionsreisene blev avhængig av veirforholdene. Det kan være pent veir naar man reiser ut, men uveiret kommer ofte fort, saa det ikke var uten risiko for liv og helbred kun at ha den aapne baat. Det hændte ofte at motoren forsaget, og baaten blev liggende og drive i timevis.

4. Oscarsborg med Svelvik.

Signalavdelingen har faat kr. 750,00 til indkjøp av en motor for indsætning i en av avdelingens baater. Der var ikke skikket disponibelt baatmateriel for utførelse av alle paabudte inspektioner.

Der er stillet til distriktsingeniørens disposition kr. 1 450,00 til indkjøp av 1 føringsbaat, 2 snekker og 1 pram paa grund av ekstraordinært slit under nøitralitetsvernet.

5. Fredrikstad mineforsvar.

I et dampbarkasseskrog er en 10 hk. motor utskiftet med en 15—20 hk. Utgiften er kr. 3 500,00. Den 10 hk. motor er indsat i et andet skrog, hvor før var en 4 hk. Denne er montert i en snekke.

Mineforsvaret har herved faat en brukbar inspektionsbaat, et inspektions- og bevogtningsfartøi og vakten paa Huth en høist paakrævet motorsnekke.

Til lanterner for lodsskøitene i Oxøfjorden er anvendt kr. 600,00 for at undgaa sammenstøt med bevogtningsfartøiene, som gaar med slukkede lanterner.

c) Signalmateriel.

1. Lyskastere.

Til befæstningenes lyskastere, som er i stadig bruk under nøitralitetsvernet, har det været nødvendig at anskaffe en del reservespeil og reservelamper av følgende grunde:

1. Mangelfuldt utstyr med reservemateriel.
2. Sterk paakjending under nøitralitetsvernet.

3. En eller flere lyskastere staar ofte ubrukbare under reparation av speil eller lamper, hvilket er høist betænkelig.

Der er git bemyndigelse til følgende anskaffelser:

Oscarsborg med Svelvik:
1 speil og 1 lampe til 110 cm. lyskaster.
2 — « 1 — « 90 « —
Fredrikstad mineforsvar:
1 speil og 1 lampe til 90 cm. lyskaster.
Tønsberg befæstninger:
1 speil og 1 lampe til 90 cm. lyskaster.
Bergens befæstninger:
1 speil og 1 lampe til 110 cm. lyskaster.
1 — « 1 — « 90 « —
1 — « 1 — « 75 « —
Kristiansands befæstninger:
1 speil og 1 lampe til 110 cm. lyskaster.
1 — « 1 — « 90 « —
Sarpsborg befæstninger:
1 speil og 1 lampe til 60 cm. lyskaster.

Disse anskaffelser beløper sig til ialt ca. kr. 39 100,00.

Til Kristiansands befæstninger er medgaat kr. 3 600,00 til anskaffelse av et reservesæt monotastere. De havendes var sterkt paakjendt og slitt og maatte ofte repareres. Reserve var derfor nødvendig.

Til samme befæstninger er git bemyndigelse til installering av et røkdæmpende fyranlæg i maskinstationen for kr. 6 800,00. De anskaffede kul er meget røkgivende, og røken sætter lyskasterne delvis ut av funktion. Fyranlægget, som er 8 pct. besparende, vil indspares paa et par aar.

Til Herlø, Bergens befæstninger, hvor belysningen var meget utilfredsstillende, er stillet til disposition ca. kr. 6 000,00 til anskaffelse av et aggregat for en 60 cm. lyskaster. Lyskasteren blev tat fra Haaøsundet, som hadde faat en 35 cm. elektrisk lyskaster.

Agdenes befæstninger har faat kr. 300,00 til anskaffelse av reservekjelerør.

2. Telefonkabel og linjebygningsmateriel.

Befæstningenes telefonnet, som har været stadig utlagt under nøitralitetsvernet, er sterkt paakjendt. Til erstatning av kassabelt materiel har man i det foregaaende aar maattet paabegynde anskaffelser.

Oscarsborg med Svelvik har anvendt kr. 2500,00, hvorfor ogsaa skulde anskaffes en del maskinrekvisita.

Bergens befæstninger har anvendt kr. 7 000,00.

3. Sjøkabel:

Til Agdenes befæstninger er bestilt 1 100 m. telefonsjøkabel mellem Smellingen og Garten til erstatning for en ældre kabel, som stadig gik istykker i det strøm- og veirhaarde farvand og ikke længere var reparabel. Utgiften andrager til ca. kr. 3 300,00.

d) Diverse materiel.

1. Bergens befæstninger:

Telefonforbindelsene ved de indre avsnit har været høist utilfredsstillende for en betryggende ildledelse.

For at bedre noget paa dette forhold har man stillet til disposition kr. 2 950,00 til materiel og kr. 600,00 til abonnementsutgifter til Bergens telefonkompani.

Da centralbordet i Gravdal var for litet for den sterke trafik under nøitralitetsvernet og som følge derav sprængt, er tillatt anvendt ca. kr. 1 500,00 til anskaffelse av et større bord. Gravdals gamle centralbord skal flyttes til Kvarven central og dennes centralbord til hovedkommandopladsen.

2. Stjør- og Værdalens befæstningers utstyr med signalmateriel har været meget mangelfuldt, hvilket departementet har fundet betænkelig under den nuværende situation.

Der er efterhaanden tillatt anskaffet:
17 signalapparater . . . ca. kr. 7 000,00
Diverse signalmateriel . « « 6 000,00
1 robsonlyskaster, tilskud « « 900,00

Telefonkabel . . . . . ca. kr. 6 000,00
Fyrverkerisaker . . . « « 4 350,00
Kikkerter og observationsmateriel . . . . . « « 3 700,00

3. Kongsvinger befæstninger.

Av hensyn til fæstningens krigsberedskap har man fundet det nødvendig at anvende ca. kr. 16 000,00 for gjennemførelse av en ny plan for telefonlinjene.

Til forarbeidelse av forstillinger til befæstningenes 8,4 cm. kanoner er medgaat kr. 850,00.

4. Fossumavsnittets befæstninger.

Befæstningene manglet regulativ for fyrverkerisaker. Da fyrverkerisaker er uomgjængelig nødvendig for signal- og meldetjenesten, er regulativ opsat og ca. kr. 6 000,00 anvendt til de nødvendige anskaffelser.

Efter avholdte prøver blev tillatt anskaffet en 60 cm. lyskaster fra A/s Gasaccumulator.

De ytre belysningsforhold var særdeles mangelfulde, og de bestilte elektriske lyskastere vilde ikke ankomme paa tidligst ¾ aar — et forhold som under den nuværende situation var særdeles betænkelig. Utgiften var kr. 7 900,00.

5. Sarpsborg befæstninger.

Som ved Fossumavsnittet er her ogsaa medgaat ca. kr. 6 000,00 til anskaffelse av fyrverkerisaker.

6. Kristiansands befæstninger.

Til Kristiansands befæstninger er tillatt anskaffet en kjøkkenvogn. Utgiften er kr. 270,00.

5. Infanteriet.

a) Traadavbitertænger.

Til anskaffelse av 2 000 traadavbitertænger til de som nøitralitetsvern tjenestgjørende avdelinger har man maattet anvende kr. 10 400,00.

b) Fegteutstyr.

Til anskaffelse av 400 sæt fegteutstyr samt 925 masker for instruktører ved infanteriet er medgaat kr. 12 600,00.

C. Telegrafmateriel til ingeniørvaabnet.

a) Kabel til 6te telegrafkompani.

I august 1915 blev der utlevert en del kabel fra 6te telegrafkompani til den ved Ofotbanen etablerte nøitralitetsvakt. Da kabelen fremdeles brukes av denne, har man fundet det nødvendig at erstatte kompaniet den utleverte kabel. Utgiftene ved anskaffelsen vil antagelig dreie sig som ca. kr. 5 000,00.

b) Etappetelegrafmateriel Søndenfjelds.

Under 11te november 1916 har man tillatt anvendt kr. 6 000,00 til anskaffelse av telefontraad til etappetelegrafen søndenfjelds, idet telegrafvæsenet, som tidligere stillet endel materiel til etappevæsenets disposition nu har faat bruk for dette selv. Militæretaten maatte derfor selv anskaffe det aller nødvendigste.

c) Reservekabel for mobilisering.

For telegrafkompaniene er det — i henhold til generalinspektøren for ingeniørvaabnets uttalelse — nødvendig at ha en reservebeholdning av kabel for mobilisering,

Da ingen saadan reserve fandtes har man for ialfald at ha nogen reserve og under hensyntagen til vanskelighetene med anskaffelsen under den nuværende situation tillatt generalinspektøren for ingeniørvaabnet at anskaffe kabel for kr. 10 000,00.

7. Motorcykler.

4de hjulrytterkompani mottok fra skibsreder Ørvik, Bergen, tilbud om en gave paa 2 motorcykler med sidevogner mot at giveren fik utbetalt takstsummen for 2 motorcykler som kompaniet tidligere hadde faat av ham.

Da det er av stor betydning for hjulrytterkompanierne at være vel utstyrt med motorcykler, har man mottat gaven. Der er endnu ikke indløpet opgave over utgiftene.

Til befæstningene er efterhaanden an-

skaffet endel motorcykler med sidevogner, da saadanne er nødvendige til rekognoscering, inspektion av stationer og bevogtningsled og for hurtig at komme frem til disse. Man vil herved faa anledning til paa kort tid at reparere linjefeil, likesom forbindelsen mellem befæstningene og de mobile avdelinger vil lettes i betragtelig grad. Naar motorcykler haves, vil endel leie av transportmidler spares.

Der er indkjøpt til:

Kristiansands befæstninger	1
Kongsvinger —«—	1
Stjørdalen —«—	1
Oscarsborg med Svelvik	1
Fossumavsnittets befæstninger	2
Bergens befæstninger	1
Sarpsborg —«—	2

Til hver motorcykkel med sidevogn er tillatt anvendt indtil kr. 2 500,00.

Distriktsingeniøren ved 3dje division er under den nuværende situation paalagt særdeles meget arbeide vedrørende divisionens samt, Kristiansands befæstningers krigsberedskap. For at distriktsingeniørens tid kan bli bedst mulig utnyttet, har man, efter divisionens anbefaling tillatt anskaffet en motorcykkel med tilhængervogn til hans bruk til et beløp av ca. kr. 2 500,00. Ved krigsmobilisering vil ombandlede motorcykkel være av særdeles stor nytte av hensyn til distriktsingeniørens forskjellige arbeider paa befæstningene og landfrontene.

8. Haandgranater og bombekastere.

Til øvelsesmateriel for et kursus ved infanteriets skyteskole i februar—mars 1917 for instruktion i haandgranater og bombekastere er tillatt utlevert og forarbeidet alt rekvirert materiel i den utstrækning dette er mulig.

Før og under kurset skal en haandgranatkommission prøve de foreliggende haandgranater og snarest mulig indsende forslag til endelig fastsættelse av typer.

Det bemerkes at de franske myndigheter har tillatt fabrikation i landet for vort eget behov av ulønnet premierløitnant N. W. Aasens type O. P. 1. og at løitnanten har tilbudt sig at utrede indtil kr. 25 000,00—30 000,00 for anlæg av fabrik for en av ham senere konstruert type N. W. A.

I aaret har arbeidet en haandgranatkommission, og man har efter konferanse med denne git ordre om anskaffelse av 1 000 blinde diskosgranater for at gi avdelingene øvelse i kastning. Generalfelttøimesteren har bestilt 8 000 skarpe diskosgranater.

Der er bestilt 3 000 skarpe og 150 løse sikritpatroner.

Der er tillatt utredet av nøitralitetsvernets konto utgiftene ved prøve av Spjelkaviks haandgranat, samt Nielsens (dansk) haandgranat.

Efter avholdte forsøk i februar—mars 1917 er git bemyndigelse til oparbeidelse av 50 000 haandgranater type N. W. A. ved den forannævnte haandgranatfabrik. I fuld drift skal den kunne producere 6—10 000 haandgranater pr. dag.

Opgave over paaløpne utgifter haandgranater vedkommende er endnu ikke indløpet.

9. Flytbare telefonkiosker til Oscarsborg.

Oscarsborg har faat bemyndigelse til anskaffelse av flytbare telefonkiosker for lyskastere og til indkjøp av 10 megafoner for ialt kr. 380,00.

10. Skyttergravsperiskoper.

Efter forslag av generalinspektøren for infanteriet er der besluttet forarbeidet 150 skyttergravsperiskoper. Over utgiften er endnu ikke opgave indløpet.

11. Staalhjelmer.

Paa grund av den store betydning som anvendelse av staalhjelmer har vist sig at ha, blev der efter forslag av Kommanderende General og krigsteknisk kommission indkjøpt 10 000 stk. Utgiften er £ 3833.6.8.

IV. Luftforsvaret.

a) Provisoriske anordninger.

Den 25de oktober 1916 utgik ordre til fæstningsartilleriet om at træffe forføining til provisorisk anordning for montering av bevæ-

gelig skyts — indbefattet mitraljøser — for luftforsvar ved vore befæstninger. Anordningen skulde ske øieblikkelig og uten stans.

Disse foranstaltninger blev fuldført paa faa dager.

Den 28de oktober næstefter blev endvidere generalinspektøren for feltartilleriet beordret at træffe de fornødne forføininger til montering paa Braarudaasen ved Horten av 4 stk. Schneider-Canetkanoner som antiballonskyts.

Ved generalfelttøimesterens forsorg blev i de første dager av november sat i arbeide understel for 7,5 cm. Schneider-Canetkanoner for luftforsvar av Kristiania og Horten. Man anmodet Kommanderende General om at anordne provisorisk underlag for kanoner til Kristiania og Horten for anvendelse indtil de bestilte underlag blev færdige. Disse arbeider skulde i væsentlig grad utføres av batteribesætningene selv eller av skoleavdelinger.

Allerede før disse foranstaltninger blev truffet, var der ved Kristiansands befæstninger arbeidet med konstruktion av et underlag. Til forarbeidelse av 4 saadanne stillet departementet til disposition kr. 11 300,00.

Til forarbeidelse av en ved samme befæstninger konstruert lydopfanger blev tilstaat kr. 100,00.

Der blev ogsaa truffet foranstaltninger til beskyttelse av Trondhjems by mot luftangrep samt Trondhjems havn mot undervandsbaater.

Brisantammunition til luftforsvaret er dels stillet til disposition av nuværende beholdninger, dels beordret oparbeidet.

Øvelsesskytninger er avholdt.

Opgave over utgiftene ved disse foranstaltninger er ikke indløpet.

b) Mere permanente anordninger.

Allerede tidligere paa aaret fik fæstningsartilleriet ordre om at gjøre de fornødne forandringer ved befæstningenes lyskastere, saa at disse kan lyse vertikalt opover.

Fossum befæstninger blev paa anmodning tilstaat en del raketter mot luftskiber.

Ved Agdenes befæstninger er bestemt at affutagen til en av de 65 mm. kanoner skulde forandres saa kanonene kunde gives steile elevationer for at bringe paa det rene muligheten av at bruke dette skyts som antiballon skyts. Forutsat utgift kr. 4 000,00.

Ved Tønsberg befæstninger er 2 stk. 65 mm. kanoners affutager forandret for steile elevationer. Monteringsskytning er avholdt. Der er i februar 1917 git bemyndigelse til at forandre samtlige befæstningers 65 mm. kanoner paa lignende maate. Utgiftene andrager til ca. kr. 12 000,00.

Utgiftsopgaver er endnu ikke indkommet.

c) Anskaffelser fra utlandet.

Da vi alene ved vore egne statsfabrikker og ved vor egen industri ikke kan paaregne at tilveiebringe det høist fornødne flyvemateriel m. v. saa hurtig, som situationen gjør det ønskelig, har man maattet søke anskaffet fra utlandet luftforsvarsmateriel i den utstrækning, hvortil der har været anledning for en nødtørftig beskyttelse mot luftangrep paa vore mest utsatte befæstninger og vigtigste byer m. v.

I England blev bestilt:

10 (11) stk. 3" antiballonkanoner paa mobilt underlag med avstandsmaaler og 1 000 skud pr. kanon.

10 stk. 60 cm. lyskastere.

Indtil 20 kampflyvemaskiner med tilbehør bl. a. av reparationsvogner.

Herav er ankommet i januar 1917 5 kanoner og 5 lasteautomobiler samt 10 lyskastere.

Færdig til avsendelse var paa samme tidspunkt 6 flyvemaskiner med tilbehør. Disse er tilbakeholdt av England indtil videre.

Der er stillet os i utsigt yderligere 4—6 antiballonkanoner.

I Frankrige blev bestilt:

10 stk. 7,5 cm. antiballonkanoner for fast montering med avstandsmaaler og 1 000 skud pr. kanon.

10 Farmanflyvemaskiner med 130 HK. Renaultmoter, instrumenter, reservedeler og øvrig tilbehør samt mitraljøser med ammunition.

5 stk. 90 cm. lyskastere.

Herav er ankommet i januar 1917 8 flyvemaskiner m. v. De 2 resterende var paa samme tidspunkt lovet med første baat.[1])

[1]) Dette materiel er ankommet i april 1917.

Færdig til avsendelse var desuten 4 kanoner m. v. til den norske stat og 2 til Norsk Hydro.[1]) 6 kanoner til er lovet i løpet av vaaren 1917.

Den samlede utgift til de under dette avsnit nævnte bestillinger i England og Frankrike vil ifølge foreløbig mottagne opgaver utgjøre ca. kr. 2 800 000,00 inklusive utgifter til skur for flyvemateriel og kanoner m. v.

Denne sum kan dog forrykkes med tiden, da det ikke er mulig paa forhaand at erholde nogenlunde nøiagtige opgaver over disse utgifter.

V. Forskjellig.

a) Kommissioner.

1. Bombekasterkommission.

Der er nedsat en bombekasterkommission. Der er konstruert og delvis fabrikert bombekastere. Opgave over utgiftene foreligger ikke.

2. Krigsteknisk kommission.

25de januar 1916 blev nedsat krigsteknisk kommission med det mandat at holde sig à jour med de opfindelser og nyheter paa krigsteknikens omraade som den nu paagaaende krig har bragt i anvendelse. Kommissionen skal i tilfælde fremsætte forslag til vedkommende opfindelses utnyttelse hos os.

Nogen opgave over utgiftene er ikke indkommet.

3. Jern-, staal- og valseverkskommission.

Der har været optat til behandling spørsmaalet om at anlægge et indenlandsk jern-, staal- og valseverk som skulde gjøre os uavhængig av tilførsler fra utlandet paa jernets og staalets omraade baade for det militære og civile behov. Samtidig har 2 private konsortier arbeidet med planer for oprettelse av et saadant verk. Fra disse indløp forestillinger til regjeringen om statsunderstøttelse.

Den videre behandling av denne sak er overdraget Forsvarsdepartementet.

For at faa en upartisk og fra alle sider belyst utredning av dette for landets krigsberedskap overmaade vigtige spørsmaal, nedsattes en jern-, staal- og valseverkskommission.

Dennes indstilling blev 28de november 1916 oversendt Handels-, Industri- og Sjøfartskomiteen med anmodning om at sætte sig i bevægelse for at faa startet et aktieselskap til dannelse av et jern-, staal- og valseverk.

Senere har valseverkskommissionen avgit et par tillægsindstillinger, hvorav den sidste nærmest omhandler de foranstaltninger som maa træffes under krigstilstand og under den nuværende situation for at tilfredsstille landets jern- og staalbehov med de hjælpemidler som nu forefindes i landet.

De paaløpne utgifter ved jern-, staal- og valseverkskommissionen er postert paa nøitralitetsvernets konto.

b) Forskjellige foranstaltninger ved vaaben- og ammunitionsfabrikkene.

For at sikre sig at Kongsberg vaabenfabrik og Raufoss patronfabrik og krudtverk kunde gaa for fuld drift ogsaa om natten (i mørke) uten at etablissementene — paa grund av sterk oplysning skulde røbe denne virksomhet — har departementet truffet forføining til at alle vinduer m. v. skulde bli dækket (rullegardiner, lemmer etc.), likesom der er truffet forføining til at al ydre belysning — ogsaa hele Kongsberg by — momentant kunde slukkes.

Utgiftene hermed andrar til ca. kr. 20 000,00.

Til beskyttelse for anlæggene paa Raufoss mot angrep fra luften og mot forsøk paa at ødelægge fabrikken fra fiendtlige personers eller patruljers side, har man fundet det paakrævet at træffe endel av generalstaben og Kommanderende General foreslaaede sikkerhetsforanstaltninger. Disse bestaar bl. a. i anbringelse av mitraljøser mot luftfartøier, indgjærding av hele fabrikkomplekset, omlægning av bygdeveien saa denne kommer til at

[1]) Dette materiel er ankommet i april 1917.

gaa helt utenom fabrikkens omraade m. v. De samlede utgifter er anslaat til kr. 60 000,00.

Departementet har ogsaa truffet forføining til lignende bevogtning av Kongsberg vaabenfabrik.

Til bevogtning er der indkaldt følgende antal mand:

Kongsberg vaabenfabrik:
ca. 12 mand + befal.

Raufoss patronfabrik og krudtverk:
ca. 27 mand + befal.

Engene fabrikker:
ca. 12 mand + befal.

c) Forberedelse til mobilisering ved jernbanerne.

For opnaaelse av en hurtig og sikker indlastning av artillerimateriellet ved mobilisering er der ved Ski magasinplads anlagt en siderampe ved jernbanestationen samt en vei mellem felt- og positionsartilleriets magasiner. Utgiften er kr. 5 100,00.

d) Det strandede tyske luftskib L. 20.

Den 3dje mai 1916 strandet det tyske luftskib L. 20 paa Hafrsfjorden.

Skibets besætning blev først internert paa Malde, men blev senere overført til den i Hommelvik internerte tyske hjælpekrydser «Berlin».

Levningene av luftskibet, alluminium, motorer m. v. blev ført til Kristiania, hvor det lagres paa Hovedarsenalet.

e) Skrivemaskiner m. v.

Av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler er der efter den sidst avgivne Stortingsmeddelelse indkjøpt 40 skrivemaskiner til et samlet beløp av ca. kr. 12 300,00.

Skrivemaskinene er fordelt til de militære institutioner, som paa grund av det opsatte nøitralitetsvern, er paabyrdet ekstraordinært meget ekstraarbeide.

Samtlige regimenter og divisionslæger har saaledes faat skrivemaskine.

f) Kontorinventar for fæstningsingeniøren ved Bergens befæstninger.

Den ingeniørofficer, der er beordret som bestyrer av de ekstraordinære byggearbeider paa Bergens befæstninger har manglet en væsentlig del av det nødvendige kontorinventar m. v. for at fornøden assistance kan engageres og arbeidene paaskyndes mest mulig. Man har derfor efter specificert opgave tillatt anvendt kr. 2 000,00 i heromhandlede øiemed.

g) Militærattachéer.

Ved kgl. resolution av 12te mai 1916 blev bestemt:

1. At militærattaché i London og Paris kaptein Hans Finnes beordring i denne egenskap fra 31te mai d. a. at regne ophører forsaavidt London angaar.
2. At major i infanteriet Carl Hagbarth Gulbranson indtil videre beordres som militærattaché ved legationen i London fra 1ste juni d. a.

Ved kgl. resolution av 13de oktober 1916 blev bestemt:

«At militærattachéen i Petrograd, surnumerær kaptein i feltartilleriet Carl Emil Rustad, frabeordres sin stilling som militærattaché ved legationen i Petrograd fra 1ste januar 1917 at regne.»

Ved kgl. resolution av 20de oktober 1916 blev bestemt:

«Militærattaché i Stockholm, kaptein i generalstaben William Steffens frabeordres sin stilling som militærattaché i Stockholm og beordres til at tjenstgjøre som militærattaché i Petrograd.

Kaptein i 4de divisions infanteri Jens Christian Meinich beordres til at tjenstgjøre som militærattaché i Stockholm, alt at regne fra et tidspunkt efter 1ste januar 1917 som blir at bestemme av Utenriksdepartementet efter stedfunden konferanse med Forsvarsdepartementet.»

Militærattaché, kaptein Meinichs, avlønning er sat til kr. 4 000,00 + kr. 6 000,00 = kr. 10 000,00 o: samme avlønning som kaptein Steffens hadde som militærattaché i Stockholm. Av dette beløp utgjør kr. 3 040,00 kap-

teinens avlønning som kompanichef i distriktstjeneste og resten — hans tillæg som militærattaché — kr. 6 960,00 utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Der haves for tiden følgende militærattachéer utsendt:

a. Lønnede:
   I Petrograd: Kaptein i generalstaben W. Steffens.
   - Stockholm: Kaptein i 4de divisions infanteri J. C. Meinich.

b. Ulønnede:
   I London: Major i infanteriet C. H. Gulbranson.
   - Paris: Kaptein i feltartilleriet H. Finne.
   - Berlin og Wien: Ritmester E. Astrup.

De ulønnede militærattachéer faar av nøitralitetsvernets midler godtgjort sine utlæg paa reiser som militærattachéer samt til leie av kontor, skrivesaker, abonnement paa tidsskrifter, bøker m. v. samt anskaffelse av modeller m. v.

Derhos blir utgiftene ved bestyrelsen av deres embeder likeledes utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler. Det samme gjælder militærattachéen i Stockholm.

h) Maskiniststillingen ved Agdenes befæstninger.

Da der ikke har været mulig at faa besat fast en ledig maskiniststilling paa Agdenes befæstninger for den for stillingen stipulerte løn, har man tillatt befæstningenes kommandant at leie 2 civile maskinister for en løn av indtil kr. 200,00 pr. maaned + fri station.

Utgiftene er bestemt utredet av den ledige maskinistgage og resten av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

i) Flytning av Vesterlen infanteriregiment nr. 8's beholdninger.

Vesterlen infanteriregiment nr. 8 har hittil hat alle sine beholdninger i magasin paa Malde.

Da denne ekserserplads har en meget utsat beliggenhet, saaledes at de derværende beholdninger let vilde kunne tages av en eventuel fiende, har man gaat med paa at beholdningene blev overført til Kristiansand for at indmagasineres paa Evjemoen.

j) 6. divisions stab.

Paa grund av den utsatte stilling 6. divisions standkvarter, Harstad, har under den nuværende situation er divisionsstaben midlertidig flyttet til Sætermoen.

k) Efterretningsvæsenet.

Av nøitralitetsvernets midler er der stillet det nødvendige beløp til divisionenes raadighet.

l) Divisionsmusikkorpsene til nøitralitetsvernet.

Likesom i 1915 har divisionsmusikkorpsene i 1916 været beordret i nogen tid til tjeneste ved nøitralitetsvernets avdelinger.

Musikkorpsene har herunder — foruten de regulativmæssige tillæg — været tilstaat fri proviant.

m) Erstatningsutgifter.

Ved Kristiansands befæstninger er approbert en aarlig utgift av kr. 100,00 som erstatning for forringet bruksværdi av 3 holmer ved Topdalsfjordens indløp. Holmene generes av minefeltet.

n) Mottagelse og pleie av fremmede syke og saarede krigsfanger m. v.

For i nogen grad at delta i det menneskekjærlige arbeide til bedste for krigsfanger som utføres av flere av de nøitrale lande, blev der høsten 1916 besluttet, at Norge skulde overta pleien av endel syke og saarede krigsfanger.

Til sakens behandling nedsattes en komite bestaaende av sanitetschefen og præsidenten for Norges Røde Kors direktør Darre-Jensen med direktør for Rikshospitalet, dr. med.

Sinding-Larsen som varamand for den sidste. Det blev besluttet foreløbig at motta 600 fanger, 300 fra hver av de to krigførende parter.

Henvendelse skedde til de krigførende magter, av hvilke Tyskland, Rusland og Østerrige-Ungarn mottok tilbudet om pleie her i landet av saarede krigsfanger. England, Frankrige og Italien fandt ikke at kunne benytte sig av det.

Der vil bli fremsat proposition om samtykke til, at en forholdsvis mindre del av utgiftene ved fangernes forpleining her i landet blir betalt av den norske stat.

Norges Røde Kors søkte under 6te december f. a. om, at der av statsmidler maatte bli stillet kr. 50 000,00 til raadighet for en av Norges Røde Kors landsstyre nedsat komite til fremme av arbeidet til bedste for krigsfanger i utlandet.

Ved kgl. res. av 22de december 1916, hvorav gjenpart er vedlagt (bilag 5), blev dette beløp stillet til komiteens disposition av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

B. Marinen.

I tilknytning til de tidligere redegjørelser vedrørende nøitralitetsvernet skal nedenfor gives oplysning om forføininger for marinens vedkommende indtil utgangen av 1916.

I. Vedrørende personellet.

I løpet av aaret 1916 er der med hensyn til antallet av det personel av marinen, som tjenstgjør ved nøitralitetsvernet, skedd den forandring fra foregaaende aars indberettelse, hvortil man tillater sig at henvise, at antallet av de utskrevne vernepligtige mandskaper paa grund av den i oktober 1916 indtrufne situation blev forøket med ca. 650 mand, idet den allerede da fastsatte hjemsendelse i november av et tilsvarende antal av mandskaper av kontingenten 1915 (juli) indtil videre blev utsat.

Den pr. 31te december 1916 indeværende styrke av utskrevne mandskaper fordeler sig paa de forskjellige aarsklasser saaledes:

Aarsklasse	Maskinister.	Fyrbøtere.	Matroser.	Tilsammen.
1913—1907	15	7	85	107
1915, indkaldt 1ste april 1915				
1915, — 1ste juli 1915	18	117	256	391
1915, — 1ste oktober 1915	52	128	326	506
1916, — 1ste april 1916	46	154	450	650
1916, — 1ste juli 1916	20	192	415	627
1916, — 1ste oktober 1916	35	196	432	663
	186	794	1 964	2 944

Av ældre mandskaper, indkaldt til 5 maaneders nøitralitetstjeneste, haves saaledes kun ca. 100 mand, mens de øvrige tilhører aarsklassene 1915 og 1916.

Forøvrig har alt fastlønnet personel været fordelt til tjeneste ombord eller ved administrationsgrenene iland.

Marineattachéer.

Der er for tiden beordret følgende marineattachéer:

I London og Paris: Kaptein i marinen C. Rachlew.

I Berlin og eventuelt Wien: Kaptein i marinen C. B. V. Meyer.

Man har endvidere under forberedelse spørsmaalet om at la kaptein Dons, som siden september 1915 har tjenstgjort ved undervandsbaatkontrollen i Amerika, knyttes til legationen i Washington som marineattaché.

2. Vedrørende materiellet.

Den 30te oktober 1916 blev monitorene «Thor» og «Trudvang» paany utrustet, saaledes at nu samtlige marinens fartøier med undtagelse av panserskibet «Harald Haarfagre» og torpedodivisionsbaaten «Valkyrien», der er under reparation, nu er utrustet til nøitralitetsvern.

Antallet av leiede private bevogtningsfartøier er 34.

Der er ved hovedstationen etablert et provisorisk forsvar mot angrep fra luften med de hurtigskytende kanoner som haddes i reserve, ialt 10 kanoner. Disse er anordnet i 4 grupper:

«Fortet»	2 stk.	Bofors	76	mm.	H.a.K.L.	28
Hortenstangen	2 «	—	76	«	« «	50
Møringen	2 «	—	76	«	« «	50
Vealøs	2 «	—	76	«	« L.	28
—	2 «	Armstr.	76	«	H.K. L.	40

Desuten 2 Madsens rekylgeværer paa hvert sted.

Endvidere er etablert 4 lyskasterstationer paa Braarudaasen, Hortenstangen, Møringen og Bastø.

Provisoriske radiostationer er oprettet paa Halten og Valsø i Nordre Trondhjems amt, paa Færder fyr og i Sjeløhavn i Kristianiafjorden. Likeledes er endel bevogtningsfartøier utstyrt med radiotelegraf.

Slipsætning og eftersyn av fartøiene har foregaat regelmæssig og reparationer er foretat i den utstrækning, hvortil der har været anledning. Saaledes har panserskibet «Tordenskjold» gjennemgaat en større fornyelse av inderbunden, hvortil bevilgning blev git i 1915. Det fartøismateriel man raader over er imidlertid saa knapt, at det er vanskelig at ta fartøiene bort fra sin tjeneste i saa lang tid som ønskelig kunde være for at fartøiene efterhvert kunde underkastes en mere indgaaende hovedreparation.

Foranstaltninger mot drivende miner.

Der er i løpet av 1916 fundet 256 utenlandske drivende miner, hvorav de fleste er indbjerget, mens endel er sprængt eller uskadeliggjort paa stedet.

Forøkelse av forraad.

Forarbeidelse av miner, kanoner, ammunition og flyvemateriel paagaar som før, og reservebeholdninger etc. er saavidt mulig stadig under anskaffelse, men de forskjellige eksportforbud i utlandet stiller dog herunder store vanskeligheter iveien.

Det nye kuloplagssted paa Gaasøkalven ved Melsomvik med plads for ca. 15 000 ton kul er færdig og tat i bruk. Likeledes er der leiet endel mindre kuloplagssteder i Nord-Norge. Marinens samlede kulbeholdninger utgjorde pr. 1ste januar 1917 ca. 52 500 ton.

Der er siden nytaar utlaant til forskjellige fabrikker og til bunkers for fartøier ca. 4 250 ton.

Disse kul skal ved første leilighet refunderes med tilsvarende kvanta. I begyndelsen av april er der saaledes tilbakelevert ca. 1 400 ton.

Marinens kulbeholdning var pr. 31te mars 1917 ca. 38 000 ton.

Vedrørende utgifter.

Ifølge opgave pr. 31te mars d. a. har utgiftene ved marinens utrustninger i indeværende termin beløpet sig til ca. kr. 9 200 000,00.

C. Vedrørende utgiftene.

Da samtlige forannævnte forføininger er begrundet i det med etablering av et efter vore forhold betryggende nøitralitetsvern, er de med samme forbundne utgifter tillatt utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler med undtagelse av utgiftene ved den midlertidige omordning av artilleriets tekniske fællesetat, hvilke utredes av vedkommende fabrikkers driftsbevilgning.

Til opretholdelse av nøitralitetsvernet er fra krigens begyndelse i august 1914 til utgangen av juni 1916 efter regnskapene vedrørende hær og flaate medgaat:

a. Til hæren	kr. 31 653 000,00	
b. « flaaten	« 17 468 000,00	
		kr. 49 121 000,00

Fra 1ste juli til utgangen av december 1916 antages efter indkomne maanedsopgaver[1]) medgaat:

a. Til hæren	kr. 7 756 000,00	
b. Flaaten	« 5 603 000,00	
		« 13 359 000,00

Altsaa ialt medgaat til utgangen av 1916 ca. kr. 62 480 000,00

Desuten er til forskjellige forføininger, hvorfor er redegjort i nærværende og de tidligere fremsatte stortingsmeddelelser, indtil 15de december 1916 disponert et beløp av kr. 1 850 000,00, som endnu ikke er utbetalt.

I ovennævnte summer indgaar ogsaa, hvad der av Finansdepartementet er anvist og direkte postert paa nøitralitetsvernskontoen.

Til disposition er av Stortinget til nøitralitetsvernsutgifter stillet ialt 60 millioner kroner til utgangen av januar 1917.

---

[1]) Utgiftssummene efter de endelige opgjør (kvartalsregnskapene) viser sig erfaringsmæssig at bli noget større.

Bilag 1.

Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 4de august 1916 liggende indstilling angaaende armestyrelsens organisation.

Armestyrelsens organisation.

Armestyrelsens nuværende ordning med en militær (1.) og en i alt væsentlig civil (2.) avdeling blev vedtat av Stortinget i 1899 — jfr. indst. S. XXXIII B, 1898—1899, og den til grund herfor liggende st.prp. nr. 69, 1898—1899.

1ste avdeling hadde efter denne ordning 2, 2den avdeling 4 kontorer.

Efter Stortingets behandling av hærens budget for terminen 1ste april 1905 til 31te mars 1906 — st.prp. nr. 1, hovedpost X A, 1904—1905 — jfr. militærkomiteens indstillinger S X, 1903—1904, og S X, 1904—1905 — blev der foretat en reduktion av antal kontorer, saaledes at 1ste avdeling fik 2 og 2den avdeling 2 kontorer.

Forsvarsdepartementets armestyrelse bestaar saaledes for tiden av:

1ste avdeling — med 1 oberstløitnant som chef og 2 militære kontorer med surnumerære officerer som chefer. I disse tjenstgjør tilsammen for tiden 6 indbeordrede officerer, 2 i første og 4 i andet kontor samt 2 underofficerer og 1 assistent.

2den avdeling med en ekspeditionschef som chef og 2 i det væsentlige civile kontorer med byraachefer som chefer. Her tjenstgjør for tiden 5 sekretærer og 1 indbeordret officer samt 3 assistenter.

Hertil kommer 1 garnisonerende underofficer, knyttet til statsraadens forværelse, og 2 ordonnanser.

Erfaringer fra de sidste aar med den stadig stigende arbeidsmængde har godtgjort, at armestyrelsens indre ordning ikke helt har været tilfredsstillende.

Det har nemlig vist sig, at det nuværende 2det kontor, der behandler saavel artilleritekniske som alle ingeniørtekniske saker med anskaffelser av al slags teknisk materiel til hæren og alle byggearbeider, hensigtsmæssig bør deles i ett artilleri- og ett ingeniørkontor, idet kontoret, som det er, er overbebyrdet med arbeide, og sakerne efter den foreslaaede nyordning — jfr. senere — maa forutsættes at faa en mere rationel og raskere behandling, idet personellet vil faa befatning med mere ensartede saker.

For det andet har forholdet med kun indbeordrede officerer i enkelte kontorer — ved siden av kontorchefen — eller med officerer staaende i nummer ved sit vaaben, men samtidig tjenstgjørende som sekretærer i armestyrelsen, ikke været holdbar.

Vedkommende officerer staar ved mobilisering disponible til tjeneste ved sine avdelinger, og det trænger neppe synderlig paavisning, at man netop ved de vanskeligste situationer trænger folk til arbeidet, som er vant til dette og hjemme i sakerne. Der maa derfor træffes en saadan ordning, at der ved siden av kontorchefen ved mobilisering blir igjen i vedkommende kontor mindst 2 funktionærer (officerer eller sekretærer). Dette fordrer imidlertid, at man i hvert av de militære kontorer faar ansat 1 officer, som staar surnumerær i sit vaaben, og desuten i alle kontorer det fornødne antal sekretærer med juridisk utdannelse, som ikke samtidig er officer i aktiv tjeneste.

Det har desuten vist sig, at det nuværende antal assistenter og underofficerer som arkivarer, maskinskrivere, stenografer o. lign. er for knapt og maa økes noget.

Departementet er derfor blit staaende ved følgende forslag, som man antar vil være tilfredsstillende, men som paa den anden side er det minimum av arbeidshjælp, som er nødvendig for, at en betryggende ordning kan etableres:

Armestyrelsens ordning:

1ste avdeling.

1 oberstløitnant, garn., avdelingschef, surn.

1ste kontor.

1 kaptein, garn., kontorchef, surn.
1 do. do., surn.
1 indbeordret officer.
1 sekretær, cand. jur.
2 underofficerer, garn.

2det kontor (ingeniørkontoret).

1 kaptein, garn., kontorchef.
1 do. do.
1 indbeordret officer.
1 sekretær, kand. jur.
2 assistenter av 1ste klasse, hvorav 1 arkivar, eller 1 assistent og 1 underofficer, garn.

5te kontor (artillerikontoret).

1 kaptein, garn., kontorchef.
1 do. do.
1 indbeordret officer.
1 sekretær, kand. jur.
2 assistenter av 1ste klasse, hvorav 1 arkivar, eller 1 assistent og 1 underofficer.

2den avdeling.

1 ekspeditionschef.

3dje kontor.

1 byraachef.
2 sekretærer.
1 indbeordret officer.
1 assistent av 1ste klasse, arkivar.
1 do. « « — til maskinskrivning.

4de kontor.

1 byraachef } hvorav 1 særlig til disposition for statsraaraaden.
3 sekretærer
1 indbeordret officer

1 assistent av 1ste klasse, arkivar.
1 do. « « — til maskinskrivning.
Hertil kommer i 1 underofficer, garn., (i statsraadens forværelse).
2 ordonnanser.

Utgifterne ved den foreslaaede ordning vil stille sig saaledes:

Paa hærens budget:

Kap. 1, titel 1.

1 oberstløitnant, garn., avdelingschef	kr.	6 000,00
3 kapteiner, garn., kontorchefer à kr. 4 800,00	«	14 400,00
3 kapteiner, garn. à kr. 4 000,00	«	12 000,00
4 officerer, indbeordret à kr. 1 440,00	«	5 760,00
5 underofficerer, garn., à kr. 1 980,00	«	9 900,00
2 ordonnanser à kr. 900,00 . .	«	1 800,00
Kontorutgifter	«	1 500,00
	kr.	51 360,00
som avrundes til	kr.	51 300,00
For terminen 1916—1917 bevilget	«	32 700,00
Merutgift	kr.	18 600,00

Paa departement-budgettet:

1 ekspeditionschef	kr.	6 000,00
2 byraachefer à kr. 4 800,00 . .	«	9 600,00
6 sekretærer av 1ste klasse (gjennemsnitlig à kr. 3 300,00) . .	«	19 800,00
2 sekretærer av 2den klasse (gjennemsnitlig à kr. 2 500,00) . .	«	5 000,00
6 assistenter av 1ste klasse (gjennemsnitlig à kr. 2 200,00)	«	13 200,00
	kr.	53 600,00
For terminen 1916—1917 bevilget	«	41 600,00
Merutgift	kr.	12 000,00
Samlet merutgift kr. 18 600,00		
+ kr. 12 000,00 eller avrundet	«	30 000,00

Departementet vil foreslaa, at der træffes en midlertidig ordning med indbeordring av officerer istedenfor den nye kontorchef og de nye garnisonerende kapteiner og med midler-

tidig ansatte sekretærer (assistenter m. v.), saaledes at intet blir foregrepet, om Stortinget ikke skulde gaa med paa eller foreta forandringer i den foreslaaede ordning.

Merutgiften ved den midlertidige ordning antages at bli ca. kr. 12 000,00 for dette budgetaar, utover hvad nu er bevilget.

Departementet vil foreslaa, at disse kr. 12 000,00 utredes av bevilgningen til nøitralitetsvernet, idet det er væsentlig oprettelsen av dette, som nødvendiggjør allerede nu at træffe den foreløbige ordning.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At der for kommende budgettermin av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler tillates anvendt kr. 12 000,00 til midlertidig økning av armestyrelsens personale.

Bilag 2.

Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 18de august 1916 liggende indstilling angaaende midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk og Kongsberg vaabenfabrik.

Med skrivelse av 27de juni 1916 har generalfelttøimesteren oversendt til departementet et forslag av 20de juni d. a. fra Raufoss patronfabrik til midlertidig organisation av personellet, som ansees nødvendig under de nuværende forhold.

Forslaget gaar ut paa følgende:

Direktør,
1 sekretær,
kontorpersonale efter behovet.

1ste avdeling: Krudtverk og tændhættefabrik:

1 avdelingschef (officer).
1 kemiker.
3 formænd, hvorav 2 fyrverkere.

2den avdeling: Laboratorierne og kontrollen:

1 avdelingschef (officer).
3 formænd, hvorav 1 fyrverker.

3dje avdeling: Verkstedene.

1 avdelingschef (officer).
1 ingeniørkemiker.
1 tekniker (tegner).
1 driftsassistent.
1 verksmester.
1 støperimester.
Formænd efter behovet.

4de avdeling: Material- og regnskapsvæsen:

1 hovedforvalter.
1 regnskapsfører.
1 bokholder.
2 magasinformænd.
Kontorpersonale efter behovet.

Patronfabrikken foreslaar derhos, at det personel, som — i tilfælde organisationsforslaget approberes — paalægges øket arbeide og ansvar, for dette arbeide utbetales et rimelig midlertidig tillæg, saalænge den forcerte drift paagaar. Tillægget foreslaaes postert paa fabrikkens ekstraordinære driftsbevilgning.

Kongsberg vaabenfabrik har i skrivelse av 19de juni d. a. foreslaat, at der efter vaabenøvelserne iaar indbeordres 1 officer til utdannelse, og at der fra 1ste oktober midlertidig ansættes 1 sekretær, helst med god merkantil utdannelse og solide sprogkundskaper.

Generalfelttøimesteren gir i den forannævnte skrivelse av 27de juni d. a. fabrikkenes forslag om ansættelse av personellet sin anbefaling.

Under henvisning til hvad der er anført i den hemmelige St. prp nr. 84 1916, side 16, 17 og 19 vedrørende Raufoss patronfabrik og krudtverk, og efterat de der opførte bevilgninger er git, maa der nu snarest fastsættes en midlertidig plan for patronfabrikkens utstyr med personel.

Departementet er enig i, at administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk midlertidig ordnes saaledes, at fabrikken underlægges en direktør og bestaar av 4 avdelinger. Departementet vil derfor — efter stedfunden konferanse med generalfelttøimesteren — foreslaa, at organisationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk indtil videre blir følgende:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:

1ste avdeling: Den kemiske avdeling.
2den — Laboratorieavdelingen.
3dje — Den mekaniske avdeling.
4de — Material- og regnskapsavdelingen.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som chef for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 officerer som aspiranter,
1 sekretær,
1 oververksmester,
1 verksmester,
1 støperimester,
1 regnskapsfører,
1 bokholder.

Kemikere, tegnere, formænd og kontorpersonale efter behovet.

I forannævnte St. prp. nr. 84 (jfr. side 18 og 19) var der ogsaa opført en bevilgning av kr. 250 000,00 til paabegyndelse av et kanonverksted.

Under debatten ved sakens behandling i Stortinget blev det fremholdt, at kanonverkstedet ikke burde henlægges, saaledes som forutsat i propositionen, til strøket langs Nordbanen like utenfor Kristiania.

Departementet lot som følge herav anstille nærmere undersøkelser og er derpaa kommet til det resultat, at det heldigste under den ovenfor i Stortinget nævnte forutsætning vil være, at kanonverkstedet henlægges til Kongsberg under samme overledelse som vaabenfabrikken.

Da der ogsaa til Kongsberg vaabenfabrik er git bevilgning til utvidet drift (jfr. St. prp. nr. 84, 1916, side 17), maa der ogsaa for den fastsættes en midlertidig organisation av personellet.

Under hensyntagen til at kanonverkstedet, som foran nævnt, foreslaaes underlagt Kongsberg vaabenfabrik antar departementet efter konferanse med generalfelttøimesteren, at administrationen ved denne bør ordnes paa lignende maate som ved Raufoss.

Departementet vil derfor foreslaa, at organisationen ved Kongsberg vaabenfabrik indtil videre blir følgende:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:

1ste avdeling: Geværfabrikationen.
2den — Mitraljøse- og pistolfabrikationen.
3dje — Kanonverkstedet.
4de — Material- og regnskapsvæsenet.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som tillike er kontrolofficer, — for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 kontrolofficersaspiranter,
1 driftsassistent,
1 sekretær,
2 maskinmestre,
1 underrustmester,
1 undermaskinmester,
2 underforvaltere,
1 bokholder.

Kemiker, tegnere, formænd og kontorpersonale forøvrig efter behovet.

Med hensyn til ovennævnte personels avlønning (dette gjælder saavel ved Raufoss som ved Kongsberg) antar departementet, at der paa grund av det økede arbeide og ansvar, som paalægges personellet paa grund av fabrikkenes utvidelse, for indeværende budgettermin bør utbetales et lønstillæg efter departementets nærmere bestemmelse, idet det

forøvrig er meningen at forelægge saken for næste Storting.

Man antar det mest praktisk, at Forsvarsdepartementet bemyndiges til at træffe nærmere bestemmelse om en midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der foran er anført.

Merutgifterne ved den midlertidige ordning forutsættes utredet av vedkommende driftsbevilgninger.

I henhold til det foran anførte tillater departementet sig at

indstille:

A. At statens kanonverksted henlægges til Kongsberg vaabenfabrik og lægges under samme overbestyrelse som vaabenfabrikken.
B. At Forsvarsdepartementet bemyndiges til at træffe nærmere bestemmelse om en midlertidig ordning av administrationen ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt Kongsberg vaabenfabrik overensstemmende med hvad der er anført i nærværende indstilling.
C. At merutgifterne ved den midlertidige ordning utredes av vedkommende driftsbevilgninger.

Bilag 3.

Gjenpart av Forsvarsdepartementets skrivelse til generalfelttøimesteren, datert 2den september 1916.

Midlertidig ordning av administrationen ved

A. Raufoss patronfabrik og krudtverk og

B. Kongsberg vaabenfabrik.

I henhold til den Forsvarsdepartementet ved kongelig resolution av 18de august d. a. givne bemyndigelse fastsætter departementet følgende midlertidige ordning av administrationen ved ovennævnte fabrikker:

A. Raufoss patronfabrik og krudtverk

skal bestaa av følgende personel:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:
   1ste avdeling: Den kemiske avdeling.
   2den — Laboratorieavdelingen.
   3dje — Den mekaniske avdeling.
   4de — Material- og regnskapsavdelingen.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som chef for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 officerer som aspiranter,
1 sekretær,
1 oververksmester,
1 verksmester,
1 støperimester,
1 regnskapsfører,
1 bokholder.

Kemikere, tegnere, formænd og kontorpersonale forøvrig efter behovet.

B. Kongsberg vaabenfabrik

skal bestaa av følgende personel:

a) 1 direktør med administrationspersonale efter behovet.
b) 4 avdelinger, nemlig:
   1ste avdeling: Geværfabrikationen.
   2den — Mitraljøse- og pistolfabrikationen.
   3dje — Kanonverkstedet.
   4de — Material- og regnskapsvæsenet.

Som chefer for hver av 1ste, 2den og 3dje avdeling ansættes 1 underdirektør, som tillike er kontrolofficer, for 4de avdeling 1 hovedforvalter.

Foruten ovennævnte chefer skal tjenstgjøre ved fabrikken efter direktørens nærmere bestemmelse:

2 à 3 kontrolofficersaspiranter,
1 driftsassistent,
1 sekretær,
2 maskinmestere,
1 underrustmester,
1 undermaskinmester,
2 underforvaltere,
1 bokholder.

Kemikere, tegnere, formænd og kontorpersonale forøvrig efter behovet.

Med hensyn til ovennævnte personels avlønning bestemmer departementet, at der paa grund av det økede arbeide og ansvar, som paalægges personalet paa grund av fabrikkens utvidelse for indeværende budgettermin kan utbetales et lønstillæg, idet det er meningen at forelægge saken for næste Storting.

For følgende av det nu paa budgettet

under kapitel 1 titel 26 under Raufoss patronfabrik og krudtverk og Kongsberg vaabenfabrik opførte personel fastsættes avlønningen saaledes:

A. Raufoss patronfabrik og krudtverk.

Direktøren	kr.	6 000,00
(budgettert kr. 4 800,00, tillæg kr. 1 200,00).		
1 underdirektør	«	4 000,00
(budgettert kr. 3 200,00, tillæg kr. 800,00), for 1 assistent.		
1 hovedforvalter	«	3 200,00
(budgettert kr. 2 400,00, tillæg kr. 800,00), for 1 forvalter.		
1 oververksmester	«	3 200,00
(budgettert kr. 2 600,00, tillæg kr. 600,00), for 1 verksmester.		
1 bokholder	«	2 800,00
(budgettert kr. 2 000,00, tillæg kr. 800,00).		

B. Kongsberg vaabenfabrik.

Direktøren	kr.	6 000,00
(budgettert kr. 4 800,00, tillæg kr. 1 200,00).		
1 underdirektør	«	4 000,00
(budgettert kr. 3 600,00, tillæg kr. 400,00), for 1 kontrolofficer og assistent.		
1 hovedforvalter	«	3 200,00
(budgettert kr. 2 800,00, tillæg kr. 400,00), for 1 forvalter.		
1 maskinmester	«	3 200,00
(budgettert kr. 3 000,00, tillæg kr. 200,00).		
1 underrustmester	«	2 800,00
(budgettert kr. 2 400,00, tillæg kr. 400,00),		
1 bokholder	«	2 800,00
(budgettert kr. 2 000,00, tillæg kr. 800,00).		

Lønningene for det av forannævnte personel, som avlønnes av driftsbevilgningen, fastsættes saaledes:

Ved Raufoss patronfabrik:

Underdirektørene	kr.	4 000,00
Sekretæren	«	3 000,00
1 støperimester	«	2 800,00

Ved Kongsberg vaabenfabrik:

Underdirektørene	kr.	4 000,00
Sekretæren	«	3 000,00
Driftsassistenten	«	3 600,00
Maskinmesteren	«	3 200,00
Undermaskinmesteren	«	2 400,00

Av forannævnte personel har følgende frit hus, lys og brænde:

1) Direktørene.
2) De fuldt utdannede underdirektører.
3) Oververksmesteren ved Raufoss.

Spørsmaalet om alderstillæg for direktørene, underdirektørene og øvrige funktionærer vil bli forelagt Stortinget. Likesaa spørsmaalet om frit hus, lys og brænde for de ikke færdigutdannede underdirektører.

Merutgiften ifølge ovenstaaende utredes av bevilgningen til vedkommende driftsbevilgning.

Departementet ønsker snarest mulig indsendt forslag til instruks for direktørene og underdirektørene samt forslag til instruks for ordning av forholdet mellem kanonverkstedet og kanonkontrollen.

I forbindelse med ovenstaaende ansætter departementet midlertidig som underdirektører ved Raufoss patronfabrik og krudtverk:

Kaptein Kolbjørn Jenssen for 1ste avdeling.

Hvorhos efternævnte officerer, som endnu ikke har fuldendt sin utdannelse, vil ha indtil videre at overta de øvrige underdirektørstillinger saaledes:

Premierløitnant G. T. von Krogh for 2den avdeling.

Premierløitnant A. Torp for 3dje avdeling.

Departementet er enig i, at premierløitnant Arnulf fra høsten 1916 beordres til at paabegynde sin utdannelse ved den tekniske høiskole i Trondhjem, og at der forbeholdes premierløitnant Torp anciennetet foran premierløitnant Arnulf, samt at der senere gives den førstnævnte anledning til mindst 2 aars studium ved den tekniske høiskole.

Som underdirektør ved Kongsberg vaabenfabrik ansætter departementet midlertidig

kaptein H. Finne for 1ste avdeling,

hvorhos efternævnte officerer, som endnu ikke har fuldendt sin utdannelse, vil ha indtil videre at overta de øvrige underdirektørstillinger saaledes:

Kaptein H. Alstad for 2den avdeling.

Premierløitnant A. A. V. Uchermann for 3dje avdeling.

Det øvrige personale, saavel ved Raufoss som ved Kongsberg som nu skal ansættes, forutsættes ansat av hr. generalfelttøimesteren, men midlertidig, indtil Stortinget har avgjort saken.

Premierløitnant Uchermann avgives straks til assistanse for direktør Schwartz til planlæggelse og istandbringelse av kanonverkstedet.

Begge forutsættes snarest at avreise til Bofors for at underhandle om leveranse av emner til kanonfabrikationen og for om mulig at studere ved Bofors fabrikker alt vedrørende kanonfabrikationen.

Hr. generalfelttøimesteren anmodes om at ordne dette ved henvendelse til Bofors samt snarest at indsende forslag til, hvad der videre bør foretages for at faa kanonverkstedets bygninger opført, maskiner bestilt og alt paaskyndet, saa fabrikationen snarest kan komme igang.

Begge officerer kan for reisen til og opholdet ved Bofors utbetales skyssgodtgjørelse efter regning og kostgodtgjørelse (under opholdet i Sverige kr. 18,00 pr. døgn). Utgiften herved utredes av vedkommende bevilgninger til kanonanskaffelser efter hr. generalfelttøimesterens nærmere bestemmelse.

Det er endvidere forutsætningen, at løitnant Uchermann senere skal fortsætte sin utdannelse ved kanonkontrollen, saaledes at han ikke ved denne mister sin anciennetet.

Hr. generalfelttøimesteren anmodes derhos om snarest at la bekjendtgjøre, at der er ledig en stilling for en officer til utdannelse ved kanonkontrollen.

Bilag 4.

Gjenpart av den til grund for den kongelige resolution av 26de august 1916 liggende indstilling angaaende transportable røntgenapparater.

Sanitetschefen har indsendt forslag til departementet om, at der indkjøpes fra Tyskland:

1 transportabelt røntgenapparat pris kr. 10 318,00 og

1 apparat installert i en vogn (almindelig feltrøntgenvogn, tysk militærtype) vegt ca. 2 000 kg., pris ca. kr. 16 600,00.

Begge apparater er av samme model som de, der benyttes i den tyske arme.

De nævnte priser er netto og loko Berlin, saa dertil kommer fragt, pakning etc.

Sanitetschefen meddeler, at apparatene er gjennemgaat paa fabrikationsstedet og forskjellige detaljer og forandringer avtalt paa forhaand av sanitetskaptein Zogbaum. Senere er de diskutert her hjemme av vore sakkyndige paa omraadet, for at sikre os apparater, som kan anvendes med fuld nytte ogsaa under fredsforhold ved vore militære sykehus.

Fra sanitetets side er sterkt fremholdt nødvendigheten av apparatenes anskaffelse for nøitralitetsvernet.

Paa grundlag av det oplyste og da det i vor tid ikke kan drives moderne kirurgi uten røntgenapparater, vil departementet foreslaa at der til indkjøp av de to transportable røntgenapparater stilles til raadighet kr. 28 000,00 av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler. I dette beløp er indbefattet anslagsvis ca. kr. 1 000,00 til fragt, pakning og tilfældige utgifter.

I henhold til det anførte tillater man sig at

indstille:

Til indkjøp av 2 transportable røntgenapparater stilles kr. 28 000,00 til raadighet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

In fidem

B. Storm,
kapt.

Bilag 5.

Gjenpart av indstilling, bifaldt ved kongelig resolution av 22de december 1916.

Norges Røde Kors har under 5te december 1916 tilskrevet departementet saaledes:

«Norges Røde Kors's landsstyre har besat en komite for krigsfanger i utlandet.

Denne komite bestaar av:

Hr. arkitekt Thorolf Prytz, formand.
Formanden i Norsk landmandsforbund, hr. statsraad Mellbye.
Præsidenten i Norges Rederiforbund, hr. statsraad Lindvig.
Formanden i den norske fællesforening for haandverk og industri, hr. direktør Harald Bjerke.
Formanden i Den norske Handelsstands fællesforening, hr. grosserer Johan Steen.
Præsidenten for Norges Røde Kors, hr. statsraad Darre-Jenssen.

Komiteens formand har ved en reise til Stockholm sat sig ind i, hvad der i denne sak er gjort i Sverige, hvor man i et og et halvt à to aar har utført et stort arbeide for krigsfanger. Likeledes paagaar saavel i Danmark som i Holland og Schweiz en betydelig virksomhet i samme retning, hvilket har bestyrket komiteen i den overbevisning, at der fra norsk side snarest bør foretages noget for at vise, at man ogsaa i vort land ønsker at være med i det barmhjertighetsarbeide, som de øvrige nøitrale stater har optat.

Alle vet, at der her i vort land paa grund av krigen tjenes store summer, og det staar for komiteen som en nationalsak, at ogsaa nordmænd efter evne er med og viser sin medlidenhet med og sympati for de mange fanger, hvis sørgelige skjæbne er en følge av krigen. Det er komiteens hensigt at iverksætte en større pengeindsamling i dette øiemed, men dette vil ta tid og arbeidet maa straks paabegyndes.

Man tillater sig derfor at ansøke om, at der av statsmidler maa bli stillet kr. 50 000,00 til komiteens disposition og at staten paatar sig omkostninger ved lønninger og kontorhold forøvrig, saa at det beløp der blir indsamlet, kan anvendes til gaver.

Man tør utbe sig det ærede departements avgjørelse av denne sak, saasnart som forholdene tillater dette.»

Skrivelsen har herfra været oversendt Utenriksdepartementet, som under 19de næstefter uttaler følgende:

«Under henvisning til det kgl. departements skrivelse av 15de ds. har jeg den ære at meddele, at jeg slutter mig til, hvad der anføres i Norges Røde Kors's skrivelse om ønskeligheten av, at der fra norsk side snarest bør foretages noget for at vise, at man ogsaa i vort land ønsker at være med i det barmhjertighetsarbeide for krigsfanger i utlandet, som de øvrige nøitrale stater har optat.

Utenriksdepartementet finder for sit vedkommende at kunne anbefale, at der av statsmidler blir stillet kr. 50 000,00 til komiteens disposition og at staten paatar sig omkostningene ved lønninger og kontorhold forøvrig, saaat det beløp, som maatte bli indsamlet, kan anvendes til gaver.

Jeg tør gaa ut fra, at komiteen vil ta behørig hensyn til, at bistand bør ydes fanger tilhørende b e g g e de krigførende parter.»

Dette departement er ogsaa enig i, at Norge bør delta i arbeidet til bedste for krigsfangene i de forskjellige lande og vil foreslaa, at der av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler stilles kr. 50 000,00 til komiteens disposition.

I henhold til det ovenfor anførte tillater departementet sig at

i n d s t i l l e:

At der av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler stilles kr. 50 000,00 til disposition for den av Norges Røde Kors's centralstyre nedsatte komite til fremme av arbeidet til bedste før krigsfanger i utlandet.

Grafisk fremstilling
av
artilleriets tekniske fællesetat.

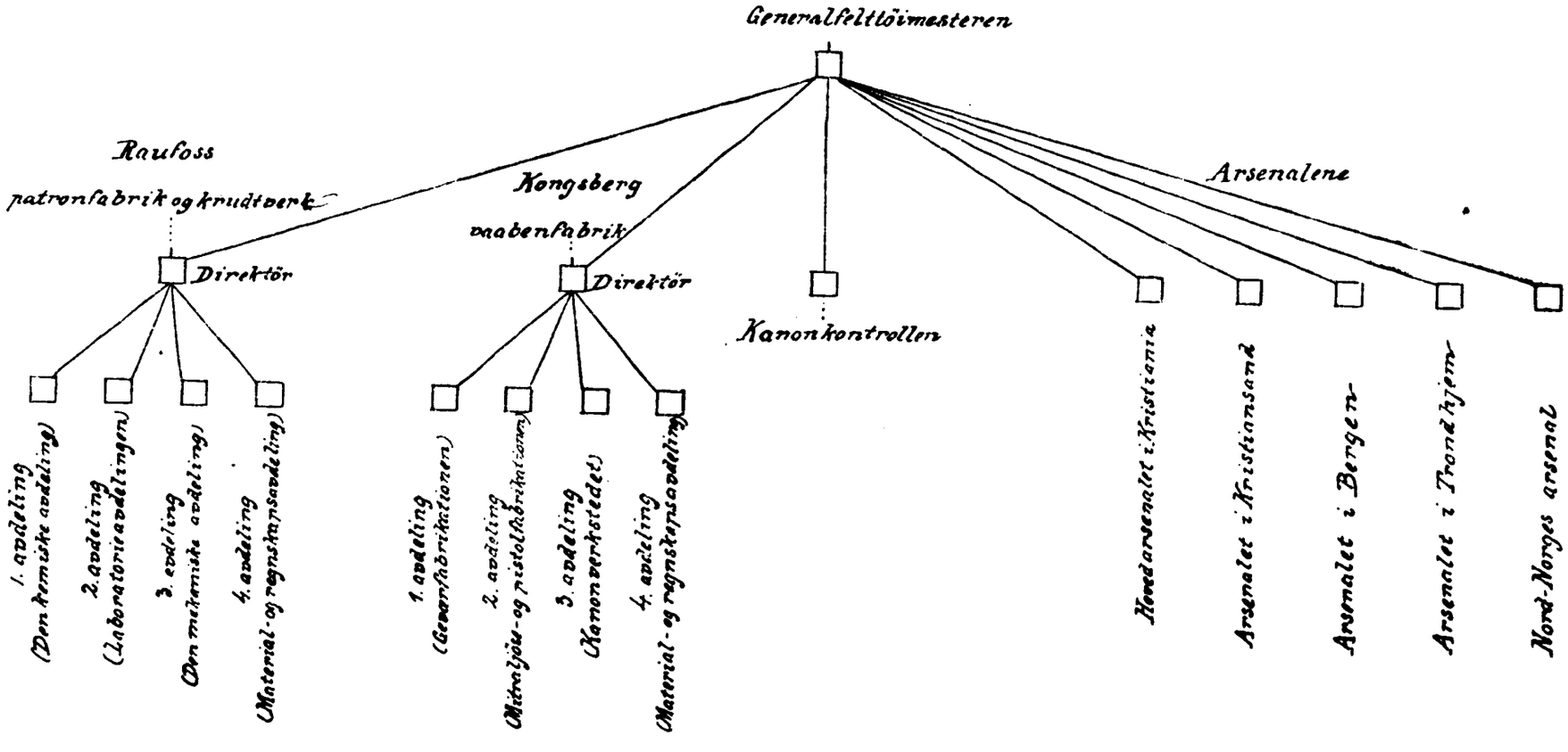

Hemmelig.

Sj. Riistad

Departementet for Handel, Sjøfart, Industri og Fiskeri.

28

5

Ot. prp. nr. 5.

(1917)

Om utfærdigelse av en lov om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

Handelsdepartementets indstilling av 1ste februar 1917, som er bifaldt ved kongelig resolution av samme dag.

(Foredraget av statsraad Friis Petersen.)

I de fleste nøitrale lande er der efter krigens utbrud utfærdiget forbud mot utførsel av skibe. Hos os blev lignende foranstaltning truffet ved provisorisk anordning av 3dje december 1915 angaaende forbud mot salg av fartøier til utlandet, hvilken anordning senere er avløst av midlertidig lov om forbud mot salg av skibe til utlandet av 21de juli 1916 (jfr. Ot. prp. nr. 45 for 1916).

Denne lovs hensigt var — som bekjendt — at sikre staten adgang til at kontrollere, at landet ikke kommer til at mangle de for landets behov nødvendige fartøier i kritiske tider som de nuværende.

I flere nøitrale lande har man imidlertid ikke fundet at kunne bli staaende ved at hindre skibenes salg til utlandet. I Danmark er det ved bekjendtgjørelse av 6te januar d. a. av Indenriksministeriet bestemt, at intet skib, som er optat i det danske skibsregister, eller for hvilket der er utstedt midlertidig dansk nationalitetscertifikat, maa herefter under nogen form bortfragtes paa tid til utlandet (utenlandsk statsmyndighet, statsborger eller firma m. v.) uten efter dertil indhentet tilladelse, der meddeles av Handelsministeriet efter indstilling av «Fragtnævnet». I Sverige emanerte under 6te mars 1916 en lov som gir Kongen adgang til for en viss tid eller indtil videre at bestemme, at avtale om svensk fartøis tidsbefragtning av utlænding ikke uten samtykke av Kongen eller den han dertil bemyndiger, maa sluttes paa ubestemt tid eller for længere tid end 6 maaneder eller for en tid som sammen med den, i hvilken fartøiet efter lovens ikrafttræden har været tidsbefragtet av utlænding, overstiger 6 maaneder — samt at svensk fartøi, som efter lovens ikrafttræden paa grund av en eller flere avtaler i 6 maaneder har været tidsbefragtet av utlænding, ikke maa videre bortfragtes til utlænding gjennem tidsbefragtning uten paa forhaand erhvervet tilladelse av Kongen eller den han dertil bemyndiger. Der er gjort forbehold om, at forbudet ikke

skal være tilhinder for at utenlandsk tidsbefragter av svensk fartøi til anden utlænding overlater sin ret efter fragtavtalen.

Saavel den svenske som den danske bestemmelse begrundes med nødvendigheten av at sikre vedkommende land den nødvendige tonnage for deres egen tilførsel.

Departementet har i nogen tid hat under overveielse spørsmaalet om hvorvidt der skulde være grund til for vort lands vedkommende at træffe forføining i lignende retning, men har i betragtning av vor tonnages størrelse ikke hittil fundet at burde anbefale saadan foranstaltning med derav følgende uundgaaelige indskrænkninger i handelsflaatens dispositionsfrihet.

Imidlertid har den store efterspørsel efter tonnage, der som følge av den paagaaende krigstilstand overalt er raadende, medført at en stadig større del av vor flaade er trukket ind i utenlandsk trade.

Dette i forbindelse med den senere tids sterke avgang i handelsflaaten paa grund av tap av fartøier ved krigsforlis har medført, at departementet ikke finder længere at burde utsætte med at fremkomme med forslag sigtende til at sikre den for landets forsyning med nødvendighetsartikler fornødne tonnage.

Med hensyn til de bestemmelser som foreslaaes skal departementet, idet man henviser til de enkelte §§, bemerke, at de er utarbeidede under konferanse med skibsfartsinteresserte, kyndige mænd, og antages ikke at gaa videre end fornødent for at gi regjeringen den nødvendige myndighet til at møte de vanskeligheter, som kan opstaa for landets tilførsel.

Som det vil sees, er man i lovforslaget ikke — som i de danske og svenske bestemmelser — blit staaende ved bare at forbyde bortfragtning til utlændinger, idet man heri har ment at ha en betryggelse mot forbudets omgaaelse.

Det er departementets forutsætning, at den myndighet som utkastet indeholder, vil bli utøvet med ethvert, med øiemedet forenelig hensyn til skibsfarten, samt at lovens gjennemførelse — derunder avgjørelse av indkommende dispensationsandragender — vil ske under fornøden medvirkning av sakkyndige.

I henhold til det anførte tillater departementet sig at

indstille:

At Deres Majestæt vil bifalde og underskrive vedlagte utkast til en proposition til Stortinget om utfærdigelse av en lov om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

Hans Majestæt Kongens proposition til Stortinget om utfærdigelse av en lov om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

Vi Haakon, Norges Konge,

gjør vitterlig:

Stortinget indbydes til at fatte beslutning til en lov om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde overensstemmende med vedlagte utkast.

Handelsdepartementets indstilling i saken vedlægges i avtryk.

Git paa Kristiania slot den 1ste februar 1917.

Under Vor haand og rikets segl

Haakon.
(L. S.)

Gunnar Knudsen.

Hesselberg.

Utkast
til lov om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

§ 1.

Uten tilladelse av Kongen eller den han dertil bemyndiger, kan ikke norsk skib bortfragtes ved tidsbefragtning for længere tid end 3 maaneder eller ved reisebefragtning for en eller flere reiser, som under normale forhold tilsammen varer over 2 maaneder.

§ 2.

Befragtet skib maa ikke bortfragtes ved ny kontrakt uten tilladelse av Kongen eller den, han dertil bemyndiger, medmindre det sker ved tidsbefragtning i de sidste 14 dage av gyldighetstiden for den bestaaende fragtkontrakt eller ved reisebefragtning i de sidste 14 dage, før ny reise skal foretages. Under alle onstændigheter er saadan tilladelse nødvendig, hvor ny bortfragtning sker til samme befragter.

Avtale om ret for befragteren til at forny befragtningen eller slutte ny befragtning er ugyldig.

§ 3.

Kongen eller den, han dertil bemyndiger, gir de nærmere bestemmelser om lovens gjennemførelse, herunder ogsaa om anmeldelse av indgaaede fragtkontrakter.

§ 4.

Overtrædelse av denne lov eller de i henhold til den utfærdigede bestemmelser straffes med bøter indtil 500 000 kroner eller med fængsel indtil 6 maaneder eller med begge disse straffe.

§ 5.

Denne lov træder i kraft straks.

Den kan av Kongen midlertidig sættes helt eller delvis ut av kraft.

Dokument nr. I.

(1917)

Trykt efter foranstaltning av protokolkomiteen.

Angaaende fiskeavtalen og kobberavtalen.

I

Fiskeavtalen av 5te august 1916.

1. Den Kgl. Norske Regjering vil straks forby utførsel fra Norge av al slags fisk, fiskeolje og andre fiskeprodukter (undtagen fiskehermetik av den slags, som almindelig nedlægges og er i vanlig pakning i de tilfælder, hvor eksporten er i overensstemmelse med kgl. resol. av 4de juli 1916).
2. Straks efter at denne overenskomst er blit undertegnet skal der bli optat en fortegnelse over de i Norge værende beholdninger av alslags fisk, fiskeolje og fiskeprodukter, hvilken fortegnelse blir at kontrollere av vedkommende myndigheter. Certifikater fra vedkommende kompetente lokalmyndighet angaaende størrelsen av saadanne beholdninger skal gives til alle kjøbmænd eller andre personer, som har beholdninger av fisk eller fiskeprodukter, og det skal tillates ham at eksportere de nævnte kvantiteter mot at fremvise eller at deponere hos vedkommende myndighet det foran nævnte certifikat, som skal paategnes av den myndighet, som gir utførselstilladelsen med angivelse av den mængde, som tillates eksportert ved den givne tilladelse. Han skal ogsaa fremlægge en deklaration gaaende ut paa, at der ved eksporten av saadan fisk, fiskeolje og fiskeprodukter, ikke sker nogen krænkelse av nogen avtale avsluttet med nogen angaaende tilveiebringelsen av utrustning, som er anvendt til fangsten, nedlægningen eller præparationen av fisken, fiskeoljen eller fiskeprodukterne.
3. Det i artikel 1 nævnte eksportforbud skal forbli i kraft til krigens avslutning. Skulde der imidlertid ophøre at være kjøpere i Norge for nogen bestemt slags fisk, fiskeolje eller fiskeprodukter, kan eksportforbudet ophæves for denne slags fisk, og kun for denne slags, nemlig:

A. Sild, fersk og saltet,
B. Vaat saltet fisk
C. Tør » »
D. Tørfisk

} av den slags som er omhandlet i den vedheftede liste over maksimumspriser.

E. Torskeolje
F. Sildeolje
G. Sælolje
H. Rogn
I. Silde- og fiskemel.

Ophævelsen av noget saadant forbud skal ikke gjøre det lovlig, at der finder sted eksport i strid med nogen tidligere given erklæring.

4. Hans Britanniske Majestæts Regjering eller de av denne opnævnte personer vil være beredt til at kjøpe al fisk, fiskeolje og andre fiskeprodukter, som ikke behøves til Norges eget bruk, til priser, som straks skal bli fastsat ved overenskomst med repræsentanter for fiskerinæringen. Saadanne priser skal forbli gjældende under krigen.

   Norges eget forbruk vil forsaavidt angaar denne overenskomst bli beregnet til en saadan procentdel av den virkelige fangst eller produktion av de under hver av kategorierne i artikel 3 nævnte arter, som herefter bestemmes av Den Kgl. Norske Regjering.

5. Hans Britanniske Majestæts Regjering kan med 4 ukers varsel ophøre at kjøpe nogen av ovennævnte slags fisk, fiskeolje eller fiskeprodukter. Med hensyn til sild er det Hans Britanniske Majestæts Regjerings hensigt at fortsætte at kjøpe op til ialfald 31te december 1916, forutsat at Hans Majestæts regjerings kjøp, i henhold til denne avtale, ikke i værdi skal overstige 80 pct. av den kredit, som av Hans Britanniske Majestæts Regjering er ordnet i Norge.

6. Hans Britanniske Majestæts Regjering vil gi eksporttilladelser og vil lette eksporten av kul, olje og utrustning for fiskerne gjennem norske importforeninger eller andre importører og, under hensyn til Storbritanniens og dets alliertes behov, gjøre sit bedste for at sikre, at den mængde kul, olje og utrustning for fiskerne, som saaledes eksporteres, blir tilstrækkelig for fiskernes behov (under forutsætning av, at de nødvendige deklarationer gives).

7. Hans Britanniske Majestæts Regjering er villig til, om nødvendig, at revidere gjældende deklarationer angaaende de av den kontrollerte tilførsler av utrustning for fiskeindustrien. Den Kongelige Norske Regjering er villig til at gaa ind paa, at erklæringer, som skal gives av importforeninger og disses kjøpere, indeholder bestemmelser, som vil hindre, at nogen av den til fiskerne bestemte utrustning fra eller som er kontrollert av Storbritannien, deri indbefattet olje etc., direkte eller indirekte blir brukt til fordel for fiendtlige lande.

8. Førend noget av utrustningen fordeles skal importforeningerne erholde fra hver mottager en skriftlig erklæring gaaende ut paa, at al saadan utrustning, importert med billigelse av eller med utførselstilladelse git av Hans Britanniske Majestæts Regjering, utelukkende vil bli brukt av ham selv. Erklæringen skal ogsaa indeholde saadanne betingelser forøvrig, som maatte bil arrangert i overensstemmelse med den form for erklæring, som man enes om i henhold til artikel 7.

9. Foreningerne eller importørerne vil kun fordele saadanne mængder av utrustning, som øieblikkelig behøves for at fuldføre den paatænkte reise eller for ikke mere end 1 maaneds behov. I tilfælde av, at dette arrangement skulde bli ophævet, vil foreningerne eller importørerne gaa ind paa ikke at avgi til nogen person nogen utrustning uten skriftlig samtykke fra Hans Britanniske Majestæts Regjering eller dennes opnævnte agent.

10. Betaling for al indkjøpt fisk og fiskeprodukter skal erlægges den 1ste og 15de i hver maaned for al fisk, som er levert og godtat av inspektører, paa følgende maate:

    Fisk etc. levert og godkjendt av inspektører fra den 1ste til den 15de i hver maaned skal betales den 1ste i den følgende maaned.

    Fisk etc. levert og godkjendt av inspektører mellem 16de og de sidste dage i hver maaned skal betales den 15de i den følgende maaned. I alle tilfælde skal betaling ske i kroner i Norge.

11. Denne avtale er avhængig av, at tilstrækkelig kredit blir ordnet i Norge.
12. Uten hensyn til det utførselsforbud, som blir at utfærdige i henhold til artikel 1 og under hensyn til de i artikel 2 indeholdte bestemmelser er man med hensyn til dispensationer fra forbudet enig om følgende:
    a. Dispensationer kan gives av Den Kgl. Norske Regjering for eksport til hvilketsomhelst land den maatte godkjende, men altid under hensyn til betingelserne i artikel 13. Saadanne dispensationer skal begrænses til mængder, som ikke overskrider 15 pct. av den stedfundne fangst og (eller) av de produkter, som er omtalt i artikel 3.
    b. Med hensyn til det overskytende av saadan fangst og (eller) av produkter skal dispensationer, forsaavidt varerne er kjøpt av eller paa vegne av Hans Britanniske Majestæts Regjering i overensstemmelse med artikel 4, bli git av Den Kgl. Norske Regjering paa ansøkning. Disse dispensationer skal bli tilstaat uten betingelser uten i tilfælder Den Kgl. Norske Regjering er paa det rene med, at indvilgelsen av dispensationen vilde medføre et brudd paa avgiven erklæring. I saadanne tilfælder kan Den Kgl. Norske Regjering anvende den fremgangsmaate, som er omhandlet i artikel 13 (mutatis mutandis) (like for like).)
    c. Ingen andre dispensationer skal gives.
13. Med hensyn til fisk, fiskeolje og fiskeprodukter, der omfattes av de i ovenstaaende passus 12 omhandlede 15 pct., vil der ikke bli indrømmet dispensation før eksportøren har indgit til vedkommende ministerium erklæringer gaaende ut paa:
    a. at den, som nedlægger eller fabrikerer fiskeprodukter garanterer, at der ved nedlægning eller tilberedning av fisk eller ved fabrikation av produkterne ikke er blit anvendt stoffe, som er blit anskaffet fra England eller hvis import er underlagt Storbritanniens kontrol;
    b. at den, der enten har nedlagt vedkommende fiskefangst eller fabrikert fiskeprodukter, har kjøpt fisken fra fiskere, hvis navne og adresser maa bli specificert og at han fra disse har utvirket garantier gaaende ut paa, at der under vedkommende fiske ikke har været anvendt kul, olje, utrustning eller proviant, som var anskaffet fra Storbritannien eller hvis import er underkastet Storbritanniens kontrol.

    Eksportøren maa utvirke fra den der har nedlagt fisken eller fabrikert fiskeprodukterne og deponere i vedkommende ministerium certifikater, som dækker de ovennævnte klausuler a. og b. Eksportøren maa ogsaa deponere i vedkommende ministerium et pengebeløp svarende til den pris, som har været eller vil bli betalt ham eller en betryggende bankgaranti for et tilsvarende beløp og saadant depositum eller garanti skal bero i ministeriet i mindst 30 dage, at regne fra datoen for indsendelsen av ansøkningen om eksporttilladelse. Dersom ministeriet skulde finde, at erklæringerne var falske, vil det pengebeløp, som det stillede depositum eller garantien utgjør, bli forbrudt, hvortil der vil bli idømt saadan straf, som er bestemt i loven. De forbrudte pengesummer vil bli anvendt i barmhjertig øiemed efter Den Kgl. Norske Regjerings bestemmelse.
14. Den Kgl. Norske Regjering skal fastsætte maksimumspriser for de forskjellige slags fisk, fiskeolje og fiskeprodukter, som omhandles i nærværende arrangement. Disse priser skal ikke være høiere end de priser, der er avtalt mellem Hans Britanniske Majestæts Regjering og repræsentanter for fiskerierne, og som er opgit i vedlagte specifikationer A og B.

15. Hans Britanniske Majestæts Regjering skal ikke være forpligtet til at kjøpe fisk, fiskeolje eller fiskeprodukter til høiere priser end de, der blir fastsat i henhold til ovenstaaende klausul. Saalænge Hans Britanniske Majestæts Regjering er villig til at betale disse priser (bestemt i overensstemmelse med nærværende arrangement og med de vedlagte specifikationer) for hvilkensomhelst av de forskjellige slags fisk, fiskeolje og fiskeprodukter i god kondition som tilbydes nævnte regjering, skal eksportforbudet paa samme forbli i kraft.
16. Hans Britanniske Majestæts Regjering vil kunne negte at motta fersk fisk, men saalænge den er villig til at akceptere og kjøpe samme slags fisk, saltet eller tørret, skal forbudet mot utførsel av denne slags fisk, fersk, saltet eller tørret, forbli i kraft.
17. Alle spørsmaal angaaende kvaliteten av tilbudt fisk eller fiskeprodukter skal bli indbragt til voldgift for den offentlige «vraker».
18. Den Kgl. Norske Regjering vil straks avskaffe alle de ved kgl. resol. paalagte eksportavgifter paa fisk, fiskeolje og andre fiskeprodukter, som siden krigens begyndelse maatte være paalagt i proviantering sø iemed og garanterer, at ingen saadan avgift eller nogen anden eksportavgift for fremtiden vil bli paalagt fisk, fiskeolje og andre fiskeprodukter, som allerede maatte være kjøpt eller for fremtiden maatte bli kjøpt i henhold til nærværende arrangement.
19. Det er avtalt, at fiskere, som har anskaffet sig utrustning til fiskeri i henhold til utførselstilladelse fra Hans Britanniske Majestæts Regjerng eller under dennes kontrol, ikke skal avhænde sin fisk paa sjøen eller losse samme i noget andet land end Norge undtagen i den utstrækning, som man maatte bli enig om forsaavidt angaar den islandske fiskefangst.
20. Den Kgl. Norske Regjering vil anvise visse havne hvorfra alene eksporten av fisk, fiskeolje og fiskeprodukter vil kunne finde sted.
21. Hans Britanniske Majestæts Regjering vil kunne utvælge hvilken person, personer eller korporationer den vil for at handle som dens repræsentanter i forbindelse med alle saker som henhører under dette arrangement.
22. Dersom den Norske Regjering efter et tidsrum av 6 maaneder at regne fra datoen for dette arrangements underskrift, ønsker at dette ophører, vil den kunne gi skriftlig meddelelse til H. B. M.'s legation i Kristiania om denne sin hensigt og hvis saadan meddelelse gives, vil arrangementet ophøre at være i kraft efter et tidsrum av 3 maaneder at regne fra datoen for den nævnte meddelelse. Men et saadant ophør av arrangementet skal under ingen omstændighet berøre nogen ret, som maatte ha været erhvervet under samme ved dets ophør og vil ikke kunne betragtes saaledes, at det tillater utførsel av fisk, fiskeolje og fiskeprodukter til bestemmelsessteder, som vilde være i strid med de allerede givne erklæringer eller formindske Hans Britanniske Majestæts Regjerings ret til at eksportere partier, som denne før arrangementets ophør maatte ha kjøpt for hvilkensomhelst bestemmelse og fri for al utførselsavgift.
23. Intet i dette arrangement skal berøre de rettigheter, som er git for eksporten av fisk til Rusland i henhold til den Norske handelslov av 1907 (§ 29 c) eller gripe ind i detaljsalgene av fersk fisk i grænsedistrikterne til Rusland og Sverige i kvantiteter, som ikke overstiger gjennemsnittet av saadanne salg i aarene 1913, 1914 og 1915.

Kristiania, 5te august 1916.

II.

Kobberavtalen av 28de og 30te august 1916.

Den norske regjering er villig til paa nedenanførte betingelser at utstede eksportforbud for

kobber
kobbermalm
kobberholdig svovlkis
kobberholdig kisavbrand.

Regjeringen er villig hertil, idet der forutsættes, at dispensationer for dette eksportforbud vil bli git for eksport til krigførende lande, paa betingelse av, at Norge inden 60 dage fra utførselsdatoen fra disse lande eller med dem som mellemled mottar samme kobbermængde i form av kobbervarer eller varer, som indeholder kobber med fradrag av 5 % spild ved raffinering eller forarbeidelse, og til Sverige, Danmark og Holland paa den maate, at disse lande til eget forbruk faar et kvantum, som ikke overskrider, hvad de i de sidste aar har importert til eget bruk. Forsaavidt kobberholdig svovlkis angaar skal disse kvanta ikke overskride

for Sverige 110 000 ton pr. aar
og for Danmark 20 000 ton pr. aar,

idet disse kvanta omtrent utgjør gjennemsnitseksporten av denne vare fra Norge til nævnte lande i aarene 1912—1915. Skulde den norske regjering finde, at der er behov for at eksportere til nævnte lande større kvanta end her angit, skal den norske regjering henvende sig til den britiske regjering i saken, og denne vil da være villig til, efter behørig overveielse av de grunde og talopgaver, som den norske regjering fremkommer med, at behandle forslagene paa gunstigste maate.

Det forutsættes, at den norske regjering vil være villig til uforbeholdent og til enhver tid at gi Hans Britanniske Majestæts regjering opgave over eksporten til alle lande i henhold til denne overenskomst.

Alt kobber og svovlkis, som skibes til Danmark, skal konsigneres kun til personer, som opnaar garanti fra den danske Forening; alt kobber og svovlkis, som skibes til Holland, skal konsigneres kun til den Nederlandske Oversea Trust. Av hensyn til den industrielle samvirken mellem de skandinaviske riker skal det staa Danmark frit at utføre til Norge og Sverige den kisavbrand, som utvindes av den fra Norge importerte svovlkis, og det skal staa Sverige frit at eksportere til Norge produkter, som faaes av svovlkis eller kisavbrand av norsk oprindelse.

Ovennævnte eksportforbud skal utstedes paa følgende betingelser:

1. Den britiske regjering skal, saavidt militære krav tillater det, ikke lægge hindringer iveien for import til Norge av indtil 8 000 ton pr. aar av kobber og kobbervarer til landets eget behov i bytte mot eksportert norsk kobber og kobbermateriel. Skulde det efter 6 maaneders erfaring forutsees, at Norges virkelige behov faktisk vil overskride dette kvantum, vil Hans Britanniske Majestæts regjering være villig til at opta til venskabelig overveielse ethvert argument, som den norske regjering maatte ønske at fremføre til støtte for denne opfatning, og den vil træffe saadanne forføininger, som maatte være mulige, under behørig hensyntagen til den militære og politiske situation, for at hindre, at norsk industri lider under kobbermangel.

I tilfælde av, at leverancen fra norske gruber av en eller anden skjellig grund, saasom streik, vandmangel etc., skulde bli utilstrækkelig til byttebehovet, saa vil Hans Britanniske Majestæts regjering, for at opveie det, som man kommer tilkort, lette importen, indtil der ialt er importert 8 000 ton pr. aar som ovenfor nævnt.

I betragtning av, at kobberimporten fra Amerika til Norge har været stanset i flere maaneder, og at de norske bergverker har git mindre utbytte paa grund av streiken, vil den britiske regjering ikke gjøre nogen indvending mot, at Norge umiddelbart efter utstedelsen av ovennævnte eksportforbud, importerer indtil 3 000 ton kobber og kobberprodukter, uten hensyn til den kobber-

mængde, som Norge paa den tid maatte være istand til at levere i bytte.

Den britiske regjering har intet at indvende mot eksport til Sverige fra Norge av gjennemsnitlig 200 ton elektrolytisk kobber pr. maaned til forarbeidelse i Sverige, forutsat, at saadan forarbeidelse ikke kan utføres i Norge og forutsat, at de forarbeidede varer sendes tilbake til Norge inden 60 dage efter utførselsdatoen og indeholder samme mængde kobber som det eksporterte minus 5 % spild.

2. Saavidt militære krav tillater det, skal Hans Britanniske Majestæts regjering ikke lægge nogen hindringer iveien for tilførslen til norske kobberverk og kisgruber av saadanne stoffe, som kræves til deres egne verker og som ikke produceres i Norge, idet den dog forbeholder sig — som en billighet overfor andre norske forbrukere — at underkaste tilførselen av enkelte varer saadanne indskrænkninger eller betingelser, som maatte bli paalagt andre norske forbrukere.

3. Storbritannien skal fra Norge motta indtil 8 000 ton kobber, som de norske myndigheter i henhold til ovennævnte regler kan gi dispensation for, i form av bessemer kobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis og kobberholdig kisavbrand, til en pris, som den norske eksportør og den britiske importør skal komme overens om. Det forutsættes dog, at dette kvantum kan forhøies overensstemmende med bestemmelserne i 1ste avsnit.

4. For hver ton norsk svovlkis, som skibes til Holland og konsigneres til den nederlandske Oversea Trust vil den britiske regjering forpligte sig til ikke at gjøre noget indgrep i den fri passage fra Rotterdam til Norge av en ton jern eller staal til de norske skibsverfter og de norske mekaniske verksteder, forutsat at dette jern eller staal ikke kan skaffes fra Storbritannien.

Det kontor, som allerede er oprettet for at lette kobberutvekslingen med Tyskland, skal utvides til ogsaa at behandle de bytteforbindelser med andre lande, som der sigtes til i nærværende memorandum. Kontoret skal periodisk holde Hans Britanniske Majestæts legation underrettet om alt kobber, som eksporteres fra Norge i utvekslingsøiemed og skal indberette enhver undladelse av at sende tilbake forarbeidede varer inden de fastsatte 60 dage.

I betragtning av, at den britiske regjering saa snart som mulig indrømmer eksporttilladelse eller skibningstilladelse for kobber eller kobberholdige varer, indtil en vegt av 3 000 ton kobber, inden den norske regjering er istand til at eksportere til Storbritannien den tilsvarende mængde kobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis eller kobberholdig kisavbrand, som kunde kræves i henhold til overenskomsten, saa vil den norske regjering gi den britiske regjering en forkjøpsret (a first call) til alle lagre og al produktion av svovlkis i Norge, indtil der i form av svovlkis er eksportert til Storbritannien den kobbermængde, som behøves som vederlag for de ovennævnte 3 000 ton — alt under forutsætning av, at Norges eget behov dækkes og at eksporten til Sverige, Danmark og Holland kan fortsætte overensstemmende med de i overenskomsten nævnte bestemmelser herom.

36.

Oversættelse. **Fortrolig.**

Dokument nr. II.

(1917)

Fra utenrikskomiteen.

Memorandum overlevert den norske gesandt i Washington av U. S. Foodcommissioner den 24de juli 1917.

Som følge av den samlede virkning, som de militære ødelæggelser og de militære behov, arbeidskraftens bortledelse fra den produktive virksomhet, den mislykkede høst i flere distrikter, undervandsbaatenes herjinger og visse markeders avspærring ved de krigførende magters stridskræfter har frembragt, har de allierte magter nu et større behov for fødemidler og materialer fra de Forenede Stater end, hvad vor produktion kan tilfredsstille.

Tiltrods for det amerikanske folks bestræbelser for at øke produktionen og at indskrænke forbruket saa meget som mulig opstaar der dog et underskud i forsyningen av mange varer, som er av væsentlig betydning for dem, som er vore forbundne mot Centralmagterne.

Det er selvsagt de Forenede Staters første pligt først at sørge for levnetsmidler og andre tilførsler til de allierte, og til den ende paalægger det amerikanske folk sig de yderste anstrengelser og selvopofrelser. Hvis derfor de Forenede Stater skal paata sig at skaffe forsyninger til de nøitrale, vil dette, med hensyn til mange artikler, bety enten et avsavn paa de alliertes side, videre opofrelser fra det amerikanske folks side eller en bortledelse av arbeidskraft og produktion fra krigens behov.

Det amerikanske folk har imidlertid ikke indlatt sig i krigen for nogen national vindings skyld, men i det haab, at de nøitrale nationers integritet gjennem ofrelsen av dets mænd og dets hjælpekilder vil kunne bli sikret, fri for farer, og desuten har det amerikanske folk som følge av sin menneskekjærlighet og følelsen av uforstyrret venskap den største omsorg for det norske folks velfærd.

Som følge herav vil antagelig det amerikanske folk paata sig yderligere ofre og endnu større anstrengelser for at øke sit eksportoverskud. Det er imidlertid kun billig, at det norske folk yder fuldgyldige gjentjenester ved at befordre det amerikanske folks velfærd. Endvidere synes det billig, at det amerikanske folks ofre ikke av det norske

folk direkte eller indirekte blir omsat til fordel for fienden. Man haaber derfor at den kongelige regjering vil ta under alvorlig overveielse følgende anmerkninger, der angaar saadanne forføininger, som tilsigter at skaffe sikkerhet for, at det amerikanske folks ofre ikke bringes forgjæves:

A. Den Kongelige Norske Regjering maa gjøre enhver mulig anstrengelse for at ophjælpe produktionen inden sine egne grænser av fødevarer, fiskevarer og andre varer og for at sikre alle tilgjængelige forsyninger fra andre kanter og for at regulere forbruket med den største strenghet ved at søke at undgaa spild og sløseri av enhver art. Det kan neppe ventes, at det amerikanske folk vil underkaste sig forcert arbeide og selvfornegtelse, medmindre ogsaa det norske folk gjør de yderste anstrengelser i samme retning.

B. Paa grund av de utilstrækkelige forsyninger, som vi selv og de med os allierte magter lider under, kan det ikke ventes, at det amerikanske folk vil skille sig av med sine forraad av fødevarer i større utstrækning end det minimum som vil dække det underskud av fødemidler, som maatte opstaa, tiltrods for at der er gjort de yderste anstrengelser i den ovenfor antydede retning. Det siger sig selv, at ved bestemmelse av dette minimum vil importen før krigen ikke længere være nogen korrekt maalestok for behovet, idet den forcerte produktion og det indskrænkede forbruk gjør en saadan beregningsmaate helt uanvendelig. Det skulde derfor synes hensigtsmæssig at der straks blev foretat en beregning over Norges resurcer av fødemidler med hensyn til deres værdi i form av protein, fett og kulhydrater, og at forbruket blev beregnet efter et normalbehov pr. indbygger av disse vigtigste nødvendighetsstoffer.

Efter at ha foretat saadanne beregninger vilde man se, hvor stort det underskud i hvert av de tre stoffer er, som maa dækkes ved tilførsler fra utlandet, og man vilde ogsaa se, i hvilken av disse tre store livsfornødenheter Norge producerer mere end, hvad det selv trænger. De Forenede Staters regjering vilde med glæde sende en repræsentant til Norge, som kunde konferere med de norske myndigheter i anledning av de omhandlede beregninger.

C. I betragtning av de utilstrækkelige forraad av varer er det klart, at prisspørsmaalet spiller en fuldstændig underordnet rolle i sammenligning med varerne selv. Endvidere er besiddelsen av disse varer av den største betydning i den hele strategi og krigsførsel og hvis det amerikanske folk, til skade for sine egne og de folks interesser, som er Centralmagternes fiender, skal skille sig av med sine forraad, kan den tjeneste, som det amerikanske folk saaledes yder det norske folk, ikke helt ækvivaleres ved salgsprisen. Der maa ydes det amerikanske folk eller dets allierte nogen gjentjeneste av tilsvarende værdi som den, der ydes av det amerikanske folk.

D. Det er klart, at det er av vital interesse for de Forenede Stater at hindre at tilførsler av enhver art naar fienden, og derfor berører skibningen av fødemidler fra Norge til Tyskland det amerikanske folk paa det ømfindtligste. Det synes derfor at være en rimelig forutsætning, at den kongelige regjering vil overta en garanti som utelukker enhver mulighet for, at amerikansk protein, fett eller kulhydrater eller andre stoffer direkte eller indirekte vil naa Tyskland fra Norge.

E. Der holdes i de Forenede Stater strengt paa, at der med anvendelse til fordel for fienden ikke blot menes den direkte forsendelse av oprindelig amerikanske varer, men ogsaa eksport til Tyskland av direkte eller indirekte omarbeidede varer eller anvendelse ved fabrikationen av saadanne varer eller anvendelse som erstatning, direkte eller indirekte, for norske produkter, som maatte bli eksportert til Tyskland. Et træffende eks-

empel i saa henseende vilde det være, om forstoffer blir importert til Norge fra de Forenede Stater, og den protein og de fettstoffer, som blev utvundet derved, blev gjenutført til Tyskland. Og en gjenutførsel i form av fødevarer vilde under disse omstændigheter i virkeligheten være til større skade for amerikanske interesser, end om fôrstofferne selv var blit sendt, som de var, til fienden, da der paa den omhandlede maate ikke blot leveres fienden amerikanske produkter, men ogsaa norsk arbeide. Paa den anden side ønsker det amerikanske folk ikke at gjøre noget brud paa de store humanitære principper, som det har befulgt under hele krigen, og er villig til at ta under overveielse enhver rimelig og effektiv fremgangsmaate, hvorved norske produkter som ikke skylder Amerika sin oprindelse, maatte bli anvendt i rent humanitære øiemed til at avhjælpe kvinders og barns behov selv inden fiendtlig territorium.

Som følge av den store uttømmelse av de Forenede Staters forsyning av levnetsmidler stammende fra høsten 1916 finder de Forenede Staters regjering, at den stilling, hvori dets folk befinder sig fra nu av indtil den nye høsts ankomst, paakalder dens alvorligste opmerksomhet, og den nuværende situation er derfor av den art, at den kræver en øieblikkelig begrænsning av eksporten av beholdningerne til det blotte minimum, som kræves under hensyntagen til de i Norge eksisterende beholdninger.

Og for at de Forenede Staters regjering kan samarbeide med den kongelige regjering under dette mellemrum vilde de Forenede Staters regjering sætte pris paa at motta underretning med hensyn til enhver vare, som ønskes eksportert angaaende:

1. beholdningen av vedkommende vare i Norge,
2. det kvantum, som er underveis,
3. det i de Forenede Stater beroende kvantum, som eies av Norge eller norske borgere, samt det sted hvor samme beror.

G. De Forenede Stater forelægger det ovennævnte grundlag til den kongelige regjerings overveielse og haaber oprigtig, at den kongelige regjering vil se sig istand til at akceptere samme, og imidlertid ønsker de Forenede Staters regjering at bemerke følgende:

I paavente av en gjensidig overenskomst paa det ovennævnte grundlag maa enhver eksport til Tyskland av fødemidler av hvilkensomhelst art tages med i beregning som en formindskelse av de forraad som staar til det norske folks raadighet, og det kan ikke paaregnes, at denslags formindskelser vil bli betragtet som en del av det underskud, som senere blir at levere fra de Forenede Stater.

Bilag til U. S. memorandum av 27de juli 1917.

I. Hvete, rug, byg, havre, mais, boghvete, ris, sorghum samt mel og andre produkter derav:
Sukker, raat og rafinert,
Poteter og tørrede belgfrugter (herunder erter, bønner o. lign.).

A. Beholdning av hver av de ovennævnte produkter:

1. Hvor meget er der for øieblikket i Norge:
   a. Norsk eiendom?
   b. Utenlandsk eiendom?
2. Paa vei for transit over Norge, med opgivelse av skib, utklareringshavn og bestemmelsessted.
3. Norsk eiendom i utlandet eller kontrahert der, specificert for de enkelte lande med opgivelse

av den pris som er betalt eller stipulert.

B. Produktion i Norge av hver av de ovennævnte varesorter:
1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
2. Anslagsvis for 1917?

C. Forbruk i Norge av hver av de ovennævnte varesorter:
1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
   a. Til menneskeføde?
   b. Til fôr?
2. Anslagsvis for 1917?
   a. Til menneskeføde?
   b. Til fôr?

D. Utførsel fra Norge av hver av de ovennævnte varesorter, med opgivelse av bestemmelsesland:
1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
2. Anslagsvis for 1917?

II. Planter hvorav kan utvindes olje, frø og kjerner derav, samt alle slags oljer, fettstoffer eller hvilkesomhelst andre substanser som kan fremstilles derav (hvoriblandt særlig bomuldsfrø, palmekjerner, solsikkefrø, soya bønner, linfrøolje, raa eller rafinert, samt oljekaker og mel herav; kornavfald, d. v. s. den tilbakeblevne del av kornet efter uttrækningen av melet (herunder indbefattet alle substanser under forskjellige betegnelser som klid, kringlemel, dernæst-mel etc., der falder under denne gruppe);

halm, (herunder de forskjelligste arter av høi, straa, ensilage, kløver, vikke, belgfrugter etc.);

let bedærvelige grønsaker (herunder alle slags kaal, blomkaal, bede, mango, gulerøtter, næper, spinat, underjordisk kaalrabi, rosenkaal, erter, bønner, kaalrabi etc.):

A. Beholdning av hver av de ovennævnte produkter:
1. I Norge for nærværende:
   a. I norsk besiddelse?
   b. I utenlandsk besiddelse?
2. Paa vei for transit over Norge, med opgivelse av skibets navn, utklareringshavn og bestemmelsessted.
3. Norsk eiendom i utlandet eller kontrahert der, specificert under de enkelte lande med opgivelse av den pris som er betalt eller stipulert.

B. Indførsel til Norge av hver av de ovennævnte varer med opgivelse av oprindelsesland:
1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
2. Anslagsvis opgave over hvad der ansees for absolut nødvendig for 1917?

C. Utførsel fra Norge av hver av de ovennævnte varer med opgivelse av bestemmelsesland:
1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
2. Anslagsvis for 1917?

III. Levende kvæg (med særskilt opgivelse av okser, tyrer, kalver under et aar gamle, kvæg under to aar gamle og melkekjør, svin, faar, gjeter, hester:

A. Beholdning i Norge av hver av de ovennævnte dyr:
1. For øieblikket?
2. Aarlig for 1911—1916 inkl.?

B. Hvor stor avkastning av nedennævnte produkter gav hver av de omhandlede dyr for aarene 1911—1917 inkl. efter almindelig brukelig vegt og maal:
1. Kjøt, av slagt,
2. Melk,
3. Smør,
4. Ost,
5. Fett og olje (inkl. flesk, oleo olje, oleo margarin etc.).

C. Indførsel til Norge av hver av de ovennævnte produkter, med opgivelse av oprindelsesland:
1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
2. Anslagsvis opgave over hvad ansees for absolut nødvendig for 1917?

D. Utførsel fra Norge av hver av de ovennævnte produkter, med opgivelse av bestemmelsesland:

1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
2. Anslagsvis for 1917?

IV. Kjøt, fett eller olje, utvundet av okse, svin, faar, gjet, hest (av særlig vigtighet tilberedt oksekjøt, tilberedt svinekjøt, skinker, baugstykker, flesk, pølser, svinefett, oleo, smør, ost, melk, kondensert eller frisk, voks, glycerin og lysfett):

A. Indførsel til Norge av hver av de ovennævnte produkter, med opgivelse av oprindelseslandet:
   1. Aarlig for 1911—1917 inkl.?
   2. Anslagsvis opgave over hvad ansees for absolut nødvendig for 1917?

B. Utførsel fra Norge av hver av de ovennævnte produkter med opgivelse av bestemmelseslandet:
   1. Aarlig for 1911—1916 inkl.?
   2. Anslagsvis for 1917?

V. Fisk:

A. Fanget i norsk ferskvand og paa norsk sjøterritorium eller av norske undersaatter i aapen sjø (i tons):
   1. I aaret 1916?
   2. De første seks maaneder av 1917?

B. Indført til Norge, med opgivelse av oprindelsesland og angit i tons i løpet av:
   1. Aaret 1916?
   2. De første seks maaneder av 1917?

C. Utført fra Norge, med opgivelse av bestemmelsesland og angit i tons i løpet av:
   1. Aaret 1916?
   2. De første seks maaneder av 1917?

D. Hvilke mængder av fiske- og havdyrprodukter (særlig av betydning skind, fiskeskeletter, tran og andre produkter av vanddyr) blev utført (med opgivelse av bestemmelsesland) i løpet av:
   1. 1916?
   2. De første seks maaneder av 1917?

VI. Hvor mange pund av vegetabilsk eller mineralsk fett til industribruk blev:

A. Indført til Norge aarlig i 1911—1917 inkl. og fra hvilke lande?

B. Utført fra Norge aarlig i 1911—1917 inkl. med opgivelse av bestemmelseslande?

VII. Hvor mange pund saape aarlig i 1911—1917 inkl. blev:

A. Fabrikert i Norge?

B. Indført til Norge, og fra hvilke lande?

C. Utført fra Norge, og til hvilke lande?

VIII. Hvilke mængder av følgende varer (med opgivelse av vanlige vegttal) blev utført fra Norge og til hvilke lande i løpet av:
   1. Aaret 1913?
   2. Aaret 1916?
   3. De første seks maaneder av 1917?

Metaller, mineraler, ertser og produkter herav (saasom jernmalm, jern, jernkoncentrater, staal, maskineri og dele derav, svovlkis og kisavbrand, kobber, aluminium, antimon, tin, zink, feldspat og kisel, krom, mangan, nikkel, molybdæn, tungsten, wolfram og deres ferrolegeringer).

Alle slags kemikalier (saasom svovlsyre, tjæreolje, calcium carbid, calcium cyanamid, ammonium, perklorat, nitrater, nitriter, sulfater, sulfiter, harpiks, garvematerialer, kinabark og andre droger).

Tekstilvarer, fottøi og andre klædesplag, uld, bomuld, lin og andre vegetabilske fibre.

Trælast, træmasse og alle slags produkter derav.

Er der eller har der været utøvet nogen kontrol av den norske regjering med nogen av foranstaaende artikler, stoffer eller materialer ved regulering av fordelingen eller

prisfastsættelse (maksimal- eller minimalpriser) og i bekræftende fald, meddel alle oplysninger om hvert enkelt tilfælde?

Er der eller har der i Norge siden krigens begyndelse været noget forbud i virksomhet mot utførsel, indførsel eller transit av nogen av de foranstaaende artikler, stoffer eller materialer enten til Tyskland eller de allierte og i bekræftende fald gjør rede for hvert enkelt tilfælde og de bestemmelser som gjælder for dette?

Anm. Svarene paa de ovennævnte spørsmaal ønskes klassificert i det mindste saa detaljert som i den officielle toldstatistik og hvis ikke der skulde være adgang til statistik meddel da opgaverne saavidt mulig anslagsvis.

21.

[redacted]

Tillæg 5 til indst. S. X.

(1917).

Indstilling fra militærkomiteen om bidrag av militæretaten til ombygning av telefonlinjen Filtvedt—Oscarsborg.

(St. prp. nr. 150.)

Til Stortinget.

I st. prp. nr. 150 har forsvarsdepartementet meddelt, at fæstningsartilleriet har sendt departementet en forestilling fra kommandanten paa Oscarsborg med Svelvik, hvori telefonlinjen Filtvedt—Oscarsborg foreslaaes ombygget.

Kommandanten oplyser, at de nuværende telefonforhold paa omhandlede steder ikke er tilfredsstillende.

Der er underhandlet med telegrafvæsenet og man har opnaadd enighet med dette om nedennævnte forslag.

D e p a r t e m e n t e t slutter sig til kommandanten og fæstningsartilleriets forslag og anbefaler som følge herav at telegrafvæsenet overtar og ombygger telefonlinjen Filtvedt—Grønsand, og at der stilles til disposition kr. 20 000,oo til denne ombygning, til bygning av linjen Grønsand—Nesset samt til militæretatens ledninger. Av nævnte beløp forutsættes de med ombygning av linjen Filtvedt—Grønsand forbundne utgifter ca. kr. 14 400,oo i sin tid refundert av telegrafvæsenet og derfor indtil videre kun utredet paa en forskudskonto, mens restbeløpet ca. kr. 5 600,oo opføres til bevilgning.

K o m i t e e n er enig i nødvendigheten av, at disse telefonlinjer ombygges, og indstiller derfor til Stortinget at fatte saadan

b e s l u t n i n g:

1. For terminen 1917—1918 bevilges ekstraordinært under hovedp. XII A kap. 7 tit. 22 kr. 5 600,oo som militæretatens andel til telefonledninger paa linjen Filtvedt—Grønsand samt til bygning av telefonlinjen Grønsand—Nesset.
2. Stortinget samtykker i, at telegrafvæsenet overtar og ombygger Oscarsborgs telefonlinje Filtvedt—Grønsand, og at midler til ombygningen forskudsvis utredes av militæretaten mot refusion, naar bevilgning til anlægget maatte bli git paa telegrafbudgettet.

Kristiania i militærkomiteen den 20de juni 1917.

Ivar Aavatsmark,	**K. Wefring,**	**Sem Sæland,**
formand.	ordfører.	sekretær.

Trykt 20/6 1917

Indst. S. X B.

(1917).

Indstilling fra militærkomiteen angaaende anvendelse av det ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 til anlæg av et torpedobatteri paa Rauø bevilgede beløp.

(St. prp. nr. 56 — 1917).

Til Stortinget.

I Stortingets bevilgninger av 11te august 1915 til fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden er medtat et beløp av kr. 600 000,00 til et torpedobatteri paa Rauø.

Beløpet var opført av militærkomiteen efter sterk anbefaling av kommanderende admiral, kommanderende general, generalstabschefen og ingeniørgeneralen — under forutsætning av at dybdeforholdene m. v. ikke frembød for store vanskeligheter.

Herom henvises forøvrig til propositionen, hvori endvidere uttales:

»Som følge herav blev minevæsenet i skrivelse av 26de august 1915 anmodet om at anstille de fornødne undersøkelser og fremkomme med forslag for anlæg av et torpedobatteri paa Rauø.

Paa grundlag av undersøkelser, som marinens bygningsvæsen har foretat i terrænget, underrettet minevæsenet i skrivelse av 6te december 1915 om, at forholdene paa Rauø er meget litet gunstige for anlæg av torpedobatteri, likesom farvandet utenfor er meget langgrundt, saa der ogsaa maa store sprængningsarbeider til for at skaffe fornøden dybde utenfor batteriet. Bygningsvæsenet og minevæsenet hadde paa det tidspunkt heller ikke oversigt over, hvilke beskyttelsesanordninger der vil kræves for at hindre, at den saaledes utdypede rende for torpedoskudbanen under storm gjenfyldes av grus, og for i det hele at sikre muligheten av torpedoskytning fra batteriet i al slags veir. Minevæsenet utbad sig derfor departementets bestemmelse om, hvorvidt videre arbeide skulde foretages i denne sak.

Under 14de februar 1916 anmodet departementet minevæsenet om sammen med bygningsvæsenet at anstille nye undersøkelser angaaende muligheten av at anordne et torpedobatteri i Kristianiafjordens ytre del.

Med minevæsenets skrivelse av 8de august s. a. er derefter indkommet et av bygningsvæsenet utarbeidet overslag over de grundarbeider, som maa til for et torpedobatteri paa Rauø, idet minevæsenet anfører, at man hverken paa denne ø eller andre steder kan bringe i forslag alternativer, som kan utføres med rimelige omkostninger, og samtidig kan ansees for tjenlige i heromhandlede øiemed.

Som det av bygningsvæsenets skrivelse vil fremgaa, maa man regne med, at omkostningerne ved grundarbeidene vil andra til ca. 6,5 mill. kroner, hvortil kommer selve torpedobatteriets anlæg, som av minevæsenet i juli 1914 er anslaat til ca. kr. 250 000,00.

Under disse omstændigheter finder departementet ikke at kunne anbefale, at der skrides til anlæg av et torpedobatteri paa Rauø. Da der endvidere som oplyst heller ikke kan anvises andre steder, der er skikket for placering av et fast torpedobatteri, som kan svare til hensigten, vil departementet anbefale, at anlægget av det omhandlede torpedobatteri sløifes, og at forsvaret av den dype rende mellem minefeltene Rauø—Bolærne baseres paa anvendelse av undervandsbaater og torpedobaater som av junikomiteen og forsvarsdepartementet i sin tid foreslaat (jfr. st. prp. nr. 67 for 1915) samt paa miner.

Det bemerkes, at man med den utvikling, som marinens minefabrikation har undergaat siden junikomiteens forslag blev avgit, maa kunne paaregne ialfald at faa reducert bredden av den aapne rende mellem Rauø og Bolærne i betragtelig grad. Der er saaledes nu fabrikert miner for 200 m. dybde, og prøver med miner, som har 400 m. ankertaug, er i disse dage utført med godt resultat, hvorefter departementet har git bemyndigelse til at paabegynde fabrikation av 200 stk. miner av denne slags.«

Angaaende anvendelsen av det ved en even-

tuel sløifning av torpedobatteriet ledige beløp foreslaar departementet, at det benyttes til bygning av en speciel mineutlægger, foruten de to, hvortil allerede bevilgning er git samt til fabrikation av miner.

Det fremholdes, at det er av betydning at ha til disposition det samme antal mineutlæggere, som der er minelinjer, for at utlægningen samtidig kan finde sted i samtlige linjer. Og de ældre mineutlæggere (omdannede kanonbaater) er ikke skikket til at anvendes sammen med de nye.

Forøvrig henvises til propositionen.

Komiteen skal uttale:

Det vilde være beklagelig, om man ved et forsvarsanlæg som det heromhandlede skulde være nødsaget til at gi avkald paa et saa effektivt forsvarsmiddel som torpedobatteriet efter samtlige sakkyndiges uttalelser maa antages at være. I saa henseende vil man særlig henvise til den ovennævnte erklæring (kfr. st. prp. nr. 67, 1915), fra kommanderende general, kommanderende admiral, generalstabschefen og ingeniørgeneralen som bl. a. uttaler:

»Torpedobatteriet med sin faste beliggenhet ved feltet, sin stadige kampberedskap og sit rikeligere ammunitionsutstyr vil i det hele tat være uavhængig av en række faktorer der i et kritisk øieblik vil kunne hindre baaters optræden og derved ha tilfølge at den hele 2000 m. brede rende ligger helt aapen. Rendens tilstedeværelse og dens bredde betegner ubestridelig et svakt punkt i det hele forsvar og dens torpedoforsvar maa derfor til enhver tid være uavhængig av de faktorer, der kan vanskeliggjøre baatenes optræden«.

Komiteen skal kun tilføie, at den, efter alt hvad der foreligger i denne sak, har faat et bestemt indtryk av, at selv om minernes utvikling fremtidig skulde tillate anvendelse i større dybder og derved indskrænkning av den aapne rende, vil den styrkelse av forsvaret, som et fast torpedobatteri gir, vanskelig kunne undværes.

Vistnok sees mineväsenet at ha erklært, at det hverken paa Rauø eller andre steder kan bringe i forslag tjenlige alternativer for anlæg av et torpedobatteri; men andre autoriteter sees ikke at ha uttalt sig om denne side av saken, og det kan neppe ansees utelukket at man ved fortsatte undersøkelser skulde kunne paavise et passende sted, hvor et batteri uten uforholdsmæssige utgifter kunde etableres.

Under disse omstændigheter mener komiteen, at man endnu ikke bør opgi tanken paa anlæg av et torpedobatteri, men fortsætte undersøkelserne.

Samtidig er komiteen enig med departementet i ønskeligheten av at faa en 3dje speciel mineutlægger til disposition og vil foreslaa, at beløpet hertil foreløbig utredes av bevilgningen av 11te august 1915.

I st. prp. nr. 84 — 1916 blev foreslaat (og forslaget bifaldt av Stortinget), at der av det til befæstningerne i Kristianiafjorden den 11te august 1915 bevilgede beløp skulde tillates anvendt 1 million kroner til andre anskaffelser i forsvarsøiemed mot senere refusion, idet bevilgningen ikke antokes at kunne anvendes i de nærmest følgende aar.

Den samme fremgangsmaate antages hensigtsmæssig at kunne benyttes i dette tilfælde, saaledes at der av ovennævnte bevilgning av 11te august 1915 tillates anvendt kr. 600 000,oo til bygning av en speciel mineutlægger m. v. mot eventuel senere refusion for det tilfælde, at det skulde vise sig mulig at anlægge et torpedobatteri.

Komiteens medlem Gausdal stemmer mot indstillingen, idet han mener, at heromhandlede beløp bør indgaa i statskassen, hvis det ikke kan anvendes efter sin hensigt.

I henhold til ovenstaaende vil komiteen indstille til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

Stortinget samtykker i, at der av de ved Stortingets beslutning av 11te august 1915 bevilgede kr. 9 750 000,oo til fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden m. v. mot eventuel senere refusion tillates anvendt kr. 600 000,oo til bygning av en speciel mineutlægger samt til fabrikation av miner.

Kristiania i militærkomiteen den 4de mai 1917

Ivar Aavatsmark,	C. Sparre,	Sem Sæland,
formand.	ordfører.	sekretær.

Trykt 9/5 1917

[redacted]

Indst. S. XXXXV.

(1917)

Indstilling fra militærkomiteen angaaende det faste kystforsvars organisation

(St. prp. nr. 84 — 1916 og st. prp. nr. 19 — 1917).

Til Stortinget.

Sakens behandling i 1915.

Den 11te august 1915 blev av Stortinget bevilget midler til anlæg av befæstninger i den ytre del av Kristianiafjorden m. v.

I vedkommende stortingsproposition (st. prp. nr. 67 — 1915) var av departementet foreslaat, at de i propositionen omhandlede fremskutte befæstningsanlæg i Kristianiafjorden skulde sortere under fæstningsartilleriet, og befalet skaffes tilveie ved utvidelse av dettes befalskadrer.

Imidlertid gik departementet ut fra, at under mobilisering skulde den sjømilitære distriktschef overta ledelsen av forsvaret — saavel det faste som det flytende — paa sjøfronten i Kristianiafjordens munding. I sin indstilling (kfr. indst. S. LIV for 1915) uttalte militærkomiteen i den anledning:

„Komiteen kan ikke være enig i et saadant princip. Man mener, at den samme mand maa være chef og øverste leder saavel i krig som i fred. Hvis ikke saa er tilfældet, kan man ikke forlanger at han skal kunne være i besiddelse av det detaljkjendskap til forsvarsmidlerne og personellet, som skal betjene dem, og den øvelse i deres anvendelse og virkemaate, som alene kan betinge et godt resultat.

Den, der skal lede forsvaret i krig, maa ogsaa kunne forberede det i fred.

Hvad særlig angaar forsvarsforanstaltningerne i Kristianiafjorden (frontalforsvaret), da er disse udelukkende beregnet paa kamp mot krigsskibe og angrep fra sjøen, og de er forutsat at skulle virke i intimt samarbeide med flaaten Det falder derfor naturlig, at overkommandoen her tildeles en sjøofficer, hvilket ogsaa har faat sit uttryk i de militære autoriteters og departementets ovennævnte uttalelser.

Men naar saa er tilfældet, og det samtidig, som ovenfor paavist. maa kræves, at ledelsen er den samme saavel i krig som i fred, fremstiller det sig som det naturlige, at det heromhandlede forsvar med batterier, minelinjer og torpedoforsvar lægges under marinen og besættes av denne ogsaa i fred.

Spørsmaalet om organisationen av personellet foreligger imidlertid ikke for nærværende til avgjørelse, og bevilgning er ikke krævet, idet det bl. a. vil avhænge av Stortingets beslutning angaaende de foreslaaede forsvarsforanstaltningers utstrækning m. v. Komiteen gaar derfor ut fra, at de senere ogsaa forelægges Stortinget forslag basert paa forannævnte ordning."

Endvidere blev i Stortinget ved sakens behandling av repræsentanten Mjøen fremsat saadant forslag:

„Det henstilles til regjeringen at utrede spørsmaalet om de her omhandlede befæstningsanlægs underlæggelse under marinen."

Dette forslag bifaldtes av Stortinget.

Der blev saaledes ikke truffet nogen avgjørelse i saken det aar.

Sakens behandling i 1916.

Det næste aar — 1916 — behandledes saken paany i st. prp. nr. 84.

Det fremgaar herav at forsvarsdepartementet i anledning av den ovennævnte anmodning fra Stortinget hadde ænsket kommanderende admirals uttalelse i saken ved besvarelse av en række spørsmaal vedrørende en organisationsmæssig henlæggelse av fæstningskomplekset under marinen. Kommanderende admirals svarskrivelse er indtat som trykt bilag i propositionen.

Admiralen uttaler heri, at han paa grund av manglende arbeidshjælp under den nuværende situation ikke ser sig istand til at gi saa utførlig og detaljert uttalelse som ønsket. Han hævder imidlertid, at alt, som direkte vedrører forsvaret av vor kyst, saavel i fred som i krig bør underlægges en militær ledelse, og at saaledes alle befæstninger, som væsentlig virker mot sjøen, bør underlægges marinen, saaledes som det flytende kystforsvar allerede er det. Hvad særlig angaar spørsmaalet om de planlagte befæstninger i den ytre del av Kristianiafjorden, da uttaler han, at alle kystbefæstninger bør organiseres likt og under marinen; at ha enkelte under hæren og enkelte under marinen mener han vil foraarsake uklarhet og vil kun i ringe grad avhjælpe den nu herskende mangel paa enhet. Stilles derfor de heromhandlede befæstninger i nogen særstilling i organisationsmæssig henseende, bør dette kun være foreløbig under den forutsætning, at de øvrige kystbefæstninger senere kommer i samme forhold.

Endvidere sees departementet ved oversendelse av kommanderende admirals skrivelse at ha indhentet uttalelse fra kommanderende general, generalstaben og chefen for fæstningsartilleriet, der samtlige fraraader den av kommanderende admiral antydede ordning og tilraader bibehold av den nuværende ordning. Ogsaa disse uttalelser foreligger som trykte bilag til propositionen.

Departementet henviste til disse sidste uttalelser, fastholdt sit organisationsforslag i st, prp. nr. 67, 1915 og tok idetheletat avstand fra kommanderende admirals antydede forslag.

Militærkomiteen avgav den 19de juli 1916 sin indstilling til Stortinget (indst. S. LII B—1916).

Efter kortelig at ha redegjort for sakens historie uttaler komiteen i denne indstilling at saken paa grund av den maate, hvorpaa uttalelserne fra de militære myndigheter var indhentet, muligens ikke var saa fuldstændig belyst som ønskelig kunde være, at saken for tiden ikke krævet avgjørelse, idet der ikke var ænsket bevilgning til opsættelse av personel, og at komiteen under disse omstændigheter og paa grund av den langt fremskredne tid ikke kunde opta saken til nærmere behandling.

Under indstillingens behandling i Stortinget den 24de juli f. a blev militærkomiteen anmodet om at ta spørsmaalet (tillikemed en del andre saker) under behandling under sammentræde mellem sessionerne.

Sakens behandling under militærkomiteens sammentræde mellem sessionerne 1916—1917.

Under dette sammentræde har komiteen fra forsvarsdepartementet mottat en ny kongelig proposition (st. prp. nr. 19 — 1917) i saken.

I denne proposition, hvortil henvises, uttaler departementet bl. a., at planerne for de fremskutte befæstningsanlæg i Kristianiafjorden m. v. nu er saa langt fremskredne, at den etat, under hvem anlæggene fremtidig skal sortere, bør faa anledning til at øve avgjørende indflydelse paa det fortsatte arbeide med disse spørsmaal, og foreslaar, at der ved organisationen av disse befæstningsanlæg skal befølges samme princip som det, der er lagt til grund for organisationen av de øvrige kystbefæstninger — saaledes at de organisationsmæssig lægges under fæstningsartilleriet og hærens myndigheter.

Endvidere har komiteen anmodet om og fra forsvarsdepartementet mottat en del dokumenter og oplysninger, saaledes som fremgaar av nedenstaaende korrespodannce:

Skrivelse fra militærkomiteen til forsvarsdepartementet av 27de november 1916:

„Til bruk ved behandling av denne sak tillater komiteen sig at anmode om at bli tilstillet nedennævnte dokumenter og oplysninger:

1. Den i propositionen nævnte skrivelse av 16de december 1915 til kommanderende general (kfr. st. prp. 84 for 1916 pag. 94).
2. Den kommanderende admiral avkrævet redegjørelse i anledning av hans uttalelse (i skrivelse av 27de novcember 1915) om nødvendigheten av, at det samlede kystvern ligger under en ledelse og at nødvendigheten herav er traadt klart frem under den nuværende situation (kfr. 3dje distriktskommandos skrivelse av 8de januar 1916, pag. 9).
3. Den fremstilling, som efter hvad komiteen har bragt i erfaring er indhentet hos militære myndigheter angaaende hvad der maatte være at bemerke vedrørende det tjenstlige samvirke mellem hærens avdelinger, kystbefæstningerne og marinen under nøitralitetsvernet.
4. Oplysning om den nu etablerte ordning av kommandoforholdene ved det ytre forsvar i Kristianiafjorden."

Skrivelse fra forsvarsdepartementet til militærkomiteen av 2den december 1916:

„I anledning av den ærede komites skrivelse av 27de november d. a. tillater man sig hoslagt at oversende:

1. Gjenpart av skrivelse av 16de december 1915 fra forsvarsdepartementets chef til kommanderende general.
2. Gjenpart av skrivelse av 6te januar 1916 fra kommanderende admiral til forsvarsdepartementets chef.
3. Gjenpart av skrivelse av 8de mars 1916 fra forsvarsdepartementets chef til kommanderende admiral.
4. Gjenpart av skrivelse av 15de mars 1916 fra kommanderende admiral til forsvarsdepartementets chef.
5. Gjenpart av skrivelse av 31te oktober 1916 fra departementet til kommanderende general angaaende kommandoforholdene ved Kristianiafjordens ytre forsvar. Samtidig sendes gjenpart av skrivelse av 30te oktober d. a. fra kommanderende admiral til departementet og gjenpart av tillægsinstruks for de stedfortrædende distriktskommandochefer i 3dje, 4de, 5te og 6te kommandodistrikt.

Den i den ærede komites skrivelse punkt 3 nævnte fremstilling angaaende det tjenstlige samvirke mellem hæren, kystbefæstningerne og marinen under nøitralitetsvernet er til uttalelse ved avdelingerne. Dokumenterne vil bli oversendt den ærede komite saa snart som mulig."

Denne sidstnævnte fremstilling har komiteen senere (under 16de december) mottat fra forsvarsdepartementet.

Hvad angaar indholdet av disse dokumenter, da danner de for de første 4 numres vedkommende supplerende redegjørelser til trykte bilag i prp. nr. 84 for 1916, idet kommanderende admiral sees at være avkrævet nærmere forklaringangaaende enkelte punkter i hans redegjørelse.

Dokumenterne under 5) omhandler de for tiden etablerte kommandoforhold i den ytre del av Kristianiafjorden.

Forsvarsdepartementets skrivelse herom av 31te oktober 1916 til kommanderende general er saalydende:

„Kommanderende admiral har med tilslutning av kommanderende general i skrivelse av 30te ds. foreslaat, at der for at skaffe enhet i ordningen av bevogtning, skibsfartforhold, efterretningsvæsen m. v. ved Kristianiafjordens ytre del, etableres saadan ordning, at kommandør Dahl, som chef fer Kristianiafjordens ytre forsvar tilhørende marinen, ogsaa gives overkommando over Tønsbergfjordens befæstninger og Fredrikstad mineforsvar.

Forsvarsdepartementet bestemmer i den anledning, at der etableres et chefskvarter for Kristianiafjordens forsvar bestaaende av:

Kommandør Dahl (chef),
1 officer fra hæren,
1 officer fra marinen.

Som hærens repræsentant forutsætter departementet beordret en officer av fæstningsartilleriet og fortrinsvis kommandanten paa Tønsberg befæstninger, som isaatald i den utstrækning, som er nødvendig for hans tjenstgjøring ved chefskvarteret overdrager sine gjøremaal som kommandant til ældste officer ved befæstniugerne.

Forutsætningen er, at kommandør Dahl meddeles direktiv om, at han med nødvendige og eventuelt av departementet approberte modifikationer stilles i samme tjenesteforhold til befæstningerne som tilfældet er med forsvarscheferne i 3dje, 4de og 5te divisionsdistrikt.

Enslydende skrivelse er fra forsvarsdepartementet, marinen, tilstillet kommanderende admiral."

Det fremgaar herav, at disse forhold for tiden er ordnet saaledes, at den officer av marinen, som har kommandoen over de der stationerte flaateavdelinger, ogsaa har overkommando over Tønsbergfjordens befæstninger og Fredriksstad mineforsvar.

Hvad angaar det sidst mottagne dokument (den i punkt 3 i komiteens skrivelse nævnte fremstilling), da omhandles heri »det tjenstlige samvirke mellem hærens avdelinger, kystbefæstningerne og marinen under nøitralitetsvernet«.

Forsvarsdepartementet sees under 2den september at ha anmodet kommanderende admiral om at indsende en samlet fremstilling angaaende dette samvirke efter at ha indhentet sine underordnede chefers uttalelser i saken.

Derefter sees uttalelse i saken at være avkrævet fæstningsartilleriet og andre av hærens myndigheter, idet disse har været tilstillet kommanderende admirals eller vedkommende sjømilitære chefers erklæringer.

Samtlige dokumenter er endelig gjennemgaat av departementet og ledsaget av bemerkninger av dette.

Angaaende den fremgangsmaate, som her er anvendt ved indhentelse av uttalelser fra de forskjellige myndigheter, vil komiteen bemerke, at den finder den litet heldig. Det er den samme fremgangsmaate, som sees at være benyttet av departementet ved indhentelse av de uttalelser, som er indtat som bilag til prp. nr. 84 for 1916. I begge tilfælde er der gaat saaledes frem, at først er marinens myndigheter avæsket uttalelse og saa er disse oversendt hærens myndigheter, istedetfor samtidig at indhente erklæringer fra samtlige. Herved er der git de sidstnævnte anledning til at gjøre sig bekjendt med de førstes uttalelser, men ikke omvendt.

Allerede i sin indstilling angaaende prp. nr. 84 for 1916 gjorde komiteen bemerkning ved denne fremgangsmaate.

Som det vil fremgaa av komiteens avsluttende bemerkninger, finder den ikke grund til at opta i hele sin bredde spørsmaalene om en omorganisation eller om væsentlige forandringer i den nuværende ordning av kystforsvaret. (Kommandoforholdene, organisation av fæstningsartilleriet m. v.) Man har derfor ikke fundet at burde trykke som bilag eller paa anden maate i denne indstilling i detalj redegjøre for indholdet av de ovenfor nævnte omfangsrike dokumenter. Kun skal nævnes, at mens der fra sjømilitært hold hævdes, at den nuværende ordning i flere punkter er uheldig og uhensigtsmæssig, saaledes at forandring bør gjøres i retning av at utvide marinens befatning med kystforsvaret, sees hærens autoriteter og forsvarsdepartementet at være av den mening, at den nuværende ordning bør opretholdes som den hensigtsmæssigste, idet de mindre mangler, som maatte være kommet tilsyne, kan rettes inden det bestaaendes ramme.

Disse forskjellige opfatninger kommer bedst tilsyne i kommanderende admirals uttalelser paa den ene side og forsvarsdepartementets paa den anden side. Det tør for nærværende være tilstrækkelig at anføre et par av disse uttalelser.

Kommanderende admiral indleder sin fremstilling saaledes:

„I besvarelse av hr. statsraadens skrivelse av 2den september d. a. tillater jeg mig at meddele:

I det samvirke, som under nøitralitetsvernet har fundet sted mellem hæren og marinen, har det ikke manglet paa god vilje og korrekt og elskværdig optræden fra de forskjellige hold, men tiltrods derfor har det, efter min opfatning, vist sig, at det nu herskende system med kystvernets fordeling mellem marinen, kystbefæstningerne og hærens forskjellige avdelinger under sideordnede myndigheter og uten en fælles militær ledelse er tungvindt og uhensigtsmæssig.

Aarsakerne dertil maa væsentlig søkes i nøitralitetsvernets opdeling mellem forskjellige institutioner, uensartethet i opfatning av nøitralitetsreglernes aand og tanke og av nøitralitetsvernets karakter, samt ikke mindst i den omstændighet, at de forekommende gjøremaal overveiende er av sjøfartsmæssig art og at virkefeltet for det hele kystverns vedkommende saagodtsom utelukkende omfatter sjøterritoriet.

Under den nuværende ordning er der i forskjellige forhold og ved forskjellige leiligheter kommet for dagen en viss usikkerhet, mangel paa stabilitet og ensartethet i optræden, mangel paa oplysning om foreteelser og foranstaltninger, tilstedeværelse av anordninger utilstrækkelige eller uhensigtsmæssige for sit øiemed, forsinkelse i sakenes behandling, samt endelig — kan man vel ogsaa si — en mangel paa samvirke, som uten egentlig at kunne lægges enkelte personer eller institutioner tillast, maa tilskrives systemet og det av mig før paapekte savn av enhet i den militære ledelse av institutioner og gjøremaal, som naturligen hører sammen.“

Han avslutter sin fremstilling saaledes:

„Det kan vistnok sies og vil formentlig bli sagt, at endel av de anførte forhold er av mindre væsentlig betydning og dels allerede er forbedret, dels vil kunne raades bod paa under den nuværende ordning, men ogsaa disse danner sin del av det hele billede, som set i sin sammenhæng yderligere har bestyrket min tidligere opfatning av at den nuværende organisation av kystvernet er og blir et lapverk, som knirker og maa knirke i sin funktioneren, og som savner den homogenitet i anlæg og daglig rutine samt den enhet i ledelse, som er en uvægerlig betingelse for at det kan være velskikket for sit formaal.

Bestemt som det er til kontrol med og forsvar av vort sjøterritorium med dettes indgange til rikets vigtigere landsdele er kystvernets hele virke — saavel marinen som kystfæstningerne — av utpræget sjøfartsmæssig karakter og begge dets hovedorganer — det flytende og det faste kystforsvar — heri saa sterkt knyttet til hinanden og til de givne fælles opgaver at de bør danne en etat.

Og er denne etats hovedopgave — hvorom der neppe kan herske tvil — intimt knyttet til sjøterritoriet, hvor den kun vil faa befatning med sjøstridskræfter, skibsfart og idetheletat med forhold sjøen vedkommende, maa det være indlysende, at institutionen helt maa grundlægges paa sjøfartsmæssig basis samt ledes og betjenes av et personel med den for øiemedet bedst mulige sjømandsmæssige utdannelse.

De samme synsmaater er fremholdt i de to første avsnit av min skrivelse til forsvarsdepartementets chef av 27de november 1915, „Indledning" og „Grunde som taler for at det faste kystforsvar sorterer under marinen", hvortil jeg tillater mig at henvise.

Gjælder det ovenanførte for den nuværende situation, saa vil det ha end større gyldighet under krigsforhold og forberedelsen dertil.

Ut fra alt hvad der foreligger om denne sak finder jeg det derfor at være min pligt atter indtrængende at anbefale, at det hele kystvern lægges under en militær ledelse og at ogsaa kystfæstningerne saaledes underlægges marinen."

Forsvarsdepartementet uttaler i sin oversendelsesskrivelse til komiteen bl. a.:

„Hensigten med skrivelsen av 2den september d. a. var som det vil fremgaa, at faa frem de mangler som maatte ha vist sig i samvirket mellem hærens, befæstningenes og marinens avdelinger under nøitralitetsvernet.

De av Kommanderende Admiral anførte eksempler og fremførte ankepunkter viser sig stort set at gjælde begivenheter som er foregaat i krigens allerførste tid.

Naar man ser hen til at vore fredsøvelser er kortvarige, og at man har liten anledning til at anordne fællesøvelser mellem hærens og marinens avdelinger, kunde det ikke overraske at der i begyndelsen forekom endel friktioner.

Dertil kommer at man under nøitralitetsvernet — for ikke at skade andre landsinteresser — har indkaldt minimum av besætnings- og dækningsstyrker m. v. Dette har selvsagt gjort sit til at tjenesten har været vanskeligere at anordne og fremme end naar man har alt opsat med fuld feltmæssig styrke, og de for krig bestemte staber og overordnede kommandoer er etablert, og hvorved marinen vil bli direkte repræsentert i disse staber.

Videre maa tages i betragtning, at en stor del av det til nøitralitetsvernet indkaldte personel — ogsaa for at imøtekomme almene hensyn — har bestaat av rekrutter, altsaa mindre øvede folk.

Man kan ikke frigjøre sig fra det indtryk, at Kommanderende Admiral har skildret forholdene under nøitralitetsvernet paa en saadan maate, at der herigjennem søkes tilveiebragt et paa erfaringer bygget grundlag for den av ham hævdede opfatning, at hele kystforsvaret baade tillands og tilvands bør underlægges hans kommandomyndighet".

og avslutter sin skrivelse saaledes:

„Departementet finder at maatte uttale at man ved gjennemgaaelsen av de sjømilitære distriktskommandoers samt marinens eskadre- og avdelingschefers uttalelser faar et andet indtryk av de her omhandlede forhold end Kommanderende Admiral synes at ville gi uttryk for; og kan det ikke undgaa at vække opmerksomhet, at vor marines høieste chef ved denne saks behandling ensidig og konsekvent har fundet at kunne fremdrage hvad der har git anledning til friktion og feiltagelser, uten samtidig at finde anledning til at paapeke nogen av de uttalelser i anden retning der foreligger fra marinens egne chefer angaaende samarbeidet mellem de to etater, og uten at paapeke at trods de forekomne mangler har vort nøitralitetsvern under den nuværende ordning og gjennem et tidsrum av henimot 2½ aar funktionert paa en fuldt ut betryggende maate.

Departementet slutter herav at der gjennem de av Kommanderende Admiral fremtrukne eksempler søkes et grundlag for det av nævnte chef i st. prp. 84 — 1916, pag. 65—70, fremholdte syn paa den organisationsmæssige omordning av kystforsvaret.

Efter departementets opfatning er en gjennemgripende omkalfatring av en gjennem ca. 18 aar indarbeidet organisation ganske ugjennemførlig, om man skal følge de av Kommanderende Admiral optrukne hovedlinjer for en saadan omorganisation, og som i prp. nr. 84 — 1916, pag. 53—54, fremholdt er uforenlig med vor konstitutionelle statsordning.

Det tilsigtede maal, den bedst mulige samvirken av alle landets stridskræfter, kan naaes paa en langt enklere maate, naar man overensstemmende med gjældende planer for den egentlige krigsopsætning direkte tilknytter de overordnede staber ved

det faste kystforsvar fornødent og betryggende utstyr med officerer fra marinen — hvilket personel denne etat under nuværende forhold ikke har kunnet avse.*)

Saavidt skjønnes, vil da ethvert spørsmaal om mangel paa gjensidig forstaaelse o. s. v. ikke kunne forekomme, undtagen hvor der gripes feil med hensyn paa valg av personer. Ingen militær organisation kan helt ut gardere mot at mangel paa konduite vil kunne forekomme inden saa store etater som hær og marine.

Det er indlysende at departementet under en situation som den nuværende for vort land, forlængst hadde overdraget Kommanderende Admiral yderligere kommandomyndighet over den hele kyst, hvis departementet hadde anset dette for at være en forsvarlig, mer betryggende og en gjennemførlig ordning.

De bagatelmæssige friktioner der har forekommet, har det ikke voldt nogen vanskelighet at fjerne — saasnart de er kommet til departementets kundskap.

Hvad der endnu gjenstaar, nemlig spørsmaalet om signalsystemenes yderligere samarbeiden og muligens enkelte ændringer i de faste mineforsvars bevogtningsreglementer, vil snarest bli optat til behandling av en komite, bestaaende av 1 officer fra marinen og en fra fæstningsartilleriet".

Som man ser har departementet fæstet sig ved, at kommanderende admiral konsekvent har fremdraget, hvad der under nøitralitetstjenesten paa kysten har git anledning til friktion og feiltagelser, uten samtidig at paapeke uttalelser i den anden retning fra de sjømilitære chefer.

Komiteen finder ikke dette paafaldende, al den stund Kommanderende Admiral forøvrig henviser til chefernes uttalelse, der ledsager hans skrivelse, og han finder de foreliggende tilfælder av »friktion og feiltagelser« av den art, at de efter hans mening er av væsentlig betydning og bør lede til en omordning.

End mindre paafaldende synes saken, naar man lægger merke til, at departementet selv angir som sin hensigt at »faa frem de mangler, som maatte ha vist sig i samvirket«.

Yderligere skal komiteen i anledning av, hvad der i de ovennævnte dokumenter er kommet frem, kun tilføie, at det er med glæde, den har lagt merke til, at selv om der i flere henseender har hersket saklig uenighet og uoverensstemmelse i opfatningen mellem de befalende i de forskjellige grener av kystvernet under nøitralitetstjenesten, synes det personlige samarbeide overveiende at ha været godt og præget av loyalitet og god vilje.

Komiteens standpunkt.

Som man vil se dreier heromhandlede spørsmaal sig oprindelig kun om organisation av personellet ved de i 1915 bevilgede befæstninger i Kristianiafjorden m. v. og om og i hvilken utstrækning disse befæstninger burde underlægges marinen.

Imidlertid har kommanderende admiral tat op til drøftelse og skisseret forslag om en hel omorganisation av fæstningsartilleriet med sigte paa at lægge alle kystbefæstninger i organisationsmæssig og kommandomæssig henseende under marinen, og herom er det, at diskussionen i de foreliggende dokumenter væsentlig dreier sig baade i departementets og de militære autoriteters indlæg.

Det specielle spørsmaal, som Stortinget har begjært utredet, er herved traadt i baggrunden og har ikke faat den utredning og belysning, som Stortingets anmodning efter komiteens mening tar sigte paa.

Efter alt, hvad der er fremført og oplyst, kan komiteen ikke frigjøre sig for den opfatning, at der for tiden ved ordningen av vort kystforsvar findes enkelte svakheter, som det blir en nærmere eller fjernere fremtidssak at rette paa.

Enhet i ledelsen er ikke fuldt tilstede, idet de to vaaben, som i første række skal virke sammen — flaaten og kystbefæstningerne — er organisationsmæssig helt adskilte og underlagt forskjellige kommandomyndigheter.

Kysten er delt i avsnit, hvorav enkelte — krigshavnene med omgivelser — sorterer under hærens myndigheter, de øvrige under flaatens.

Det kan vistnok ikke negtes, at det under nøitralitetstjenesten har vist sig, at under den nuværende ordning er det vanskelig til alle tider og paa alle steder at opretholde et

*) Efter gjældende krigsopsætningsplaner skal der i forsvarschefens stab ved:

Oscarsborg, Tønsberg, Kristiansand, Bergen, Agdenes, være tilbeordret en officer av marinen.

fuldt og helt samvirke mellem kystforsvarets forskjellige organer, selv om den bedste vilje er tilstede.

Heller ikke kan der sees bort fra, at flere avsnit av vore kystbefæstninger -- saaledes de i den ytre del av Kristianiafjorden og de ytre befæstninger i Bergensavsnittet — er utprægede sjøbefæstninger, der udelukkende skal kjæmpe mot skibe og angrep fra sjøen i intimt samvirke med flaaten — omstændigheter, der nødvendiggjør hos befalet en større sjøkyndighet og kjendskap til krigsskibe og deres kampmaate end den, som kan forutsættes i sin almindelighet at være tilstede hos befalet paa vore kystbefæstninger under den nuværende organisation.

En væsentlig betydning for kystforsvaret under krig har ordningen med den private skibsfart, lods-, fyr- og havneforholdene — noget dør likeledes kræver større sjøkyndighet hos vedkommende befal.

Hvorvidt man forat bøte paa disse svakheter bør gaa til en hel omorganisation eller der indenfor den bestaaende ramme kan gjøres de nødvendige forandringer eller træffes de nødvendige foranstaltninger, er det spørsmaal, der fremstiller sig til avgjørelse; dernæst hvad der i saa henseende bør foretages.

Efter komiteens mening er imidlertid tiden nu ikke den rette til at træffe saadan avgjørelse og derav følgende forandringer.

Efter komiteens mening og som oftere tidligere fremholdt bør forandringer, særlig organisationsforandringer i vort forsvarsvæsen, undgaaes under en situation som den nuværende. Saadanne forandringer er egnet til at skape uro og forvirring og betegner iethvertfald en svækkelse i overgangstiden.

Av denne grund er komiteen enstemmig kommet til det resultat, at det heromhandlede spørsmaal ikke nu bør optages til behandling i hele sin bredde, men at dette i tilfælde faar utstaa, til roligere tider indtræder.

Kun vil man ha bemerket, at naar departementet, som ovenfor citert, betegner den av kom. admiral antydede ordning som »uforenelig med vor konstitutionelle statsordning«, idet den skulde gaa Kongens grundlovsmæssige ret som rikets øverste krigsherre for nær, da kan komiteen ikke være enig heri. Det maa være selvsagt, at kom. admiral ikke har villet lægge noget saadant i sit forslag.

Hvad angaar det særlige spørsmaal, som har git støtet til den heromhandlede diskussion og som er omhandlet i st. prp. nr. 19—1917, nemlig ordningen ved befæstningerne i og ved den ytre del av Kristianiafjorden, da er dette spørsmaal i en noget anden stilling, end tilfældet er for de allerede organiserte befæstningsanlæg paa kysten forøvrig.

Befæstningsanlæggene i den ytre del av Kristianiafjorden vil først være færdig om flere aar, og nogen organisationsmæssig opsætning av befal og mandskap er endnu ikke etablert.

Med hensyn til disse befæstninger kan der saaledes ikke være de samme betænkeligheter tilstede ved at gaa til en noget anden ordning, især da de med hensyn til beliggenhet, virkemaate m. v. indtar en særstilling som utprægede sjøbefæstninger, hvor sjøkyndighet og sjømilitær utdannelse særlig hos befalet er av væsentlig betydning.

Det vil ogsaa av, hvad der foran er oplyst, sees, at der for tiden ved forsvaret i Kristianiafjordens munding i taktisk og kommandomæssig henseende allerede er truffet en anden ordning end ved de øvrige kystavsnit, idet ogsaa det faste kystforsvar her er underlagt marinen.

Det skal i denne forbindelse oplyses, at dette ikke alene gjælder Tønsbergfjordens befæstninger og mineforsvaret ved Fredrikstad, men ogsaa de provisoriske befæstninger paa Rauø og Bolærne, som for tiden etableres under marinens ledelse.

Nærværende komite er imidlertid av samme opfatning som militærkomiteen av 1915, naar den hævdet, at der i heromhandlede spørsmaal ikke bør ordnes paa en maate i krig og paa en anden maate i fred, men at »den der skal lede forsvaret i krig maa ogsaa kunne forberede det i fred« -- med andre ord: at de heromhandlede befæstninger ogsaa under fredelige forhold, da forsvaret skal planlægges og øves, bør underlægges marinen.

Som ovenfor nævnt er befæstningerne i Kristianiafjorden for tiden kun i taktisk og kommandomæssig henseende underlagt marinen. Dette mener komiteen indtil

videre kan være tilstrækkelig, dog under forutsætning av, at ordningen utstrækkes til ogsaa at gjælde fredstid, saaledes som der er git uttryk for i indstillingens konklusion, og under henvisning til komiteens ovenstaaende præmisser.

Naar komiteen som ovenfor nævnt indstiller paa, at den nu faktisk etablerte ordning med kommandoforholdene m. v. i Kristianiafjordens ytre del utstrækkes til at gjælde ogsaa i fredstid, da menes hermed, at disse befæstninger med mineforsvar i kommandomæssig og taktisk henseende underlægges chefen for 1ste sjømilitære distrikt med inspektionsret, myndighet til anordning av øvelser med videre, paa samme maate som de øvrige kystbefæstninger for tiden er underlagt vedkommende forsvarschef (divisionschef eller stedfortrædende distriktskommandochef) av hæren.

I henhold til ovenstaaende indstiller komiteen til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

Der gjøres for tiden ingen forandring i fæstningsartilleriets organisation, forsaavidt angaar kystbefæstningernes stilling.

Befæstningerne ved Kristianiafjordens munding lægges i taktisk og kommandomæssig henseende under den sjømilitære distriktskommando.

Kristiania i militærkomiteen den 24de januar 1917.

Ivar Aavatsmark,	**C. Sparre,**	**Sem Sæland,**
formand.	ordfører.	sekretær.

Trykt 2/2 1917.

Stortingets
saksarkiv
Utlån

24.

[redacted]

Indst. S. LII.

(1917).

Indstilling fra militærkomiteen angaaende flyvevæsenets organisation.

(St. prp. nr. 84 for 1916).

Til Stortinget.

I st. prp. nr. 84 for 1916 er der bl. a. fremlagt forslag til ny organisation av vort flyvevæsen.

I sine hovedtræk gaar dette forslag ut paa, at hærens og flaatens flyvevæsen undergives en fælles ledelse ved at lægges under en fælles vaabeninspektør med stab.

Denne vaabeninspektør, som i propositionen er benævnt generalinspektør for flyvevæsenet, foreslaaes sidestillet med de øvrige vaabeninspektører, der har generalmajors grad. Departementet finder det dog rigtigst, at der skal være adgang til at gi vaabeninspektøren efter omstændighetерne generalmajors (kontreadmirals) eller stabsofficers grad, avhængig av hans tjenestealder.

Som løn for inspektøren opfører departementet for sikkerhets skyld kr. 7 200,00.

Vaabeninspektørens stab foreslaaes bestaaende av 1 kaptein garnisonerende adjutant og 1 kommandersersjant garnisonerende skriver.

Departementet gaar ut fra, at baade hærens og flaatens officerer kan komme i betragtning ved ansættelse i vaabeninspektørstillingen og den garnisonerende kapteins stilling ved staben, saaledes at den garnisonerende kaptein skal være marineofficer, hvis vaabeninspektørstillingen besættes med en officer fra hæren og omvendt.

Saavel hærens som flaatens flyveapparatfabrikker og flyveskoler foreslaaes henlagt direkte under vaabeninspektøren.

Militærkomiteen har i indst. S. LII B. for 1916 side 12 avgit en rent foreløbig uttalelse om spørsmaalet, hvorunder den fremholder, at den for sit vedkommende intet har at erindre mot, at der rent midlertidig beordres en dertil skikket mand som leder av hærens flyvevæsen, saafremt departementet anser den nuværende fordeling i ledelsen uheldig.

Under komiteens sammentræden mellem forrige og indeværende stortingssession mottok den i en skrivelse fra forsvarsdepartementet den 25de november f. a. et noget ændret forslag i sakens anledning og optok dette til behandling med sigte paa at ha indstilling færdig ved Stortingets sammentræden. Av denne departementets skrivelse hitsættes:

»Den ærede komite har i indst. S. LII B. for 1916, ved behandling av ovennævnte stortingsproposition, angaaende flyvevæsenets øverste ledelse bl. a. uttalt følgende:

»Hvad angaar den fælles ledelse av flyvevæsenet, har der i komiteen under den foreløbige behandling av saken gjort sig forskjellige opfatninger gjældende. Komiteen finder derfor paa grund av den langt fremskredne tid, at dette spørsmaal bør utstaa og behandles i forbindelse med kommende budgetforslag.

Hvis departementet anser den nuværende tvedeling i ledelsen av hærens flyvevæsen uheldig, har komiteen intet at erindre mot, at der rent midlertidig beordres en dertil skikket officer som leder av hærens flyvevæsen. Dette forutsættes dog ikke at foregripe noget med hensyn til den endelige ordning av saken.«

I anledning herav meddeles, at departementet som en rent midlertidig ordning har foranlediget henlagt hærens flyvevæsen under generalinspektøren for ingeniørvaabnet og marinens flyvevæsen under chefen for marinens skyte- og signalskole. Dette er imidlertid efter departementets mening i k k e en tilfredsstillende løsning av spørsmaalet.

Den raske utvikling og den betydning flyvevæsenet har faat i senere aar har godtgjort nødvendigheten av, at luftforsvaret maa faa sin egen ledelse, der helt kan ofre sig for det hermed forbundne store arbeide.

I denne opfatning er departementet yderligere blit bestyrket ved hvad der er uttalt i generalstabens vedlagte skrivelse av 27de oktober d.a.,[1]) hvor det paa det sterkeste fremhæves, at d e t h e l e l a n d s l u f t f o r s v a r b ø r s t i l l e s u n d e r f æ l l e s l e d e l s e — en generalinspektør for luftforsvaret — under hvem ogsaa flyvevæsenet henlægges.

Som det vil sees uttaler generalstaben, at »utnævnelsen av en generalinspektør for luftforsvaret er derfor den foranstaltning, som først og fremst bør træffes, og d e n b ø r t r æ f f e s u f o r t ø v e t[2]) hvis vi skal kunne gjøre os haab om i en nogenlunde nær fremtid at faa et effektivt luftforsvar istand«.

Kommanderende General har i sin paategning av 16de november d. a. h e l t u t t i l t r a a d t g e n e r a l s t a b e n s f o r a n n æ v n t e h e n s t i l l i n g og finder, »at man snarest mulig bør søke tilveiebragt en organisation av vort luftforsvar og hvad dermed staar i forbindelse gjennem oprettelse av e n g e n e r a l i n s p e k t ø r s t i l l i n g f o r l u f t f o r s v a r e t med en s t a b bestaaende av:

1 stabschef,
1 adjutant og
1 arkivar,

med adgang for generalinspektøren til at engagere fornøden kontorhjælp og teknisk assistanse.«

D e p a r t e m e n t e t finder at maatte henholde sig hertil og vil indtrængende henstille til den ærede militærkomite at avgi indstilling til Stortinget om oprettelse av en generalinspektørstilling for luftforsvaret fra 16de januar 1917 at regne.

Det er departementets uttrykkelige forutsætning, at saavel hærens som marinens flyvevæsen skal underlægges nævnte generalinspektør.

Som i st. prp. nr. 84 anført er det forutsætningen, at baade hærens og marinens officerer bør kunne konkurrere om officersstillingene. Paa samme maate bør arkivar- (underofficers-) stillingen kunne besættes fra begge etater.

Utgiftene til faste lønninger for en budgettermin for det forannævnte personel stiller sig saaledes:

1	generalinspektør	kr. 7 200,00
1	stabschef, kaptein, garnisonerende	4 000,00
1	premierløitnant, garnisonerende, adjutant	2 420,00
1	kommandersersjant, garnisonerende, arkivar	1 980,00
	Sum . .	kr. 15 600,00

hvorav hærens og marinens flyvevæsen forutsættes belastet hver med sin halvpart = kr. 7 800,00.

For indeværende budgettermin vil der under forutsætning av stabens oprettelse fra 16de januar 1917 tiltrænges en bevilgning av kr. 3 575,00 paa hærens budget og kr. 3 575,00 paa marinens budget, utover det ved behandlingen av St. prp. nr. 84 for 1916 bevilgede beløp.«

Som man ser av forestaaende foreslaar her departementet istedetfor den i st. prp. nr. 84, 1916 omhandlede generalinspektør for flyvevæsenet en generalinspektør for luftforsvaret under hvem ikke alene luftforsvaret men ogsaa hærens og flaatens flyvevæsen henlægges.

Staben foreslaaes desuten øket med 1 premierløitnant garnisonerende adjutant, hvorved de samlede aarlige lønninger til generalinspektøren med stab blir kr. 15 600,00.

De departementet ønsket snarest mulig at faa meddelelse om komiteens standpunkt til dette forslag for i tilfælde av komiteens tilslutning at ordne staben midlertidig i overensstemmelse med forslaget, tilstillet k o m i t e e n forsvarsdepartementet den 9de december 1916 meddelelse om, at der skulde foreligge indstilling i sakens anledning ved Stortingets sammentræden, og at komiteens standpunkt var følgende:

»Der foreligger ikke nogen uttalelser om forslaget fra flaatens myndigheter, bortset fra det komiteen tidligere tilstillede referat av forhandlinger i Norges Forsvarskommission vedrørende en fælles chef for hærens og marinens flyvevæsen, og komiteen med undtagelse av M j ø e n er fremdeles i tvil, om det vil være den heldigste ordning at

[1]) Trykt som bilag til nærværende indstilling.
[2]) Uthævet her.

stille hærens og flaatens flyvevæsen under en fælles ledelse.

Flere av komiteens medlemmer har tillike sine betænkeligheter ved at henlægge under en og samme inspektør saavidt forskjelligartede vaabenarter som luftskytset m. v. og flyvevæsenet, idet den førstnævnte del av denne inspektørs opgave synes at maatte kræve en sakkyndighet av helt anden art end hvad som henhører til det egentlige flyvevæsen.

Det vilde derfor efter komiteens mening ha været ønskelig, at et saavidt indgripende og vigtig organisationsforslag som det foreliggende hadde været noget grundigere og alsidigere drøftet end omstændigheterne nu har tillatt, og komiteen vilde, om forholdene hadde været helt normale, fundet grund til at utsætte spørsmaalet i paavente av nærmere utredninger.

Komiteens flertal bestaaende av formanden, Braut, Heje, Michelet Sparre, Sæland og Wefring kan imidlertid ikke tillægge de nævnte betænkeligheter saadan vegt at flertallet under de nuværende utrygge forhold vover at anbefale nogen utsættelse mot generalstabens og departementets alvorlige henstillen.

Vort flyvevæsens og øvrige luftforsvars nuværende høist mangelfulde tilstand gjør det til en bydende nødvendighet at lægge al mulig kraft i arbeidet for paa dette omraade at tilveiebringe et brukbart vaaben, og flertallet er enig i, at man herunder vælger den organisationsform, som særlig under de nuværende ekstraordinære forhold maa forutsættes at virke med størst mulig kraft og hurtighet.

Idet flertallet videre gaar ut fra, at Forsvarsdepartementets standpunkt i denne sak deles av den samlede regjering vil det anbefale departementets forslag vedtat. Man opfatter herunder forslaget derhen, at administrationen skal ha adgang til at gi den vordende generalinspektør efter omstændigheterne generalmajors (kontreadmirals) eller stabsofficers grad, avhængig av hans tjenestealder og at inspektøren og stabschefen skal vælges den ene blandt flaatens den anden blandt hærens officerer.

Sparre og Wefring vil hertil uttale:

Efter hvad der av komiteens flertal er uttalt om at det nærer sterke tvil om hvorvidt ogsaa flaatens flyvevæsen bør sortere under den eventuelle generalinspektør gaar man ut fra, at denne side av saken tas under fornyet overveielse for senere avgjørelse.

Et mindretal Mjøen tror ikke, at utnævnelsen av en general for flyvevæsenet nétop er det første, som situationen kræver.

En større kraft end hittil i forarbeidelsen av flyvemaskiner, ansættelse av ingeniører, som virkelig kan lage flyvemaskiner, saa at der ikke som generalstaben oplyser bare er en, som kan det, samt opøvelse av personel i skytning og bombekastning fra flyvemaskiner, fremstiller sig for dette medlem som det vigtigste nu, og dette bør kunne ske, uten at der utnævnes en general for vore faa flyvemaskiner.

Til disse ting, og til at fremme luftforsvaret paa bedste maate med sigte paa den nuværende situation vil dette medlem være med paa at bemyndige departementet, men ikke paa at fastslaa organisationsmæssige foranstaltninger, som binder for fremtiden.

Saavel Mjøen som Sparre forbeholder sig nærmere at begrunde sine standpunkter i indstillingen.

I forbindelse med denne meddelelse om komiteens standpunkt til det foreliggende organisationsforslag finder komiteen med undtagelse av Gausdal at burde tilføie at den for sit vedkommende er forberedt paa i størst mulig utstrækning at yde sin medvirkning til bevilgninger til anskaffelse av materiel for at avhjælpe de mangler ved vort luftforsvar som under de forhaandenværende forhold overhodet kan avhjælpes. Komiteen vil herunder særlig fremholde, at man under de nuværende forhold ikke bør vike tilbake for den fremgangsmaate at kjøpe færdig materiel i utlandet saafremt saadant materiel nu kan faaes.

Komiteens medlem Gausdal anser det overflødig og uheldig at gi forsvarsdepartementet nogen forhaandsmeddelelse om komiteens stilling til et spørsmaal, som ikke er færdigbehandlet i komiteen og saaledes ikke foreligger som indstilling. Især maa han reise indsigelse herimot, hvis saadan meddelelse skal ha til hensigt at danne grundlag for

departementet til at træffe avgjørelser, hvortil der utkræves stortingsbeslutning. I nærværende tilfælde skulde dette være saameget mere upaakrævet som det nu kun er en maaned igjen til Stortingets sammentræden.«

»Umiddelbart efter Stortingets sammentræden mottok komiteen en skrivelse datert, 10de januar fra forsvarsdepartementet, hvori dette meddeler, at departementet hadde fundet at maatte oppebie Stortingets avgjørelse av sit forslag idet dette ikke — efter departementets opfatning — hadde fundet fornøden tilslutning i komiteen.

Paa grund av denne meddelelse, og da komiteen underhaanden var gjort bekjendt med, at departementets chef ønsket at fremlægge nye oplysninger i sakens anledning, før komiteens indstilling blev avgit, utsattes den endelige behandling:

Den 25de januar mottok komiteen nedenstaaende skrivelse av samme dato fra forsvarsdepartementet:

»I forbindelse med departementets skrivelse av 10de januar sidstleden undlater man ikke at meddele, at departementet med hensyn paa spørsmaalet om en fælles ledelse av hærens og flaatens flyvevæsen ikke for nærværende tror sig istand til at løse det personelle spørsmaal paa en maate, der vil svare til det tilsigtede øiemed.

Departementet ser sig som følge herav nødsaget til at foreslaa, at der forsøksvis etableres en ordning med midlertidig ansættelse av særskilte chefer for de to etaters flyvevæsen.

Den fornødne enhet i ledelsen av det hele lands luftforsvar, som man hadde tilsigtet ved forslaget om en fælles chef, forutsætter man da tilveiebragt derved, at begge etaters chefer blir medlemmer av den permanente flyvekommission, som blev oprettet ved kgl. resol. av 18de august 1916, og som nu bestaar av generalinspektøren for ingeniørvaabnet som formand samt 2 officerer av hæren og 2 av marinen, derav mindst 1 av hver etats flyvevæsen. Det er da forutsætningen, at den ældste av de 2 chefer blir kommissionens formand istedetfor generalinspektøren for ingeniørvaabnet, som fratræder kommissionen, og den anden dens næstformand. Kommissionens øvrige medlemmer blir som nu bestemt.

Departementet vil derhos sørge for, at der blir fastsat en instruks, hvori der bl. a. vil bli indtat bestemmelse om, at flyvekommissionen skal holde møte mindst 1 gang om maaneden, saafremt ikke departementet anderledes bestemmer.

Det er departementets forutsætning, at de 2 chefer kan tildeles den stabsofficersgrad, som findes nødvendig for at faa stillingen betryggende besat. Gagen foreslaaes opført med kr. 6 400,00, eller samme beløp som generalintendanten, generalfeltøimesteren og sanitetschefen har.

Den her foreslaatte ordning vil nødvendiggjøre følgende bevilgning til faste lønninger paa hærens og marinens budgetter, idet stabene ved hærens og flaatens flyvevæsen forutsættes opsat med samme personel, nemlig:

1 stabsofficer, vaabeninspektør . .	kr.	6 400,00
1 kaptein, garn.	-	4 000,00
1 underofficer, garn., kom. sersjant, arkivar og skriver	-	1 980,00
Sum . .	kr.	12 380,00

For begge etater altsaa kr. 24 760,00.

Den hermed forbundne utgift for indeværende termin vil, regnet fra 1ste februar d. a., medføre en utgift for hæren stor kr. 5 158,35 eller avrundet kr. 5 200,00 og for marinen det tilsvarende beløp, som foreslaaes utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

For kommende budgettermin vil der under hærbudgettets kap. 1, tit. 13 trænges en tillægsbevilgning, stor kr. 12 380,00.

For marinens budget er for kommende budgettermin under kap. 1, tit. 55 for flyvevæsenets chef med stab opført en bevilgning, stor kr. 7 800,00 i overensstemmelse med departementets forslag i skrivelse av 25de november 1916. Her vil saaledes trænges en tillægsbevilgning for kommende budgettermin, stor kr. 12 380,00 ÷ kr. 7 800,00 = kr. 4 580,00.

Komiteen kan angaaaende nærværende organisationsspørsmaal i sin almindelighet fremdeles henholde sig til sine uttalelser i foranstaaende skrivelse til forsvarsdepartementet av 9de december f. a.

Naar departementet nu, paa grund av vanskeligheter med at løse det personelle spørsmaal paa en fuldt tilfredsstillende maate efter det tidligere forslag, ser sig nødsaget til at falde tilbake paa en midlertidig ordning med en særskilt vaabenstab for hærens og en for flaatens flyvevæsen, vil komiteen — om end paa forskjellige præmisser — indstille paa, at de foreslaaede to nye vaabenstaber opsættes.

At denne ordning som av departementet forutsat skal være midlertidig har selvsagt sine fordele, naar det som her gjælder et nyt og forholdsvis uprøvet felt, men paa den anden side er komiteen ogsaa fuldt opmerksom paa, at en midlertidig ordning netop likeover-

for de foreliggende store opgaver paa vort luftforsvars omraade indebærer i sig selv en svakhet.

Komiteen gaar fremdeles ut fra, at departementets standpunkt deles av den samlede regjering.

Med hensyn til utgifterne ved den foreslaaede ordning har man ved nærmere konferance med departementet bragt i erfaring, at det for kapteiner i flaatestaben vil være tilstrækkelig at opføre kr. 1 900,oo som tillæg til officersgagen istedetfor som i foranstaaende skrivelse opført fuld gage kr. 4000,oo.

Komiteens medlem Gausdal stemmer imot forslaget.

Komiteen indstiller saaledes til Stortinget at fatte følgende

beslutning:

Stortinget samtykker i:

1. At der i henhold til, hvad der er anført i nærværende indstilling, ved hærens og flaatens flyvevæsen fra 1ste februar 1917 opsættes vaabenstaber bestaaende av:

For hæren:

1 stabsofficer, vaabeninspektør	kr.	6 400,oo	aarlig
1 kaptein, garnisonerende	-	4 000,oo	—
1 underofficer, garnisonerende, arkivar og skriver	-	1 980,oo	—

For flaaten:

1 stabsofficer, chef	-	6 400,oo	—
1 kaptein eller premierløitnant (med avlønning som garnisonerende officer i hæren) tillæg til officersgagen, hvis kaptein	-	1 900,oo	—
1 underofficer, arkivar og skriver	-	2 040,oo	—

2. At de med ansættelsen av nævnte personel for indeværende budgettermin forbundne utgifter — kr. 5 200,oo vedrørende hæren og kr. 4 300,oo vedrørende flaaten — tillates utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

3. At der i den ved Stortingets beslutning av 5te og 6te mars 1901 vedtagne organisation for marinen indtil videre foretages de forandringer under V, Sjøofficerskorpset, som nødvendiggjøres ved ovenstaaende opsætning.

Kristiania i militærkomiteen den 30te januar 1917.

Ivar Aavatsmark,
formand.

Sem Sæland,
ordfører og sekretær.

Bilag.

Skrivelse fra generalstaben til kommanderende general av 27de oktober 1916.

»Erfaringene fra den krig som nu paagaar, gir grund til at formode at vore fæstninger, byer, større jernbanestationer, militære og civile fabrikker og oplag og øvrige anlæg og etablissementer som direkte eller indirekte har betydning for vor forsvarskraft, i tilfælde av krig vil bli angrepet av fiendtlige luftfartøier.

Generalstaben vil henlede hr. Generalens opmerksomhet paa ønskeligheten av at vi snarest mulig blir sat istand til at verge os mot saadanne angrep.

Særlig er det paakrævet at træffe forføining til at Kristiania kan forsvares mot angrep fra luften. De moderne luftskibe og flyvemaskiner har nu en saa stor aktionsradius og kan føre med sig saa store kvanta av sprængstof i destruktivt øiemed at man maa gjøre regning paa at Kristiania vil være et lokkende angrepsobjekt for en fiende, utrustet med moderne luftkampmidler.

Et vellykket luftangrep paa Kristiania, vort lands vigtigste kommunikationsknutepunkt og sæte for vore vigtigste militære og civile centrale institutioner, og det sted hvor en ikke ringe del av hærens materiel er samlet, vil kunne faa skjæbnesvangre følger for vort forsvar, særlig hvis det sker umiddelbart efter krigens utbrud. Selvsagt vil ogsaa luftangrep paa vore øvrige større byer kunne ha yderst uheldige følger for vort forsvar.

Erfaringene fra krigen har vist at luftforsvaret likesaalitt som andre deler av et lands forsvar med held lar sig improvisere. Generalstaben, som allerede tidligere gjentagne ganger har fremholdt nødvendigheten av at organisere vort luftforsvar, vil paany sterkt fremhæve at man anser det uomgjængelig nødvendig at vort luftforsvar snarest mulig planlægges og organiseres.

Det gjælder først og fremst at skaffe beskyttelse for vore større byer — fremfor alt Kristiania — og vore vigtigste fæstninger, statens fabrikker Kongsberg og Raufoss samt marinens hovedstation. Hvor en større by ligger i umiddelbar nærhet av en fæstning — saaledes som tilfældet er med Kristiansand og Bergen — vil det være naturlig at organisere luftforsvaret fælles for vedkommende fæstning og by (se Generalstabens skrivelse av 15de november 1915 om Flyvevæsenets organisation). For andre byer, som ikke ligger i nærheten av nogen fæstning, eller hvor luftforsvaret maa gives et større omfang, saaledes som tilfældet er f. eks. med Kristiania og Trondhjem, bør der opsættes et selvstændig luftforsvar.

Det hele lands luftforsvar bør stilles under fælles ledelse — en generalinspektør for luftforsvaret — under hvem man i tilfælde ogsaa maatte lægge flyvevæsenet.

Generalstaben er kommet til den opfatning at skal vort mangelfulde flyvevæsen bli bragt paa fote, og skal der bli nogen ændring i det forhold at vi nu, efterat krigen har varet i over 2 aar, er fuldstændig forsvarsløse overfor luftangrep, maa ledelsen av vort flyvevæsen og vort luftforsvarsvæsen lægges i hænderne paa en mand med handlekraft, magt og autoritet.

Utnævnelsen av en generalinspektør for luftforsvaret er derfor den foranstaltning som først og fremst bør træffes, og den bør træffes uforløvet, hvis vi skal kunne gjøre os haab om i en nogenlunde nær fremtid at faa et effektivt luftforsvar istand.

Vi mangler nemlig praktisk talt alt hvad der kræves til et saadant, baade materiel og personel maa tilveiebringes.

De kampmidler som maa skaffes tilveie for vort luftforsvar, er dels kampflyvemaskiner, dels antiballonskyts med tilhørende hjælpemidler (lyskastere, avstandsmaalere m. v.).

Kampflyvemaskinene som skal møte angrep fra fiendtlige luftfartøier, maa være bevæbnede og ha stor fart. Vi eier for tiden kun to, i disse dager mottagne kampflyvemaskiner. Beretningene fra krigen lar formode at ubevæbnede flyvemaskiner paa det nærmeste har utspillet sin rolle.

En av de første opgaver for generalinspektøren for luftforsvaret maa i tilfælde bli at skaffe os moderne flyvemateriel. Ingen utvei til at skaffe saadant maa lates uforsøkt. Saavel vort diplomati som vor hjemlige industri maa presses til at yde alt hvad ydes kan til løsningen av denne opgave, betydningsfuld som den er for hele vort lands forsvar. Derhos maa der lægges al mulig kraft paa utviklingen av hærens flyvemaskinfabrik. Saavidt vites er der ved denne kun én mand som har tilstrækkelig teoretisk og praktisk utdannelse for at kunne bygge flyvemaskiner, nemlig direktøren. Dette forhold er utilfredsstillende. Det er ikke tænkelig at en enkelt mand skal kunne evne at yde første rangs arbeide paa alle de tekniske omraader, som fabrikationen av flyvemaskiner omfatter. Administrative gjøremaal tør derhos lægge saapas sterkt beslag paa chefen for flyvemaskinfabrikken at han hindres i at følge teknikkens utvikling. Han bør derfor gives fuldt utdannede aerotekniske ingeniører til hjælp. Bedst vilde det sandsynligvis være om man kunne faa saadanne fra utlandet. Lar dette sig ikke gjøre, er der neppe nogen anden utvei end at sende norske ingeniører til utlandet for at lære. I valget av folk bør man i tilfælde ikke føle sig bundet til ingeniørofficerene. Vedkommendes tekniske utdannelse og personlige egenskaper bør være det avgjørende.

Av antiballonskyts trænges dels kanoner, fast montert, dels kanoner, montert paa automobiler. Vi eier for tiden ikke et eneste stykke antiballonskyts av nogen art. Det vil antagelig ta lang tid før saadant skyts kan leveres fra den vordende kanonfabrik, og man kan efter Generalstabens mening ikke slaa sig til ro i ventetiden. Det bør, som av Generalstaben ogsaa tidligere nævnt, forsøkes om antiballonskyts kan skaffes fra utlandet, fra Sverige, Amerika eller kanske endog England. Lar dette sig ikke gjøre, maa den hjemlige industri bedst mulig utnyttes. Det skyts som den nuværende vaabenfabrik kan levere, har antagelig for litet kaliber for øiemedet.

Lyskastere og avstandsmaalere er som foran nævnt nødvendig tilbehør til antiballonskytset.

Luftforsvarets organisation kræver ikke alene anskaffelse av materiel. Dettes anvendelse maa planlægges og forberedes, personel maa opsættes og utdannes.

Et utstrakt efterretningsvæsen maa knyttes til denne gren av vort forsvar. Der maa træffes foranstaltninger som kan vanskeliggjøre orienteringen for fiendtlige luftfartøier i mørke (eksempelvis slukning av belysningen i byer, paa veier og jernbaner). Der maa utarbeides bestemmelser for hvorledes befolkningen skal forholde sig i tilfælde av luftangrep.

Generalstaben skal ikke gaa nærmere ind paa disse ting. Man har kun villet peke paa de opgaver som maa løses, om vi skal faa et effektivt luftforsvar. Disse opgaver er mange og store. Skal noget bli gjort, er det nødvendig at bringe system i anordningene ogsaa paa dette omraade. Der gives som før nævnt efter Generalstabens mening ingen anden maate at opnaa dette paa end at samle luftforsvaret under en generalinspektør.

Generalstaben vil derfor indtrængende henstille til hr. Generalen at utvirke at en saadan generalinspektørstilling ufortøvet blir oprettet. Bemyndigelsen hertil synes allerede git efter indst. S. LII B., side 12.

Man har tænkt sig at generalinspektøren i tilfælde bør utstyres med en stab, bestaaende av:

1 stabschef, kaptein i Generalstaben,

1 adjutant, garn. premierløitnant av hvilketsomhelst vaaben,

1 arkivar, garn. kommandersersjant av hvilketsomhelst vaaben.

Desuten maa generalinspektøren gives anledning til at engagere fornøden skriverhjælp (stenograf- og skrivemaskindame) samt ingeniørteknisk assistanse.

Man vil til slutning ikke undlate at nævne at generalinspektøren foruten de opgaver som ovenfor er nævnt ogsaa maa planlægges at organisere et provisorisk luftforsvar med de midler som nu staar til raadighet.«

Trykt 8/2 1917.

25.

Indst. S. LIII.

(1917).

Indstilling fra militærkomiteen angaaende vaabenøvelserne i 1917 for aarsklassen 1917 i 1.—5. divisions infanteri.

(St. prp. nr. 24).

Til Stortinget.

I propositionen foreslaaes, at aarsklassen 1917 i 1ste—5te divisions infanteri i 1917 paalægges 180 dages sammenhængende tjeneste, hvorved de skal avtjene vaabenøvelsene 1917 (120 dage), 1918 (30 dage) og 1919 (30 dage).

Av disse 180 dage skal mindst 60 dage foregaa som rekrututdannelse paa de vanlige ekserserpladser, hvorefter avdelingene indgaar i nøitralitetsvernet, hvor de er forutsat git fortsat utdannelse.

Efter at ha utført ovennævnte 180 dages tjeneste er det meningen, at disse mandskaper skal tjenstgjøre yderligere i 60 dages nøitralitetstjeneste, hvilket ikke regnes som vanlige vaabenøvelser. De vil saaledes faa ialt 8 maaneders sammenhængende tjeneste i 1917—1918.

Den tilbakestaaende regimentssamling, som ordinært skulde avtjenes i 7de tjenesteaar, foreslaaes avgjort i 4de tjenesteaar i likhet med, hvad der er bestemt for gardens mandskaper.

Mandskaper av ældre aarsklasser, som skal indkaldes til rekrutskole i 1917, forutsættes med hensyn til tjenesten at skulle følge rekrutaarsklassen 1917.

Departementet forutsætter, at rekrutavdelingene i størst mulig utstrækning skal indgaa i de ordinære regimentssamlinger i 1917.

Det oplyses, at ved den foreslaaede ordning vil nøitralitetsvakttjenesten kunne bestrides uten ekstraordinær indkaldelse av ældre mandskaper indtil mai 1918 under forutsætning av, at der ikke indtræder væsentlige forandringer i den krigspolitiske situation.

Det anføres i propositionen, at hvis forslaget ikke vinder Stortingets bifald maa der indkaldes ældre mandskaper i et tilsvarende antal til nøitralitetsvakt, hvilket vil medføre en betragtelig større merutgift end beregnet paa grund av familietillægget og de med ombytte av avdelinger hver maaned forbundne transportomkostninger.

Da det i disse dyre tider kan føles særlig trykkende for dem, som er familieforsørgere at være indkaldt til 8 maaneders tjeneste i et træk, finder departementet, at det for saadanne mandskaper bør være en frivillig

sk, om de skal avgjøre tjenesten som i propositionen foreslaat.

Der forutsættes dog, at de iethvertfald skal avgjøre 120 dage av sin tjenestepligt i 1917 ved 90 dages rekrutskole sammen med sin aarsklasse og om mulig 30 dages regimentssamling eller 30 dages fortsat tjeneste sammen med rekruttene.

Forslaget angaaende ordningen av vaabenøvelserne og nøitralitetstjenesten i 1917 har været oversendt divisionerne til uttalelse. Samtlige 5 divisioner har bestemt fraraadet den foreslaaede ordning med 8 maaneders sammenhængende tjeneste (+ 1 regimentssamling i 4de tjenesteaar) og derav at anvende kun 2 maaneder til rekrututdannelse og de øvrige 6 maaneder til nøitralitetstjeneste.

Efterat ha mottat disse uttalelser har derpaa kommanderende general i skrivelse av 28de november 1916 (jfr. nedenfor) fundet at maatte foreslaa en anden ordning, hvorved samtlige infanteriavdelinger i de 5 sydlige divisioner fuldt feldtopsat indkaldes til ekstraordinær tjeneste i tørn paa 30 à 45 dage.

Departementet er enig med komm. general i, at det sidste forslag er at foretrække, hvis der alene skal tages hensyn til avdelingenes militære utdannelse. For avdelingenes krigsberedskap vilde det utvilsomt være av betydning at faa den ekstraøvelse, som det sidste forslag indebærer.

Departementet finder imidlertid ikke at kunne se bort fra den økonomiske side av saken og har regnet ut, at den først foreslaaede ordning vil bli ca. kr. 4 615 000,00 billigere, hvad ekstrautgifter angaar.

Komm. general sees i den forannævnte skrivelse av 28de november 1916 bl. a. at anføre, at man i de forløpne aar, hvori krigen har varet, i stor utstrækning har anvendt rekrutter og ekserserende avdelinger til nøitralitetstjeneste. Denne ordning har været anvendt efter henstillen fra regjeringen, uagtet man har været fuldt opmerksom paa, at mandskaper, der har utført denne nøitralitetstjeneste, ikke har faat den utdannelse som de øvrige mandskaper ved avdelingene. Denne ordning har selvfølgelig medført, at hærens feltdygtighet er blit nedsat.[1])

For enkelte avdelinger har man i 1916 helt maattet indstille regimentssamlingene for at anvende regimenternes bataljoner til bataljonsvis nøitralitetstjeneste. Det er en selvfølge, at disse regimenters brukbarhet i felt i betydelig grad herved er blit nedsat[1]), idet den vakttjeneste avdelingene maa utføre i liten eller ingen grad gir anledning til at drive rationelle øvelser, og den utdannelse avdelingene under regimentssamlingene skulde faa i bataljons eller regimentsforband, er faldt bort.

I Stortinget har det gjentagne ganger været fremholdt, at man til nøitralitetsvernet skulde anvende ekserserende avdelinger og det er fordi man loyalt har bøiet sig for disse uttalelser og beslutninger, at man har gaat saa langt, som man hittil har gjort.

Komm. general finder imidlertid, at man ikke længer kan fortsætte paa denne maate, hvis man vil ha et effektivt forsvar[1]).

Man maa sørge for at den korte øvelsestid der er levnet befalet til at utdanne sine avdelinger, lades ubeskaaret, og man maa absolut adskille tjenesten og utdannelsen under de aarlige vaabenøvelser fra tjenesten under nøitralitetsvernet; hvis ikke vil hærens effektivitet end yderligere bli nedsat.

Skulde man, som i Stortinget uttalt, følge den vei at man mest mulig skal anvende regimentssamlingene til nøitralitetstjeneste, vil forholdet bli at regimentssamlingene ganske vil ophøre i 1917 for samtlige infanteriets avdelinger i de 5 sydlige divisioner.

Komm. general maa paa det bestemteste fraraade, at der træffes nogen beslutning om en saadan anvendelse av vore ekserserende infanteriavdelinger.[1])

[1]) Uthævet her.

Komiteens flertal, formanden, Michelet, Sparre, Sæland og Wefring skal bemerke:

Kommanderende general sees med støtte av de 5 divisionsgeneraler at fraraade den av departementet foreslaaede ordning med at la aarets rekrutter utføre 8 maaneders sammenhængende tjeneste (+ 1 regimentssamling i 4de tjenesteaar) og derav at anvende kun 2 maaneder til rekrututdannelse og de øvrige 6 maaneder til nøitralitetstjeneste.

Kommanderende general uttaler, at hærens feltdygtighet er blit nedsat ved, at man hittil under krigen i stor utstrækning har anvendt rekrutter og ekserserende avdelinger til nøitralitetstjeneste. Generalen anfører, at man ikke længere kan fortsætte paa denne maate, hvis man vil ha et effektivt forsvar, og at man absolut maa adskille tjenesten og utdannelsen under de aarlige vaabenøvelser fra tjenesten under nøitralitetsvernet, hvis man ikke yderligere vil nedsætte hærens effektivitet.

Det maa heller ikke lates ut av betragtning — som ogsaa av kommanderende general berørt — at den av departementet foreslaaede ordning med at anvende ekserserende avdelinger fra Østlandet til tjeneste ved Kristiansand og Bergen medfører den ulempe, at avdelingerne og deres befal i tilfælde av mobilisering vil være fraværende fra sine distrikter og herved vil avdelingernes mobilisering vanskeliggjøres og forsinkes.

Under henvisning til foranstaaende finder flertallet det ikke tilraadelig under de nuværende forhold at kunne gaa med paa den i propositionen foreslaaede ordning av vaabenøvelserne for aarets rekrutter i 1ste—5te divisions infanteri, men maa slutte sig til kommanderende generals forslag om, at feltopsatte avdelinger i de 5 sydlige divisioner turvis indkaldes ekstraordinært til bestridelse av den nødvendige nøitralitetsvaktstjeneste, og at utdannelsen av aarets rekrutter foregaar paa ordinær maate.

Flertallet gaar ut fra, at der ved avdelingernes indbeordring til nøitralitetsvernet tages hensyn til arbeidskraften ved de forskjellige næringsveier saaledes, at bl. a. landbefolkningen i størst mulig utstrækning fritages for indbeordring i aannetiderne.

Denne ordning av nøitralitetstjenesten vil paa kommende termins budget medføre en merutgift av ca. 3,3 mill. kroner i forhold til den ordning, som foreslaaes i propositionen.

Naar hensees til de betydelige fordele, en saadan ordning rent forsvarsmæssig byder; og i betragtning av de summer, som forøvrig i denne tid maa anvendes for at styrke vort forsvar, finder flertallet, at denne merutgift ikke bør stille sig hindrende iveien for en rationel anordning saavel av rekrutternes utdannelse som av tjenesten ved nøitralitetsvernet.

Skulde flertallets forslag ikke vinde Stortingets bifald, vil flertallet fremholde nødvendigheten av, at nøitralitetstjenesten for de rekrutter, som iaar ikke faar anledning til at gjennemgaa en ordinær regimentssamling, maa bli forkortet saa meget, at de tilpligtes — foruten i 4de tjenesteaar — at gjennemgaa en ordinær regimentssamling ved eget regiment i 1918.

Komiteens medlemmer Braut og Heje slutter sig til propositionen.

Komiteens medlem Mjøen kan ikke stemme for flertallets indstilling, dels fordi det vil medføre en ekstraordinær utgift paa kr. 5 880 000,00, og dels fordi denne ordning vil føre til, at 42 bataljoner av infanteriet derved vil faa noget over dobbelt saa megen tjeneste, som de ordinært skal ha.

Departementet hadde ifjor utarbeidet en plan, hvorefter rekrutternes 90 dage fordeltes saaledes, at de efter 48 dages rekrutskole benyttedes de resterende 42 dage i nøitralitetsvernet samt avtjente to regimentssamlinger videre som nøitralitetsvern. Iaar foreslaar departementet 60 dage rekrutskole og derpaa 6 maaneder i nøitralitetsvernet, med en utgift, utenom de ordinære, paa kr. 1 265 000,00.

Jeg vilde foretrukket en ordning, som av mig foreslaat saavel i 1915 som i 1916, nemlig ordinære bataljonsamlinger, turvis med én maaneds mellemrum, i vedkommende nøitralitetsavsnit. Det sees, at divisionerne og kommanderende general iaar har foreslaat fuldt feltopsatte avdelinger i vedkommende nøitralitetsavsnit — altsaa noget lignende — men som ekstraordinær tjeneste i 30 à 45 dage. Jeg maa forbeholde mig at opta mit forslag fra før. Utgifterne efter dette

forslag kræver ingen ekstrabevilgning, men bestrides av det ordinære hærbudget.

Idet jeg angaaende begrundelsen av forslaget henviser til indstilling S. nr. 191 for 1915, St. tid. pag. 2380 samt St. tid. pag. 905 for 1916 skal jeg, da det av dokumenterne fremgaar, at mit forslag har været misopfattet derhen, at bataljonerne skulde drive vakttjeneste, saaledes at de ordinære øvelser vilde lide, paany faa fremholde, at forutsætningen er og har været, at bataljonerne skulde drive sine ordinære øvelser paa nærmeste øvelsesplads. Men de vil dog paa kort varsel kunne være forhaanden og derved tjene som nøitralitetsvern.

Bataljonerne skal altsaa drive ordinære øvelser, og ingen vil vel paastaa, at en bataljonssamling paa Gimlemoen eller Ulven behøver at være mindre lærerik end f. eks. paa Gardermoen eller Terningmoen Tvertimot, det er netop oplærende for baade befal og mandskap at faa sine opgaver i nyt og ukjendt terræng og ikke altid under de samme vante forhold. Det er som før likeledes min forutsætning, at der blev 6 à 8 dages felttjenesteøvelser for divisionerne, til gjengjæld for at der efter mit forslag ikke blir øvelser i samlet regiment.

Mit forslag gaar altsaa ut paa:

»At feltopsatte avdelinger i de 5 sydlige divisioner efter 15de mai 1917 turvis indkaldes, med 30 dages mellemrum, til ordinære bataljonssamlinger i nærheten av vedkommende nøitralitets-avsnit.«

Subsidiært forbeholder jeg mig at stemme med mindretallet (Braut og Heje), som slutter sig til propositionen. Nu iaar blir hensynet til arbeidshjælpen av stor betydning.

Efter mit forslag vil — foruten vanlige rekrutskoler — kun 3 à 4 bataljoner til enhver tid ligge inde til ordinær bataljonssamling utover høsten og vinteren, i skift. Ved denne ordning blir det de færreste, som berøves arbeidslivet, og dog faar alle gjennemgaa sine aarlige ordinære øvelser.

Efter flertallets forslag vil — foruten vanlige rekrutskoler og regimentssamlinger — ialt 42 bataljoner (ca. 42 000 mand) indkaldes til ekstra 30 à 45 dage som nøitralitetsvern.

Efter departementets forslag vil — foruten rekrutskoler (60 dage) og vanlige regimentssamlinger — de yngste, nemlig ca. 7000 mand av aarsklassen 1917, tages bort til tjeneste som nøitralitetsvern. Og dette sidste betegner dog en mindre ulempe for arbeidslivet end flertallets forslag.

Komiteens medlem Gausdal anser den vakttjeneste, som disse mandskaper skal utføre, i det hele og store for upaakrævet og til liten eller ingen nytte for bevarelsen av landets nøitralitet, hvorfor han henstiller til administrationen betydelig at indskrænke eller ganske ophæve denne vakttjeneste, hvorved al forandring i de almindelige vaabenøvelser vil være upaakrævet. Han kan derfor ikke stemme hverken for propositionen eller noget andet forslag, som medfører økede utgifter eller øket tjenestepligt for mandskaperne.

I henhold til foranstaaende indstiller komiteen til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

Stortinget samtykker i:

1. At feltopsatte avdelinger i de 5 sydlige divisioner efter ca. 15de mai 1917 turvis indkaldes ekstraordinært til bestridelse av den nødvendige nøitralitetsvaktstjeneste.
2. De hermed forbundne utgifter utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Kristiania i militærkomiteen den 29de januar 1917.

Ivar Aavatsmark,
formand og ordfører.

Sem Sæland,
sekretær.

Trykt 1/2 1917.

26.

Indst. S. LIV.

(1917).

Indstilling fra militærkomiteen angaaende opsættelse av nye infanteriregimenter m. v.

(St. prp. nr. 84 II, tit. 1.)

Til Stortinget.

Under denne titel foreslaar departementet:

1. At jægerkorpset opsættes som et regiment — jægerkorpset, infanteriregiment nr. 17, foreløbig sammensat saaledes:
   regimentstab,
   2 linjebataljoner,
   1 reservebataljon.
   Den nye bataljon opsættes med fastlønnet kadrer kun for 3 kompanier, idet 4de kompani opsættes med fastlønnet befal fra garden.
2. At Søndfjord og Nordfjord bataljoner sammenfattes i et nyt regiment — Fjordenes infanteriregiment nr. 18 — underlagt 4de division. Regimentet opsætter desuten 1 reservebataljon som regimentets 3dje bataljon. Søndhordland bataljon, som nu er en selvstændig bataljon, indordnes i Nordre Bergenhus infanteriregiment nr. 10 istedetfor som nu Søndfjord bataljon.
3. At infanteriet i Finmarken organiseres som et regiment — Finmarkens infanteriregiment nr. 19 paa 2 grupper (bataljoner) Vestfinmarkens og Østfinmarkens, hver gruppe (bataljon) paa 4 linjekompanier samt 1 reservebataljon, hvad mandskapsstyrken tillater. Herved kræves en ny opsætning av
   1 regimentstab,
   1 linjebataljonsstab
   og 2 linjekompanier samt
   1 reservebataljon med stab og 4 kompanier.

Utgifterne ved disse ændringer er av departementet for første budgettermin opført med:

Under punkt 1. (Jægerregimentet)	kr.	57 000,00
Under punkt 2. (vedrørende 4de division)	-	23 000,00
Under punkt 3. (vedrørende Finmarken)	-	44 000,00
Ialt . .	kr.	124 000,00

Efter den av Stortinget besluttede ordning vedrørende administration og befal ved reservebataljoner vil i tilfælde indspares av

dette beløp de opførte summer til reservebataljonschefer, reservekompanichefer og til reservekompaniernes kommandersersjanter.

Under komiteens behandling paa sidste Storting indstillet et flertal — 7 medlemmer — paa at spørsmaalet om opsætningen av disse 3 nye regimentstaber skulde utstaa til næste aar. Som grund herfor anførtes den forhaandenværende mangel paa befal og utrustning samt den langt fremskredne tid, som ikke hadde git komiteen anledning til en indgaaende behandling av saken.

Enkelte medlemmer forbeholdt sig under sakens behandling at foreslaa en del av det her indsparte beløp anvendt til opsætning av fæstningsingeniørtropper ved enkelte av vore vigtigste fæstninger.

Et mindretal — 2 medlemmer — forbeholdt sig at stemme for oprettelsen av de omhandlede regimentstaber.

Under sakens behandling i Stortinget blev utsættelsesforslaget vedtat, idet denne sak blev medtat blandt de saker, som militærkomiteen blev anmodet om at behandle mellem sessionerne.

Under debatten blev der av repræsentanten Bratlie henstillet til overveielse, om man ikke ved en omregulering av distriktsinddelingen paa Vestlandet — paa grænsen mellem det Kristiansandske og Bergenske og mellem det Bergenske og Trondhjemske — kunde opnaa at skaffe 3dje og 4de division hver fulde 3 regimenter. Dernæst uttalte han, at man burde gaa til en opsætning av jægerkorpset med 3 infanteribataljoner av linjen.

Foranlediget ved disse uttalelser har departementet gjennem kommanderende general indhentet erklæringer fra 2den, 3dje, 4de og 5te division samt anmodet om uttalelse fra generalstaben.

3dje, 4de og 5te division uttaler sig bestemt imot omregulering av distriktsinddelingen paa Vestlandet, saaledes som av Bratlie antydet.

Generalstaben slutter sig i alt væsentlig til, hvad der er anført av 3dje, 4de og 5te division og uttaler følgende:

„Naar reserve- og landvernsregimenterne skal opsættes vil ingen av de nævnte divisioner ha noget overskud av mandskaper til opsætning av nye avdelinger. Det kan derfor ikke være nogen grund til eller fordel ved at foreta en omregulering av distrikterne og en dermed følgende overføring av mandskaper fra en division til en anden. Tvertimot vil selv en mindre saadan omregulering — som av 4de division paapekt — bevirke forandringer i en række bataljons- og kompanidistrikter, og derved medføre en række ulemper.

Generalstaben, som anser det særdeles ønskelig at ogsaa 3dje og 4de division opsættes med hver 3 infanteriregimenter, antar med 4de division at dette for nærværende enklest og mest praktisk kan ordnes paa den i st. prp nr. 84 for 1916 nævnte maate — ved opsætning av jægerkorpset som et infanteriregiment, der indordnes i 1ste division, — ved overføring av Telemarkens infanteriregiment nr. 3 til 3dje division, — samt ved opsætning av Fjordenes infanteriregiment nr. 18, bestaaende av Søndfjord + Nordfjord bataljoner, eventuelt + reservebataljon."

Angaaende opsætningen av jægerkorpset som regiment uttaler 2den division, at den er kommet »til det resultat, at der intet skulde være til hinder for opsætning av 3 bataljoner linje ved jægerkorpset forsaavidt angaar den menige styrke.«

Generalstaben leverer en nærmere utredning av dette; men kommer til det resultat, at den finder »ikke at kunne anbefale, at der for tiden opsættes et jægerregiment med 3 linjebataljoner. Man bør formentlig bli staaende ved at det nuværende jægerkorps opsættes som et regiment med 2 linjebataljoner og 1 reservebataljon.«

Kommanderende general slutter sig i alt væsentlig til generalstaben og finder, »at en opsætning av 3dje og 4de division med hver 3 infanteriregimenter — hvad der ansees særdeles ønskelig — heldigst vil ske paa den i st. prp. nr. 84 omhandlede maate«, likesom han finder, at det eventuelle jægerregiment foreløbig bør opsættes kun med 2 linjebataljoner.

— — — — — — — — — —«

Vakancer inden befalsklasserne.

Forat faa en oversigt over, hvordan forholdet stiller sig med hensyn til befal m. v., har komiteen under 27de november 1916 tilskrevet forsvarsdepartementet saaledes:

„I anledning av komiteens behandling av denne sak skal man be sig meddelt, om der for tiden haves til disposition tilstrækkelig antal av betalingsmænd samt beholdninger av geværer, ammunition, utrustning og beklædning m. v. til opsætning av disse

avdelinger samtidig med opsætning av de nyformationer (reserve-landvernsregimenter), som blev besluttet pan sidste storting.

I denne forbindelse har det sin interesse at faa oplyst vacansernes antal inden infanteriets officersklasse, naar opsætningen av de ifjor besluttede og de heromhandlede avdelinger medregnes.

Endvidere bedes oplyst om og i tilfælde hvilke utgifter (eksempelvis til magasiner m. v.) heromhandlede foranstaltninger vil medføre utover de i propositionen opførte summer."

Herpaa har komiteen mottat følgende svar:

„I anledning av den ærede komites skrivelse av 27de november d. a. angaaende opsætning av de 3 nye linjeregimentdr tillater man sig at meddele:

1. *Vedrørende befal:*

Der haves som bekjendt for tiden ikke tilstrækkelig befal til at dække infanteriets behov, saaledes som det vil fremgaa av omstaaende oversigt.

	Faste officerer	Fhv. fastlønnede officerer	Ulønnede officerer	Fastlønnede underofficerer	Ulønnede underofficerer	Korporaler
Mangler pr. 1ste juli 1916	133	41	19	79	÷199	2 616
Nyopsætninger besluttet av sidste storting . .			84	12	189	327
Foreslaaede opsætninger av nye linjeregimenter	20		62	43	128	270
Sum . . .	153	41	165	134	118	3 213
Nettotilgang pr. 1ste april 1917 ca.			150			750
Altsaa mangler pr. 1ste april 1917	153 [1])	41	15	134	118	2 263

[1]) Pr. 10de mai 1917 vil der bli uteksaminert 60 fastlønnede premierløitnanter, hvorav 40 antages at bli ansat i infanteriet. Derved vil mangelen paa fastlønnede officerer bli reducert til 113.

Departementet vil bemerke, at saavel departementet som kommanderende general og generalstaben, som har foreslaat opsætningen av de nye avdelinger straks, selvfølgelig har været fuldt opmerksom paa dette forhold, som man ved fortsat forcert befalsutdannelse hurtigst mulig vil søke avhjulpet.

Departementet lægger overordentlig stor vegt paa, at der snarest træffes bestemmelse om opsætningen av disse 3 regimenter. Den foran nævnte befalsmangel, som jo fordeler sig paa hele infanteriet, bør ikke være til hinder herfor, idet det er av den største betydning hurtigst mulig at faa opsat ialfald de vigtigste kadre, for at man skal kunne regne med vedkommende regimenter under en krig.

2. *Geværer og ammunition.*

Pr. 1ste december 1916 hadde man en reservebeholdning av ca. 11 500 Krag-Jørgensen-geværer og ca. 22 000 Jarmann-geværer. De nyopsatte reserveavdelinger ved infanteriet (8 bataljoner — ca. 3 200 geværer) var da allerede reservert Krag-Jørgensen-geværer, hvorimot reserveavdelingene ved fæstningsartilleriet samt 6te divisions landvern er tildelt Jarmann-geværer (tilsammen ca. 6 000 stkr.).

Pr. 1ste april 1917 vil man ved oparbeidelsen av geværer ved vaabenfabrikken øke beholdningen til ca. 16 000 Krag-Jørgensen-geværer. Videre vil man til samme tidspunkt ha oparbeidet ca. 4 500 nye karabiner.

Der haves tilstrækkelig regulativmæssig ammunition.

Man vil endvidere som antørt i departementets skrivelse av 24de juli 1916 til militærkomiteen ved mobilisering kunne disponere ca. 20 000 Krag-Jørgensen-geværer fra skyttervæsenet.

3. *Utrustning og beklædning.*

Efter konferanse med generalintendanten vil de foreslaaede nyopsætninger kunne skaffes utrustning og beklædning. For enkelte utrustningssakers vedkommende er det dog for tiden vanskelig at skaffe de nødvendige materialer.

De samlede utgifter vil utgjøre:

Til beklædning ca. . . . . kr. 640 000,00
» utrustning ca. . . . . - 302 500,00

Anskaffelsen forutsættes dækket, dels av havende beholdninger, dels av løpende bevilgninger for indeværende og kommende terminer.

4. *Bebyggelse.*

1. Jægerkorpset (I. R. 17):

For Jægerkorpset er for tiden under arbeide nyt leiretablissement paa Trandum. Dette er imidlertid kun beregnet for en bataljon og korpsets utvidelse til regiment vil selvfølgelig bety en tilsvarende utvidelse av etablissementet.

Da det foreløbig kun gjælder opsætning av en ekserserende bataljon antages de hermed forbundne utgifter at ville stille sig saaledes:

Fortsættelsesbevilgning til utvidelse av korpsets etablissement paa Trandum.

En ny mandskapsbarakke	kr.	150 000,oo
1 dobbelt kjøkken med spiseskur . .	-	25 000,oo
1 bataljonsdepot	-	25 000,oo
Bedring av underbringelsesforholdene for befal	-	20 000,oo
Utvidelse av proviantmagasin, ammunitionsmagasin, latriner m. v.	-	20 000,oo
Tilfældige utgifter	-	10 000,oo
	kr.	260 000,oo

2. Fjordenes regiment (I. R. 18):

Ekserserpladsen Nordfjordeid er fremdeles forutsat anvendt for regimentet. Da der paa denne plads ogsaa efter den ældre hærordning ekserserte 2 bataljoner, der laa indkvartert paa stedet, antages det at man ogsaa fremtidig kan basere sig herpaa, saaledes at de nødvendige magasiner og underbringelsesrum m. v. leies.

Nogen utgift til bebyggelse ansees derfor ikke nødvendig paa dette sted.

3. Finmarkens regiment (I. R. 19):

Da der ved Finmarkens bataljon for tiden ekserserer 6 kompanier, mens der efter nærværende forslag fremtidig skal eksersere 8 kompanier, blir tilveksten av materiel saavidt liten for den anden bataljon, at man formentlig med endel mindre indredningsarbeider maa kunne faa plads til dette i havendes bebyggelse.

Derimot maa der for reservebataljonen opføres en ny magasinbygning:

De nødvendigste utgifter til byggearbeider paa Altengaard og Nyborgmoen antages derfor at blio

1 bataljonsdepot for reservebataljonen	kr.	30 000,oo
1 sommerbygget spiseskur for 2 kompanier	-	10 000,oo
Utvidelse av vand, kloak, latriner, pissoirer, ammunitionsmagasin . .	-	20 000,oo
Tilfældige utgifter	-	10 000,oo
	kr.	70 000,oo

Man har herunder gaat ut fra at mandskapsstyrken i regimentssamlingen som hittil for den største del ligger i telt.

Da det er ugjørlig paa forhaand nøiagtig at præcisere de enkelte arbeider og heller ikke disses nøiagtige kostende, opfører departementet til tilfældige utgifter, indredningsarbeider m. v. til departementets disposition kr. 20 000,oo.

De under punkt 4 nævnte utgifter skulde saaledes bli:

Byggearbeider for I. R. 17	kr.	260 000,oo
—»— - I. R. 19	-	70 000,oo
Tilfældige utgifter	-	20 000,oo
Sum . .	kr.	350 000,oo

Det har været departementets hensigt at opføre de fornødne beløp til bevilgning, saasnart Stortingets beslutning om opsætning forelaa. Beløpene vil nu i tilfælde bli optat paa de forslag, som er under utarbeidelse i departementet, og som vil bli forelagt Stortinget ved dets sammentræden.«

Komiteens bemerkninger:

Under behandlingen av denne sak i de møter, komiteen holdt før jul, blev det drøftet, om der ikke av hensyn til opnaaelse av større likhet i divisionernes infanteristyrke burde foretages en del yderligere organisationsforandringer, saafremt man i det hele fandt under den nuværende situation at kunne foreta saadanne. Specielt fandt man det ønskelig, at 3dje og 4de division, av hvilke den første nu kun har 2 infanteriregimenter og den sidste 2 infanteriregimenter + 2 selvstændige bataljoner, blev forsterket, saa de kom paa høide med de øvrige divisioner.

Under behandlingen av denne sak blev der inden komiteen bragt i forslag en anden løsning, hvis grundtræk vil fremgaa av nedenstaaende skrivelse til departementet. Komiteen fandt, at ogsaa dette forslag burde utredes av administrationen og sendte derfor 6te december 1916 følgende skrivelse til departementet:

»Ad Utnyttelse av Infanteriets vernepligtige styrke.

Under behandlingen i komiteen av denne sak er der kommet under diskussion nogen alternativer til de av departementet fremlagte forslag.

Disse tar sigte paa en egalisering av divisionene, idet et flertal inden komiteen er tilbøielig til, hvis nyopsætning av regimenter nu skal iverksættes, at ta et videre skridt i

den retning til opnaaelse av mere stabile forhold, saafremt der ikke efter administrationens behandling av saken viser sig at være vanskeligheter som gjør de drøftede alternativer mindre tilraadelige.

A. Vedrørende 1ste, 2den og 3dje division.

1. Telemarkens regiment nr. 3 overføres fra 1ste til 3dje division.

   Dette regiment bestaar av: Numedal, Seljord og Grenlands bataljoner. De 2 sidstnævnte utskrives fra Bratsberg amt (Kristiansand stift), mens Numedal utskrives fra Buskerud amt (Kristiania stift).

   Komiteen har tænkt sig, at Numedal bataljon kan overføres til Vestre Akershus regiment nr. 2, hvad senere skal omtales.

   Til gjengjæld maa der av Telemarkens regiments 2 gjenværende bataljoner, Seljord og Grenland, dannes 3 bataljoner. Dette skal, efter hvad komiteen har bragt i erfaring, let la sig gjøre, da mandskapsstyrken ved disse 2 bataljoner nu er meget stor og den aarlige tilgang av rekrutter er meget større end det normerte. Paa grund av den sterke tilvekst i befolkningen, som er en følge av de mange nye storindustrielle bedrifter (f. eks. paa Rjukan og Notodden) er der al grund til at tro, at tilgangen paa rekrutter for fremtiden i disse distrikter ikke vil mindske, men heller kan ventes øket.

   Gjennemføres denne ordning, vil utskrivningsdistriktet for Telemarkens regiment faa gode, naturlige grænser, stemmende med tidligere hævdvundne forhold.

2. Numedal bataljon overføres til Vestre Akershus regiment nr. 2, som da foreslaaes at bli bestaaende av de 3 bataljoner: Vestfold, Drammen og Numedal. Disse avdelinger har tidligere hørt sammen og baade geografiske og kommunikationsforhold taler til gunst for en saadan opsætning.

3. Kristiania bataljon overføres til gjengjæld fra Vestre Akershus regiment nr. 2 til det nyoprettendes Jægerregiment nr. 17, som derved paa en bekvem og hensigtsmæssig maate straks kan faa 3 linjebataljoner.

   Jægerregimentet tildeles 1ste division som dettes 3dje regiment istedenfor det overførte Telemarkens regiment.

B. Vedrørende 4de division.

Følgende alternativer til departementets forslag har været drøftet.

1. Av de nuværende 3 bataljoner Nordhordland, Midthordland og Søndhordland, hvilken sidste nu er selvstændig bataljon, opsættes et regiment som passende kan benævnes Hordalands infanteriregiment nr. 9.

   Det nuværende 9de infanteriregiment bestaar foruten av Nordhordlands og Midthordlands bataljoner tillike av Bergens bataljon.

2 Denne Bergens bataljon tænkes da overført til infanteriregiment nr. 10, som nu bestaar av Hardanger, Sogn og Søndfjord bataljoner. Søndfjord bataljon avgives til det nyoprettendes Fjordenes infanteriregiment nr. 18. Infanteriregiment nr. 10 blir da bestaaende av Hardanger, Bergen og Sogns bataljoner og kunde i tilfælde benævnes Søndre · Bergenhus infanteriregiment nr. 10.

3. Søndfjords og Nordfjords bataljoner samt 1 reservebataljon sammensættes som foreslaat av departementet — i et nyt regiment — Fjordenes infanteriregiment nr. 18, hvis ikke benævnelsen Nordre Bergenhus regiment nr. 18 foretrækkes.

   Komiteen savner tilstrækkelig lokal kjendskap til at bedømme, om der vil vindes noget nævneværdig ved denne ordning, som paa forhaand synes at svare til en naturlig distriktsinddeling.

C. Vedrørende 6te division.

»Finmarkens infanteri.«

Nærmest foranlediget ved uttalelser i budgetforslaget fra 6te division for kommende termin — omtalt i departementets skrivelse av 23de november d. a. — om at bataljonsadministration av materiellet ansees at være mere hensigtsmæssig og økonomisk end regimentsadministration — vil komiteen æske administrationens uttalelse, om det ikke kan tænkes at være mest hensigtsmæssig nu at oprette 2 selvstændige bataljoner i Finmarken.

Det lave folketal i dette distrikt, hvilket tal ikke er mere end ca. 1/3 part av folketallet i mange andre regimentsdistrikter, og den for tiden værende ringe utsigt til økning i folketallet gjør sandsynligheten for opnaaelse av et fuldtallig regiment senere i tiden tvilsom. Avstandene og kommunikationsforholdene kan ogsaa tale for at 2 selvstændige bataljoner vil være en mere effektiv ordning end regimentsforband.

Om dette forslag — oprettelsen av 2 selvstændige bataljoner ved Finmarkens infanteri — ønskes administrationens uttalelse.«

Paa denne skrivelse har man fra departementet faat følgende svar i skrivelse av 11te januar d. a.

»Under 8de december sidstleden tilskrev den ærede komite departementet angaaende ovennævnte sak, idet anmodedes om administrationens uttalelse om følgende spørsmaal:

1. Overførelse av Telemarkens infanteriregiment nr. 3 til 3dje division, idet der av dette regiments 2 bataljoner, Seljord og Grenland, dannes 3 bataljoner, mens den tredje av regimentets nuværende bataljoner, Numedal, overføres til Vestre Akershus infanteriregiment nr. 2, hvorfra igjen Kristiania bataljon overføres til det nye Jægerregiment — infanteriregiment nr. 17. Dette underlægges 1ste division.
2. De nuværende 3 bataljoner — Nordhordland, Midthordland og Søndhordland — indgaar i et Hordalands infanteriregiment nr. 9. Bergens bataljon overføres til infanteriregiment nr. 10, der opsættes med Hardanger, Bergen og Sogns bataljoner og foreslaaes benævnt Søndre Bergenhus infanteriregiment nr. 10. Søndfjord og Nordfjord bataljoner samt 1 reservebataljon opsættes som et Fjordenes infanteriregiment nr. 18 (subsidiært ogsaa foreslaat benævnt Nordre Bergenhus infanteriregiment nr. 18).
3. I Finmarken opsættes 2 selvstændige bataljoner istedetfor 2 bataljoner i regimentsforband.

Saken har været oversendt kommanderende general, der har indtat vedkommende divisioners og generalstabens uttalelse i saken.

Idet henvises til vedliggende bilag skal departementet om de nævnte spørsmaal uttale:

a d 1. Saavel kommanderende general, generalstaben og samtlige av saken berørte divisioner er enige om, at komiteens forslag paa en meget heldig maate løser spørsmaalet om en ensartet opsætning av divisionene paa Øst- og Sørlandet med infanteri.

Idet man henviser til generalstabens vedliggende skrivelse av 9de januar d. a., hvor saken nærmere er utredet, og hvilken uttalelse man ialt væsentlig slutter sig til, finder departementet ogsaa for sit vedkommende at burde tiltræde komiteens forslag.

a d 2 o g 3. Angaaende disse spørsmaal sees de militære autoriteter ikke at kunne tiltræde den av den ærede komite anførte ordning, og departementet slutter sig hertil, idet man ogsaa her ialt væsentlig er enig i, hvad der anføres i generalstabens forannævnte skrivelse, hvortil henvises.

Generalstabens skrivelse av 9de januar d. a. med bilag og kommanderende generals paategning av samme dato vedligger.

Den under 1 foreslaaede ordning vil medføre en aarlig merutgift, i tilslutning til hvad herfor er opført i st. prp. nr. 84, 1916, stor kr. 51 648,00 vedrørende kapitel 1 og kr. 4 480,00 vedrørende kapitel 3.

Det bemerkes, at man, naar Jægerregimentet er forutsat opsat med 3 linje-bataljoner, har fundet at burde opsætte samtlige bataljoner med 4 kompanier og det organisationsmæssige antal befal, jfr. vedliggende utgiftsbilag.

Da saken forutsættes forelagt Stortinget umiddelbart efter dets sammentræden og behandlet saa snart, at avdelingene kan opsættes fra 1ste april d. a., trænges bevilgning til lønninger for de omhandlede avdelinger for et kvartal av indeværende budgetterminen, der utgjør 1/4 av de i st. prp. nr. 84, 1916 opførte lønninger, idet den her omhandlede forandring, der bevirker for nævnte kvartal en tillægsbevilgning hertil av 1/4 av forannævnte kr. 51 648,00, d. e. kr. 12 912,00 eller avrundet kr. 13 000,00.

Utgiftsoverslag.

Jægerkorpset, infanteriregiment nr. 17.

Den i st. prp. nr. 84/1916 foreslaaede Jægerbataljon opsat med 4 kompanier og kompaniene med 4 sersjanter istedetfor som opført 3.

1 kompani (yngst avlønning)			kr. 8 296,00
1 kaptein, i distr. tjeneste	kr.	2 160,00	
1 premierløitnant i distr. tjeneste	-	1 420,00	
1 kommandersersjant i distr. tjeneste	-	736,00	
1 furer i distr. tjeneste	-	592,00	
4 sersjanter i distr. tjeneste à kr. 544,00	-	2 176,00	
1 hornblæser	-	144,00	
5 byfordelingstillæg à kr. 72,00	-	360,00	
Fanejunkertillæg	-	12,00	
Chefsgaardsavsavn	-	480,00	
	kr.	8 080,00	
Pensionstilskud (6—36, kap. 1)	-	216,00	
	kr.	8 296,00	
3 sersjanter i distr. tjeneste à kr. 544,00	kr.	1 632,00	
3 pensionstilskud à 36,00	-	108,00	
3 byfordelingstillæg	-	216,00	
			kr. 1 956,00
1 ny bataljon ved Telemarkens infanteriregiment nr. 3:			
Stab: 1 major	kr.	4 800,00	
1 bataljonsforvalter	-	1 980,00	
Alderstillæg, 3 à kr. 144,00	-	432,00	
1 kontorhold	-	200,00	
	kr.	7 412,00	
2 komp. ældst à kr. 8 696,00	-	17 392,00	
2 - yngst à kr. 8 296,00	-	16 592,00	
			- 41 396,00
Vaabenøvelser:			
1 Stabsofficer i 35 dage à kr. 4,00	kr.	140,00	
8 kapteiner og premierløitnanter à kr. 4,00	-	1 120,00	
25 underofficerer i 35 dage à kr. 3,00	-	2 625,00	
4 hornblæsere i 35 dage à kr. 2,00	-	280,00	
	kr.	4 165,00	
1 bataljon.			
3 sersjanter i 35 dage à kr. 3,00	-	315,00	
			- 4 480,00

For indeværende budgettermin skulde efter foranstaaende trænges følgende bevilgning vedrørende budgettets kap. 1:

En bataljon ved Telemarkens infanteriregiment nr. 3	kr.	10 349,00
Jægerkorpset, infanteriregiment nr. 17	-	16 173,50
Fjordenes infanteriregiment nr. 18	-	5 658,50
Finmarkens infanteriregiment nr. 19	-	10 625,00
tilsammen	kr.	42 802,00

eller avrundet kr. 42 000,00.

Bevilgningen til vaaabenøvelser vil bli at medta paa bevilgningen for næste budgettermin.

Departementet maa imidlertid under henvisning til st. pr. nr. 84/1916, side 42 paany fremholde, at man fremdeles finder det fuldt forsvarlig at gaa til en indskrænkning av sersjantenes antal pr. infanterikompani til 3, hvorved der, med denne ordning fuldt gjennemført, vil indspares ca. kr. 120 000,00 aarlig. For de her omhandlede nyopsætninger vil besparelsen bli ca. kr. 5 000,00 pr. aar, altsaa for 1 kvartal i indeværende budgettermin ca. kr. 1 200,00.«

Komiteen vil forøvrig henvise til generalstabens uttalelser om denne sak i skrivelse av 9de januar d. a., hvilken skrivelse er trykt som bilag. Kommanderende general har erklært sig enig i, hvad der av generalstaben er anført.

Komiteen vil yderligere bemerke:

Mot alle forslag om nu at foreta mere indgripende organisationsforandringer kan anføres:

1. Alle saadanne forandringer medfører i overgangstiden nogen ustøhet i tidligere indarbeidede forhold og vil foraarsake opløsninger og nydannelser, som kræver baade arbeide og utgifter.
2. Den nuværende mangel paa tilstrækkelig befal vil i nogen grad økes.
3. I de nuværende kritiske tider maa i første række og foran andre krav gaa arbeide for at avhjælpe mangler ved materiel, vaaben, ammunition, utrustning, beklædning m. m. samt ved troppernes utdannelse.

For de her omhandlede forslag kan anføres:

1. De vil bevirke, at den nu indskrevne mandskapsstyrke blir bedre og hensigtsmæssigere utnyttet. En omordning maa paa grund av utviklingen i de senere aar ansees paakrævet før eller senere. Skal saadanne ændringer først foretages, er det fordelagtig med en gang at vælge det alternativ, som byder den bedste løsning nu og som kan antages at bli mest stabil for eftertiden. Hyppige organisationsforandringer er ikke av det gode.
2. Der vil opnaaes en ønskelig egalisering av de sydlige divisioner.
3. 3dje og i tilfælde 4de division (Kristiansandske og Bergenske) vil opnaa en økning av sin organisationsmæssig opsatte infanteristyrke.
4. Divisionenes grænser falder mere sammen med den naturlige distriktsinddeling.

Angaaende forslagene skal bemerkes:

A. Vedrørende 1ste, 2den og 3dje division.

Komiteens flertal — formanden, Braut, Heje, Michelet, Sæland og Wefring — optar det av komiteen i skrivelse til departementet av 6te december f. a. antydede forslag, der nu er tiltraadt av departementet og samtlige militære autoriteter, som har uttalt sig (se pag. 5). Av hensyn til det nuværende utrygge forhold finder flertallet det bedst at overlate til administrationen at bestemme det nærmere tidspunkt for forslagets gjennemførelse. For alle tilfælders skyld stilles de fornødne midler til disposition fra kommende budgettermins begyndelse, idet komiteen dermed intet vil ha uttalt om tilraadeligheten av at gjennemføre heromhandlede forandringer allerede paa dette tidspunkt. Efter dette forslag vil Numedal bataljon, som nu eksercerer paa Heistadmoen, maatte flytte til Helgelandsmoen. Komiteen har grund til at tro, at dette vil føles som en ulempe av de interesserte distrikter. Selv om mange andre bataljoner for tiden maa eksercere længere væk (Hallingdal og Valdres saaledes paa Gardermoen), var det maaske værd overveielse, om Heistadmoen senere kunde tildeles infanteriregiment nr. 2, til hvilket Numedal bataljon overføres. Telemarkens regiment maa da skaffes en ny plads — helst inden distriktet. Saavidt vites, drøftes eksercerpladsforholdene i det hele tat nu av admistrationen

B. Vedrørende 4de division.

Komiteen finder ikke den av departementet i st. prp. nr. 84 foreslaaede ordning helt ut tilfredsstillende. Divisionen vil ikke opnaa 3 fuldstændige infanteriregimenter, idet det nydannede Fjordenes regiment nr. 18 ikke faar 3 linjebataljoner.

Distriktsinddelingen synes heller ikke at bli den naturligste. Saaledes kommer Nordre Bergenhus regiment nr. 10 til at omfatte 2 bataljoner fra de sydligste distrikter i Søndre Bergenhus — nemlig Søndhordland og Hardanger — og 1 bataljon fra Nordre Bergenhus —Sogn.

Det av komiteen antydede forslag (se pag. 5) har ikke vundet tilslutning hos de militære autoriteter, som har uttalt sig. Derimot har divisionen subsidiært uttalt sig for den av komiteen antydede ordning med den ændring, at Nordhordlands bataljon overføres til infanteriregiment nr. 10 istedetfor Ber-

gens bataljon som antydet av komiteen. Under sakens videre diskussion inden komiteen har det været paa tale, om ikke Bergens by nu efter utvidelsen muligens kunde stille 2 bataljoner — eksempelvis benævnt Kalfaret (eller Dræggen) og Nordnæs bataljoner — om fornødent med støtte fra de nærmeste distrikter. I saa fald kan ogsaa 4de division faa 3 fuldstændige infanteriregimenter.

Eksempelvis har komiteen tænkt sig følgende løsning:

Nordfjord bataljon Søndfjord — Sogn —	Nordre Bergenhus infanterigment
Nordhordland bataljon Kalfaret — Nordnæs —	Bergens infanteriregiment
Midthordland bataljon Hardanger — Søndhordland —	Søndre Bergenhus infanteriregiment

Komiteen finder derfor, at denne sak bør bearbeides videre av administrationen, og foreslaar, at den endelige avgjørelse utsættes.

Komiteens medlem Braut forbeholder sig at stemme for propositionen.

C. Vedrørende 6te division.

Komiteen vil fremhæve generalstabens uttalelser om, »at et regiment i Finmarken særlig i fred i enkelte tilfælder vil bli et sinkende mellemled, forsaavidt angaar ekspeditionerne mellem en av bataljonerne og divisionen. Derhos vil regimentet i Finmarken hverken med hensyn til administrationen av materiel eller utdannelse av personel faa den samme betydning som i det øvrige land, idet det altid vil være nødvendig at ha 2 særskilte depoter og 2 bataljonsstandkvarterer.«

Distriktets lave folketal, som ikke er mere end 1/8 av folketallet i flere andre regimentsdistrikter, og den antagelig ringe utsigt til økning i dette gjør sandsynligheten for opnaaelse av et fuldtallig regiment i en overskuelig fremtid tvilsom.

Komiteen finder derfor for tiden ikke at kunne gaa videre end til at foreslaa opsat 2 selvstændige bataljoner.

Komiteen vil dog — under henvisning til departementets og generalstabens uttalelser om ønskeligheten av en forsterkning i ledelsen av forsvaret i disse trakter — foreslaa, at den ene av de 2 bataljonschefer faar oberstløitnants grad, og at der i dennes stab ansættes foruten det vanlige personel yderligere en generalstabsofficer. Dennes gjøremaal har da komiteen nærmest tænkt skulde være at assistere chefen med arbeide i efterretningsvæsenets tjeneste, med utførelse av taktiske rekognoseringer og ellers med særlige opgaver, som maatte byde sig under forberedelsen av forsvaret i disse egne.

Komiteens medlemmer Mjøen og Sparre finder det paa det nuværende tidspunkt under de kritiske forhold ikke tilraadelig at foreta de av departementet foreslaaede nyopsætninger og organisationsforandringer, som i overgangstiden vil medføre usikkerhet og ustøhet ved opløsning av tidligere indarbeidede forhold og maa foreslaa, at saken i sin helhet utsættes.

Fortiden er der saa meget mindre grund til at foreta de foreslaaede nyopsætninger, som der hersker ikke liten mangel paa befal, som yderligere vil økes ved nyopsætningen, paa ammunition, utrustning og beklædning. (Kfr. departementets foranstaaende skrivelse).

For tiden haves heller ikke den nødvendige bebyggelse av barakker, magasiner og depôter, som skulde gjøre de foreslaaede nyopsætninger effektive. Departementet oplyser i sin ovennævnte skrivelse, at det har været dets hensigt at foreslaa de fornødne beløp bevilget hertil »saasnart Stortingets beslutning om opsætning forelaa.«

Ved departementets fremsættelse av forslaget om nyopsætningerne (i st. prp. nr. 84 — 1916) var intet nævnt om disse utgifter. De av departementet krævede bevilgninger til nyopsætningerne kr. 124 000,00 sees utelukkende at ta sigte paa lønninger til befal.

At heller ikke flertallet inden komiteen finder det nuværende tidspunkt heldig for gjennemførelsen av departementets forslag, fremgaar av dets uttalelse om, at fastsættelsen av det nærmere tidspunkt for gjennemførelsen bør overlates administrationen.

Naar mindretallet vil foreslaa en utsættelse av saken, har det ogsaa sin grund i, at

forslaget i sin helhet synes at kunne ha godt av nærmere overveielser. Som man vil se, har nemlig departementet og de militære myndigheter forlatt sit oprindelige standpunkt med hensyn til punkt 1 i propositionen (jægerregimentet). Hvad angaar propositionens punkt 2 (vedrørende 4de division) da foreligger flere alternativer og ogsaa komiteens flertal foreslaar dette punkt utsat, idet der antydes et fra departementet avvikende forslag. I punkt 3 (vedrørende Finmarken) er av flertaltet fremsat forslag, som likeledes avviker fra departementets.

Under disse omstændigheter synes en utsættelse og nærmere overveielse under rolige og normale forhold det mest betryggende — saa meget mere, som nyordningen medfører indkjøp av nye eksercerpladser som omtalt i flertallets uttalelse.

Departementets forslag sier sig at ta sigte paa utnyttelse av infanteriets vernepligtige styrke. Under de nuværende forhold — og man vil da særlig peke paa befalsmangelen — kunde der vel tænkes andre og enklere foranstaltninger til saadan utnyttelse. Mindretallet vil saaledes peke paa en feltutrykning med sterkere kompanier end de nuværende. Det er oplyst, at under den paagaaende krig har der vist sig en tilbøielighet til at rykke ut med betydelig sterkere kompanier, end man hittil hadde tænkt sig. Kompanier paa 300 mand skal saaledes ikke ha været nogen sjeldenhet. (Se Militært Tidsskrift hefte 2, 1917.)

I henhold hertil indstiller mindretallet til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

Saken tages ikke under behandling av indeværende aars Storting.

Komiteens medlem Gausdal finder at de i nærværende proposition foreslaaede omorganisationer av hæren ikke alene er upaakrævede og nytteløse av hensyn til den nuværende kritiske situation men ogsaa for fremtiden, likesom de ikke ubetydelige utgifter, de vil medføre, vil følelig tynge paa statsbudgettet, naar nedgangstider indtræder.

I henhold hertil indstiller han til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

St. prp. nr. 84 — 1916 — bifaldes ikke forsaavidt heromhandlede sak angaar.

I henhold hertil indstiller komiteen til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

A.

At der fra det tidspunkt, administrationen maatte bestemme, og i overensstemmelse med, hvad der er uttalt i nærværende indstilling, foretages følgende forandringer i den i 1909 vedtagende hærordning:

1. Telemarkens infanteriregiment nr. 3 opsættes av de nuværende Seljord og Grenland bataljoner samt 1 ny linjebataljon, hvortil kommer landvern i overensstemmelse med Stortingets beslutning av 24de juli 1916.
   Regimentet underlægges 3dje division.
2. Jægerkorpset opsættes som infanteriregiment — »Jægerkorpset, infanteriregiment nr. 17« — bestaaende av 3 linjebataljoner, hvortil kommer landvern i overensstemmelse med Stortingets beslutning av 24de juli 1916.
   Regimentet underlægges 1ste division.
3. Numedals bataljon overføres fra Telemarkens infanteriregiment nr. 3 til Vestre Akershus infanteriregiment nr. 2, og Kristiania bataljon overføres fra sidstnævnte regiment til Jægerkorpset, infanteriregiment nr. 17.
4. I Finmarken opsættes 2 selvstændige bataljoner à 4 kompanier med mitraljøseavdelinger istedetfor den nuværende Finmarkens bataljon.

B.

At der for terminen 1ste juli 1917—30te juni 1918 gives følgende tillægsbevilgninger paa hærens budget hovedpost XII A:

Under kap. 1, titel 8, infanteriets regimenter og bataljoner:

a)	Til en ny bataljon ved Telemarkens infanteriregiment nr. 3, avrundet	kr. 41 000,00	
b)	Til Jægerkorpset, infanteriregiment nr. 17, avrundet . .	» 70 000,00	
c)	Til en ny bataljonsstab og 2 kompanier i Finmarken, avrundet	» 21 000,00	
			kr. 132 000,00

Under kap. 3, titel 13, infanteriets linjeøvelser:

a)	Vedrørende Telemarkens infanteriregiment nr. 3, avrundet	kr. 4 000,00	
b)	Do. Jægerkorpset, do. » 17,	» » 4 600,00	
c)	Do. ny bataljon i Finmarken	» » 1 400,00	
			kr. 10 000,00

Under kap. 4, titel 14, hesteholdsgodtgjørelse for officerer:

a)	Vedrørende Telemarkens infanteriregiment nr. 3, avrundet	kr. 640,00	
b)	Do. Jægerkorpset, do. » 17,	» » 1 920,00	
c)	Do. ny bataljon i Finmarken	» » 640,00	
			kr. 3 200,00

Kristiania i militærkomiteen den 15de mars 1917.

Ivar Aavatsmark, formand. **K. Wefring,** ordfører. **Sem Sæland,** sekretær.

Bilag.

Skrivelse fra generalstaben til kommanderende general av 9de januar 1917 angaaende forandringer i infanteriets organisation.

Med skrivelse av 12te december 1916 (j.-nr. 5890/16) har Kommauderende General oversendt hertil gjenpart av skrivelse av 8de december næstfør fra Militærkomiteen til Forsvarsdepartementet angaaende visse forandringer i infanteriets nuværende organisation, idet Generalstaben er anmodet om at avgi uttalelse i saken.

Idet de fra 1ste—4de samt 6te division i sakens anledning indkomne og hertil under 18de, 22de og 28de december f. a. oversendte uttalelser vedlagt tilbakesendes skal Generalstaben tillate sig at anføre:

Militærkomiteen uttaler i sin ovennævnte skrivelse av 8de december 1916 at der under behandlingen i komiteen om utnyttelse av infanteriets vernepligtige styrke er kommet under diskussion nogen alternativer til de av departementet fremlagte forslag.

Disse alternativer tar sigte paa en egalisering av divisionene, idet et flertal inden komiteen er tilbøielig til, hvis nyopsætning av regimenter nu skal iverksættes, at ta et videre skridt i den retning til opnaaelse av mere stabile forhold, saafremt der ikke efter administrationens behandling av saken viser sig at være vanskeligheter som gjør de drøftede alternativer mindre tilraadelige.

De av komiteen drøftede alternativer sees i korthet at gaa ut paa:

A. Vedrørende 1ste, 2den og 3dje division.

1. Telemarkens infanteriregiment nr. 3 overføres fra 1ste til 3dje division.

Av regimentets nuværende bataljoner overføres Numedal bataljon til I. R. 2 (se senere). Av de to resterende bataljoner (Seljord og Grenland) dannes 3 bataljoner.

2. Numedal bataljon overføres til Vestre Akershus infanteriregiment nr. 2 som da foreslaaes sammensat av de 3 bataljoner: Numedal, Drammen og Vestfold.

3. Kristiania bataljon overføres til det nyoprettendes Jægerregiment nr. 17, som derved straks kan faa 3 linjebataljoner.

Jægerregimentet tildeles 1ste division som dennes 3dje regiment istedenfor Telemarkens regiment.

B. Vedrørende 4de division.

1. Av de nuværende bataljoner: Søndhordland, Midthordland og Nordhordland opsættes et nyt »Hordalands infanteriregiment nr. 9«.

2. Bergens bataljon overføres i tilfælde til et infanteriregiment nr. 10, bestaaende av Hardanger, Sogn og Bergens bataljoner. Regimentet kunde i tilfælde benævnes Søndre Bergenhus infanteriregiment nr. 10.

3. Søndfjord og Nordfjord bataljoner samt 1 reservebataljon sammensættes — som foreslaat av departementet — i et nyt regiment, Fjordenes infanteriregiment nr. 18, hvis ikke benævnelsen Nordre Bergenhus nr. 18 foretrækkes.

C. **Vedrørende 6te division.**

»Finmarkens infanteri«.

Nærmest foranlediget ved uttalelser i budgetforslaget fra 6te division for kommende termin — der oplyses at være omtalt i en skrivelse fra departementet av 23de november 1916 — om at bataljonsadministration av materiellet ansees at være mere hensigtsmæssig og økonomisk end regimentsadministration — æsker komiteen administrationens uttalelse om det ikke kan tænkes at være mest hensigtsmæssig nu at oprette 2 selvstændige bataljoner i Finmarken.

Komiteen anfører at det lave folketal i dette distrikt, hvilket tal ikke er mere end ca. 1/8 av folketallet i mange andre regimentsdistrikter, og den for tiden værende ringe utsigt til økning i folketallet gjør sandsynligheten for opnaaelse av et fuldtallig regiment senere i tiden tvilsom. Avstandene og kommunikationsforholdene kan ogsaa tale for at 2 selvstændige bataljoner vil være en mere effektiv ordning end regimentsforband.

Om dette forslag — oprettelsen av 2 selvstændige bataljoner ved Finmarkens infanteri — ønsker komiteen uttalelse fra administrationen.

Generalstaben skal angaaende forannævnte organisationsforandringer anføre:

ad A. Vedrørende 1ste, 2den og 3dje division.

1ste division finder for sit vedkommende at det antydede forslag paa en meget heldig maate løser spørsmaalet om egalisering av divisionene pua Øst- og Sørlandet.

At Numedal bataljon ved Telemarkens regiments overføring til 3dje division utskilles og blir henlagt til Vestre Akershus regiment er efter divisionens opfatning den eneste rimelige ordning, da nævnte bataljonsdistrikt efter sin beliggenhet henhører til Østlandet.

Vestre Akershus regiment vil ved Kristiania bataljons utbytning med Numedal faa en mere ensartet rekruttering og et distrikt som svarer mere til dets navn end nu.

Der er ogsaa fuld adgang til av mandskapsstyrken ved Grenland og Seljord bataljoner at opsætte 3 bataljoner, da deres linjeaarsklasser pr. 30te juni 1916 — iberegnet de to ekstraaarsklasser 1916 — talte 4 643 mand. Efter opsætningen av de 3 marsjerende bataljoner plus depotbataljonen vil der saaledes allikevel bli et overskud av ca. 500 mand.

Hvad Jægerregimentet angaar vil dette efter Militærkomiteens forslag faa en mere homogen og fast sammensætning end gjennem den i St. prp. nr. 84 foreslaatte ordning med 2 linjebataljoner og 1 reservebataljon.

Divisionen konkluderer med at anbefale paa det bedste det av Militærkomiteen antydede forslag.

2den division har intet at erindre mot heromhandlede forslag. Kun vil divisionen allerede nu henlede opmerksomheten paa, at det ikke vil være mulig at henlægge det nye Jægerregiment til Gardermoen, idet denne, der kun med stor vanskelighet for tiden gir plads for 7 bataljoner, paa ingen maate kan rumme saa meget som 9.

Der maa da sørges for en ny ekserserplads for Jægerregimentet — eventuelt i forbindelse med I. R. 1 — og da formentlig bedst i det omraade hvor Jægerregimentet ved mobilisering antagelig vil bli anvendt.

Hensynet til opretholdelse av divisionsforbandet taler ogsaa for at Jægerregimentet forlægges fra Gardermoen til en av 1ste divisions øvelsespladser.

Det paabegyndte jægeretablissement paa Trandum kunde i tilfælde overtages av andre avdelinger av 2den division.

3dje division tiltræder den foreslaatte ordning som vil gi saavel Telemarkens regiment som divisionen gode og naturlige grænser.

Generalstaben skal for sit vedkommende anføre:

Som det av bilag 1 fremgaar vil styrken av menige stridende ved det nye Tele-

markens infanteriregiment nr. 3 bli fuldt tilstrækkelig for opsætning — efter nugjældende krigsopsætningsplan — av 1 infanteriregiment à 3 bataljoner med geværmitraljøsepeloton og depot samt 1 landvernsbataljon à 6 kompanier med depotkontingenter, hvorimot den av Stortinget besluttede opsætning av et landverns- og reserveregiment ikke for tiden vil kunne gjennemføres ved det nye regiment; dette vil imidlertid faa omtrent samme styrke som naboregimentet i 3dje division: Agdesidens infanteriregiment nr. 7, og der kan forsaavidt ikke av hensyn til mandskapsstyrken reises indvendinger mot den paatænkte nye sammensætning av Telemarkens regiment.

En ulempe ved den nye ordning vil det være, at den nuværende distriktsinddeling — baade hvad bataljoner og kompanier angaar — maa helt forandres. Hertil er imidlertid at bemerke, at med den store økning i mandskapsstyrken særlig i den nuværende Seljord bataljon vil en omregulering av distriktsinddelingen i ethvertfald maatte foretages i en nær fremtid. De territoriale hensyn — Telemarkdistriktenes overføring til 3dje division — taler derhos sterkt for den paatænkte ordning, som desuten paa en heldig maate løser spørsmaalet om at opsætte 1ste, 2den og 3dje division hver med 3 regimenter. Generalstaben finder derfor i tilslutning til divisonene at burde anbefale, at der oprettes et nyt Telemarkens infanteriregiment nr. 3 av de nuværende Seljord og Grenland bataljoner og at dette regiment overføres til 3dje division.

Den forandrede sammensætning av I. R. 2 — med Numedal istedenfor Kristiania bataljon — kan, bortset fra ulempene i sin almindelighet ved at adskille sammenarbeidede avdelinger, kun betragtes som en fordel. I. R. 2 vil som av 1ste division anført, faa en mere ensartet rekruttering. Regimentets mandskapsstyrke blir vistnok noget mindre (ca. 6000 menige stridende av 1ste opbud og 2470 av 2det opbud mot nu henholdsvis ca. 6950 og 2610), men den nye mandskapsstyrke vil være fuldt tilstrækkelig til, at den besluttede opsætning av et reserve- og landvernsregiment skal kunne gjennemføres.

Angaaende det nye Jægerregiment skal bemerkes, at det ved at sammensættes kun av mandskaper fra det nuværende Jægerkorps og fra Kristiania bataljon vil faa en styrke av ca. 4722 menige stridende av 1ste opbud og 1389 menige stridende av 2det opbud. Der vil imidlertid kunne avgives adskillige mandskaper av I. R. 4 (kfr. Generalstabens skrivelse av 30te juni og 9de november 1916) til supplering, saaledes at Jægerregimentet vil kunne opsættes med — foruten 3 linjebataljoner — tillike 1 reservebataljon og 2 landvernsbataljoner + fornødne depottropper.

Generalstaben fandt i sin skrivelse av 9de november f. a. at burde anbefale, at Jægerkorpset i tilfælde opsattes med kun 2 linjebataljoner + 1 reservebataljon. Med den nu paatænkte overføring av hele Kristiania bataljon til Jægerkorpset og under hensyntagen til mulige avgivelser fra I. R. 4 finder saaledes Generalstaben, at det nye Jægerregiment maa kunne opsættes helt ut som de øvrige regimenter i 1ste og 2den division.

I bilag 2 har Generalstaben redegjort for styrkeforholdene ved 1ste og 2den divisions infanteriregimenter efter den av Militærkomiteen antydede ordning. Det synes herav at fremgaa at den nye opsætning paa en heldig maate utnytter den betydelige mandskapsstyrke, som findes paa Østlandet, og skaper en ensartet organisation av infanteriet, vel indpasset i divisionene.

Generalstaben har i skrivelse til hr. Generalen av 2den november 1916 redegjort for den for tiden herskende befalsmangel ved infanteriet. Man kan ved nærværende anledning indskrænke sig til at henvise til denne redegjørelse, idet der i denne ogsaa er medtat det alternativ, at Jægerregimentet skulde opsættes med 3 linjebataljoner.

Hvad ekserserplads for det nye Jægerregiment angaar, kan Generalstaben henholde sig til, hvad 2den division herom har anført. Divisionens uttalelser om dette spørsmaal

gjælder forøvrig ethvert forslag hvorefter Jægerkorpset opsættes med 3 linjebataljoner og indordnes under 1ste division.

---

ad B. Vedrørende 4de division:

4de division fremholder, at enhver forandring i regimentenes sammensætning medfører delvis betydelige ulemper, og at det derfor i saa henseende helst bør foretas saa smaa forandringer som mulig.

Den i alle henseender enkleste og greieste maate, hvorpaa et nyt Fjordenes regiment skal kunne opsættes, og den maate, som absolut vil medføre de mindste omforandringer, er efter divisionens mening den av Forsvarsdepartementet i St. prp. nr. 84 1916 foreslaaede, hvorved Søndhordland bataljon indgaar i I. R. 10 og Søndfjord bataljon overføres til det nye Fjordenes regiment (jfr. divisionens skrivelse 6te juni 1916, Generalstabens skrivelse 30te juni 1916). Søndhordland bataljon kan da forbli paa Tvildemoen, hvor den har sine magasiner, indtil mulig senere utvidelse av barakkeetablissementet paa Bømoen, og Søndfjord bataljon gaar med hele sit eget materiel over til Fjordenes regiment.

Skulde der lægges speciel vegt paa at opnaa den naturligste distriktsinddeling — anfører divisionen — maatte Nordhordland bataljon, og ikke som av Militærkomiteen anført Bergens bataljon overføres fra I. R. 9 til I. R. 10.

En meget væsentlig mangel ved at overføre Bergens bataljon til I. R. 10 er ogsaa, at derved bataljonens mobilisering vilde bli forsinket med antagelig mindst 1 døgn. Bergens bataljon er nemlig nu den hurtigst opsatte av divisionens avdelinger, idet den er forutsat færdigmobilisert allerede 2den mobiliseringsdag kl. 12 middag. Dette er av overordentlig stor betydning, ikke mindst av hensyn til Bergens befæstninger. Ved opsætningen høsten 1914 blev eksempelvis fra divisionen git ordre om Bergens bataljons indkaldelse søndag den 2den august kl. 4 morgen, og bataljonen kunde allerede mandag 3dje august kl. 9—10 aften avgaa til befæstningene for at tjenestgjøre som dækningsavdeling.

Alene av denne grund vilde divisionen anse det for nærmest uforsvarlig at overføre Bergens bataljon til I. R. 10.

Ved mobilisering først at skulle transportere hele Bergens bataljons personel med jernbane fra Bergen til Voss og saa senere i de fleste tilfælder tilbake til Bergen igjen synes ogsaa litet rimelig.

Søndhordlands bataljons mobilisering vil paa den anden side vistnok paaskyndes noget, dersom bataljonen indgaar i I. R. 9 istedenfor I. R. 10; men dette anser divisionen at være av mindre betydning sammenlignet med mangelen ved Bergens bataljons forsinkede mobilisering.

Av hensyn til mandskapenes ensartethet ansees ogsaa den nuværende sammensætning av I. R. 9 for at være den heldigste.

Efter hvad ovenfor er anført vil divisionen principaliter slutte sig til Forsvarsdepartementets forslag i St. prp. nr. 84 1916 om overførelse av Søndhordland bataljon til I. R. 10 og subsidiært foreslaa Nordhordland bataljon overført til I. R. 10 og Søndhordland bataljon til I. R. 9, dersom hensynet til distriktsinddelingen skal være det avgjørende.

De av Militærkomiteen foreslaaede navneforandringer fraraades paa det bestemteste av divisionen.

Divisionen oplyser at ha indtat uttalelse fra regimentene og de selvstændige bataljoner, som alle i alt væsentlig er enig i divisionens foran anførte opfatning.

Generalstaben kan for sit vedkommende i alt væsentlig være enig i, hvad der er anført av 4de division. Man henholder sig forøvrig til, hvad man i skrivelse av 9de novemher 1916 har uttalt om dette spørsmaal, idet man fremdeles finder, at den enkleste og mest praktiske maate, hvorpaa 4de division kan skaffes 3 regimenter, er angit i St. prp. nr. 84 — 1916.

Ad C. Vedrørende 6te division:

»Finmarkens infanteri».

6te division har i telegram av 28de december f. a. (bekræftet i skrivelse av samme dato) anført:

»For oprettelse av to selvstændige bataljoner taler distriktets store utstrækning, de tungvindte og utsatte kommunikationer sjøværts mellem de to ekserser- og mobiliseringspladser (ca. 50 timer med ruteskib) og den daarlige forbindelse landværts, hvorfor bataljonene under krig kan bli tvunget til at optræ adskilt.

For oprettelse av Finmarkens regiment á 2 bataljoner taler Finmarkens isolerte beliggenhet og den tungvindte forbindelse med divisionen, hvorfor et mellemled mellem denne og bataljonene er en lettelse i fred og en nødvendighet i krig, da der trænges en selvstændig avsnitschef for hele Finmarkens forsvar. Gjensidig understøttelse ved tropperokeringer er ogsaa mulig. Altengaard—Nyborg 200 km. luftlinje, 240 km. langs telegraflinjen, derav halvparten langs Tana med anledning flodfart.

Divisionen lægger ved denne utsatte landsdel væsentlig vegt paa en god ledelse i krig, og maa derfor anbefale oprettet Finmarkens regiment á 2 bataljoner.«

Generalstaben slutter sig til, hvad 6te division har anført. Man er vistnok av den opfatning, at et regiment i Finmarken særlig i fred i enkelte tilfælder vil bli et sinkende mellemled, forsaavidt angaar ekspeditionene mellem en av bataljonene og divisionen. Derhos vil regimentet i Finmarken hverken med hensyn til administrationen av materiel eller utdannelse av personel faa den samme betydning som i det øvrige land, idet det altid vil være nødvendig at ha 2 adskilte depoter og 2 bataljonsstandkvarterer. Naar Generalstaben ikke destomindre nu som tidligere (kfr. skrivelse av 18de mai 1916) er av den opfatning, at infanteriet i Finmarken bør organiseres som et regiment, er det særlig av hensyn til forberedelsene for forsvaret i fred og til dettes ledelse i krig.

Det maa for dette isolert beliggende operationsteater ansees i høi grad paakrævet at ha en fælles chef — vel kjendt i det hele distrikt — for at faa enhet saavel i planlæggelsen og ledelsen av de direkte militære operationer som i utnyttelsen av distriktets resurser m. v. Nationale hensyn tilsiger ogsaa — efter Generalstabens mening — at denne fjerntliggende og utsatte landsdel ikke uten nøvendighet sættes i nogen særstilling i militær henseende. Med den av fremmede elementer sterkt opblandede befolkning bør Finmarken ha en mindst likesaa kraftig militær organisation som det øvrige land.

I henhold til foranstaaende finder Generalstaben at burde gi tilslutning til den i Militærkomiteens skrivelse til Forsvarsdepartementet av 8de december 1916 i pkt. A omhandlede ordning vedrørende 1ste, 2den og 3die division, hvorimot man ikke kan erklære sig enig i, hvad der i pkt. B og C er anført angaaende 4de og 6te division.

Trykt 20/3 1917.

27

Indst. S. LXXII.

(1917).

Indstilling fra den kombinerte budget- og militærkomite angaaende ekstraordinær bevilgning til hæren og marinen.

(St. prp. nr. 102).

Til Stortinget.

I den foreliggende proposition er opført tilsammen for hæren og marinen:

a.	Til anskaffelser m. v. (utgifter engang for alle)	kr. 27 095 500,00
b.	Til anordninger av organisationsmæssig art (aarlig tilbakevendende utgifter)	- 108 500,00
	Tilsammen . .	kr. 27 204 000,00

I propositionen anføres, at de foreslaaede bevilgninger — der er tiltraadt av Norges forsvarskommission forsaavidt anskaffelser angaar — tar sigte paa at fremme hærens og flaatens krigsberedskap og utgjør for en stor del fortsættelsesbevilgninger til de i st. prp. nr. 84, 1916 i samme øiemed opførte og av Stortinget bevilgede beløp.

Bevilgningerne omfatter:

A. Hæren.

I.	Artilleriets tekn. fællesetat	kr. 11 680 000,00
II.	Infanteriet	- 810 000,00
III.	Feltartilleriet . . .	- 635 000,00
IV.	Fæstningsartilleriet .	- 576 500,00
V.	Kavaleriet	kr. 52 000,00
VI.	Ingeniørvaabnet . . .	- 550 000,00
VII.	Intendanturen	- 4 667 000,00
VIII.	Sanitetet	- 200 000,00
IX.	Flyvevæsenet	- 1 500 000,00
X.	Trænkorpset	- 150 000,00
XI.	Materialer til hestesko	- 90 000,00
XII.	Fortifikatoriske arbeider	- 365 000,00
XIII.	Bebyggelse paa befæstn.	- 30 000,00
	Tilsammen . .	kr. 21 305 500,00

B. Marinen.

I.	Minevæsenet	kr. 2 625 000,00
II.	Artilleriet	- 1 318 500,00
III.	Flyvevæsenet	- 1 500 000,00
IV.	Sanitetsvæsenet . . .	- 5 000,00
V.	Station for undervandsbaater	- 450 000,00
	Tilsammen . .	kr. 5 898 500,00

Om de enkelte bevilgningsposter m. v. skal anføres:

A. Hæren.

I. Artilleriets tekniske fællesetat.

I. *Raufos patronfabrik og krudtverk.*

a. Utvidelse av patronfabrikken m. v.

Departementet anfører i propositionen, at der for indeværende termin overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84 — 1916 er bevilget kr. 1 000 000,00 som begyndelsesbevilgning til utvidelse av Raufoss patronfabrik m. v. for ved denne, inklusive assistanse av private fabrikker, at opnaa en kapasitet av 2 100 kanonskud + 250 000 geværpatroner + 10 000 revolverpatroner pr. døgn (den saakaldte 2den utvidelse av ammunitionsfabrikationen).

De hermed forbundne utgifter var oprindelig anslaat til kr. 1 600 000,00.

Paa grund av de voldsomme prisstigninger samt vanskeligheter med at faa private fabrikker engagert samt nødvendige nybygninger for underbringelse av den økede arbeidsstyrke viser senere overslag at de paatænkte og iverksatte anordninger antagelig kommer paa ca. kr. 3 450 000,00.

Fremstilling av hylse- og brandrørsmessing var i det oprindelige overslag forutsat henlagt til Porsgrund metalvalseverk. Det har imidlertid senere vist sig, at denne fabrik ikke kan paata sig dette arbeide under krigen, hvorfor ogsaa herhenhørende anordninger er henlagt til Raufoss. Merutgiften hermed er ca. kr. 80 000,00.

I de senere aar har der ikke været fremstillet 10,15 mm. geværammunition ved Raufoss patronfabrik. De tidligere hertil benyttede maskiner og verktøi er omordnet for fremstilling av 6,5 mm. geværammunition. Da imidlertid saavel 10,15 mm. geværer som mitraljøser fremdeles indgaar som dele av vor bevæbning har departementet av hensyn til supplering og efterforsyning av 10,15 mm. ammunition fundet det paakrævet at træffe forføininger til gjenoptagelse av fabrikation av 10,15 mm. ammunition ved Raufoss. Hertil medgaar ifølge overslag kr. 250 000,00.

Desuten maa fremdeles regnes med prisstigninger og tilfældige utgifter der anslagsvis sættes til kr. 120 000,00.

Med den oversigt man nu har over heromhandlede anordninger vedrørende ammunitionsfabrikationen vil der saaledes ialt kræves ca. kr. 3 900 000,00.

Departementet opfører for kommende termin kr. 1 500 000,00 som fortsat bevilgning til omhandlede utvidelse av ammunitionsfabrikationen.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller overensstemmende med propositionen paa en bevilgning av kr. 1 500 000,00. Det har inden komiteen været fremholdt, at man bl. a. av hensyn til et eventuelt luftangrep fandt det mindre heldig at samle en saavidt betydelig del av vor ammunitionsfabrikation med tilbehør paa ett sted, og at der burde være forsøkt mere samarbeide med den civile industri. Endvidere har det i komiteen været nævnt, at der under den paagaaende nybygning ved fabrikken er indtraadt saadanne uheld med hensyn til enkelte bygningers opførelse, at det offentlige muligens vil paaføres betydelige ekstrautgifter og at fabrikkens fuldførelse derved formentlig vil bli forsinket.

Herom imøtesees nærmere redegjørelse.

b. Ekstraordinær drift.

Departementet henviser til hvad der er anført i st. prp. nr. 84, 1916 angaaende krav om økning av mobiliseringsbeholdningerne av ammunition saavel for det mobile som det stationære forsvar samt nødvendigheten av at anskaffe beholdninger av raamaterialer.

Den første utvidelse av Raufoss vil være færdig i indeværende termin. Den 2den utvidelse vil i det væsentligste være færdig i kommende termin.

Under forutsætning av ordinær drift av Raufoss i terminen 1917—1918 med 1 skift à 8 timer vil der ifølge indkomne overslag medgaa mindst kr. 6 600 000,00 utover bevilgningen paa det ordinære budget.

For at bringe mobiliseringsbeholdningerne av ammunition op til den av generalstaben og kommanderende general foreslaaede størrelse samt for at anskaffe raamaterialer finder departementet det paakrævet ogsaa iaar at foreslaa opført ekstraordinær driftsbevilgning for Raufoss patronfabrik.

Departementet foreslaar i dette øiemed bevilget kr. 6 000 000,oo.

For dette beløp vil kunne oparbeides ca. 20 millioner geværpatroner og ca. 50 000 kanonskud (7,5 cm. ammunition eller andre kalibre i ekvivalente mængder).

Komiteen indstiller overensstemmende med forelægget paa en bevilgning av kr. 6 000 000,oo, idet komiteen bemerker, at der i næste budgetproposition forelægges redegjørelse for, hvor stor driften av Raufoss forutsættes at bli, naar krigen er endt, efter den stedfundne utvidelse, og hvilken driftsbevilgning hertil vil behøves.

Komiteens mindretal — Bratlie, Enge, C. O. Lund, Mjøen og Sparre — ønsker uttale, at der efter deres mening allerede i budgetterminen 1917—1918 bør begyndes med reduktion av den nuværende ekstraordinære arbeidsstyrke, efterhaanden som dette kan ske, saaledes at den ekstraordinære drift ved terminens utløp saavidt gjørlig er indskrænket til kun at bestaa i arbeidstidens forlængelse til 10 timer daglig, mens arbeidsstyrken er bragt nedover mot det som normalt beregnede for fredstid. De foreslaar av hensyn hertil den ekstraordinære bevilgning under denne post nedsat til 5 millioner kroner.

Komiteens medlemmer Buen og Gausdal stemmer imot enhver bevilgning.

c. Elektrisk staalovn og smipresseanlæg m. v.

For at bøte paa landets staalnød i krig foreslaar en av departementet nedsat valseverkskommission at der træffes forberedelser til opsætning i krig av mindre elektriske staalovner ved enkelte herfor skikkede industrielle bedrifter.

Kommissionen foreslaar derhos at der straks opsættes en saadan ovn av typen Rennerfelt paa Raufoss av følgende grunde:

1. Det vil være av stor betydning for Raufoss at kunne producere sit staal selv.
2. Man vil derved faa erfaring med denne ovn og derhos erholde utdannet en arbeidsstok som i krig kan anvendes som formænd eller lignende ved nævnte improviserte staalverksanlæg.

Handels-, industri- og sjøfartskomiteen har sluttet sig til valseverkskommissionens forslag.

Generalfelttøimesteren, hvem sakens detaljbehandling har været overdrat, har utarbeidet plan med overslag over utgifterne ved anlægget paa Raufoss.

Patronfabrikkens behov ved forcert drift efter 2den utvidelse anføres at ville være dækket ved en 3 tons Rennerfelts staalovn med en aarlig produktion av ca. 3 000 ton staal.

Generalfelttøimesteren foreslaar opsat 2 saadanne ovner for at ha en ovn i reserve ved indtrædende uheld eller ved omforing, saa man slipper at stoppe produktionen.

Generalfelttøimesteren foreslaar alternativt:

a)	1 staalverk med to 3 tons ovner og to transformatoranlæg	kr. 450 000,oo
	1 smipresseanlæg	- 250 000,oo
	Sum . .	kr. 700 000,oo
b)	1 staalverk med to 3 tons ovner og et transformatoranlæg	kr. 375 000,oo
	1 smipresseanlæg . . .	- 250 000,oo
	Sum . .	kr. 625 000,oo

Generalfelttøimesteren fremholder dog uttrykkelig at et valseverk vilde være at foretrække for smipresseanlæg. Et valseverk anslaaes at koste ca. kr. 500 000,oo.

Departementet slutter sig i det store og hele tat til det av valseverkskommissionen, industrikomiteen og generalfelttøimesteren anførte.

Av budgetmæssige grunde finder departementet for nærværende ikke at kunne foreslaa bevilget mere end til 1 staalovn med tilbehør samt 1 smipresseanlæg. Departementet opfører hertil:

1.	Elektrisk staalovn 3 ton .	kr. 40 000,oo
2.	Transformator og elektrisk utstyr for samme med tilbehør	- 65 000,oo

3.	Anskaffelse av elektrodekul og reservemateriale for ovnens drift . . . . . -	10 000,oo
4.	Diverse anskaffelser for smeltning . . . . . -	10 000,oo
5.	Nødvendige bygninger for anlægget . . . . . -	110 000,oo
6.	Administration og diverse -	15 000,oo
7.	Hydraulisk smipresseanlæg -	250 000,oo
	Tilsammen . . kr.	500 000,oo

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller paa den i forelægget opførte bevilgning kr. 500 000,oo.

Komiteens medlemmer Enge og Sparre forbeholder sig at stemme imot denne bevilgning.

d. Personel.

Departementet anfører, at som følge av de i 1916—1917 foretagne utvidelser av driften ved Raufoss patronfabrik og krudtverk samt ved Kongsberg vaabenfabrik har det været nødvendig at øke personellet ved disse fabrikker samt at foreta en midlertidig omordning av administrationen ved samme.

Ved kongelig resolution av 18de august 1916 blev derfor departementet bemyndiget til at træffe nærmere bestemmelse om en midlertidig ordning av administrationen ved nævnte fabrikker og at utrede merutgiften av vedkommende driftsbevilgninger.

I henhold hertil har departementet under 2den september 1916 truffet nærmere bestemmelse for ordningen av administrationen.

Da denne ordning for Raufoss patronfabrik og krudtverks vedkommende har vist sig at virke tilfredsstillende, er den lagt til grund for departementets forslag forsaavidt organisation og personel angaar (se nærmere propositionen side 6).

For at faa habile folk i stillingerne som støperimester og valsemester har departementet maattet ansætte disse med en aarlig løn av henholdsvis kr. 3 600,oo og kr. 3 000,oo samt frit hus, lys og brænde. Merutgiften henholdsvis kr. 800,oo og kr. 200,oo samt frit hus, lys og brænde foreslaaes tilstaat den nuværende støperimester og valsemester som et personlig tillæg.

Departementet foreslaar at ovennævnte lønninger utbetales uforandret indtil spørsmaalet om en ny lønsregulering for de herhen hørende funktionærer er avgjort.

Av de foreslaaede lønninger foreslaaes endvidere kun følgende opført paa budgettet:

Direktørens,
underdirektørens,
hovedforvalterens,
fyrverkernes.

Merutgiften herved beløper sig til kr. 10 400,oo.

For det øvrige personel foreslaaes lønningerne utredet av fabrikkens driftsbevilgning.

Endvidere foreslaar departementet, at direktøren der nu kan være kaptein, major eller oberstløitnant, skal være stabsofficer og saaledes kunne avancere til oberst i stillingen.

Komiteen finder at den forcerte drift under den nuværende situation ikke bør danne grundlaget for fastsættelse av en endelig organisation og har i henhold hertil ikke behandlet de foreliggende organisations- og lønsspørsmaal. Derimot har komiteen intet at erindre mot at departementet ved indbeordring eller midlertidig engagement av fornødent personel træffer saadan midlertidig ordning som forholdene maatte gjøre paakrævet.

Der har i komiteen ogsaa været fremholdt, om det ikke vilde være hensigtsmæssig at knytte specialtutdannede civilingeniører til hærens tekniske virksomheter i større utstrækning end der hittil synes at ha været tilfælde.

II. *Kongsberg vaabenfabrik.*

a. Ekstraordinær drift ved vaabenfabrikken (haandvaabenfabrikken).

I propositionen henvises til hvad der er anført i st. prp. nr. 84 1916 angaaende fortsat oparbeidelse av haandvaaben.

Departementet finder at det ogsaa for kommende termin er paakrævet at der gives en ekstraordinær driftsbevilgning ved Kongsberg vaabenfabrik.

Der gjenstaar oparbeidelse og anskaffelse av geværer, karabiner, mitraljøser og auto-

matiske pistoler saavel for den nuværende opsætning som for reserveformationer og nyopsætninger hvorhos der maa oparbeides reserve. Den samlede utgift vil med de nuværende priser andra til ca. kr. 5 100 000,oo.

Herav opfører departementet overensstemmende med generalfelttøimesterens forslag for kommende termin kr. 1 450 000,oo.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller overensstemmende med forelægget.

b. Kanonverkstedet.

Til kanonverkstedet bevilget Stortinget ifjor — overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84, 1916 — kr. 250 000,oo. Det var dengang beregnet at koste kr. 500 000,oo, idet fabrikken forutsattes henlagt like utenfor Kristiania og væsentlig skulde være et verksted for sammensætning og montering av skyts.

Da der imidlertid av Stortinget — overensstemmende med komiteens indst. S LII A 1916 side 8 — blev tat avstand fra at verkstedet skulde gives en saa utsat beliggenhet — er det blit bestemt at det skal bygges paa Kongsberg.

Som følge herav — uttaler departementet — har man maattet gjøre verkstedet mere selvstændig og uavhængig av de private bedrifter av hensyn til de betragtelige transporter frem og tilbake som ellers vilde paaløpe. Verkstedets utstyr med maskiner maatte gjøres rikeligere, idet det fik flere operationer at utføre.

For kanonverkstedet er derfor utarbeidet nyt omkostningsoverslag, som viser en samlet utgift av kr. 1 000 000,oo.

Merutgiften har foruten det ovenfor anførte sin grund i de overordentlige sterke prisstigninger samt i at det er fundet nødvendig at opføre et presseverksanlæg for at gjøre kanonverkstedet uavhængig med hensyn til utsmining av emnene.

Departementet foreslaar ved nærværende anledning bevilget kr. 350 000,oo.

Det oplyses at byggearbeiderne paagaar og at maskiner i alt væsentlig er bestilt.

Komiteen skal bemerke, at det av propositionen fremgaar at der foruten dette kanonverksted er truffet forføining til at utvide marinens artilleris verksteder paa Horten til ogsaa at omfatte kanonfabrikation. Etablering av to kanonverksteder finder komiteen saavel i økonomisk som i teknisk henseende uheldig. Av propositionen sees videre at rammen for hærens kanonverksted er utvidet idet den ifjor fremlagte plan som bekjendt væsentlig kun gik ut paa anlæg av et montageverksted med utnyttelse av de private verkstder. Under denne uttrykkelige forutsætning indstillet militærkomiteen paa den til kanonverkstedet ifjor æskede begyndelsesbevilgning. Herom uttalte denne komite — se indst. S. LII A 1916 side 8 — følgende:

»Hvad den opførte bevilgning til kanonverksted angaar, har der i komiteen hersket nogen tvil om, hvorvidt man skulde skride til anlæg av et saadant som statsverksted, men under hensyntagen til, at verkstedets virksomhet kun skal omfatte sammensætning og montering av skyts, hvis enkelte dele forarbeides væsentlig ved private fabrikker, har komiteen fundet ogsaa at kunne indstille paa her omhandlede bevilgning.«

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — slutter sig til denne uttalelse og maa fastholde den oprindelige plan av et montageverksted. Paa grund av de foreliggende oplysninger om de sterke prisstigninger indstiller dog komiteen paa det i forelægget opførte beløp kr. 350 000,oo.

c. Driftsbevilgning til kanonverkstedet.

Under forutsætning av at maskiner faaes til forutsat og omkontrahert tid skulde kanonverkstedet komme i drift i kommende budgetaar.

Departementet foreslaar som driftsbevilgning bevilget kr. 200 000,oo i anledning av fabrikation av skyts som er besluttet anskaffet indenlands, idet der regnes med noget tilskud fra tidligere bevilgninger til skytsanskaffelser.

Av driftsbevilgningen skal bl. a. utredes utgifterne til løn til funktionærer og arbeidere. Der vil det første aar utkræves 50—70 arbeidere.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller overensstemmende med forelægget.

d. Personel.

Som foran under avsnittet om Raufos patronfabrik nævnt blev departementet ved kgl res. av 18de august 1916 bemyndiget til at træffe midlertidig ordning av administrationen ogsaa ved Kongsberg vaabenfabrik.

Den ved departementets skrivelse av 2den september 1916 etablerte ordning har vist sig at virke tilfredsstillende, hvorfor departementet overensstemmende med denne foreslaar ansat personel ved fabrikken (se nærmere propositionen side 9).

Som ved Raufoss patronfabrik og krudtverk forelaaes direktøren at skulde være stabsofficer og saaledes kunne avancere til oberst i stillingen.

De opførte lønninger er de samme som midlertidig er fastsat av departementet. Som for Raufoss's vedkommende foreslaaes at disse lønninger utbetales uforandret indtil spørsmaalet om en ny lønsregulering for de herhenhørende funktionærer er avgjort.

I likhet med hvad der er foreslaat for Raufoss patronfabrik og krudtverk, foreslaaes følgende lønninger opført under budgettets 1ste kapitel:

Direktørens,
Uunderdirektørens,
Hovedforvalterens.

Merutgiften for dette personels vedkommende beløper sig til kr. 10 000,oo (paa det ordinære budgets kap. 1).

Det øvrige personels avlønning foreslaaes utredet av fabrikkens driftsbevilgning.

Likeledes finder departementet at lægehonoraret bør utredes av driftsbevilgningen.

Komiteen henviser saavel med hensyn til de foreliggende organisationsspørsmaal som lønsspørsmaal til hvad der foran er anført under I. Raufos patronfabrik og krudtverk litr. d.

III. *Antiballonskyts.*

Stortinget bevilget ifjor kr. 300 000,oo til antiballonkanoner for fæstningsartilleriet (jfr. st. prp. nr. 84, 1916, side 9). Herfor var paaregnet anskaffet ved hjemmefabrikation indtil 10 stk. 7,5 cm. kanoner (uten ammunition).

Departementet opfører ved nærværende anledning kr. 300 000,oo som fortsat bevilgning til anskaffelse av yderligere 10 antiballonkanoner med tilbehør (uten ammunition).

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller overensstemmende med forelægget.

IV. *Haandgranater.*

Departementet har approbert til bruk for vor hær som offensiv haandgranat type N. W. A. og som defensiv haandgranat en modifikation av denne, N. W. A.2.

Der er truffet anordninger for massefabrikation av disse to haandgranater ved private verksteder og departementet har av hensyn til dette spørsmaals store betydning for vor krigsberedskap approbert anskaffelse av et parti N. W. A. samt av et mindre antal N. W. A.2.

Der er endvidere truffet forberedende anordninger for anskaffelser og opsætning av massefabrikation av den saakaldte diskosgranat, som antagelig vil bli approbert til bruk for hæren som defensiv granat.

Departementet foreslaar bevilget kr. 200 000,oo til anskaffelse av haandgranater.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller overensstemmende med propositionen paa en bevilgning av kr. 200 000,oo idet enkelte medlemmer gjerne vilde ha stemt for en større bevilgning under denne post.

V. *Arsenalene.*

a. Verksteder.

I propositionen fremholdes betydningen av at arsenalene er saa utstyrt med personel, verkstedsrum, maskiner, verktøi og materialer etc., at de i krig ved samarbeide med private verksteder kan besørge reparationer m. v. av avdelingenes materiel samt forarbeide forskjellige utrustnings- og reservesaker for avdelingenes efterforsyning.

Verkstederne vil man ogsaa ha fuld anvendelse for i f r e d ved utførelse av reparationer og kompletteringer av avdelingernes materiel og vaaben m. v.

D e p a r t e m e n t e t foreslaar at der til nødvendig verkstedsrum bevilges kr. 100 000,oo, der fordeler sig saaledes:

Ved Trondhjems arsenal . . .	kr.	13 000,oo
» Bergens — . . .	-	30 000,oo
» Kristiansands — . . .	-	20 000,oo
» Nord-Norges — . . .	-	20 000,oo
Prisstigning	-	17 000,oo
Tilsammen	kr.	100 000,oo

b. D r i f t s b e v i l g n i n g e r.

Til arsenalernes drift foreslaar d e p a r t e m e n t e t at der til prøve bevilges følgende beløp for kommende budgettermin:

Til hovedarsenalet . . . . . kr. 10 000,oo
» hvert av de 4 utenbys arsenaler kr. 5 000,oo . . . . . - 20 000,oo

idet det er forutsætningen at det nødvendige personale engageres og lønnes av driftsbevilgningene.

K o m i t e e n finder for nærværende ikke at kunne indstille de til byggearbeider og driftsbevilgninger ved arsenalene opførte beløp til bevilgning.

c. P e r s o n e l.

Ved Nord-Norges arsenal (jfr. st. prp. nr. 84, 1916, s. 20) er midlertidig ansat en arsenalsforvalter med avlønning som for de øvrige arsenalsforvaltere bestemt med et Nordlandstillæg stort kr. 400,oo samt fri bolig, lys og brænde.

Utgiftene utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

D e p a r t e m e n t e t foreslaar at Nord-Norges arsenal fra 1ste juli 1917 opsættes med fast ansat personel (se nærmere propositionen side 11).

K o m i t e e n — med undtagelse av B u e n og G a u s d a l — indstiller paa det i propositionen foreslaaede personel for Nord-Norges arsenal og opfører litr. c med kr. 7 300,oo.

VI. *Industriens krigsmobilisering og anskaffelse av materialbeholdninger.*

Idet der henvises til hvad der om dette spørsmaal er anført i st. prp. nr. 84, 1916, side 17—18, bemerker d e p a r t e m e n t e t, at det er uomgjængelig nødvendig at der ogsaa iaar gives en større bevilgning til forberedelse av den civile industris deltagelse i tilvirkning av materiel for forsvaret som til anskaffelse av raamaterialer m. v.

D e p a r t e m e n t e t foreslaar samme beløp som ifjor — kr. 1 000 000,oo — bevilget i heromhandlede øiemed.

K o m i t e e n — med undtagelse av B u e n og G a u s d a l — indstiller det i propositionen opførte beløp til bevilgning, idet dog bemerkes at komiteen finder at her omhandlede beløp henhører til de bevilgninger som nærmest synes at burde disponeres av departementet for den industrielle forsyning.

VII. *Utvidelse av Hamar jernstøperi og mekaniske verksted.*

Det anføres i propositionen at der har været ført forhandlinger med private verksteder angaaende assistanse ved kanonfabrikationen, dog uten at det har lykkedes at opnaa antagelige betingelser.

Imidlertid har Hamar jernstøperi og mekaniske verksted under 31te mars d. a. indgaat en overenskomst om at utvide sin bedrift saaledes, at man der ved forcert drift kan opnaa en kapacitet av 1 200 stk. 7,5 cm. kanonprojektiler pr. døgn (eller ekvivalente mængder av andre kalibre).

Herfor har firmaet forlangt bl. a. et rentefrit laan paa kr. 200 000,oo, som tilbakebetales med 10 pct. avdrag av de bestillinger som Hamar jernstøperi fremtidig faar av staten. Herved forklares at være ment baade militærvæsenet og de civile administrationer, idet specielt jernbanerne oplyses at ha store bestillinger av lokomotiver m. v. aar om andet ved verkstedet.

Firmaet forlangte avgjørelse straks bl. a. av hensyn til at anbudsfristen paa materiel til denne utvidelse var meget begrænset samt av hensyn til at det idetheletat var vanskelig at

skaffe dette materiel inden rimelig tid under den nuværende situation.

Departementet fandt derfor at maatte approbere kontrakt med Hamar jernstøperi og mekaniske verksted vedrørende fabrikation av omhandlede ammunition bl. a. paa betingelse om et rentefrit laan av staten som foran anført.

Komiteen finder at der hadde været anledning til at forelægge nærværende sak for Stortinget, inden avgjørelse blev truffet. Da imidlertid kontrakt sees allerede at være avsluttet vil komiteen indskrænke sig til at bemerke, at kontraktens bestemmelse om tilbakebetaling av det rentefrie laan synes at være litet heldig avfattet. Staten kan ikke under nogen omstændighet kræve laanet tilbakebetalt paa anden maate end gjennem avdrag paa bestillinger. I kontraktens punkt 9 og 12 findes bestemmelser om, at Hamar jernstøperi skal være forpligtet til at overta bestillinger og at prisen for leverancerne, dersom enighet ikke opnaaes, kan fastsættes ved voldgift. Men disse bestemmelser gjælder kun for leverancer til militærvæsenet. Verkstedet staar helt frit baade med hensyn til om det vil overta leverancer til nogen av statens civile administrationer og med hensyn til den pris det i tilfælde vil forlange for saadanne leverancer. Under disse omstændigheter er statens ret til laanets tilbakebetaling ved leverancer til de civile administrationer værdiløs; den eneste ret, staten har til tilbakebetaling, er gjennem bestillinger til militærvæsenet — for mindst 2 millioner kroner — efterat de utvidede anlæg ved verkstedet er færdigmontert.

VIII. *Kanonkontrollen.*

Overensstemmende med generalfølttøimesterens forslag opfører departementet en del nye stillinger ved kanonkontrollen som følge av den økede virksomhet ved samme (se herom nærmere propositionen side 12).

Merutgiften ved dette forslag blir kr. 12 068,00 aarlig.

IX. *Generalfelttøimesteren med stab.*

Som en følge av den sterkt økede virksomhet i artilleriets tekniske fællesetat, foreslaar departementet følgende nye stillinger ved generalfelttøimesterens stab:

1	kaptein, garnisonerende . . .	kr. 4 000,00
1	assistent	- 2 200,00
	(Opført i st. prp. nr. 85 — 1916.)	
1	assistent, dame	- 1 600,00
1	kontorist	- 2 000,00
	(Opført i st. prp. nr. 85 — 1916.)	

Den i budgettet nu opførte garnisonerende sersjant forutsættes erstattet med den ovenfor opførte kontorist. Derved fragaar lønnen for den garnisonerende sersjant kr. 1 486,00.

Generalfelttøimesterens stabschef foreslaaes git stabsofficers grad og benævnt underfelttøimester, idet departementet forøvrig henholder sig til hvad der om denne er anført i st. prp. nr. 85 — 1916.

De samlede merutgifter ved generalfelttøimesteren med stab beløper sig til kr. 9 914,00 aarlig.

X. *Alderstillæg.*

Departementet uttaler, at det gaar ut fra, at spørsmaalet om alderstillæg for den tekniske fællesetats funktionærer vil bli behandlet i forbindelse med ny lønsregulering.

Forsaavidt angaar VIII, kanonkontrollen, IX generalfelttøimesteren med stab og X alderstillæg henviser komiteen til sin foranstaaende bemerkninger under I Raufoss patronfabrik og krudtverk, litra d. Man indstiller derfor ikke paa disse bevilgninger.

XI. *Utskrivning av vernepligtige til artilleriets tekniske fællesetat.*

1. Utdannelse av ulønnede officerer.

Departementet foreslaar — overensstemmende med forslag fra kommanderende

general og generalstaben — at der utdannes ulønnede officerer til artilleriets tekniske fællesetat.

Uttagningen hertil foreslaaes at ske ved utskrivning, fortrinsvis blandt dertil villige hjælpedygtige vernepligtige med eksamen fra Norges tekniske høiskole eller anden teknisk høiskole.

De saaledes utskrevne foreslaaes paalagt tjenestepligt i samme antal dage som de øvrige befalselever fra Norges tekniske høiskole, nemlig f. t. 355 dage, hvilke foreslaaes avtjent saaledes:

100 dages soldatutdannelse + 60 dages underbefalsutdannelse ved fæstningsartilleriet:

195 dages utdannelse ved artilleriets tekniske fællesetat.

Efter gjennemgaaelsen av det 60 dages underbefalskursus beskikkes de dertil skikkede til utskrevne korporaler og

efter gjennemgaaelsen av de 195 dage til utskrevne sersjanter.

Derefter kan de dertil skikkede bli beskikket som ulønnede sekondløitnanter i artilleriets tekniske fællesetat mot at tjenstgjøre yderligere i 60 dage.

For yderligere at kunne avancere til premierløitnant maa vedkommende paata sig forpligtelse til at tjenstgjøre yderligere i 60 dage.

Under utdannelsen ved fællesetaten avlønnes elevene som for elever av pelotonførerkursene bestemt.

2. Utdannelse av vernepligtige.

a. Til hovedarsenalet

foreslaar departementet aarlig utskrevet 3 mekaniske arbeidere og 2 instrumentmakere, første gang dog henholdsvis 6 og 4 for snarest at faa behovet dækket.

Disse foreslaaes at avgjøre sin fredstjeneste ved 9 maaneders sammenhængende tjeneste ved hovedarsenalet, idet dog 18 dage avtjenes som rekrutskole efter kommanderende generals nærmere bestemmelse.

b. Raufoss patronfabrik og kanonkontrollen.

Det anføres at der til kontrol av den ammunition, som fabrikeres ved private verksteder, kræves utskrevne folk med speciel utdannelse, der forutsættes git av Raufoss patronfabrik.

Til ammunitionskontrollen tiltrænges 2 mekanikere og 1 kemiker eller laborant.

Til kanonkontrollen kræves 18 mand med en utdannelse av 5 pr. aar.

Departementet foreslaar, at dette personel skaffes ved utskrivning av vernepligtige med den fornødne fagkundskap, idet der efter departementets nærmere bestemmelse utskrives saa mange, at behovet dækkes.

De utskrevne kontrolører foreslaaes at avtjene sin fredstjeneste ved 9 maaneders sammenhængende tjeneste, o: samme tjeneste som for tiden er bestemt for garnisonsavdelingene paa befæstningene. Herav avtjenes 18 dage som rekrutskole efter kommanderende generals nærmere bestemmelse. De av dem, som har utdannelse som kvalifiserer til gjennemgaaelse av pelotonførerkursus, indkaldes i 3 repetitionsøvelser à 30 dage, nemlig i 2det, 3dje og 7de tjenesteaar.

Efter avsluttet kursus foreslaaes de beskikket til utskrevne sersjanter med adgang til videre avancement paa samme maate som for befalselever forøvrig bestemt.

Utgiftene foreslaaes postert med 1/3 paa bevilgningen til infanteriets rekrutskoler og med 2/3 paa infanteriets linjesamlinger.

Komiteen har intet væsentlig at bemerke til departementets forslag vedrørende utskrivning m. v. av vernepligtige til artilleriets tekniske fællesetat.

II. Infanteriet.

a. Utstyr for mitraljøser.

For terminen 1916—1917 er bevilget kr. 100 000,00 til utstyr for mitraljøser (jfr. st. prp. nr. 84 for 1917, side 3).

Departementet opfører til fortsat anskaffelse kr. 300 000,00, hvorfor forutsættes

oparbeidet utstyr — saler, sæler og øvrig transportmateriel — for 150 mitraljøser som forutsættes fabrikert ved Kongsberg vaabenfabrik i 1917—1918 samt kløvutstyr for 100 av infanterimitraljøsepeletonernes grupper og endel gavemitraljøser.

b. Kompletting av 6te divisions kjærremateriel.

Departementet opfører kr. 25 000,00 til fortsat anskaffelse av kjærrer for 6te division. For terminen 1916—1917 er overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84 for 1916 side 4 bevilget kr. 50 000,00 i dette øiemed.

c. Avstandsmaalere.

Departementet opfører kr. 25 000,00 til anskaffelse av avstandsmaalere. Herfor paaregnes indkjøpt ca. 20 stkr.

d. Haandkikkerter.

Departementet opfører kr. 50 000,00 til fortsat anskaffelse av haandkikkerter. For beløpet paaregnes anskaffet 400 stkr.

e. Skyttergravsperiskoper.

I forelægget er anført at den nuværende krig har vist at skyttergravsperiskoper er nødvendige ved ildgivnings-, observations- og vakttjenesten i skyttergravene.

Departementet opfører kr. 10 000,00 til skyttergravsperiskoper.

f. Skansetøi for infanteriet.

Departementet anfører at det er nødvendig at alle menig stridende av infanteriet utstyres med skansetøi.

Til fortsat anskaffelse av skansetøi opføres kr. 50 000,00.

g. Lyskastere for infanteriet.

Idet henvises til st. prp. nr. 84 for 1916, side 4 opfører departementet kr. 50 000,00 til fortsat anskaffelse av lyskastere for infanteriet. Herfor paaregnes anskaffet 10 lyskastergrupper med tilbehør.

h. Telefonmateriel.

I forelægget anføres at telefonen i de sidste krige har vist sig som det vigtigste forbindelsesmiddel inden krigsskuepladsen.

Departementet opfører kr. 250 000,00 til fortsat anskaffelse av saadant materiel.

i. Signallanterner for infanteriet.

Departementet opfører til fortsat anskaffelse av signallanterner for infanteriet kr. 50 000,00. Herved paaregnes hele infanteriets behov at ville bli dækket.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller samtlige de under post II, infanteriet, opførte beløp, tilsammen kr. 810 000,00, til bevilgning.

III. Feltartilleriet.

a. Pansrede ammunitionsvogner for 10,5 cm. batterier.

For terminen 1916—1917 er bevilget kr. 100 000,00 til anskaffelse av 15 pansrede ammunitionsvogner med tilbehør av sal- og sæletøi (jfr. st. prp. nr. 84 for 1916, side 6).

Det anføres at dette beløp paa grund av de sterke prisforhøielser vil bli overskredet med kr. 56 000,00.

Departementet opfører under nærværende post:

Ovennævnte	kr.	56 000,00
Til anskaffelse av de resterende 9 vogner med tilbehør av sal- og sæletøi vil medgaa ca. . .	-	74 000,00
Til magasiner (tilskud til tidligere forutsatte beløp paa grund av prisstigninger) ca.	-	20 000,00
Ialt . .	kr.	150 000,00

b. Pansrede ammunitionsvogner for 7,5 cm. batterier.

I propositionen anføres at den for terminen 1916—1917 givne bevilgning paa kr. 680 000,00 til anskaffelse av 108 stkr. pansrede ammunitionsvogner med magasiner for feltartilleriet (jfr. st. prp. nr. 84 for 1916,

side 5) paa grund av prisstigningerne vil bli overskredet med kr. 360 000,oo.

I skrivelse til komiteen, datert 26de mai d. a., anfører departementet bl. a.:

»Vognene er bestilt ved Skabo, da dette er det eneste norske verksted som tidligere har hat lignende leveranser for armeen. Der blev forsøkt indledet underhandlinger ogsaa med 5 andre firmaer (Thunes mek. verksted, Myrens verksted, Kværner bruk, Eureka mek. verksted og Fortuna mek. verksted) for ved en mulig fordeling av bestillingen at opnaa en rask leveranse av vognene. Dette mislykkedes imidlertid, idet firmaerne trak sig tilbake uten at indgi anbud. Leveransen maatte derfor plaseres ved Skabo for idetheletat at faa arbeidet igang og raamaterialer skaffet tilveie.

Leveransetid for samtlige 15 stk 10,5 cm. og 108 st. 7,5 cm. pansrede ammunitionsvogner samt 135 stk. upansrede ammunitionskjærrer for 7,5 cm. bergartilleri er 30 maaneder. Materiellet skal dog leveres sukcessivt inden denne leveransetid. Denne vil desuten antagelig kunne forkortes noget ved mobilisering ved indkaldelse av vernepligtig arbeidshjælp.«

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller de under litr. a og b opførte beløp tilsammen kr. 510 000,oo.

c. Landvernsskyts

Departementet opfører til forøket anskaffelse av landvernsskyts (7,5 cm. hurtigskytende feltkanoner) kr. 100 000,oo.

d. Ildledningsskjold.

Det anføres at den ifjor givne bevilgning paa kr. 150 000,oo paa grund av prisstigning kun vil strække til for ildledningsskjold til feltbatterierne.

Departementet opfører kr. 25 000,oo til anskaffelse av ildledningsskjold for 2 positionsbatterier.

Komiteens flertal finder for nærværende ikke at kunne indstille de under litr. c og d opførte beløp kr. 125 000,oo til bevilgning.

Komiteens mindretal — Aavatsmark og Marcussen — indstiller overensstemmende med propositionen ogsaa for disse litras vedkommende.

IV. Fæstningsartilleriet.

a. Lyskastermateriel.

Det anføres i forelægget, at vore befæstningers utstyr med lyskastere er altfor knapt.

Til fortsat anskaffelse av saadant materiel opfører departementet kr. 350 000,oo.

b. Radiostationer.

I propositionen fremholdes radiostationernes overordentlig store betydning for befæstningerne.

Departementet opfører kr. 150 000,oo til fortsat anskaffelse av saadanne stationer.

c. Avstandsmaalere og kikkerter.

Departementet opfører kr. 50 000,oo til fortsat anskaffelse av avstandsmaalere og kikkerter til befæstningerne.

d. Personel.

I propositionen anføres, at der siden høsten 1916 har været etablert nøitralitetsvern ved de provisoriske anlæg ved Kristianiafjordens fremskutte befæstninger.

Disse anlæg bestaar av

Artilleri: 1 batteri 12 cm. kanoner (4) paa Bolærne.

1 batteri 12 cm. kanoner (4) paa Rauø og

1 batteri 65 mm. (2) kanoner sammesteds.

Signalvæsen: Der er tilsammen opsat 3 lyskastere (midlertidig avgivne), 2 avstandsmaalere, 2 telefoncentraler med batteritelefoner og andre telefonforbindelser. 4 150 cm. lyskastere er underveis fra Tyskland.

Minefelter: Disse skal planmæssig utlægges av marinen paa kort varsel.

Departementet finder at de provisoriske befæstninger snarest bør faa sin egen

besætning, idet den midlertidig etablerte ordning med personel avgit fra andre befæstninger svækker disse befæstningers mobiliseringsberedskap.

Efter konferance med kommanderende general og fæstningsartilleriet foreslaar departementet, at der ved befæstningerne nu organiseres et artillerikompani samt en signalavdeling, hvilket intet vil foregripe i den endelige ordning som vil bli foreslaat.

Ved en til de nye befæstninger anskaffet dampbaat maa man likeledes ansætte en fører og en maskinist.

Utgiften andrar samlet til kr. 26 500,oo. aarlig.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller litra a bevilget med kr. 300 000,oo og litra b med kr. 25 000,oo og litra c, avstandsmaalere og kikkerter med kr. 50 000,oo, idet henvises til departementets skrivelse av 7de juli d. a. trykt som bilag nr. 1 til nærværende indstilling.

Litra d, personel, indstiller flertallet under henvisning til hvad der angaaende organisationsforandringer er anført under I Raufoss patronfabrik og krudtverk, ikke til bevilgning.

Mindretallet — Aavatsmark og Marcussen — stemmer for propositionen.

V. Kavaleriet.

a. Saler.

Det anføres at generalinspektøren for kavaleriet kræver anskaffet en reservebeholdning av saler (10 pct. av det samlede behov) samt saler til opsætning av mitraljøsegrupper ved kavaleriets eskadroner. Endvidere bør efterhvert anskaffes nye saler til utskiftning av de gamle fra 1870 som efterhvert kan overgaa i reserven.

Departementet opfører derfor kr. 50 000,oo til fortsat anskaffelse av saler for kavaleriet.

b. Personel.

I propositionen bemerkes, at for fuldt ut at kunne utnytte den i henhold til st. prp. nr. 84, 1916 side 43, jfr. indst. S. LII B 1916 side 9 fastsatte ordning av landvernet ved Nordenfjeldske dragonregiment, viser det sig nødvendig ved dette som ved de to sydligere regimenter at faa opsat en korpsstab.

Departementet foreslaar derfor under henvisning til ovennævnte stortingsproposition ansat korpsstab bestaaende av:

1 major, ulønnet eller pensionert	à kr.	1 200.oo
1 standartjunker i distriktstjeneste, kvartermester og skriver	à -	796,oo
tilsammen . .	kr.	1 996,oo

eller avrundet kr. 2 000,oo.

Komiteen indstiller ikke de under litr. a og b opførte beløp til bevilgning.

VI. Ingeniørmateriel.

a. Landvernsmateriel.

Fra 1ste juli 1916 er Søndenfjeldske ingeniørregiments landvernsbataljon opsat med 6 marsjerende kompanier, nemlig 2 telegraf- og 4 sappørkompanier, idet brobataljonens landvern foreløbig opsættes som sappører indtil eget materiel kan skaffes.

Da ingeniørlandvernsbataljonen omtrent helt mangler brukelig materiel, foreslaar departementet i tilslutning til generalinspektøren for ingeniørvaabnet, at der anskaffes nyt saadant nemlig:

1. Materiel for 2 telegrafkompanier kr. 93 200,oo.
2. Materiel for 4 sappørkompanier kr. 134 000,oo.

Der vil altsaa ialt til materiel for Søndenfjeldske ingeniørregiments landvernsbataljon naar bromateriel ikke medregnes trænges kr. 227 000,oo.

Departementet opfører herav som begyndelsesbevilgning kr. 160 000,oo.

b. Specialteknisk materiel.

Overensstemmende med departementets forslag i st. prp. nr. 84 1916 blev bevilget kr. 400 000,oo til specialteknisk materiel.

Departementet opfører ved nærværende anledning som restbevilgning:

1. For det søndenfjeldske ingeniørregiment 1 reserveradiostation . .	kr.	30 000,00
2. For nordenfjeldske ingeniørbataljon 6 transportvogner	-	6 000,00
Bensin- og oljedepot . .	-	15 000,00
3. For Nord-Norges ingeniørbataljon:		
24 stkr. kjærrer med tilbehør	-	19 200,00
24 stkr. mastekjærrer . .	-	19 200,00
Bensin- og oljedepot . .	-	15 000,00
4. Magasiner for de 2 selvstændige ingeniørbataljoners specialtekniske ingeniørmateriel	-	50 000,00
Sum . .	kr.	150 000,00

eller med prisstigninger og tilfældige utgifter kr. 160 000,00.

c. Materiel for fæstningsingeniørtropper og fæstningsingeniørdepoter.

Departementet opfører som fortsat bevilgning kr. 50 000,00 til anskaffelse av verktøi og redskap til fæstningernes fortifikatoriske armering m. v. ved mobilisering.

d. Sal- & chambretsaker.

Det anføres, at foruten det utstyr som direkte tilhører vognenes bespænding og som er medtat under ingeniørmateriellet trænges anskaffet sal- og chambretsaker for ingeniøravdelingene.

Da heromhandlede materiel er meget vanskelig at tilveiebringe i en fart ved mobilisering anser departementet det nødvendig efterhaanden at søke heromhandlede utstyr anskaffet.

Som en første bevilgning i dette øiemed opfører departementet kr. 30 000,00.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller litra a, landvernsmateriel, bevilget med kr. 160 000,00, litra b, specialteknisk materiel, med kr. 160 000,00 og litra c, materiel for fæstningsingeniørtropper og fæstningsingeniørdepoter, med kr. 50 000,00, hvorimot komiteen for nærværende ikke finder at kunne indstille det under litra d, sal- og chambretsaker, opførte beløp til bevilgning.

e. Skansetøikolonner og faste skansetøidepoter, sprængstof og tændammunition.

I propositionen anføres, at paa grund av den sterke prisstigning vil den ifjor givne bevilgning paa kr. 75 000,00 til anskaffelse av sprængstof- og tændammunition (jfr. st. prp. nr. 84 1916) ikke være tilstrækkelig for at tilveiebringe de nødvendige mobiliseringsbeholdninger.

For at faa anskaffet det fastsatte kvantum skytebomuld vil trænges en tillægsbevilgning av ca. kr. 65 000,00.

I forbindelse med heromhandlede sak behandles i propositionen spørsmaalet om anskaffelse av skansetøikolonner og faste skansetøidepoter.

Det anføres at den moderne feltkrig stiller overordentlig store fordringer til avdelingenes utstyr med skansetøi, hvorfor departementet i tilslutning til generalinspektøren for ingeniørvaabnet finder at hver division bør utstyres med en bevægelig skansetøikolonne, rikelig utstyrt med verktøi, sprængstof, pigtraad, sandsækker m. v.

Departementet opfører i heromhandlede øiemed:

Anskaffelse av sprængstof . .	kr.	65 000,00
2 skansetøidepoter	-	32 000,00
Tilfældige utgifter	-	3 000,00
Tilsammen . .	kr.	100 000,00

Komiteens flertal indstiller nærværsnde litra e bevilget med kr. 100 000,00.

Komiteens mindretal — Bratlie, Buen, Enge, Gausdal, C. O. Lund, Michelet og Mjøen — stemmer for en bevilgning av kr. 10 000,00 under henvisning til departementets skrivelse av 7de juli d. a. trykt som bilag nr. 1 til nærværende indstilling.

Komiteens medlemmer Buen og Gausdal stemmer mot enhver bevilgning.

f. Magasiner.

Til magasiner for det foran omhandlede materiel iberegnet nødvendig grund samt indredning av ældre magasiner opfører departementet kr. 50 000,oo.

Komiteens flertal finder for nærværende ikke at kunne indstille paa heromhandlede bevilgning.

Komiteens mindretal — Aavatsmark, Geelmuyden, Marcussen og Vassbotn — indstiller overensstemmende med propositionen paa kr. 50 000,oo.

VII. Intendanturen.

a. Beklædning.

I propositionen side 22—25, hvortil henvises, er nærmere redegjort for det av departementet opførte beløp kr. 3 750 000,oo til beklædning.

Komiteens flertal indstiller paa det i propositionen opførte beløp kr. 3 750 000,oo.

Komiteens mindretal — formanden, Bratlie, Enge, Geelmuyden, C. O. Lund, Mjøen og Tveiten — indstiller paa bevilgning av 2 millioner kroner til anskaffelse av raamateriale samt oparbeidelse væsentlig av skotøi. For den øvrige beklædnings vedkommende mener mindretallet, at oparbeidelsen maa kunne utstaa efter den oplysning i propositionens side 23, at linjens og landvernets beholdninger den 1ste juli 1917 er komplette.

Komiteens medlemmer Buen og Gausdal stemmer imot enhver bevilgning.

b. Utrustning.

Departementet opfører kroner 700 000,oo til utrustning (se propositionen side 25).

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller paa en bevilgning av 575 000,oo til dækning av mangler (efter generalintendantens budgetforslag). Derimot finder man ikke at kunne indstille paa den foreslaaede begyndelsesbevilgning til oparbeidelse av reservebeholdning til beløp av kr. 125 000,oo.

c. Feltkjøkkener.

Til fortsat anskaffelse av feltkjøkkener opfører departementet kr. 42 000,oo, hvorfor paaregnes anskaffet 60 stykker.

d. Bakeri paa Evjemoen og Sætermoen.

I propositionen fremholdes at det baade er ønskelig og nødvendig, at der for hver division efterhaanden etableres et militært bakeri, større eller mindre efter forholdene, hvorpaa divisionens brødforsyning for krig helt eller delvis kan baseres, og hvorved man under vaabenøvelserne delvis vil kunne gjøre sig uavhængig av de civile brødleverandører.

Mest paakrævet er det at faa militære bakerier for 3dje og 6te division.

Departementet antar at avdelingerne vil faa sit brød billigere ved oprettelse av militære bakerier end hvad det nu koster gjennem leverandørerne.

Departementet opfører:

a.	Til bakeri paa Evjemoen .	kr. 60 000,oo
b.	» — » Sætermoen -	15 000,oo
	Tilsammen . .	kr. 75 000,oo

e. Anskaffelse til 6te division av raamaterialer for haandverksdriften ved mobilisering.

Det anføres, at generalstaben i skrivelse av 15de januar 1917 til kommanderende general har fremholdt nødvendigheten av at indkjøpe for avdelingerne i 6te division raamaterialer for haandverksdriften ved mobilisering. Generalstaben anfører herom, at der for tiden i 6te divisions distrikt ikke findes nogen militære beholdninger for haandverksdriften ved mobilisering og de beholdninger som de private forretninger sitter inde med er yderst knappe. Mange raamaterialer mangler helt. Avdelingerne i Nord-Norge vil derfor kunne risikere, hvis forbindelsen med det øvrige land avskjæres, ikke at kunne faa supplert sine beholdninger av beklædning og utrustning. Generalstaben foreslaar hertil anvendt kr. 300 000,oo.

Kommanderende general slutter sig til generalstaben.

Departementet er med kommanderende general enig i det av generalstaben anførte, men finder for indeværende termin kun at kunne opføre kr. 100 000,oo.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller overensstemmende med propositionen paa bevilgning av de under litra c, feltkjøkkener, d, bakeri paa Evjemoen og Sætermoen samt e, anskaffelse til 6te division av raamaterialer for haandverksdriften ved mobilisering, opførte beløp.

VIII. Sanitetet.

I propositionen side 27—29, hvortil henvises, er indtat en opgave over det sanitetsmateriel, som maa skaffes for at hærens sanitet kan siges at være fuldt krigsberedt.

Departementet opfører kr. 200 000,oo til saadant materiel, der er nærmere specifisert i forelægget.

Komiteens flertal indstiller paa en bevilgning av kr. 160 000,oo, idet man ikke finder at kunne gaa med paa oprettelse av det foreslaaede bakteriologiske laboratorium for hæren.

Av flertallet forebeholder Wefring sig at stemme ogsaa for nævnte laboratorium.

Komiteens mindretal — Bratlie, Buen, Enge og Mjøen — stemmer for et beløp av kr. 40 000,oo under henvisning til departementets skrivelse av 7de juli d. a. trykt bilag nr. 1 til nærværende indstilling.

IX. Flyveværsenet

Departementet opfører:

a.	Flyvemaskiner og motorer . . . . . kr.	900 000,oo
b.	Belysningsmateriel (15 lyskastere, 2 sæt permanente lysarrangementer, 15 aeroplanlyskastere) . . kr.	50 000,oo
c.	Radiomateriel (2 perma-nente radiostationer og 8 avsenderstationer for flyvemaskiner) . . . . . -	100 000,oo
d.	Parkutstyr . . . . . -	200 000,oo
e.	Beklædning og diverseutstyr . . . . -	50 000,oo
f.	Ekstraordinær driftsvilgning . . -	200 000,oo
	Tilsammen . . kr.	1 500 000,oo

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller, b, belysningsmateriel, c, radiomateriel, e, beklædning og diverse utstyr og f, ekstraordinær driftsbevilgning bevilget efter propositionen.

Komiteens flertal indstiller ogsaa litra a, flyvemaskiner og motorer bevilget efter propositionen med kr. 900 000,oo, mens et mindretal — Bratlie, Buen, Enge Gausdal C. O. Lund, Mjøen og Vassbotn — indstiller paa kr. 300 000,oo, idet henvises til departementets skrivelse av 7de juli d. a. trykt bilag nr. 1.

Under d, parkutstyr, er foreslaat bevilget kr. 200 000,oo, nemlig:

til 3 verkstedsautomobiler à kr. 30 000,oo	kr.	90 000,oo
- 4 lastebiler à kr. 15 000,oo .	-	60 000,oo
- 8 stationstelte à kr. 6000,oo, avrundet	-	50 000,oo

Komiteens flertal — alle medlemmer undtagen Buen og Gausdal — indstiller paa bevilgning av ialt kr. 140 000,oo til 2 verkstedsbiler, 2 lastebiler og 8 stationstelte.

I en paa foranledning avgit opgave har forsvarsdepartementet oplyst, at der tidligere er anskaffet 3 lasteautomobiler for flyvevæsenet; midlerne hertil er formentlig avholdt av bevilgningerne til nøitralitetsvernet. Verkstedsbiler er ikke tidligere anskaffet. Da propositionen ikke indeholder nogen redegjørelse for, hvor mange automobiler flyveværsenet i det hele tat maa have anskaffet for statsmidler til bruk ogsaa i fredstid, kan komiteen ialfald for tiden ikke indstille paa anskaffelse av mere end de forannævnte 4 nye biler for dette vaaben.

Ifølge den fra departementet mottagne opgave er der for nøitralitetsvernets midler endvidere anskaffet 5 personbiler til flyvevæsenet, 1 personbil til Fossumavsnittets befæstninger og 1 til artilleriets tekniske fæl-

lesetat. Endelig er der av lastebiler anskaffet 1 til trænkorpset, 1 for Gardermoen, 1 til Kongsberg vaabenfabrik og 1 for 6te division. Av de anskaffede personbiler oplyses 1 à 2 delvis at kunne disponeres av kommanderende general og generalstaben, naar tjenesten ved flyvevæsenet ikke hindrer det, og 1 at være stillet midlertidig til disposition for forsvarsdepartementet.

Komiteens flertal finder det uberettiget, at saa mange automobiler er anskaffet og tat i bruk for statens regning, uten at der er søkt bevilgning av Stortinget. Navnlig gjælder dette med hensyn til personbilerne. Uten Stortingets uttrykkelige samtykke og bevilgning burde anskaffelse av personautomobiler ikke ha fundet sted til bruk for enkelte overordnede tjenestemænd. Forutsætningen har hittil været, at staten ikke anskaffer biler i fredstid til saadant bruk. Nævnte medlemmer mener, at der i næste budgetforslag bør avgives nærmere redegjørelse angaaende dette forhold med forslag i tilfælde om, hvilke tjenestemænd og institutioner antages at burde faa automobiler stillet til disposition av staten, og om bevilgning til anskaffelse og drift av de automobiler, som saaledes ansees paakrævet.

Komiteens medlemmer Buen og Gausdal stemmer mot enhver bevilgning.

X. Trænkorpset.

a. Automobiltræn.

I propositionen side 30 refereres et forslag fra generalstaben og kommanderende general angaaende utdannelse av det nødvendige personel til opsætning av automobiltræn ved mobilisering.

Departementet finder imidlertid for nærværende ikke at ville ta noget standpunkt til det fremsatte forslag, idet det finder at man bør avvente en utredning av spørsmaalet fra den av departementet nedsatte trænkommission bestaaende av 2 trænofficerer og 1 generalstabsofficer.

Departementet foreslaar, at der indbeordres 1 officer og 3 underofficerer fortrinsvis av trænkorpset til gjennemgaaelse av 120 dages kursus ved en chaufførskole i Kristiania, saa man kan ha utdannet instruktører for eventuelle kurser for vernepligtig personel.

Videre opføres kr. 100 000,00 som begyndelsesbevilgning til anskaffelse av lasteautomobiler, væsentlig beregnet som øvelsesmateriel.

b. Diverse anskaffelser.

Departementet opfører kr. 50 000,00 som fortsat bevilgning til anskaffelse av sæler, kløvsaler, essevogner, essekjærrer m. v.

Komiteen gaar ikke med paa det under litra a, automobiltræn, opførte beløp kr. 100 000,00 paa grund av at trænkommissionen endnu ikke har avsluttet sit arbeide, men indstiller litra b, diverse anskaffelser, bevilget overensstemmende med propositionen med kr. 50 000,00.

Til den i propositionen foreslaaede utdannelse av befalingsmænd som instruktører i automobilkjøring har komiteen intet at bemerke.

XI. Indkjøp av materialer til fabrikation av hestesko.

Departementet opfører kr. 90 000,00 til indkjøp av materialer til fabrikation av hestesko.

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller overensstemmende med propositionen.

XII. Fortifikatoriske arbeider.

a. Forsterkning av Ingstadkleiven fort.

I propositionen anføres, at erfaringene fra den nu paagaaende krig viser, at selv sterk panserbeskyttelse ikke motstaar de kraftige brisantprojektiler, hvormed man nutildags maa gjøre regning. Særlig uheldig i saa henseende er enkelte av vore landbefæstninger, idet deres fast pivoterte hovedskyts — kun dækket av skjold og staaende i aapne og markerte batterier — vil være meget utsat under en beskytning.

Kommanderende general har derfor i tilslutning til generalstaben, fæstningsartilleriet og generalinspektøren for ingeniørvaabnet sterkt anbefalt, at Ingstadkleivens forts kanoner søkes gjort bevægelige, saaledes at de kan flyttes fra stilling til stilling inden et ikke altfor snevert omraade, en fremgangsmaate, der har vist særdeles gode resultater under den nu paagaaende krig.

Da staten omtrent ikke eier noget terræng utenfor selve befæstningerne vil det være nødvendig i forbindelse med ovennævnte arbeider at søke fortets grundomraade betragtelig utvidet.

Efter generelt overslag vil utgiftene antagelig beløpe sig til:

1.	Grunderhvervelse ca. 1 000 maal	kr. 100 000,oo
2.	Omdannelse av fast skyts til bevægelige	- 200 000,oo
	Sum . .	kr. 300 000,oo

Departementet opfører som begyndelsesbevilgning kr. 50 000,oo.

b. Forsterkning av Ravnebergets batteri.

Som for Ingstadkleiven forts vedkommende fremholdt, anføres det at være nødvendig at batteriets fast pivoterte skyts omdannes til bevægelig skyts paa skinnebaner.

Departementet opfører kr. 65 000,oo hertil.

c. Provisoriske forsvarsanlæg paa Torkildsrudaas.

Idet departementet henviser til komiteens indstilling i tillæg 10 til indstilling S. X — 1913, uttales, at man ikke længer bør utsætte med at medta Torkildsrudaas som et led i Fossumavsnittets befæstninger. Departementet finder ikke for nærværende at burde fremlægge noget forslag til endelige befæstningsanlæg, men antar at man ved anordning av provisoriske forsvarsanlæg paa Torkildsrudaas vil kunne dra betydelig fordel av dette punkt under forsvaret av heromhandede avsnit.

Ved at indbeordre soldater i nødvendig antal vil provisoriske anlæg kunne utføres i løpet av forholdsvis kort tid.

Departementet foreslaar at dererhvervves fornøden grund paa Torkildsrudaas, og at departementet bemyndiges til at igangsætte provisoriske anlæg paa dette sted — om det skulde vise sig ønskelig — ved hjælp av indkaldte avdelinger.

Til fornødne grunderhvervelser m. v. opfører departementet anslagsvis kr. 50 000,oo.

d. Torpedobatteri, Agdenes.

Det anføres at dybden og strømforholdene i Trondhjemsfjorden ikke tillater etablering av minesperringer ved Agdenes befæstninger.

Dette forhold er en stor svakhet ved befæstningene og gir en mulighet for indløpets forcering.

Departementet anser derfor overensstemmende med kommanderende admirals og fæstningsartilleriets anbefaling anlægget av et torpedobatteri ved Agdenes som en overmaade paakrævet foranstaltning.

Utgiftene for et moderne torpedobatteri, beregnet paa 18 torpedoer er efter detaljert overslag fra generalinspektøren for ingeniørvaabnet og marinens minevæsen beregnet til ialt ca. 1 million kroner.

Departementet opfører som begyndelsesbevilgning til heromhandlede torpedobatteri kr. 250 000,oo.

e. Tilskud til veibygning i Tromsø stift.

I propositionen anføres at mangelen paa gode og sammenhængende veier i Nord-Norge stiller store hindringer iveien for et kraftig og seigt forsvar av denne landsdel. Troppeforskyvninger og transport av proviant, ammunition og materiel maa nu i tilfælde av krig i stor utstrækning foregaa paa ubanede veier, i fjeldterræng og over myrer. Anlæg av gode veier i denne landsdel — særlig i Tromsø amt — vil derfor, foruten at fremhjælpe vedkommende distrikters næringsliv, være av uvurderlig militær betydning.

Paa grund av de forholdsvis store anlæg det her dreier sig om og paa grund av de mange krav til veibygning fra alle landets

kanter, vil de militært vigtigste veier i Tromsø stift ikke kunne paaregnes at bli fuldført i en nogenlunde nær fremtid, saafremt der kun skal anvendes de midler, som aar om andet stilles til disposition paa veivæsenets ordinære budget.

Paa den anden side bør bygningen av disse veier av forannævnte militære hensyn ikke utstaa. Departementet finder derfor efter forslag fra 6te division, generalstaben og kommanderende general, at militæretaten her bør træde støttende til. Herom har forsvarsdepartementet ogsaa konferert med arbeidsdepartementet.

Videre oplyses at der ved Stortingets beslutning av 29de april 1912 blev tillatt utredet kr. 17 400,oo til veianlægget Bjerkvik i Herjangen i Nordlands amt til Storfossen og Elvenes i Gratangen i Tromsø amt.

Departementet opfører ved nærværende anledning i heromhandlede øiemed kr. 50 000,oo, der foreslaaes anvendt til:

1. Som bidrag til veianlægget Storfossen—Salangsdalen	kr.	30 000,oo
2. Som bidrag til omlægning av veien Brandvold—Sætermoen	-	20 000,oo
Tilsammen . .	kr.	50 000,oo

Videre foreslaaes at forsvarsdepartementet derhos bemyndiges til at utrede paa en forskudskonto det til sidstnævnte veianlæg nødvendige beløp mot at dette refunderes av arbeidsdepartementet efterhaanden som bevilgning til denne vei blir git av Stortinget paa veivæsenets budget.

Ofotens befæstningsanlæg.

Departementet har i st. prp. nr. 84, 1916, side 11 bebudet at fremkomme med forslag til tillægsbevilgning for næste budgettermin til ovennævnte anlæg.

Da departementet imidlertid endnu ikke har oversigt over, naar det skyts som yderligere skal anbringes i avsnittet, kan paaregnes levert, finder departementet at spørsmaalet om tillægsbevilgning foreløbig faar utstaa.

Komiteen finder for nærværende ikke at kunne indstille til bevilgning de under litra a, forsterkning av Ingstadkleiven fort opførte beløp kr. 50 000,oo, litra c, provisorisk forsvarsanlæg paa Torkildsrudaas kr. 50 000,oo og litra e, tilskud tii veibygning i Tromsø stift, kr. 50 000,oo, hvorimot litra b, forsterkning av Ravnbergets batteri, indstilles til bevilgning med det i propositionen opførte beløp kr. 65 000,oo.

Hvad angaar det til torpedobatteri paa Agdenes som begyndelsesbevilgning opførte beløp kr. 250 000,oo finder komiteens flertal for nærværende ikke at kunne indstille herpaa, mens et mindretal — Aavatsmark, Marcussen, Michelet, Sparre og Sæland — indstiller overensstemmende med propositionen.

Komiteens medlemmer Buen og Gausdal stemmer mot enhver bevilgning.

XIII. Bebyggelse paa befæstningerne.

Departementet opfører:

a. Elektrisk lys og ventilation paa Stjørdalens befæstninger (tillægsbevilgning)	kr.	15 000,oo
b. Bolig for garnisonerende underofficerer paa Værdalens befæstninger . . .	-	15 000,oo
Tilsammen . .	kr.	30 000,oo

Komiteen — med undtagelse av Buen og Gausdal — indstiller den under litra a. Stjørdalens befæstninger opførte tillægsbevilgning kr. 15 000,oo, mens man under litra b. Værdalens befæstninger indstiller til bevilgning kr. 10 000,oo til én underofficersbolig istedenfor som i propositionen opført kr. 15 000,oo som begyndelsesbevilgning til 3 eneboliger for underofficerer.

Komiteens medlem Sparre vil ta følgende forbehold med hensyn til flere av de i proposition og indstilling omhandlede poster — forsaavidt hæren angaar.

Under 10de mai d. a. tilskrev militærkomiteen departementet med anmodning om oplysninger om hvorvidt eller i hvilken grad tidligere givne bevilgninger til byggeforetagender m. v. er kommet til anvendelse, idet man fandt at saadan oplysning vilde ha betydning for bedømmelse av nødvendigheten av de i nærværende proposition foreslaaede bevilgninger i samme eller lignende øiemed.

Departementets svar paa denne anmodning er forsaavidt hæren angaar indløpet saa sent, at det ikke har været tilgjængelig for den kombinerte komites medlemmer under sakens behandling, men er dog trykt som bilag til indstillingen(bil. 1). Jeg maa derfor forbeholde mig at ta endelig standpunkt til flere av indstillingens poster under sakens behandling i Stortinget, efterat ha gjort mig bekjendt med ovennævnte departementets oplysninger.

B. Marinen.

I. Anskaffelser til minevæsenet.

Herunder har departementet opført:

Torpedoanskaffelser	kr.	1 000 000,oo
Minefabrikation m. v. . . .	»	1 500 000,oo
Flytbare lyskastere	»	100 000,oo
Signalmateriel	»	25 000,oo
Tilsammen	kr.	2 625 000,oo

Angaaende den førstnævnte post — torpedoanskaffelser — anfører departementet at det, baade av hensyn til nødvendigheten av at faa beholdningen av torpedoer til marinens nuværende torpedofartøier forøket, og til at vor egen torpedofabrik ikke vil kunne tilfredsstille behovet av torpedoer til alle de torpedo- og undervandsbaater som nu er under bygning, vil bli nødt til at anskaffe torpedoer fra utlandet. Da departementet ved indeværende aars begyndelse mottok et tilbud om leverance av torpedoer fra en utenlandsk fabrik, har det bemyndiget minevæsenet til at søke avsluttet kontrakt om levering av 50 torpedoer.

Paa grund av de omhandlede store torpedoanskaffelser som forestaar har minevæsenet foreslaat at mine- og torpedofabrikken utvides med 33 m. for at kunne øke produktionen og skaffe det nødvendige oplagsrum for miner og torpedoer som er under arbeide. Omkostningerne herved er anslaat til ca. kr. 210 000,oo, hvorav minevæsenet forutsætter kr. 90 000,oo avholdt av bevilgningen til minefabrikation (se nedenfor) og resten kr. 120 000,oo utredet av de besparelser paa bevilgningerne til torpedoer som paaregnes ved at vi fabrikerer torpedoerne selv.

Departementet anfører om dette forslag, at det »nærer betænkeligheter ved for nærværende at gaa til en utvidelse av verkstedsbygningen, baade paa grund av de kostbare byggeforhold og av hensyn til at der ved en senere indskrænkning i den nu forcerte minefabrikation muligens kan bli anledning til at øke fabrikationen av torpedoer med den plads, man nu raader over. Skulde imidlertid den nuværende situation og den dermed forbundne usikkerhet med hensyn til muligheten av at faa torpedoer fra utlandet fremdeles vedvare i længere tid og skulde det vise sig, naar de første torpedoer er fremstillet, at torpedofabrikationen er løst paa en tilfredstillende maate, ser departementet ingen bedre utvei for at sikre os den nødvendige supplering av torpedoer end at utvide torpedofabrikken saaledes som av minevæsenet foreslaat.«

Departementet uttaler, at det av hensyn hertil maa forbeholde sig adgang til i tilfælde at anvende det fornødne beløp til utvidelse av torpedofabrikken og at la dette beløp utrede saaledes som av minevæsenet anført.

Komiteen indstiller denne post med kr. 800 000,oo — kr. 200 000,oo mindre end i propositionen anført, idet man ikke gaar med paa nogen utvidelse av torpedofabrikken.

Det til minefabrikation opførte beløp omfatter, foruten den egentlige fabrikation av miner, ogsaa bygning av minemagasiner samt utvidelse av verkstedsbygningen for at skaffe oplagsrum i tilknytning til mine- og torpedofabrikken saaledes som ovenfor anført.

Komiteen vil bemerke, at forslag om opførelse av nye magasiner bør være ledsaget av planer med omkostningsoverslag, angivelse

av beliggenhet m. v. Saadanne oplysninger savnes i nærværende forslag.

Til anskaffelse av transportable lyskastere opfører departementet kr. 100 000,oo idet anføres, at der til de forskjellige provisoriske minespærringer paa kysten m. v. efterhvert vil kræves et større antal saadanne.

Endelig opfører departementet kr. 25 000,oo til anskaffelse av »Aga« signallykter til bruk paa marinens fartøier.

Beløpene under ovennævnte tre poster indstilles av komiteen efter forelægget.

Titel I indstilles saaledes med kr. 2 425 000,oo.

II. Anskaffelser til artilleriet.

Under denne titel opfører departementet:

Anskaffelse av sprængstof .	kr.	18 000,oo
Fabrikation av banelys . .	»	38 000,oo
— av tændpatroner, tændskruer m. v. . . .	»	62 500,oo
Fabrikation av kanoner med ammunition	»	1 200 000,oo
Tilsammen	kr.	1 318 500,oo

Av propositionen fremgaar at kommanderende admiral har foreslaat anskaffet 32 stk. 76 mm. antiballonkanoner og 20 stk. 76 mm. kanoner til bevogtningsfartøier. Departementet har, paa grund av vanskeligheterne ved for tiden at faa skyts fra utlandet, reducert antallet til ialt 20 kanoner, som antages at kunne bygges ved marinens artilleriverksted.

Idet man for de øvrige posters vedkommende skal henvise til propositionen indstiller komiteen beløpet under tit. 2 med det opførte beløp kr. 1 318 500,oo.

III. Anskaffelser til flyvevæsenet.

Herunder har departementet opført kr. 1 500 000,oo til anskaffelser av flyvebaater med skurplads, utstyr og bevæbning samt til videre bygning av verksted m. v.

I propositionen anføres at nogen nøiagtig oversigt over bevilgningens anvendelse for tiden ikke kan gives, idet prisene paa de nyeste flyvebaater med det mest moderne utstyr vanskelig kan angives med nogenlunde nøiagtighet, likesom der endnu ikke er tat endelig standpunkt til de foreslaaede flyvebaaters fordeling til nye stationer.

Komiteens flertal indstiller titelen med kr. 1 370 000,oo, altsaa kr. 130 000,oo mindre end i propositionen opført, idet man ikke gaar med paa de i propositionen nævnte kr. 130 000,oo til paabegyndelse av aeroplanfabrik.

Mjøen og Tveiten foreslaar titelen bevilget med kr. 500 000,oo.

Geelmuyden, Marcussen og Sparre stemmer for propositionen.

IV. Anskaffelser til sanitetsvæsenet.

Departementet opfører herunder kr. 5 000,oo til anskaffelser av baarematériel og sanitetsforraad.

Komiteen indstiller efter forelægget.

Tit. 5. *Station for undervandsbaater.*

Herunder er opført kr. 450 000,oo til anlæg av en fast landstation for undervandsbaater i Tønsbergdistriktet til avløsning av »Ellida« der nu anvendes som moderskib for de til Kristianiafjordens ytre avsnit fordelte undervandsbaater.

Departementet oplyser at man herved vil opnaa — foruten at bli uavhængig av kultilførselen — at faa bedre levevilkaar for undervandsbaatenes besætninger, som ogsaa under normale forhold vil være knyttet til sine fartøier praktisk talt aaret rundt.

Som det heldigste sted for anlæg av en saadan landstation har departementet fundet et omraade paa sydsiden av Tønsberg kanal, bestaaende bl. a. av to eiendommer — Teie gaard og en holme i kanalen — tilhørende Tønsberg kommune. Da tilbud om salg av disse eiendommer kun blev vedstaat til utgangen av 1916, bemyndiget departementet 1 december f. a. 1ste sjømilitære distriktskommando til at indkjøpe de for den planlagte undervandsbaatstation nødvendige arealer for en samlet sum av kr. 97 500,oo.

Efter et av 1ste sjømilitære distriktskommando opgjort forslag anbefaler departementet forskjellige foranstaltninger for selve stationsanlægget, der vil bestaa av bygning av en kai, bygning av transformatorstation, torpedomagasin og et mindre verksted samt omindredning og tilbygning av hovedbygningen paa Teie for at skaffe sove- og spiserum m. v. for undervandsbaatsbesætningene.

Utgifterne ved disse foranstaltninger er anslaat til ca. kr. 350 000,00.

For saasnart som mulig at faa »Ellida« avløst som ladestation for undervandsbaatenes akkumulatorbatterier har departementet ifølge propositionen allerede git bemyndigelse til at iverksætte bygningen av transformatorstation og kai.

Komiteens flertal mener, at der for tiden ikke foreligger tilstrækkelig grund til at anlægge saadan station som av departementet foreslaat, men at man fremdeles maa kunne hjælpe sig med moderskibet Ellida. Da der av propositionen sees, at kr. 97 500,00 allerede er disponert til indkjøp av Teie gaard m. v. gaar flertallet efter omstændighet med paa bevilgning av denne sum, men indstiller forøvrig ikke paa bevilgning. Spørsmaalet om hvordan der fremtidig skal forholdes med denne eiendom forutsættes senere tat under overveielse.

Komiteens medlemmer Aavatsmark, Geelmuyden, C. O. Lund, Marcussen, Sparre, Sæland og Wefring, stemmer for propositionen.

Departementet har til slutning redegjort for spørsmaalet om fortsat nybygning for marinen og henviser herom til en uttalelse i saken fra marinens reguleringskommission, der har foreslaat bevilget 10 millioner kroner til anskaffelse av 4 undervandsbaater. Kommissionen anfører forøvrig at den for andre fartøistypers vedkommende anser sig avskaaret fra at fremkomme med forslag paa grund av vanskelighetene ved under de nuværende forhold at faa anskaffet eller bygget krigsfartøier. Idet den peker paa vore nuværende fartøiers forældelse og den slitage som disse under den lange nøitralitetstjeneste har været utsat for, foreslaar kommissionen imidlertid at der avsættes et større beløp — 20 millioner kroner — til nybygning. Kommissionen gaar da ut fra at der straks sættes iverk forberedelser for bygning av nye fartøier, saaledes at alt kan være iorden for igangsættelse av nybygning, saasnart anledning gives.

Det sees endvidere at der under behandlingen av det ekstraordinære forsvarsbudget i Norges forsvarskommission fra samtlige militære chefer er fremholdt nødvendigheten av at marinens fartøismateriel fornyes og forøkes. Forsvarsdepartementets chef har sluttet sig til denne uttalelse, men da regjeringen ikke har fundet at kunne stille til disposition en høiere sum end 30 millioner kroner, og dette beløp helt vil medgaa til at dække de mest paatrængende krav, som bør tilgodesees av hensyn til den foreliggende situation, anser departementet sig avskaaret fra ved denne anledning at opføre noget beløp til fortsat anskaffelse av undervandsbaater eller til avsætning for marinens nybygning.

Komiteens medlem Sparre vil angaaende nybygning for marinen bemerke, at han henholder sig til militærkomiteens uttalelser i de senere aars indstillinger og til sine uttalelser i Stortinget ved forskjellige anledninger i de senere aar.

Komiteens medlem Mjøen finder paa grund av de store summer, som hittil er bevilget til forsvaret (siden krigens utbrud henved 350 millioner), at den ekstraordinære bevilgning nu maatte kunne begrænses til 15 à 20 millioner.

Det samme har ogsaa været fremholdt fra fremskutt hold inden Stortingets venstre.

Da bevilgningen fordeler sig paa en række enkelte poster, har mindretallet gjennemgaat disse ut fra den forutsætning, at der maatte kunne indspares, hvad der ikke kan antages at staa i direkte forbindelse med styrkelsen av vor krigsberedskap under verdenskrigen, eller som ikke kan skaffes under denne.

I henhold hertil tillater mindretallet sig for at lette oversigten for dem av Stortingets medlemmer, som maatte dele denne opfatning, at opføre nedenstaaende specifikation samlet.

Titel 1. Artilleriets tekniske fællesetat.

I. Raufoss patronfabrik og krudtverk:

a) Utvidelse av patronfabrikken . . . . . kr. 1 500 000,oo
b) Ekstraordinær drift av samme . . . . . - 4 000 000,oo
c) Elektrisk staalovn og smiepresseanlæg . . . . . - 500 000,oo

ad b. Det bemerkes, at der paa det ordinære budget for 1917—1918 som driftsbevilgning til Raufoss er bevilget kr. 2 190 000,oo.

(Sidste aar før krigen, terminen 1913—1914, utgjorde driftsbevilgningen til Raufoss patronfabrik og krudtverk tilsammen kr. 627 900,oo).

II. Kongsberg vaabenfabrik.

a) Ekstraordinær drift av vaabenfabrikken . . . . . - 1 450 000,oo
b) Kanonverkstedet . . . . . - 350 000,oo
c) Driftsbevilgning til kanonverkstedet . . . . . - 200 000,oo

III. Antiballonskyts . . . . . - 300 000,oo
IV. Haandgranater . . . . . - 200 000,oo
V. Industriens krigsmobilisering . . . . . - 273 000,oo

Titel 2. Infanteriet:

a) Utstyr for mitraljøser . . . . . - 300 000,oo
c) Avstandsmaalere . . . . . - 25 000,oo
d) Haandkikkerter . . . . . - 50 000,oo
e) Skyttergravsperiskoper . . . . . - 10 000,oo
f) Skansetøi . . . . . - 50 000,oo
h) Telefonmateriel . . . . . - 100 000,oo

med samme betingelse som flertallet, at beløpene indgaar i statskassen, ifald materiellet ikke erholdes inden budgetterminens utløp. *)

— 3. Feltartilleriet:

a) Pansrede ammunitionsvogner 10,5 cm. batt., overskridelsen . - 56 000,oo
b) — —»— 7,5 - - —»— . - 360 000,oo

— 4. Fæstningsartilleriet . . . . . Intet
— 5. Kavaleriet, som flertallet . . . . . do.
— 6. Ingeniørmateriel . . . . . do.

— 7. Intendanturen:

a) Beklædning, til anskaffelse av tøier m. v. . . . . - 2 000 000,oo
b) Utrustning . . . . . - 575 000,oo
c) Feltkjøkkener . . . . . - 42 000,oo
d) Bakeri paa Evjemoen og Sætermoen . . . . . - 75 000,oo

— 8. Sanitetet, som mindretallet i indst. . . . . - 40 000,oo
— 9. Flyvevæsenet, som mindretallet i indst. . . . . - 940 000,oo
— 10, 11, 12 og 13, som flertallet — tilsammen . . . . . - 230 000,oo

kr. 13 586 000,oo

*) Denne betingelse staar ikke hos flertallet.

B. Marinen.

Titel 1.	Anskaffelser til mineveæsenet:		
	a) Torpedoanskaffelser	kr.	1 000 000,oo
	b) Minefabrikation	-	1 000 000,oo
	c) Flytbare lyskastere	-	100 000,oo
	d) Signalmateriel	-	25 000,oo
— 2.	Artilleriet:		
	a) Anskaffelse av sprængstof	-	18 000,oo
	b) Fabrikation av banelys	-	38 000,oo
	c) Do. - tændpatroner	-	62 500,oo
	d) Do. - kanoner	-	600 000,oo
— 3.	Flyveveæsenet	-	500 000,oo
	herunder ikke indbefattet paabegyndelse av aeroplanfabrik.		
— 4.	Sanitetsvæsenet	-	5 000,oo
		kr.	3 348 500,oo

Det kan i denne forbindelse ha sin interesse at se utfaldet av en behandling nu iaar i den svenske riksdag av regjeringens forslag om en bevilgning til forsvaret paa ca. 100 millioner, hvorav riksdagen kun bevilget 8½ million.

Landsforsvaret:

		Foreslaat. Kr.	Bevilget. Kr.
a)	Et nyt artilleriregiment	18 168 000,oo	Avslaat.
b)	Anskaffelse av artillerimateriel	14 661 000,oo	3 928 000,oo
c)	Til flyveveæsenet	8 779 100,oo	Avslaat.
d)	Anskaffelse av fortifikationsmateriel	5 596 500,oo	do.
e)	—»— intendanturmateriel	8 781 000,oo	do.
f)	—»— sanitetsmateriel	990 300,oo	do.
g)	Ny ammunitionsfabrik i Jønkøping	6 995 000,oo	do.
h)	Ny krudtfabrik ved Jønkøping	6 375 000,oo	do.
i)	Mitraljøsemateriel	1 800 000,oo	do.
k)	Ildledningsmateriel	300 000,oo	do.

Sjøforsvaret:

a)	Anskaffelse av 4 jagere	15 200,000,oo	
	Istedet bevilget riksdagen til undervandsbaat-materiel		4 200 000,oo
b)	Materiel til marinens flyveveæsen	2 418 000,oo	300 000,oo
c)	Til det faste kystforsvar	3 575 000,oo	Avslaat.
d)	Artilleriammunition	945 000,oo	do.
e)	Miner for marinen	1 470 000,oo	do.
f)	Miner for kystfæstningene	190 000,oo	do.
g)	Anskaffelse av torpedoer	1 050 000,oo	do.
h)	Torpedoverksted ved Jønkøping	1 732 000,oo	do.
i)	Handelsfartøier, utrustning for krigsbruk	1 000 000,oo	do.
k)	Oljecisterner i Karlskrona	600 000,oo	do.
l)	Ændring av 2 kanonbaater til minefartøier	170 000,oo	do.
		100 796 000,oo	8 428 000,oo

Til slutning skal dette medlem bemerke, at hvis det skulde vise sig nødvendig, at de av ham foreslaaede ca. 17 millioner senere suppleres, vil der være adgang dertil i høstsessionen, og vil man da formentlig ogsaa ha bedre oversigt over krigssituationen.

Komiteen vil tilslut bemerke følgende:

Angaaende enkelte av de poster, hvorunder komiteen for nærværende indstiller paa ikke-bevilgning eller paa bevilgning av et lavere beløp end foreslaat i propositionen, er det forutsætningen, at komiteen har anledning til at gjenopta behandlingen av disse poster til høsten, saafremt situationen skulde gjøre dette ønskelig eller nødvendig.

Komiteens medlemmer Buen og Gausdal henviser til præmisserne for sit særvotum i indst. S. LXXI.

I henhold hertil indstiller de til Stortinget at fatte følgende

beslutning:

St. prp. 102 bifaldes ikke.

I henhold til foranstaaende indstiller komiteen til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

For terminen 1ste juli 1917—30te juni 1918 gives følgende bevilgninger til hæren og marinen.

I.

I. Vedrørende materiel m. v.

(paa det ekstraordinære statsbudget).

A. Hæren.

Titel 1.	Artilleriets tekniske fællesstab.		
	I. Raufoss patronfabrik og krudtverk:		
	a. Utvidelse av patronfabrikken	kr.	1 500 000,00
	b. Ekstraordinær drift	-	6 000 000,00
	c. Elektrisk staalovn og smiepresseanlæg	-	500 000,00
	II. Kongsberg vaabenfabrik:		
	a. Ekstraordinær drift ved vaabenfabrikken	-	1 450 000,00
	b. Kanonverkstedet	-	350 000,00
	c. Driftsbevilgning til kanonverkstedet	-	200 000,00
	III. Antiballonskyts	-	300 000,00
	IV. Haandgranater	-	200 000,00
	V. Arsenalene:		
	Verksteder	-	Intet.
	VI. Industriens krigsmobilisering og anskaffelse av materialbeholdning	-	1 000 000,00
Titel 2.	Infanteriet:		
	a. Utstyr for mitraljøser	-	300 000,00
	b. Komplettering av 6te divisions kjærremateriel	-	25 000,00
	c. Avstandsmaalere	-	25 000,00
	d. Haandkikkerter	-	50 000,00
	e. Skyttergravsperiskoper	-	10 000,00
	f. Skansetøi for infanteriet	-	50 000,00
	g. Lyskastere for do.	-	50 000,00
	h. Telefonmateriel	-	250 000,00
	i. Signallanterner	-	50 000,00

Titel 3.	**Feltartilleriet:**			
	a. Pansrede ammunitionsvogner for 10,5 cm. batterier	-		150 000,00
	b. Pansrede ammunitionsvogner for 7,5 cm. batterier	-		360 000,00
	c. Landvernsskyts	-		Intet.
	d. Ildledningsskjold	-		Intet.
Titel 4.	**Fæstningsartilleriet:**			
	a. Lyskastermateriel	-		300 000,00
	b. Radiostationer	-		25 000,00
	c. Avstandsmaalere	-		50 000,00
Titel 5.	**Kavaleriet:**			
	Saler	-		Intet.
Titel 6.	**Ingeniørmateriel:**			
	a. Landvernsmateriel	-		160 000,00
	b. Specialteknisk materiel	-		160 000,00
	c. Materiel for fæstningsingeniørtropper og fæstningsingeniørdepoter	-		50 000,00
	d. Sal- og chambretsaker	-		Intet.
	e. Skansetøikolonner og faste skansetøidepoter, sprængstof og tændammunition	-		100 000,00
	f. Magasiner	-		Intet.
Titel 7.	**Intendanturen:**			
	a. Beklædning	-		3 750 000,00
	b. Utrustning	-		575 000,00
	c. Feltkjøkkener	-		42 000,00
	d. Bakeri paa Evjemoen og Sætermoen	-		75 000,00
	e. Anskaffelser til 6te division av raamaterialer for haandverksdriften ved mobilisering	-		100 000,00
Titel 8.	**Sanitetet**		kr.	160 000,00
— 9.	**Flyvevæsenet:**			
	a. Flyvemaskiner og motorer	-		900 000,00
	b. Belysningsmateriel	-		50 000,00
	c. Radiomateriel	-		100 000,00
	d. Parkutstyr	-		140 000,00
	e. Beklædning og diverse utstyr	-		50 000,00
	f. Ekstraordinær driftsbevilgning	-		200 000,00
— 10.	**Trænkorpset:**			
	a. Automobiltræn	-		Intet.
	b. Diverse anskaffelser	-		50 000,00
— 11.	**Materialer til hestesko**	-		90 000,00
— 12.	**Fortifikatoriske arbeider:**			
	a. Forsterkning av Ingstadkleivens fort	-		Intet.
	b. — - Ravenbergets batteri	-		65 000,00
	c. Provisoriske forsvarsanlæg paa Torkildsrudaas	-		Intet.
	d. Torpedobatteri, Agdenes	-		Intet.
	e. Tilskud til veibygning, Tromsø stift	-		Intet.

Titel 13.	Bebyggelse paa befæstningerne:		
	a. Stjørdalens befæstninger	-	15 000,00
	b. Værdalens befæstninger	-	10 000,00

B. Marinen.

—	1.	Anskaffelser til minevæsenet	-	2 425 000,00
—	2.	— - artilleriet	-	1 318 500,00
—	3.	— - flyvevæsenet	-	1 370 000,00
—	4.	— - sanitetsvæsenet	-	5 000,00
—	5.	Til indkjøp av Teie gaard m. v.	-	97 500,00

II. Vedrørende personel m. v.

(Paa det ordinære hærbudgets kap. 11).

—	1.	Kavaleriets landvern	-	Intet.
—	2.	Fæstningsartilleriet	-	Intet.
—	3.	Artilleriets tekniske fællesetat	-	7 300,00

II.

Stortinget samtykker i, at der ved Nord-Norges arsenal ansættes følgende personel:

1 arsenalforvalter,
1 fyrverker, kommandersersjant, garn.,
1 opsynsmand og
2 haandrækningsmænd.

III.

A. At der — efter forsvarsdepartementets nærmere bestemmelse — utskrives til artilleriets tekniske fællesetat:
   a. befalselever.
   b. mekaniske arbeidere og instrumentmakere til hovedarsenalet,
   c. kontrolører for mottagelse av ammunition.

B. At de under A nævnte utskrevne paalægges følgende fredstjeneste:
   De under a nævnte 355 dage.
   » — b nævnte 9 maaneders sammenhængende tjeneste.
   » — c nævnte 9 maaneders sammenhængende tjeneste, hvorhos de av disse, som har utdannelse, der kvalificerer til gjennemgaaelse av pelotonførerkursus, paalægges yderligere 30 dages tjeneste i 2det, 3dje og 7de tjenesteaar.

IV.

At A/S Hamar Jernstøperi og Mekaniske Verksted erholder efter administrationens nærmere bestemmelse et rentefrit laan av staten paa kr. 200 000,00 til anlæg av elektrisk staalsmelteverk og til utvidelse av presseverksanlægget.

V.

Skrivelse av 21de juni 1917 fra Stavanger bystyre om ikke at vedta de fremlagte propositioner om ekstraordinære bevilgninger av 30 millioner kroner til militærvæsenet vedlægges protokollen.

Kristiania i kombinerte budget- og militærkomite den 13de juli 1917.

W. Konow,	Ivar Aavatsmark,	C. Sparre,	Sem Sæland,
formand.	ordfører for hæren.	ordfører for marinen.	sekretær.

Bilag 1.

Ad st. prp. nr. 102

Forsvarsdepartementets skrivelse til Stortingets kombinerte budget- og militærkomite av 7de juli d. a.

Paa foranledning tillater man sig vedlagt at oversende en skematisk opsat opgave over:

1. Beløp, hvorom bestemmelse muligens kan utstaa til Stortingets høstsession.
2. Beløp — utenom driftsbevilgningene — som efter departementets opfatning nødvendigvis maa bevilges straks.

Derhos oversendes en opgave over:

I. De utgifter som er nødvendige for at holde driften ved hærens fabrikker gaaende til 1ste januar 1918 i den utstrækning som er forutsat i st. prp. nr. 102/1917.

II. De utgifter som er nødvendige for at holde driften gaaende med kun et 8 timers skift i døgnet uten overtid, og hvilken rolle dette spiller for produktionen.

St. prp. nr.	Titel i prp.	Bevilgningens art	Beløp, hvorom bestemmelse muligens kan utstaa til Stortingets høstsession	Beløp, utenom driftsbevilgningene, som efter departementets opfatning nødvendigvis maa bevilges straks	Anmerkninger
			Kr.	Kr.	
102/1917	I. a.	Utvidelse av Raufoss		1 500 000,00	
	I. b.	Ekstraordinær drift Raufoss .			Se særskilt opgave.
	I. c.	Elektrisk staalovn og smipresse-anlæg		500 000,00	Maa opføres straks.
	II. a.	Ekstraordinær drift Kongsberg			Se særskilt opgave.
	II. b.	Kanonverkstedet .		350 000,00	
	II. c.	Driftsbevilgning kanonverkstedet			Se særskilt opgave.
	III.	Antiballonskyts .		300 000,00	Hvis skyts m. v. erholdes efter indgaaede kontrakter.
	IV.	Haandgranater .		200 000,00	50 000 N.W.A. 150 000, 22 000 diskos = 130 000.
	V. a.	Arsenalenes verksteder	100 000,00		
	V. b.	Driftsbevilgning arsenalene . .	30 000,00		
	VI.	Industriens mobilisering	800 000,00	200 000,00	Desuten bestilt endel raamaterialer, endel av dette vil litt efter litt kunne posteres paa amm.kontierne, endel vil i tilfælde kunne avhændes til private fabrikker.

St. prp. nr.	Titel i prp.	Bevilgningens art	Beløp, hvorom bestemmelse muligens kan utstaa til Stortingets høstsession	Beløp, utenom driftsbevilgningene, som efter departementets opfatning nødvendigvis maa bevilges straks	Anmerkninger
			Kr.	Kr.	
102/1917	II. a.	Utstyr for mitraljøser		300 000,00	
	II. b.	Kjærremateriel. 6te division . .		25 000,00	
	II. c.	Avstandsmaalere .	25 000,00		
	II. d.	Haandkikkerter .	25 000,00	25 000,00	Overskridelse vedrørende tidligere bevilgninger.
	II. e.	Skyttergravsperiskoper	10 000,00		
	II. f.	Skansetøi		50 000,00	Til indkjøp av spader som er bestilt.
	II. g.	Lyskastere . . .	15 000,00	35 000,00	Nødvendig fortsættelsesbevilgning til bestilte lyskastere.
	II. h.	Telefonmateriel .	200 000,00	50 000,00	Ledningsmateriel, prisstigninger.
	II. i.	Signallanterner .	50 000,00		
	III. a.	Pansrede amm. vogner for 10,5 cm. batterier .	150 000,00		Maa efterbevilges.
	III. b.	Do. for 7,5 cm. batterier . . .	360 000,00		Maa efterbevilges.
	III. c.	Landvernsskyts .	100 000,00		
	III. d.	Ildledningsskjold .	25 000,00		
	IV. a.	Lyskastermateriel. Fæstn.art. . .	50 000,00	300 000,00	Hvis materiel erholdes etter kontraktene.
	IV. b.	Radiostationer. Fæstn.art. . .	125 000,00	25 000,00	Vil anslagsvis medgaa til montering, stationshus m. v. til det ifjor bevilgede.
	IV. c.	Avstandsmaalere og kikkerter. Fæstn.art. . .	50 000,00		
	V.	Saler til kavaleriet	50 000,00		
	VI. a.	Landvernsmateriel Ingeniørvaabnet	160 000,00		
	VI. b.	Specialteknisk materiel	30 000,00	130 000,00	Benzin, oljedepoter, kjærrer m. v.
	VI. c.	Materiel for fæstn.-ingeniørtropper og fæstn.ingeniørdepoter . .	50 000,00		
	VI. d.	Sal- og chambretsaker	30 000,00		

St. prp. nr.	Titel i prp.	Bevilgningens art	Beløp, hvorom bestemmelse muligens kan utstaa til Stortingets høstsession	Beløp, utenom driftsbevilgningene, som efter departementets opfatning nødvendigvis maa bevilges straks	Anmerkninger
			Kr.	Kr.	
102/1917	IV. e.	Skansetøikolonner, sprængstof og tændammunition	90 000,00	10 000,00	Forutsat at der kun skal kjøpes 6 000 kg. skytebomuld og ikke som forutsat 10 000 kg.
	IV. f.	Magasiner . . .		50 000,00	Nødvendig for det materiel som efterhaanden anskaffes.
	VII. a.	Beklædning . . .			Se særskilt opgave.
	VII. b.	Utrustning . . .			Se særskilt opgave.
	VII. c.	Feltkjøkkener . .	42 000,00		
	VII. d.	Bakeri. Evjemoen og Sætermoen .	35 000,00	40 000,00	Indkjøp av bakerovn, maskineri m. v. er sat igang.
	VII. e.	Raamaterialer. 6te division . .	100 000,00		
	VIII.	Sanitetet	160 000,00	40 000,00	Desinfektionsapparater.
	IX. a.	Flyvemaskiner og motorer	600 000,00	300 000,00	Hvis vi erholder alle de i England bestilte 20 flyvemaskiner med utstyr.
	IX. b.	Belysningsmateriel, flyvevæsenet . .	50 000,00		
	IX. c.	Radiomateriel, flyvevæsenet . .	100 000,00		
	IX. d.	Parkutstyr, flyvevæsenet		200 000,00	Do. do.
	IX. e.	Beklædning m. v. flyvevæsenet . .	50 000,00		
	IX. f.	Driftsbevilgning, flyvevæsenet . .			Se særskilt opgave.
	X. a.	Automobiler . . .	100 000,00		
	X. b.	Diverse anskaffelser, trænkorpset	50 000,00		
	XI.	Materialer til hestesko	90 000,00		
	XII. a.	Forsterkning av Ingstadkleivens fort	50 000,00		
	XII. b.	Forsterkning av Ravnebergets batteri	65 000,00		
	XII. c.	Provisoriske forsvarsanlæg, Torkildsrudaas . .	50 000,00		

St. prp. nr.	Titel i prp.	Bevilgningens art	Beløp, hvorom bestemmelse muligens kan utstaa til Stortingets høstsession	Beløp, utenom driftsbevilgningene, som efter departementets opfatning nødvendigvis maa bevilges straks	Anmerkninger
			Kr.	Kr.	
102/1917	XII. d.	Torpedobatteri. Agdenes befæstninger	250 000,00		
	XII. e.	Veibygning, Tromsø stift . .		50 000,00	Arbeidsdepartementet har gjort regning paa denne bevilgning.
	XIII. a.	Stjørdalens befæstninger		15 000,00	Tillægsbevilgning.
	XIII. b.	Værdalens befæstninger	15 000,00		
	B. Marinen				
	1. Minev.	1. Torpedoanskaffelse	1 000 000,00		Der er bestilt 50 torpedoer, men bestillingen er ikke endelig stadfæstet, da vi forlangte visse garantier. Der er brev underveis, saa intet bestemt kan siges. Selv om bevilgningen ikke gives nu, kan vi slutte kontrakten, da vi har penge paa nybygningen. Ellers var de nævnte torpedoer bestemt for nu havendes fartøier.
		2. Minefabrikation	800 000,00	700 000,00	Vi staar i efterskud fra forrige termin og har mange miner under arbeide i forventning om videre bevilgning.
		3. Lyskastere . .	100 000,00		Kan nu skaffe materiellet, hvis vi faar penger.
		4. Signalemateriel		25 000,00	
	2. Artill.	1. Anskaffelse av sprængstof . .	18 000,00		
		2. Fabrikation av banelys . . .	38 000,00		
		3. Fabrikation av tændpatroner m. v.	62 500,00		
		4. Fabrikation av kanoner med ammunition . .	1 200 000,00		Vi haaber at kunne faa emner snart, og da bør de kjøpes likesom forskjellig andet tilbehør. Om vi ikke egentlig er bundet, bør iallefald endel av bevilgningen gives nu for at komme vel i gang.

St. prp. nr.	Titel i prp.	Bevilgningens art	Beløp, hvorom bestemmelse muligens kan utstaa til Stortingets høstsession	Beløp, utenom driftsbevilgningene, som efter departementets opfatning nødvendigvis maa bevilges straks	Anmerkninger
			Kr.	Kr.	
102/1917	3. Flyvevæsenet	16 flyvebaater m.v.	1 000 000,00	500 000,00	I det som bundet opførte beløp er medtat anskaffelse av 4 flyvebaater fra England, som vi muligens kan faa nu, samt skurpladser og øvrig tilbehør. Absolut bundet er vi kun til et beløp av ca. kr. 150 000,00 à kr. 200 000,00, hvorfor er indkjøpt forraad, paabegyndt verksted etc.
	4. Sanitetsvæsenet	Baaremateriel og sanitetsforraad	5 000,00		
	5. Station for undervandsbaater			450 000,00	Anlægget av undervandsbaatstationen i Tønsberg er en økonomisk foranstaltning som ikke bør utsættes. Transformatorstationen er bygget og kaien maa utbygges for at undervandsbaatene kan komme til at lade. Vi haaber at kunne slippe at ha „Ellida“ opfyrt til vinteren, men da maa der drives paa nu med anlægget av stationen.
103/1917	**B. Marinen**				
	1. a. Marinens hovedverft	Bygning av en kranbane med kran ved en av byggebeddingene	200 000,00		
	1. c. Bygningsvæsenet	Utvidelse av bygningsvæsenets verksted . . .	33 000,00		
	1. d. 1ste sjømilitære distriktskommando	1. Forbedring av kontrolforholdene paa hovedstationen . . .	100 000,00		
		2. Paabegyndelse av ny kasserne	100 000,00		
		3. Nyt artillerieksерserhus . .	80 000,00		

St. prp. nr.	Titel i prp.	Bevilgningens art	Beløp, hvorom bestemmelse muligens kan utstaa til Stortingets høstsession	Beløp, utenom driftsbevilgningene, som efter departementets opfatning nødvendigvis maa bevilges straks	Anmerkninger
			Kr.	Kr.	
103/1917	1. e. Melsomvik oplagshavn	1. Spiselokale for arbeidere . . .	9 500,00		
		2. Utvidelse av kaien med kuloplaget i Tønsbergdistriktet .	3 300,00		
		3. Anskaffelse av brandsprøite, telefon, centralbord og motor til transportlægter	27 000,00		
2.		Indkjøp av biologiske station i Bergen	140 000,00		Hvis eiendommen ikke kjøpes straks, blir den solgt til private. Vi har den paa haanden til Stortinget har fattet beslutning. En yderligere utsættelse til høsten vil neppe bli akceptert.

Ekstraordinære driftsbevilgninger ved hærens fabrikker 1917—1918.

(ad st. prp. nr. 102 for 1917).

I. For at holde driften gaaende til 1ste januar 1918 i den utstrækning som forutsat i st. prp. nr. 102 for 1917 tiltrænges:

a. Raufoss patronfabrik kr. 3 300 000,oo ekstraordinært foruten den ordinære bevilgning.

Desuten maa raamaterialer for 2det halvaar 1917—1918 sikres straks, hvorfor tiltrænges yderligere kr. 2 300 000,oo.

b. Kongsberg vaabenfabrik (haandvaaben) kr. 1 135 000,oo ekstraordinært foruten den ordinære driftsbevilgning.

Desuten maa raamaterialer for 2det halvaar 1917—1918 sikres straks, hvorfor tiltrænges yderligere kr. 500 000,oo [1]).

c. Kanonverkstedet kr. 100 000,oo. (Har ingen ordinær bevilgning).

d. Flyvemaskinfabrikken, kr. 120 000,oo.

e. Intendanturens verksteder, kr. 3 367 000,oo.

II. For at holde driften gaaende til 1ste jannar 1918 med kun et 8 timers skift i døgnet uten overtid tiltrænges:

a. Raufoss patronfabrik, kr. 1 500 000,oo ekstraordinært.

Desuten maa raamaterialer for 2det halvaar 1917—1918 sikres, hvorfor tiltrænges yderligere kr. 1 250 000,oo,

Produktionen vil nedsættes fra 25 millioner geværpatroner og 56 000 kanonskud pr. aar til 18 millioner geværpatroner og 24 000 kanonskud (i begge tilfælder er produktionen for den ordinære bevilgning medregnet).

b. Kongsberg vaabenfabrik (haandvaaben) kr. 835 000,oo ekstraordinært.

Hvis raamaterialer skal anskaffes for det hele driftsaar, tiltrænges yderligere kr. 450 000,oo.

Overgang til et skift vil ved vaabenfabrikken nødvendiggjøre opsigelse av ca. 150 arbeidere.

Produktionen vil pr. aar nedsættes med:

5 000 geværer.
6 tunge mitraljøser.
50 lette —
500 Coltpistoler.

c. Kanonverkstedet kr. 100 000,oo.

Kanonverkstedet kan ikke anvende de ved haandvaabenfabrikken eventuelt ledigblevne arbeidere.

d. Flyvemaskinfabrikken kr. 75 000,oo.

Der forutsættes at kunne bygges 2—3 flyvemaskiner.

e. Intendanturen. Er ikke aktuelt, idet arbeidet for den største del foretages som stykarbeide rundt omkring i byen.

---

[1]) Priserne m. v. øket siden den tekniske etats forrige opgave. (Budgetforslaget).

Bilag 2.

Militærkomiteens skrivelse av 10de mai d. a. til forsvarsdepartementet.

Komiteen tillater sig herved at anmode det kongelige departement om at bli tilstillet:

1. Opgave over, hvormeget der pr. 1ste april d. a. indestaar uanvendt av hver enkelt av de siden 1ste juli 1914 givne ekstraordinære bevilgninger til hær og flaate.
2. Opgave over de beløp der av disse bevilgninger er utbetalt som forskud vedkommende bestillinger, som endnu ikke er effektuert eller vedkommende byggearbeider m. v., som endnu ikke er fuldført.

Forsvarsdepartementets skrivelse av 10de juli d. a. til militærkomiteen.

Ekstraordinære bevilgningers status.

I anledning av den ærede komites skrivelse av 10 mai d. a. oversendes hoslagt opgave utvisende:

1. Hvormeget der pr. 1ste april d. a. indestaar uanvendt av hver enkelt av de siden 1ste juli 1914 givne ekstraordinære bevilgninger til hæren.
2. De beløp der av disse bevilgninger er utbetalt som forskud vedkommende bestillinger, som endnu ikke er effektuert eller vedkommende byggearbeider m. v., som endnu ikke er fuldført.

De i opgaven opførte uanvendte beløp omfatter beløp, der pr. 1ste april 1917 ikke er regnskapsført som utbetalt.

Beløpene er paa et par undtagelser nær alle disponert og vil for en større del antagelig være utbetalt inden budgetaarets utløp.

Som bekjendt foregaar de allerfleste utbetalinger i budgetaarets 4de kvartal.

Foreslaat i St. prp. nr.	Bevilgningens art	Bevilget	Kap.	Tit.	Utbetalt forskud	Ikke utbetalt pr. 1/4 1917	Anmerkning
		Kr.			Kr.	Kr.	
120—1914 Bevilgning git 3/7 1914	Kommandopladser paa befæstningene	300 000,00	26	1—10		22 000,00	
—„—	Brisantammunition for hæren	500 000,00	27	1—2	29 833,16	224 200,00	Paa dette kapitel skal posteres restutgifter til endel ammunitionsanskaffelser. Ammunitionen er bestilt dels indenlands og dels i Sverige. Bevilgningen blir overskredet.
—„—	Bebyggelse, befæstningene	500 000,00	29	1—9		10 000,00	
26—1915 Bevilgning git 23.-27/4 1914	Gjennemførelse av hærordningen i 6te division	903 000,00	34	1—7	7 000,00	16 100,00	
—„—	Anskaffelser for kavaleriet	235 000,00	37	1—2		3 350,00	
—„—	Anskaffelser m. v. for feltartilleriet . . .	1 562 000,00	38	1 - 5	140 478,33	755 700,00	De ikke utbetalte beløp gjælder væsentlig: 1. 4 stykker 12 cm. haubitzer (5te division) bestilt hos Bofors 30te juli 1915, lovet færdig første halvdel høsten 1916. Sidste gang lovet færdig første halvdel 1917. 2. 4 stykker 7,5 cm. haubitzer (3dje division). Skal fabrikeres hjemme. Prøvehaubitz forarbeidet (ifølge bestemmelse av 22de november 1915). Emner til bjergkanoner og bjerghaubitzer (reserve) bestilt 4de november 1916. 3. Ammunitionskjærrer bestilt (Skabo) 31te mars 1917 (se utrykt redegjørelse til St. prp. nr. 102—1917). Ammunition saavel til bjergkanoner og berghaubitzer beordret oparbeidet 5te juni og 7de august 1915 samt 9de november 1916 — delvis oparbeidet, delvis under levering.
—„—	Anskaffelser for ingeniørvaabnet . . .	517 000,00	39	1—4		94 911,92	Samtlige 12 forutsatte lyskastere og 7 radiostationer er anskaffet. Magasinerne er færdige eller under opførelse. Det gjenstaaende beløp kr. 94 911,00 hitrører væsentlig fra forskjellige specialvogne, der er under oparbeidelse ved Hvalsmoens verksted og vil være utbetalt inden ganske kort tid.
—„—	Anskaffelser for fæstningsartilleriet . .	268 000,00	40	1—2	52 642,02	17 600,00	
—„—	Anskaffelser for intendanturen . . .	1 650 000,00	41	1—3		89 633,70	Beløpet er disponert og vil medgaa til ikke effektuerte leveranser.

Foreslaat i St. prp. nr.	Bevilgningens art	Bevilget	Kap.	Tit.	Utbetalt forskud	Ikke utbetalt pr. 1/4 1914	Anmerkning
		Kr.			Kr.	Kr.	
26—1915 Bevilgning git 23-27/4 1915.	Flyveveesenet . . .	100 000,00	44	1—4		24 000,00	Flyveskur Oscarsborg.
—„—	Bebyggelse, ventilation og lys paa befæstningene . .	470 000,00	45	1—10	40 000,00	27 000,00	Endel bebyggelse. Ravnebergets batteri, utsat (kfr. st. prp. nr. 102—1917, pag. 32).
—„—	Kommandopladse paa befæstningene	225 000,00	46	1—4	28 500,00	70 000,00	Kommandoplads Svelvik og Sandviken batteri, Bergen, utsat (ca. kr. 26 000,00). Bergens befæstningers kommandopladse, ca. kr. 44 000,00 under arbeide. De øvrige færdige.
—„—	Forbedringer av skytebaner	80 000,00	49			12 000,00	Endel skytebaner er under utbedring.
—„—	Bebyggelse, Gardermoen	70 000,00	50		13 819,53		
—„—	Haubitzer for 4de division	300 000,00	52			254 100,00	8 stykker 7,5 cm. haubitzer (4de og 6te division). Skal fabrikeres hjemme. Se forøvrig kap. 38, anm. 2 og 3.
—„—	Haubitzer for 6te division	300 000,00	53			237 500,00	
113—1915 Bevilgning git 23-27/7 1915.	Bebyggelse paa eksercerpladsene . .	600 000,00	54	1—9	11 791,64	145 722,90	Samtlige arbeider igangsat. Endel restutbetalinger gjenstaar i 6te divisions distr kt.
67—1915 Bevilgning git 11/8 1915.	Kristianiafjordens fremskutte befæstninger	8 950 000,00	59	1—10	545 232,00	6 874 506,00	
85—1916 Bevilgning git 22/6 1916.	Bebyggelse paa eksercerpladsene . .	655 000,00	57	1—8	54 000,00	141 410,00	Arbeidene igangsat men ikke fuldført.
—„—	Bebyggelse paa befæstningene . . .	150 000,00	58	1—5		41 500,00	Arbeidene igangsat men ikke helt fuldført.
84—1916 Bevilgning git 24/7 1916.	Anskaffelse til infanteriet	415 000,00	61	1—7		375 600,00	Utstyr for mitraljøser, skansetøi, telefonmateriel, trænmateriel og lytkastere er bestilt og under levering. Bevilgningerne blir overskredet (jfr. St. prp. 102—1917).

Foreslaat i St. prp. nr.	Bevilgningens art	Bevilget	Kap.	Tit.	Utbetalt forskud	Ikke utbetalt pr. 1/4 1917	Anmerkning
		Kr.			Kr.	Kr,	
84—1916 Bevilgning git 24/7 1916.	Anskaffelse til feltartilleriet	1 380 000,00	62	1—7		1 340 000,00	1. Underskjold sat i arbeide ved hovedarsenalet 29de september 1916 (ordre 26de mai 1916). 2. Pansrede ammunitionsvogner for 7,5 cm. og 10,5 cm kanoner — se utrykt bilag til St. prp. nr. 102—1917. 3. Ildledningsskjold: 20de mai 1916 ordre til indkjøp av en model fra Tyskland. — Strandet paa utførselstilladelse. — Tegninger m. v. maatte oparbeides hjemme. Generalfelttøimesteren søker nu at bortsætte arbeidet til privat firma. 4. Kikkertsigter for 10,5 cm. positionskanoner oparbeides ved hovedarsenalet (ordre 3dje august 1916).
—„—	Anskaffelse til ingeniørvaabnet . . .	625 000,00	63	1—4	5 827,00	484 438,00	1. Almindelig ingeniørmateriel kr. 100 000,00. Beløpet fordeler sig paa anskaffelse av kabel, telefon og sappørmateriel. Departementet har under 30te september 1916 approbert generalinspektørens forslag. Leveransen vil være avsluttet i løpet av høsten 1917. 2. Specialteknisk materiel kr. 400 000,00. Kontrakt oprettet med Marconiselskapet den 29de september 1916 angaaende leveranse av 4 radiostationer. Kompensationsforholdet endnu ikke ordnet trods flere henvendelser til utenriksdepartementet. Kontrakt med Siemens Schuckert oprettet 30te september 1916 angaaende leveranse av 7 lyskastere. Der er netop kommet meddelelse om at materiellet nu er færdig. Benzin- og oljedepoter under opførelse. Transportvogne under arbeide ved Hvalsmoens verksted. 3. Fæstningsingeniørdepoter kr. 50 000,00. Anskaffelsen færdig. 4. Sprængstof og tændammunition kr. 75 000,00. Efter forskjellige vanskeligheter med at anbringe bestillinger ved indenlandske fabrikker er kontrakt oprettet 13de juni 1917 med Skånska Bomuldskruttfabrikken. Saaledes som leveranserne nu staar maa man anta, at det allermeste av det gjenstaaende beløp kr. 484 438,00 vil bli utbetalt i nær fremtid.

Foreslaat i St. prp. nr.	Bevilgningens art	Bevilget	Kap.	Tit.	Utbetalt forskud	Ikke utbetalt pr. 1/4 1917	Anmerkning
		Kr.			Kr.	Kr.	
84—1916 Bevilgning git 24/7 1916.	Anskaffelse til fæstningsartilleriet . .	1 034 000,00	64	1—8		855 000,00	Det ikke utbetalte beløp gjælder: 1. Kabel bestilt i England kr. 72 000,00 (approbert 28de juli og 25de august 1916). 2. Lyskastere bestilt i Tyskland kr. 59 500,00 (approbert 1ste april 1916). 3. Radiomateriel ca. kr. 270 000,00. Telegrafvæsenet lovet at hjælpe med anskaffelsen fra England, men maatte opgi forsøket. Det har nu lykkedes fæstningsartilleriet at faa anbud, bl. a. et norsk (Hovland). Ordre til anskaffelse utgik fra departementet 25de mai 1916. 4. Transportable lyskastere bestilt i Amerika ca. kr. 77 500,00 (approbert 25de august 1916). 5. Avstandsmaalere og kikkerter bestilt i Tyskland ca. kr. 90 000,00 (approbert 29de juli 1916). 6. Antiballonskyts ca. kr. 263 000,00. Skal fabrikeres ved kanonverkstedet. Emner bestilt i Sverige 7de december 1916. 1 prøvekanon snart færdig ved hovedarsenalet. 7. Flytning av kanon kr. 23 000,00. Saken er utsat paa grund av planer om fremskudte befæstninger ved Kristiansand.
—„—	Anskaffelse til intendanturen	2 000 000,00	66	1—3		951 059,00	Beløpet er disponert og vil medgaa til endnu ikke effektuert leveranse.
—„—	Anskaffelse til sanitetet	200 000,00	67		3 700,00	113 480,00	Beløpet er disponert og vil medgaa til endnu ikke effektuert leveranse.
—„—	Anskaffelse til trænkorpset	50 000,00	68		5 000,00	45 000,00	Kløvsaler til 6te trænkompani bestilt 16de november 1916.
—„—	Artilleriets tekniske fællesetat	5 250 000,00	69	1—5	140 800,00	1 337 600,00	Paa dette kapitel er følgende overskridelse: Driften av Raufoss kr. 926 700,00. Kr. 1 000 000,00 skal midlertidig tages fra kap. 55. Kanonverkstedets overskridelse kr, 52 300,00. Det bevilgede beløp er i sin helhet disponert og betragtelig overskredet (se St. prp. nr. 102—1917, side 4—14).

Foreslaat i St. prp. nr.	Bevilgningens art	Bevilget	Kap.	Tit.	Utbetalt forskud	Ikke utbetalt pr. 1/4 1917	Anmerkning
		Kr.				Kr.	
84—1916 Bevilgning git 24/7 1916.	Arsenal og magasiner for 6te division . .	230 000,00	70	1—3		228 000,00	Grunderhvervelser færdig, men beløpene ikke utbetalt. Der ventes paa ordning av heftelser. Planer og tegninger approbert for magasinerne. Arbeidet paaregnes i det væsentligste fuldført i løpet av kommende budgettermin.
—»—	Anskaffelser m. v. for flyvevæsenet . . .	750 000,00	71	1—6		370 900,00	De ikke utbetalte beløp gjælder: Flyvemaskiner og motorer kr. 160 000,00 (disponert), feltreparationsverksted kr. 31 000,00 (herav kr. 17 000,00 udisponert). Mobiliseringsforraad av materiel kr. 60 065,00 (disponert). Grunderhvervelse og bebyggelse kr. 64 888,00 (disponert og overskredet), flyveetablissementer utenfor Kjeller kr. 45 000,00, tilfældige utgifter kr. 10 000,00, der vil medgaa til dækkelse av overskridelser.

Bilag 3.

Skrivelse fra forsvarsdepartementet til Stortingets militærkomite av 20de juni d. a.

Hoslagt oversendes den ærede komite de i skrivelse av 10de f. m. begjærte opgaver vedkommende de siden 1ste juli 1914 til marinen givne ekstraordinære bevilgninger.

Th. Holtfodt.

A. Collett.

Opgave

over indestaaende beløp og utbetalte forskud vedkommende de til marinen for tiden 1ste juli 1914—30te juni 1917 givne ekstraordinære bevilgninger.

	Bevilgningens beløp.	Indestaaende pr. 20/7 1917.	Utbetalt som forskud.
	Kr.	Kr.	Kr.
1914—1915:			
1. Bergens flaatestation	1 250 000,00	502 600,52	—
2. Kristiansands do.	210 000,00	21 188,00	58 031,00
3. Ramsund do.	100 000,00	—	—
4. Marinens flyvevæsen	50 000,00	—	—
5. Forandring av Hortens tørdok	31 000,00	13 578,87	—
	1 641 000,00	537 367,39	58 031,00
1915—1916:			
1. Kristianiafjordens forsvar	800 000,00	798 957,03	—
2. Forskjellige foranstaltn. ved Melsomvik opl. havn	170 000,00	27 755,26	580 222,17
3. Kristiansands flaatestation	215 000,00	119 076,45	30 375,00
4. Trondhjems do.	590 000,00	586 605,34	—
5. Ramsund do.	672 000,00	286 892,44	—
6. Torpedofabrikation	300 000,00	—	289 042,75
7. Bygning av 4 større undervandsbaater	9 000 000,00	6 537 355,07	2 433 700,00
8. Do. - 2 større torbedobaater	1 840 000,00	1 467 060,05	179 348,00
9. Do. - 2 kanonbaater	1 140 000,00	900 246,43	236 306,43
10. Flyvemateriel	140 000,00	1 422,53	—
11. Minemateriel	880 000,00	203 391,73	—
12. Ansk. vedk. de bestilte men ikke lev. panserskibe	1 015 000,00	815 753,21	—
13. Til flytende oljelager	33 000,00	—	—
14. Indredning av »Sleipner« som losjiskib	21 000,00	1 780,48	—
	16 816 000,00	11 746 296,02	3 253 994,35

	Bevilgningens beløp.	Indestaaende pr. 20/4 1917.	Utbetalt som forskud.
	Kr.	Kr.	Kr.
1916—1917:			
1. Forskj. utvidelser m. v. vedr. Karl Johans Vern	788 500,00	470 545,75	366 017,29
2. Til oprettelse av akkumulatorfabrik	250 000,00	249 818,10	—
3. Elektrisk kraftoverføring til hovedverftet . . .	260 000,00	260 000,00	—
4. Forskj. utvidelser m. v. ved artilleri og minevæsen	352 800,00	179 560,22	—
5. Anskaffelser til minevæsenet	557 000,00	251 339,10	120 502,05
6. Do. - artilleriet	465 000,00	494 992,94	—
7. Do. - navigationsvæsenet	113 000,00	—	—
8. Do. av reservekjeler m. v.	200 000,00	—	—
9. Do. til flyvevæsenet	300 000,00	104 253,06	15 517,54
10. Do. av 2 mindre undervandsbaater . .	2 450 000,00	1 933 600,00	516 400,00
11. Fabrikation av haandminer	81 000,00	46 844,41	14 083,33
12. Til fuldførelse av 2 mineutlæggere	250 000,00	250 000,00	—
	6 097 300,00	4 240 953,58	1 032 520,16

Trykt 16/7 1917.

19.

[redacted]

Indst. S. A.

(1917)

Indstilling fra militærkomiteen om utvidelse av projektilpresseverket paa Raufoss..

(St. prp. nr. 179).

Til Stortinget.

Den i propositionen foreslaaede utvidelse av projektilpresseverket paa Raufoss omfatter:

1. Anskaffelse av 6 kappemaskiner med motor .....kr. 45 900,oo
2. Anskaffelse av 12 projektildreiebænker med motor - 54 500,oo
3. Utvidelse av bygningen med transportanlæg etc... - 166 000,oo

Sum ....kr. 266 400,oo

Av hensyn til fortsatte prisstigninger m. v. foreslaar generalfelttøimesteren med tilslutning av d e p a r t e m e n t e t dette beløp forhøiet til kr. 300 000,oo.

I propositionen anføres, at før Raufoss patronfabriks utvidelse nr. 1 i 1915 var der anskaffet en projektilpresse med kapacitet 450 projektiler (hylser og topstykker) og bearbeidningsmaskiner til 50 stk. 7,5 cm. projektiler pr. døgn. Ved første utvidelse i 1915 blev der besluttet indkjøpt bearbeidningsmaskiner til færdigdreining av pressens hele produktion, — og blev det dengang antat, at disse skulde kunne skaffes plads uten utvidelse av bygningen.

Det viser sig imidlertid, at maskinenes gulvareal er større og deres produktionsevne mindre end forutsat, hvorfor en utvidelse av bygningen og anskaffelse av en del maskiner er nødvendig for at opnaa den forutsatte produktion 450 projektiler pr. døgn.

I forbindelse med forlængelsen av presseverksbygningen foreslaaes tilbygget et staalmagasin (for undgaaelse av magasinering av staalet under aapen himmel m. v.).

D e p a r t e m e n t e t anfører, at forslaget er fremkommet som følge av de erfaringer man har gjort under de sidste utvidelser paa Raufoss — forhold, som man ikke har kunnet ha tilstrækkelig oversigt over før nu.

Videre anføres, at denne utvidelse er nødvendig forat fabrikken skal faa den produktionsevne som er forutsat i planen for vor ammunitionsfabrikation.

Departementet finder derfor, at det er av største betydning ,at nævnte utvidelse hurtig kommer til utførelse.

Den beregnede utgift kr. 300 000 foreslaaes utredet av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler i likhet med de tidligere utgifter til presseverket.

K o m i t e e n skal bemerke:

Til utvidelse av Raufoss er efter krigens begyndelse disponert følgende beløp:

Ved kongelige resolutioner av 10de september (og 27de august) 1915 samt 2den februar 1916 er av nøitralitetsvernets midler til »1ste utvidelse av Raufoss« patronfabrik (se dokument nr. 1 for 1916, side 19—21) stillet til disposition tilsammen

ca. kr. 2 500 000,oo

Av de av Stortinget den 24de juli 1916 bevilgede midler til ekstraordinære forsvarsforanstaltninger blev til disposition for yderligere utvidelser ved Raufoss stillet. . - 1 000 000,oo

Ved Stortingets beslutning av 18de juli 1917 (kfr. st. prp. nr. 102, 1917) blev der stillet til disposition:

For utvidelse av Raufoss . . - 1 500 000,oo
Til anlæg av staalverk . . . . - 500 000,oo

kr. 5 500 000,oo

Oprindelig var de med »utvidelse nr. 2« forbundne utgifter anslaat til kr. 1 600 000,oo utover det ovennævnte beløp kr. 2 500 000,oo, men i st. prp. nr. 102 (1917) meddeles, at der til heromhandlede anordninger ialt vil utkræves ca. kr. 3 900 000,oo.

Der skulde saaledes yderligere utkræves til fuldførelse av fabrikkens »utvidelse nr. 2« kr. 1 400 000,oo.

Den bevilgning, som her æskes, er ikke iberegnet heri.

Komiteen — med undtagelse av G a u s d a l — finder dog, da departementet oplyser, at denne bevilgning er nødvendig, forat fabrikken skal faa den produktionsevne, som er forutsat, at kunne indstille herpaa. Man finder imidlertid at maatte bemerke, at dette, at maskinernes gulvareal viser sig at være større og deres produktionsevne mindre end forutsat, synes at tyde paa nogen mangel ved planlæggelsen paa dette punkt.

I henhold hertil indstiller k o m i t e e n til Stortinget at fatte saadan

b e s l u t n i n g :

Stortinget samykker i, at projektilpresseverket ved Raufoss patronfabrik utvides overensstemmende med, hvad der er anført i nærværende indstilling, og at det hertil fornødne beløp kr. 300 000,oo utredes av de til nøitralitetsvernet bevilgede midler.

Kristiania i militærkomiteen den 23de november 1917.

Ivar Aavatsmark,
formand og ordfører.

C. F. Michelet,
fung. sekretær.

Trykt 28/11 1917.

20

Hemmelig.

Indst. S. B.

(1917).

Indstilling fra militærkomiteen om utsættelse med behandlingen av fuldførelse av kanonverkstedet paa Kongsberg.

(St. prp. nr. 191).

Til Stortinget.

Komiteen har mottat fra forsvarsdepartementet en skrivelse av 12te december, hvori foreslaaes, at saken utsættes til over nytaar.

Komiteen indstiller til Stortinget at fatte følgende

beslutning:

St. prp. nr. 191 tages ikke under behandling av indeværende aars Storting.

Kristiania i militærkomiteen den 12te december 1917.

Ivar Aavatsmark,
formand.

Sem Seland,
ordfører og sekretær.

Hemmelig.

29.

Indst. O. nr. 3.

Indstilling fra næringskomite nr. 1 om utfærdigelse av en lov om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

(Ot. prp. nr. 5).

Til Odelstinget.

I propositionen redegjør handelsdepartementet for, hvad der i Norge er git av love og anordninger under krigen med hensyn til statens kontrol over landets tonnage, og hvad der i Sverige og Danmark er foretat med hensyn til kontrol av skibe i tidsbefragtning til utlændinger. Saavel den svenske som den danske bestemmelse begrundes med nødvendigheten av at sikre landet den nødvendige tonnage.

Om nødvendigheten av hos os at træffe visse bestemmelser paa dette omraade uttaler departementet:

Departementet har i nogen tid hat under overveielse spørsmaalet om, hvorvidt der skulde være grund til for vort lands vedkommende at træffe forføining i lignende retning, men har i betragtning av vor tonnages størrelse ikke hittil fundet at burde anbefale saadan foranstaltning med derav følgende uundgaaelige indskrænkninger i handelsflaatens dispositionsfrihet.

Imidlertid har den store efterspørsel efter tonnage, der som følge av den paagaaende krigstilstand overalt er raadende, medført, at en stadig større del av vor flaate er trukket ind i utenlandsk trade.

Dette i forbindelse med den senere tids sterke avgang i handelsfaaten paa grund av tap av fartøier ved krigsforlis har medført, at departementet ikke finder længere at burde utsætte med at fremkomme med forslag sigtende til at sikre den for landets forsyning med nødvendighetsartikler fornødne tonnage.

Med hensyn til de bestemmelser, som foreslaaes, skal departementet, idet man henviser til de enkelte §§, bemerke, at de er utarbeidet under konferanse med skibsfartsinteresserte, kyndige mænd, og antages ikke at gaa videre end fornødent for at gi regjeringen den nødvendige myndighet til at møte de vanskeligheter, som kan opstaa for landets tilførsel.

Som det vil sees, er man i lovforslaget ikke — som i de danske og svenske bestemmelser — blit staaende ved bare at forbyde bortfragtning til utlændinger, idet man heri har ment at ha en betryggelse mot forbudets omgaaelse.

Det er departementets forutsætning, at den myndighet, som utkastet indeholder, vil bli utøvet med ethvert med øiemedet forenelig hensyn til skibsfarten, samt at lovens gjennemførelse — derunder avgjørelse av indkommende dispensationsandragender — vil ske under fornøden medvirkning av sakkyndige.

Undertegnede komite gir sin tilslutning til det fremsatte lovforslag, men finder, at den foreslaaede § 2 ikke gir et tilstrækkelig koncist uttryk, idet man frygter for, at bestemmelsen vil kunne omgaaes.

Komiteen har derfor i sin indstilling kun beholdt den første passus av § 2, men knyttet denne passus i lidt omredigert form som et nyt slutningsavsnit til § 1.

Som § 2 vil man foreslaa bibeholdt det sidste punktum i propositionens § 2, idet man dog har omredigert indledningen »Avtale om ret« til »Enhver fremtidig avtale om ret«.

Forøvrig er komiteens indstilling i overensstemmelse med propositionen.

I henhold til foranstaaende og under henvisning til propositionen indstiller komiteen til Odelstinget at fatte følgende

beslutning til lov

om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

§ 1.

Uten tilladelse av Kongen eller den, han dertil bemyndiger, kan ikke norsk skib bortfragtes ved tidsbefragtning for længere tid end 3 maaneder eller ved reisebefragtning for en eller flere reiser, som under normale forhold tilsammen varer over 2 maaneder.

Befragtet skib maa ikke uten den samme tilladelse bortfragtes ved ny kontrakt.

§ 2.

Enhver fremtidig avtale om ret for befragteren til at fornye befragtningen eller slutte ny befragtning er ugyldig.

§ 3.

Kongen eller den, han dertil bemyndiger, gir de nærmere bestemmelser om lovens gjennemførelse, herunder ogsaa om anmeldelse av indgaaede fragtkontrakter.

§ 4.

Overtrædelse av denne lov eller de i henhold til den utfærdigede bestemmelser straffes med bøter indtil 500 000 kroner eller med fængsel indtil 6 maaneder eller med begge disse straffe.

§ 5.

Denne lov træder i kraft straks.

Den kan av Kongen midlertidig sættes helt eller delvis ut av kraft.

Kristiania i næringskomite nr. 1 den 2den februar 1917.

Andersen Grimsø, formand. **Jørgen Blydt,** ordfører.

Chr. Inderberg, sekretær.

30.

Hemmelig.

Besl. O. nr. 4.

(Jfr. indst. O. nr. 3).

Aar 1917 den 2den februar holdtes Odelsting, hvor da blev fattet følgende

beslutning til lov

om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

§ 1.

Uten tilladelse av Kongen eller den, han dertil bemyndiger, kan ikke norsk skib bortfragtes i utenriksfart.

Kongen eller den, han dertil bemyndiger, kan dog bestemme, at saadan tilladelse skal være unødvendig for korte reiser og for mindre skibe.

§ 2.

Enhver fremtidig avtale om ret for befragteren til at fornye befragtningen eller slutte ny befragtning er ugyldig.

§ 3.

Kongen eller den, han dertil bemyndiger, gir de nærmere bestemmelser om lovens gjennemførelse, herunder ogsaa om anmeldelse av indgaaede fragtkontrakter.

§ 4.

Overtrædelse av denne lov eller de i henhold til den utfærdigede bestemmelser straffes med bøter indtil 500 000 kroner eller med fængsel indtil 6 maaneder eller med begge disse straffe.

§ 5.

Denne lov træder i kraft straks.

Den kan av Kongen midlertidig sættes helt eller delvis ut av kraft.

Grivi,
præsident.

N. Chr. Gauslaa,
sekretær.

34

Hemmelig.

Skrivelse av 15de mai 1917 fra fragtraadet til regjeringen.

Fragtraadet tillater sig at henvise til de uttalelser om nødvendigheten av en fragtkoncessionslov, som Raadet har avgit i sine skrivelser av 2den mars og 19de april om professor Jægers lovutkast, jfr. Raadets skrivelse av 8de mars.

Situationen har nu utviklet sig derhen at fragtraadet atter maa rette en indtrængende forestilliug til regjeringen om at fremme denne sak. Tonnagemangelen for vort lands tilførsel blir nemlig for hver dag mere følelig, og fragterne stiger. Dette hænger uten tvil sammen med avgangen i den disponible tonnage. Raadet har dog kun i et tilfælde kunnet konstatere, at et skib er gaat ut av farten paa Norge og over i utenlandsk fart, og paa den anden side er flere skibe i dansk fart gaat over i farten paa Norge. Forholdene er allikevel stadig blit værre, hvilket maa skyldes skipstapene og reisernes længere varighet. Det er derfor nødvendig at trække tonnage til fra andre farvand, og til opnaaelse herav maa man indstændig tilraade at koncessionslover hurtigst mulig vedtages. Derved haaber man ogsaa ialfald for en del at kunne reducere de nuværende høie fragter.

Hemmelig.

33.

Handelsdepartementets bemerkninger til Odelstingets beslutning i møte for lukkede dører den 2den februar 1917.

Odelstingsbeslutningens § 1, 1ste avsnit, bestemmer, at uten tilladelse av Kongen eller den, han dertil bemyndiger, kan ikke norsk skib bortfragtes i utenriksk fart. I 2det avsnit gives der adgang til at gjøre undtagelser for korte reiser og for mindre skibe.

Man vil foreslaa, at denne paragrafs 1ste avsnit redigeres paa følgende maate: »Kongen eller den, han dertil bemyndiger, kan forby avslutning eller fornyelse av fragtkontrakt for norsk skib«. Herved vil 2det avsnit bortfalde som overflødig.

Ved en saadan redaktion vil bestemmelsen bli mere elastisk og bedre ramme den hensigt at kunne forhindre befragtning i tilfælde, hvor dette maatte ansees ønskelig. Naar der fastsættes en rimelig varselfrist for befragtningers avslutning, vil der bli tilstrækkelig anledning til at opnaa hensigten, naar der gives ret til at f o r b y befragtning, mens man ikke behøver at gaa saa langt som til at gjøre befragtningen avhængig av given t i l l a d e l s e.

De nærmere bestemmelser angaaende gjennemførelsen av lovreglen i den nu foreslaaede form forutsættes git ved kgl. resolution. Det er meningen at undta fra loven skibe i indenlandsk fart og skibe, som skal reise til Norge. Endvidere er det meningen, at loven kun skal gives anvendelse paa registreringspligtige skibe.

Det er en selvfølge, at adgangen til at forby f o r n y e l s e r av fragtkontrakter ikke gjælder tilfælde, hvor befragteren har en av rederen uavhængig kontraktsmæssig ret til fornyelsen.

Til Odelstingsbeslutningens § 2 har man ingen bemerkning at gjøre.

Odelstingsbeslutningens § 3 bestemmer, at »Kongen eller den, han dertil bemyndiger, gir de nærmere bestemmelser om lovens gjennemførelse, herunder ogsaa om anmeldelse av indgaaede fragtkontrakter«.

Den redaktion av lovens § 1, som odelstingsbeslutningen har, gjorde det overflødig at ha nogen særlig bestemmelse om anmeldelse av t i l s i g t e d e fragtkontrakter og fornyelser av saadanne. Hvor man skal gi tilladelse til kontraktslutning, er det en selvfølge, at man maa faa varsel om kontrakten paa forhaand. — Med den nye redaktion av § 1 er det derimot paakrævet, at det paalægges rederne at gi varsel om tilsigtede fragtslutninger. Detaljreglerne herom kan mest hensigtsmæssig gives ved kgl. resolution, men lovens § 3 bør gives en form, hvorved den utvetydig ogsaa kommer til at omfatte anmeldelse av tilsigtet fragtslutning. Man foreslaar derfor følgende redaktion: »Kongen eller den, han dertil bemyndiger, gir de nærmere bestemmelser om lovens gjennemførelse, herunder ogsaa om anmeldelse av indgaaede og tilsigtede fragtkontrakter eller fornyelser av fragtkontrakter.«

Til odelstingsbeslutningens § 4 har man ingen bemerkninger at gjøre.

Hvad angaar odelstingsbeslutningens § 5 vil man foreslaa, at dennes 2det avsnit utgaar. Efter den nye redaktion av § 1 blir det ikke nødvendig at forbeholde Kongen adgang til at sætte nogen del av loven ut av kraft.

Hemmelig.

31.

Forslag til anmerkninger til Odelstingets beslutninger i møte for lukkede dører den 2den februar 1917.

(Besl. O. nr. 4.)

Lovens overskrift uforandret.

§ 1. Kongen eller den, han dertil bemyndiger, kan forby avslutning eller fornyelse av fragtkontrakt for norsk skib.

(2det avsnit utgaar).

§ 2. (Uforandret).

§ 3. Kongen eller den, han dertil bemyndiger, gir de nærmere bestemmelser om lovens gjennemførelse, herunder ogsaa om anmeldelse av indgaaede og tilsigtede fragtkontrakter eller fornyelser av fragtkontrakter.

§ 4. (Uforandret).

§ 5. 1ste avsnit uforandret. 2det avsnit utgaar.

32.

Lagtingets anmerkninger til hemmelig besl. O. nr. 4.

Aar 1917 den 2den juni holdtes Lagting.

Da behandledes:

Odelstingets beslutning til lov om forbud mot befragtning av norske fartøier i visse tilfælde.

Lagtinget besluttet:

Odelstingets beslutning bifaldes ikke.

Anmerkning 1:

§ 1 antages at burde lyde saaledes:

Kongen eller den, han dertil bemyndiger, kan forby avslutning eller fornyelse av fragtkontrakt for norsk skib.

Anmerkning 2:

§ 3 antages at burde lyde saaledes:

Kongen eller den, han dertil bemyndiger, gir de nærmere bestemmelser om lovens gjennemførelse, herunder ogsaa om anmeldelse av indgaaede og tilsigtede fragtkontrakter eller fornyelser av fragtkontrakter.

Anmerkning 3:

I § 5 antages 2det avsnit at burde utgaa.

G. A. Jahren,
præsident.

Rikard Olsen,
sekretær.

Hemmelig.

37.

Indst. O. A.

(1917.)

Indstilling fra protokolkomiteen angaaende fiskeavtalen og kisavtalen av henholdsvis 5te august og 28de og 30te august 1916.

(Hemmelig dokument nr. I.)

Efter anmodning fra protokolkomiteen gjennem Odelstingets præsident har Utenriksdepartementet tilstillet komiteen den saakaldte fiskeavtale av 5te august 1916 og den saakaldte kisavtale, vedtat 28de og 30te august d. a.

Disse avtaler har komiteen efter konferense med Utenriksdepartementet latt trykke som hemmelig dokument.

Komiteen, der har valgt Ramm til ordfører, henviser til dette dokument og skal her kun kortelig gjengi det væsentligste av avtalernes indhold.

A. Fiskeavtalen.

Efter artikel 1 indgaar den norske regjering paa straks at forbyde utførsel fra Norge av al slags fisk, fiskeolje og andre fiskeprodukter med undtagelse av fiskehermetik av vanlig art og i normal pakning.

(Undtat fra eksportforbudet er efter Utenriksministerens meddelse i stortingsmøte 17de januar d. a. endvidere uer, helleflyndre, makrel, stenbit, brisling, størje, laks, ørret, flyndre og hummer.)

Artikel 2 bestemmer, at straks efter avtalens undertegning skal der optages fortegnelse over de i Norge værende beholdninger av alslags fisk, fiskeolje og fiskeprodukter. Certifikater paa disse beholdninger skal av vedkommende myndighet gives dem, som har disse beholdninger, og det skal tillates dem at eksportere disse beholdninger mot at fremvise eller deponere certifikatet hos vedkommende myndighet, der skal paategne certifikatet utførselstilladelse med angivelse av den mængde, som tillates eksportert. Der skal derhos ved andragenderne om eksporttilladelse vedlægges declaration gaaende ut paa, at der ved eksporten ikke sker nogen krænkelse av avtale avsluttet med nogen angaaende tilveiebringelse av utrustning, som er anvendt til fangsten, nedlægningen eller præparationen av, hvad der ønskes eksportert.

I artikel 4 forpligter den britiske regjering sig til at kjøpe al fisk, fiskeolje og fiskeprodukter, som ikke behøves for norsk forbruk til priser, som straks blir at avtale med repræsentanter for fiskenæringen. Efter artikel 5 kan den britiske regjering med 4 ukers varsel ophøre at kjøpe, dog er det — heter det — den britiske regjerings

hensigt at opkjøpe sild ialfald indtil 31te december 1916. I artikel 6 forpligter den britiske regjering sig til at gi eksporttilladelse og lette utførsel av kul, olje og utrustning for fiskere gjennem norske importforretninger eller andre importører, og endvidere — under forbehold med hensyn til Storbritanniens og dets allieredes behov — at gjøre sit bedste for at sikre, at eksportmængden av samme skal bli tilstrækkelig for de norske fiskeres behov.

I artikel 7 indgaar den norske regjering paa at ville sørge for erklæringer fra importforeninger og disses kjøpere, som indeholder bestemmelser om, at tilførsler til fiskerne fra England eller over britisk kontrollert farvand ikke direkte eller indirekte skal bli benyttet til fordel for engelskfiendtlige lande.

I artiklerne 12 og 13 bestemmes, at den norske regjering skal kunne gi eksportilladelse til hvilketsomhelst land for indtil 15 pct. av det opfiskede kvantum fisk og produkter av samme, dog kun forsaavidt det — paa nærmere bestemt maate — godtgjøres, at der ikke ved fangst av fisken har været benyttet kul, olje eller andre tilførsler, som er kommet fra Storbritannien eller som ved indførsel til Norge har været kontrollert av England, og for tilberedte fiskevarers vedkommende at der ikke til tilberedninger har været anvendt tilførsler sammestedsfra eller under samme kontral.

(Dette er senere forandret derhen, at tilførslen ikke maa være anskaffet eller kontrolleret senere end 4de august 1914 — krigens utbrud).

Med hensyn til det overskytende av fiskefangsten bestemmes, at eksporttilladelse skal gives, forsaavidt varerne er kjøpt av eller paa vegne av den britiske regjering og der indkommer ansøkning derom.

Forutsætninger er dog, at det norske marked først skal tilfredsstilles.

I artikel 14 forpligter den norske regjering sig til at fastsætte maksimalpriser paa de forskjellige slags fisk, fiskeolje og fiskeprodukter, som er omhandlet i avtalen. Disse priser skal ikke være høiere end de priser, som er avtalt mellem den britiske regjering og repræsentanter for fiskenæringen.

Artikel 22 gir den norske regjering adgang til at opsi fiskeavtalen, naar 6 maaneder er hengaat efter avtalens undertegning, og da med 3 maaneders varsel.

I overensstemmelse med denne fiskeavtales bestemmelser blev der ved kongelig resolution av 18de august 1916 (omhandlet i protokolkomiteens indstilling O. IV for 1917 side 12—13 og indtat i st, med. nr. 7 for 1917 side 21—22) fastsat eksportforbud og maksmalpriser for fisk, fiskeolje og andre fiskeprodukter. Man henviser til nævnte stortingsmeddelelse.

B. Kobberavtalen.

Den norske regjering indgaar paa at lægge eksportforbud paa kobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis og kobberholdig kisavbrand med ret til at dispensere fra dette forbud til krigførende lande paa betingelse av at Norge faar kobberet tilbake i form av kablervarer eller varer som indeholder kobber med fradrag av 5 pct. spild og videre med ret til at dispensere for eksport til Sverige, Danmark og Holland av nærmere bestemte kvantiteter og paa nærmere bestemt maate.

Betingelserne for eksportforbudet var:

1. At den britiske regjering, saavidt militære krav tillater det, ikke skal lægge hindringer iveien for import til Norge av indtil 8 000 tons pr. aar av kobber og kobbervarer til landets eget behov i bytte med eksportert norsk kobber og kobbermateriel.

I forbindelse hermed blir det, i betragtning av at kobberimporten fra Amerika til Norge hadde været standset i flere maaneder og av at de norske bergverker hadde git mindre utbytte paa grund av streik, fastsat, at den britiske regjering ikke skulde gjøre nogen indvending mot, at Norge umiddelbart efter utstedelse av eks-

portforbudet importerer indtil 3 000 tons kobber og kobberprodukter uten hensyn til den kobbermængde, som Norge paa den tid maatte være istand til at levere i bytte.

2. At den britiske regjering, saavidt militære krav tillater det, ikke skal lægge hindringer iveien for tilførsler til norske kobberverker og kisgruber av saadanne stoffe, som behøves til deres egne verker og som ikke produceres i Norge.
3. At Storbritannien fra Norge skal motta indtil 8 000 tons kobber i form av bessemerkobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis og kobberholdig kisavbrand til en pris som de norske eksportører og den britiske importør skal komme overens om.
4. At der for hver ton svovlkis som eksporteres fra Norge til Holland skal kunne eksporteres en ton jern eller staal fra Holland til Norge.

Til denne kobberavtale knyttedes følgende separatavtale:

«I betragtning av, at den britiske regjering saa snart som mulig indrømmer eksporttilladelse eller skibningstilladelse for kobber eller kobberholdige varer, indtil en vegt av 3 000 tons kobber, inden den norske regjering er istand til at eksportere til Storbritannien den tilsvarende mængde kobber, kobbermalm, kobberholdig svovlkis eller kobberholdig kisavbrand, som kunde kræves i henhold til overenskomsten, saa vil den norske regjering gi den britiske regjering en forkjøpsret (a first call) til alle lagre og al produktion av svovlkis i Norge, indtil der i form av svovlkis er eksportert til Storbritannien den kobbermængde som behøves som vederlag for de ovennævnte 3 000 tons — alt under forutsætning av, at Norges eget behov dækkes og at eksporten til Sverige, Danmark og Holland kan fortsætte overensstemmende med de i overenskomsten nævnte bestemmelser herom.»

Efterat kobberavtalen med nysnævnte specialavtale var vedtat av den norske og den britiske regjering den 28de og 30te august 1916, blev der efter hvad der er oplyst av Utenriksministeren i Stortinget den 17de januar d. a. fra engelsk side forlangt fuldstændig færdig undertegnet kontrakt. Som følge av dette forlangende blev der i slutningen av oktober maaned avsluttet kontrakt mellem Foreningen for eksport av Norsk kobberholdig svovlkis og The Rio Tinto Company, i hvilken kontrakt bl. a. prisen paa svovlkisen blev fastsat. Denne kontrakt blev godkjendt av begge regjeringen.

Komiteen har delt sig i et flertal, bestaaende av formanden Hovda, Mjelde, Rosenlund og Sannerud og et mindretal, bestaaende av Horgen, K. E. Jahren, Ramm og Wiig.

Komiteflertallet, som har valgt Aaen til ordfører, vil bemerke:

Begge de avtaler, som her omhandles, gaar for Norges vedkommende bl. a. ut paa, at der skal fastsættes utførselsforbud henholdsvis for forskjellige sorter fisk og fiskevarer og for kobber m. m. Ved lov av 18de august 1914 om salg og utførsel av fødevarer m. v., dens § 4, er det indtil videre vedtat forbud mot utførsel av nærmere betegnede varer og desuten tillagt «vedkommende departement» myndighet til at bestemme utvidelse av forbudet ogsaa til «andre gjenstande og varer.» Samme lovs § 5 bestemmer, at «Kongen eller den han bemyndiger» har at træffe «de nærmere bestemmelser, som utkræves til gjennemførelse av denne lov,» og «i særlige tilfælde» at «dispensere fra bestemmelserne i de foregaaende paragraffer.» Denne myndighet blev først ved Kgl. res. av 18de august 1914 overdrat til landbruksdepartementet. Senere, da provianteringsdepartementet blev oprettet ved Kgl. res. av 26de august 1916, blev bl. a, den nævnte dispensationsmyndighet lagt til dette. Fra et juridisk synspunkt kan der saaledes neppe reises grundet anke mot vedkommende departement fordi de saker, som her omhand-

les, ikke er avgjort ved Kgl. resolution. Komiteflertallet vilde dog — i betragtning av disse sakers betydning og rækkevidde — fundet det mere stemmende med den ordinære fremgangsmaate ved behandlingen av saa betydningsfulde saker, om avtalerne var blit stadfæstet ved Kgl. resolution.

Med hensyn til avtalernes reelle indhold er man opmerksom paa, at de er ledd i den kjæde av forhandlinger om mere og mindre vigtige spørsmaal, som har meldt sig i forholdet til begge de krigførende magtgrupper. At Norge som en av de nøitrale stater, der ordinært pleier at faa forskjellige av sine behov tilfredsstillet hos begge grupper, derunder har været henvist til at balancere mellem deres stridende interesser, er en selvfølge. Man vil derfor vanskelig kunne bedømme de her omhandlede avtaler paa en retfærdig maate uten at holde sig disse forhold klart for øie. Englands og dets alliertes politik har som bekjendt gaat ut paa for enhver pris at hindre tilførsler av saavel livs- som krigsfornødenheter til deres fiender. Som ledd i disse bestræbelser maa ogsaa sees engelskmændenes negtelse av at tilføre os redskaper, kul og olje til vor fiskerflaate. Derved vilde de tvinge os til at stanse al eksport av fiskevarer til Tyskland. Paa lignende maate forholdt det sig med svovlkisen. Ved at negte os enhver tilførsel av elektrolytisk kobber vilde de tvinge os til at ophøre med al utførsel av svovlkis til Tyskland.

Naar disse forhold tages i betragtning, synes de omhandlede avtaler efter omstændigheterne at kunne betegnes som tilfredsstillende. Vi opnaadde gjennem disse at faa ny tilførsel baade av kul, olje, fiskeredskaper og kobber, omend for enkelte av disse varesorters vedkommende i mindre mængder end ønskelig.

Med disse bemerkninger vil man foreslaa dokumenterne vedlagt protokollen.

M i n d r e t a l l e t skal angaaende den formelle side ved disse avtaler uttale, at det ikke er overensstemmende med konstitutionel praksis, likesaa lidt som med grundloven, at saker av saa stor betydning for riket avgjøres utenfor statsraad. Vistnok er det saa, at de i fiskeavtalen omhandlede eksportforbud og maksimalpriser tillikemed enkelte andre foranstaltninger, som er vedtat i denne avtale, er sat ut i livet ved en kongelig resolution (resl. av 18de august 1916), men selve grundlaget for resolutionen — forpligtelsen likeoverfor England til at utfærdige disse bestemmelser — er avgjort utenfor statsraad, og det til grund for resolutionen liggende foredrag indeholder intet om, at de i samme foreslaaede bestemmelser er en følge av kontraktmæssig avtale med England. Derhos indeholder saavel fiskeavtalen som kobberavtalen andre bestemmelser som er av mindst likesaa stor betydning for riket, saasom fastsættelsen av den fiskemængde som skal kunne eksporteres til andre land og den England givne forkjøpsret til al svovlkis i Norge.

Mindretallet finder det ikke tvilsomt, at spørsmaal som disse skulde ha været behandlet i statsraad, saaledes at de vilde være blevet undergit konstitutionel kontrol paa regelmæssig maate og ikke blot efter forlangende fra protokolkomiteen. Man henvser til grundlovens §§ 28 og 30, der bestemmer, at alle saker av vigtighet skal foredrages i statsraad og at der skal føres protokol over alle de saker, som der forhandles.

Hvad realiteten angaar, skal mindretallet ikke komme ind paa samme, uten forsaavidt angaar bestemmelsen i fiskeavtalen om, at det ikke skal være tillatt Norge at eksportere til andre land end England mere end 15 pct. av det opfiskede kvantum fisk. Denne bestemmelse kan ikke indsees at være helt nøitral, forsaavidt som den avskjærer Tyskland adgangen til at faa kjøpt mere end 15 pct., selv om der fra dette land leveres tilførsler til fiskerierne i saadan mængde, at der med samme kan opfiskes mere end 15 pct.

Mindretallet har ogsaa fæstet sig ved, at bestemmelsen i fiskeavtalens artikel 2 angaaende optagelse av fortegnelse over lagrene og utstedelse av certifikat over

disse ikke kan være praktisert paa fuldt forsvarlig maate. Fra Englands side er det paastaaet at der er eksportert til Tyskland baade fisk av fangst senere end fiskeavtalen og fisk av gammel fangst, som ikke var klausulfri. At der har fundet sted misligheter av en eller anden slags er der ogsaa grund til at anta, idet der er reist tiltale i flere tilfælde. I et tilfælde er der faldt høiesteretsdom, i hvilken der er anført som formildende moment for tiltalte, at denne ikke har hat den fulde forstaaelse av foranledningen til og betydningen av de utfærdigede eksportforbud.

Som foran nævnt indeholder den til kisavtalen knyttede separatavtale angaaende import av 3000 tons elektrolytisk kobber, at England skulde ha forkjøpsret til alle lagre og al produktion av svovlkis i Norge indtil der i form av svovlkis var eksportert til England den kobbermængde som behøves som vederlag for de omforenede 3 000 tons.

Senere blev der imidlertid som ogsaa nævnt efter foranledning av den britiske regjering med den norske regjerings godkjendelse avsluttet kontrakt mellem svovlkisforeningen og Rio Tinto angaaende eksport av nysnævnte kvantum svovlkis til fastsatte priser og paa nøie specificerede betingelser.

Efter denne kontraks avslutning er der opstaaet uoverenstemmelse mellem den britiske og den norske regjering angaaende, hvorvidt den i separatavtalen betingede forkjøpsret er avløst av denne kontrakt.

Minoriteten vil intet ha uttalt om, hvilken opfatning er den rette, men finder, at den norske regjering, som mener, at forkjøpsretten ved den nævnte kontrakt er opfyldt, burde ha sørget for at dette var blevet uomtvisteligt.

Minorieten finder ogsaa at maatte paatale, at ikke Tyskland umiddelbart efter indgaaelsen av de omhandlede to avtaler med England blev git fuld besked om disses indhold.

I det hele er minoriteten av den opfatning, at de av den paapekte omstændigheter saavelsom ogsaa den maate hvorpaa forhandlingerne har været ført, hemmeligholdelsen likeoverfor Tyskland, saavel medens forhandlingerne paagik som efterpaa, i væsentlig grad har bidrat til de senere opstaaede vanskeligheter saavel likeoverfor England som likeoverfor Tyskland, for Englands vedkommende kulforbudet og de mange vanskeligheter med importen i det hele, og for Tysklands vedkommende det spændte forhold i det store og hele. To medlemmer av mindretallet, H o r g e n og W i i g, vil yderligere ha uttalt, at de finder fiskeavtalen av saa stor økonomisk betydning for landet, at den burde har været forelagt den da sittende provianteringskommission til uttalelse for derefter at forelægges Stortinget til behandling.

M i n o r i t e t e n foreslaar saadan b e s l u t n i n g:

«Idet Odelstinget i det væsentlige slutter sig til minoritetens fællesuttalelser angaaende fiskeavtalen og kisavtalen, vedlægges dokumenterne protokollen.»

I henhold til foranstaaende indstiller k o m i t e e n til Odelstinget at fatte saadan

b e s l u t n i n g:

De forelagte dokumenter vedkommende fiskeavtalen og kisavtalen vedlægges protokollen.

Kristiania i protokolkomiteen den 11te juli 1917.

Tore Aaen, formand og ordfører. **W. E. Ramm,** ordfører.

Ap. Rosenlund, sekretær.

[redacted]

Indst. O. B.

(1917)

Indstilling fra den av Odelstinget til behandling av hemmelige saker valgte komite angaaende de kongelige resolutioner av 13de oktober 1916 og 30te januar 1917 om fremmede undervandsbaaters adgang til norsk sjøterritorium.

Til Odelstinget.

Ovennævnte kongelige resolutioner er av komiteens medlemmer H o r g e n, K. E. J a h r e n, R a m m og W i i g med hjemmel i grundlovens § 75, litr. f, forlangt indbragt for Odelstinget, mens komiteens øvrige medlemmer har fundet dette unødvendig, da de allerede har været forelagt Stortinget.

Til ordfører blev i møte den 4de juli valgt R a m m.

Resolutionen av 13de oktober 1916 lyder som følger:

»I. Undervandsbaater, utrustet for krigsbruk og tilhørende krigførende magt, maa ikke færdes eller opholde sig paa norsk sjøterritorium. Hvis de overtræder dette forbud utsætter de sig for uten varsel at bli angrepet med vaabenmagt.

Forbudet er ikke til hinder for, at undervandsbaat paa grund av haardt veir eller havari søker norsk omraade for at redde menneskeliv: fartøiet skal da inden omraadet holdes i overvandsstilling og ha nationalflagget og det internationale signal for anledningen til sin nærværelse heist. Fartøiet skal forlate omraadet, saasnart den grund, som har berettiget dets ankomst, er bortfaldt.

Andre undervandsbaater end de nævnte kan heller ikke gaa ind eller færdes paa norsk sjøterritorium, medmindre det sker ved lys dag, i sigtbart veir og i overvandsstilling med nationalflagget heist.

Fremmed undervandsbaat, som færdes i norsk farvand, maa paa grund av de vanskeligheter, der er forbundet med at skjelne mellem de forskjellige arter av undervandsbaater, selv bære al risiko for enhver skade, eventuelt ødelæggelse, foraarsaket ved forveksling av skibets karakter.

II. Denne resolution træder i kraft den 20de oktober 1916.

III. Forsvarsdepartementet bemyndiges til straks at offentliggjøre nærværende resolutions punkt I og II«.

I det til grund for resolutionen liggende foredrag uttaler f o r s v a r s d e p a r t e m e n t e t, at det anser det nødvendig til betryggelse av Norges nøitralitet, at forbud utfærdiges mot at krigsundervandsbaater tilhørende fremmed krigførende magt, færdes eller opholder sig paa norsk sjøterritorium.

Videre uttales, at der vistnok i indledningen til Haagkonventionen nr. XIII er an-

ført, at en nøitral magt under en paagaaende krig ikke bør ændre sine nøitralitetsregler undtagen i det tilfælde, at erfaring viser nødvendigheten herav til beskyttelse av dens egne rettigheter, men at saadan erfaring da forelaa for Norges vedkommende. Til godtgjørelse herav paapeker departementet to tilfælde, i februar og juli 1916, hvori engelske undervandsbaater har operert paa norsk sjøterritorium, det ene tilfælde paa uomtvistet territorium, og to tilfælde, i august og september 1915, hvori tyske undervandsbaater har gjort det samme, begge tilfælde dog ikke paa uomtvistet norsk territorium. Videre paapeker departementet den under krigen stedfundne utvikling av undervandsbaatens krigsførsel og aktionsevne i forbindelse med vanskelgheter ved at kontrolere, at disse fartøiers anvendelse av sjøterritoriet ikke misbrukes, vanskeligheter som er særlig store ved bevogtningen av sjøterritoriet utenfor de nordligste landsdele.

Der gjøres ogsaa opmerksom paa, at de tyske undervandsbaaters operationer i Ishavet i den sidste tid overfor nøitrale handelsfartøier er blit ført paa en maate som ikke stemmer med folkeretten, idet norske fartøier, som er blit opbragt som priser, er sænket tiltrods for, at der ikke har kunnet sørges for besætningens sikkerhet, hvad der i enkelte tilfælde hadde hat tilfølge sjømænds død. Spørsmaalet reiser sig da, sier departementet, om man ikke bør søke forebygget, at det norske sjøterritorium benyttes som støtte for saadanne operationer.

Departementet har saaledes foreslaat, at der utfærdiges forbud mot at krigførende magts krigsundervandsbaater færdes eller opholder sig paa norsk sjøterritorium. I forbindelse hermed er ogsaa foreslaat forbud mot at andre undervandsbaater gaar ind eller færdes paa norsk sjøterritorium, medmindre det sker ved lys dag i sigtbart veir og i overvandsstilling med nationalflagget heist.

Dette vil gjælde undervandsbaater, utrustet for krigsbruk og tilhørende nøitrale magter samt handelsundervandsbaater. Disse bestemmelser, som gjælder andre undervandsbaater end krigførendes krigsundervandsbaater, tar sigte paa at gjøre effektiv kontrollen med disse sidste.

Meddelelse om resolutionens indhold blev straks git de fremmede regjeringer og allerede under 20de oktober indløp der til den norske utenriksminister en protestnote fra den tyske minister her.

I denne uttales, at der efter den almindelig anerkjendte folkeretslige grundsætning ikke av en nøitral magt under en paagaaende krig bør foretages nogen ændring i de ved avgivelse av dens nøitralitetserklæring bestaaende nøitralitetsregler, forsaavidt ikke krigserfaringer gjør dette nødvendig til varetagelse av dens egne rettigheter, samt at saadanne erfaringer ikke foreligger. Videre anføres, at nøitralitetsreglerne ikke maa være ensidig til skade for én krigførende gruppe, hvad resolutionen av 13de oktober paastaaes at være. Videre at den nævnte regjering har git efter for forlangende fra England og endelig at de for handelsundervandsbaater fastsatte regler er nøitralitetsstridige, idet de utelukkende er rettet mot Tyskland, der er den eneste magt, som er i besiddelse av saadanne.

Den tyske minister vedlægger »efter ordre fra« sin regjering bestemt indsigelse mot resolutionen av 13de oktober og uttaler den bestemte forventning, at den norske regjering efter fornyet overveielse igjen vil ophæve den.

Efter indløpet av denne protestnote fra den tyske minister har regjeringen konferert i sakens anledning med Stortingets tillidsmænd og gruppeførerne saavelsom med ministrene Hagerup og von Ditten med det resultat, at utenriksministeren under 8de november tilstillet den tyske minister et svar, hvori redegjøres for motiverne for resolutionen av 13de oktober og hævdes at denne er i fuld overensstemmelse med Norges nøitralitet og forsaavidt angaar bestemmelsen vedrørende handelsundervandsbaater, at denne alene er fattet av hensyn til kontrollen med krigførende magters krigsundervandsbaater. Der tilføies, at hvis der skulde kunne gives anvisning paa en effektiv kontrol uten de bestemmelser som den nævnte forordning opstiller, saa er den norske regjering fuldt beredt til at opta spørsmaalet herom til drøftelse med den tyske regjering.

Efterat skrivelsen av 8de november var

avgit foregik der efter hvad der av utenriksministeren er oplyst i hemmelig møte underhaandsforhandlinger angaaende sakens ordning. Disse resulterte i kongelig resolution av 30te januar 1917, der lyder som følger:

»Den kgl. resolution av 13de oktober 1916 angaaende forbud mot, at undervandsbaater, utrustet for krigsbruk og tilhørende krigførende magt, færdes eller opholder sig paa norsk sjøterritorium m. v. ændres saaledes, at den fra og med 6te februar 1917 kommer til at lyde:

Undervandsbaater, utrustet for krigsbruk og tilhørende krigførende magt, maa ikke færdes eller opholde sig paa norsk sjøterritorium. Hvis de overtræder dette forbud, utsætter de sig for uten varsel at bli angrepet med vaabenmagt.

Forbudet er ikke til hinder for, at undervandsbaat søker norsk omraade paa grund av haardt veir eller havari eller for at redde menneskeliv; fartøiet skal da inden omraadet holdes i overvandsstilling og ha nationalflagget og det internationale signal for anledningen til sin nærværelse heist. Fartøiet skal forlate omraadet, saasnart den grund, som har berettiget dets ankomst, er bortfaldt.

Undervandsbaater, utrustet for krigsbruk og tilhørende ikke krigførende fremmed magt, kan heller ikke gaa ind eller færdes paa norsk sjøterritorium, medmindre det sker ved lys dag i sigtbart veir og i overvandsstilling med nationalflagget heist.«

I det til grund for resolutionen liggende foredrag refereres skrivelse fra utenriksdepartementet, hvori dette, efter at ha gjort rede for den tyske ministers protestnote av 20de oktober 1916 og den norske utenriksministers svarskrivelse av 8de november næstefter, meddeler, at den tyske regjering, samtidig med principielt at fastholde sin opfatning om samme behandling av krigsundervandsbaater som av andre krigsfartøier, ikke gjør nogen indvending mot at der utfærdiges ny resolution av indhold som den foreslaaede.

Utenriksdepartementet anmoder om, at der umiddelbart efter utfærdigelse av ny resolution avgives instruks til marinens myndigheter om, at enhver undervandsbaat blir at behandle som krigsundervandsbaat, hvor det ikke med sikkerhet fremgaar av kjendte forhold, at den er bestemt for handelsøiemed.

Det fremgaar av ovenstaaende, at resolutionen av 13de oktober 1916 ved den nye resolution av 30te januar 1917 er forandret i to punkter.

Resolutionen av 13de oktober forbyr krigførendes krigsundervandsbaater at færdes eller opholde sig paa norsk sjøterritorium i alle tilfælde, hvor det ikke gjælder at redde menneskeliv, og selv om det er dette det gjælder, kan det kun ske paa grund av haardt veir eller paa grund av havari.

Efter resolutionen av 30te januar 1917 er det tillatt nævnte slags undervandsbaater at søke norsk omraade saavel ene og alene paa grund av haardt veir eller havari som for at redde menneskeliv.

Den anden forandring bestaar deri, at bestemmelsen om handelsundervandsbaater helt er utgaat av resolutionen. Istedetfor denne bestemmelse er der utgaat instruks til marinens myndigheter om, at enhver undervandsbaat, altsaa ogsaa handelsundervandsbaater, skal behandles som krigsundervandsbaat, hvis det ikke med sikkerhet fremgaar av kjendte forhold, at den er bestemt for handelsøiemed.

Ved den foretagne forandring i resolutionen er de norske regler for behandling av undervandsbaater blit de samme som de svenske.

Komiteen hitsætter derfor den svenske kundgjørelse, der er av 19de juli 1916.

Den lyder som følger:

»Undervattensbåtar, utrustade för krigsbruk och tillhörande främmande makt, äga, vid äventyr att utan föregående varning angripas med vapenmakt, icke färdas eller uppehålla sig i svenskt territorialvatten inom tre nautiska minutar (5556 meter) från land eller ytterst från svenska kusten beläget skär, som icke ständigt av havet översköljes; dock att härifrån undantages farleden genom Øresund mellan latitudparalleller dragna i norr genom Vikens fyr (lat. N. 56°8′7) och i söder genom Klagshamns fyr (lat. N. 55°31′2). I händelse undervattensbåt vid hårdt väder eller havari nödgas ingå å förbjudet område,

skall vad ovan stadgas ej äga tillämpning under förutsättning att fartyget inom området hålles i övervattensläge och har nationalitetsflaggan samt internationell signal om anledningen till sin närvaro hissade. Så snart ske kan, efter det orsaken till indlöpandet upphört, skall fartyget lämna området.«

I forbindelse med denne kundgjørelse blev der utfærdiget kongelig generalordre til flaaten, hvori der bestemmes, at saafremt der inden det i den kongelige kundgjørelse om behandlingen av undervandsbaater omhandlede omraade paatræffes undervandsbaater, »som ej med visshet kan antagas vara avsedda för annat än krigsbruk eller tilhöra neutrala stater«, skal de uten foregaaende varsel angripes med vaabenmagt.

Et flertal i komiteen, bestaaende av formanden, Aaen, Hovda ,Rosenlund og Sannerud, der har valgt formanden til ordfører, vil bemerke:

Grundlovens § 75 f bestemmer som bekjendt bl. a., at protokoller over »de diplomatiske saker og de militære kommandosaker, som er besluttet hemmeligholdt« kan »indbringes for Odelstinget, hvis noget medlem av komiteen stiller forslag om, at dette skal uttale sig, eller at sak ved riksretten skal anlægges.«

De kongelige resolutioner av 13de oktober 1916 og 30te januar 1917 med referat av dertil hørende dokumenter er av utenriksministeren forelagt Stortinget i møter for lukkede dører den 17de og 31te januar d. a. Utenriksministerens foredrag den 17de januar blev trykt og tilgjængelig for samtlige Stortingets medlemmer. I redegjørelsen var indtat saavel resolutionen av 13de oktober med det til grund for samme liggende foredrag som førte forhandlinger med fremmede magter i anledning av ubaatsaken.

Den 31te januar redegjorde utenriksministeren for grundene til den ændrede ubaatresolution og meddelte, at Tyskland hadde tilkjendegit, at de ikke vilde gjøre nogen indvending mot en resolution av indhold som den av 30te januar.

Denne redegjørelse foranlediget en længere debat, hvorefter Stortinget enstemmig fattet saadan beslutning:

»Under henvisning til, at den av Stortinget nedsatte komite har til drøftelse sammen med regjeringen vor hele utenrikspolitiske stilling, tar Stortinget utenriksministerens redegjørelse til efterretning.«

Da saken og dens dokumenter ved ovennævnte foredrag, som senere blev trykt og utlagt, er forelagt Stortinget og behandlet av samme, og det ikke kan skjønnes, at en uttalelse av Odelstinget kan yde bidrag til videre opklaring eller ændre de faktiske forhold, har flertallet ikke kunnet indse, at noget berettiget hensyn tilsiger at bringe saken ind for Odelstinget.

At ubaatresolutionen blev utfærdiget, finder flertallet helt forstaaelig. Norges rettigheter var blit krænket saavel av tyske som engelske undervandsbaater ikke alene paa omtvistet, men ogsaa i et enkelt tilfælde paa uomtvistet norsk sjøterritorium. Hertil kommer i betragtning sænkningen av norske fartøier i Nordishavet under omstændigheter, som ikke alene utsatte sjøfolks liv for fare, men endog hadde hat flere sjøfolks død tilfølge.

Regjeringen hadde ganske sikkert den overveiende del av det norske folk med sig, da resolutionen blev utfærdiget.

En av Tysklands anker mot resolutionen av 13de oktober er bestemmelsen om handelsundervandsbaater, men da de sakkyndige sterkt hadde fremhævet vanskeligheten ved hurtig og sikkert at kunne skjelne mellem undervandsbaater utrustet for krigsbruk og handelsundervandsbaater, og da vor utstrakte kyst ikke kan beskyttes paa fuldt effektiv maate mot ubaaters ophold i vore fjorder, synes det indlysende, at der ogsaa maatte træffes bestemmelser for handelsundervandsbaater.

Resolutionen av 13de oktober er i alt væsentlig overensstemmende med de svenske ubaatbestemmelser, idet der ved siden av den svenske kundgjørelse av 19de juli er utstedt særlige forskrifter, som bestemmer, at undervandsbaat, som befinder sig indenfor svensk sjøterritorium, behandles som krigsundervandsbaat, naar det ikke med sikkerhet fremgaar av kjendte forhold, at den er bestemt for handelsøiemed. Det maa ogsaa

bemerkes, at vor utenriksminister i skrivelse av 2den december til den tyske minister gjorde opmerksom paa, at marinemyndigheterne hadde faat instruks om, at resolutionen av 13de okober skulde anvendes saaledes, at det var tillatt krigsundervandsbaater at søke norsk omraade, naar det er nødvendig paa grund av haardt veir eller havari eller for at redde menneskeliv.

Forskjellen mellem de norske og svenske ubaatforordninger og mellem resolutionerne av 13de oktober 1916 og 30te januar 1917 er nærmest av formel og ikke reel art.

Efter hvad der i denne sak er fremkommet, ligger det nær at anta, at forskjellige momenter har spillet med under Tysklands protest mot u-baatresolutionen, og flertallet anser det mere end tvilsomt, om forviklinger med Tyskland vilde være undgaat, selv om u-baatresolutionen hadde faat en anden form.

Med disse bemerkninger vil flertallet foreslaa, at dokumenterne vedkommende u-baatresolutionerne vedlægges protokollen.

En m i n o r i t e t inden komiteen — de samme medlemmer som har forlangt denne sak indbragt for Odelstinget, — H o r g e n, K. E. J a h r e n, R a m m og W i i g, finder utfærdigelsen av resolutionen av 13de oktober ganske uforsvarlig. Saaledes som forholdet likeoverfor Tyskland var blit som følge av fiskeavtalen og kisavtalen med England, var der den høieste opfordring til at undgaa ethvert skridt, som kunde opfattes som unøitralt likeoverfor Tyskland; specielt er det ganske uforstaaelig, at ikke regjeringen, naar den fandt at maatte gaa til utfærdigelse av en resolution om undervandsbaaters adgang til norsk sjøterritorium, holdt sig indenfor den ramme, som var optrukket i den svenske kundgjørelse av 19de juli.

Hvis dette var gjort, hadde ikke vort lands regjering lidt den tort at maatte gaa til en saa væsentlig forandring av resolutionen, som blev foretat ved den kongelige resolution av 30te januar 1917.

Minoriteten beklager ogsaa, at ikke regjeringen fandt grund til, før den utfærdiget resolutionen av 13de oktober, at konferere med Stortingets tillidsmænd og gruppeførere, hvad den derimot fandt at maatte gjøre, da den efter resolutionens utfærdigelse var kommet op i de alvorligste vanskeligheter.

I henhold til foranstaaende vil minoriteten foreslaa, at der fattes saadan

b e s l u t n i n g :

Odelstinget beklager utfærdigelsen av den kongelige resolution av 13de oktober 1916 angaaende fremmede undervandsbaaters adgang til norsk sjøterritorium, idet regjeringen efter forlangende av en fremmed magt har maattet ændre den i væsentlige punkter.

I henhold til det anførte indstiller komiteen til Odelstinget at fatte følgende

b e s l u t n i n g :

Dokumenterne vedkommende de kgl. resolutioner av 13de oktober 1916 og 30te januar 1917 angaaende fremmede undervandsbaaters adgang til norsk sjøterritorium vedlægges protokollen.

Kristiania i den av Odelstinget til behandling av hemmelige saker valgte komite den 13de juli 1917.

O. Mjelde,	**W. E. Ramm,**	**B. S. Sannerud,**
formand.	ordfører.	sekretær.

Trykt 16/11 1917